

STUNDE NAMENS HOFFNUNG

Almanach tschechischer Literatur 1968-1978

Mit Collagen
von
Jiří Kolář

Herausgegeben
von
Jiří Gruša
Milan Uhde
Ludvík Vaculík

HODINA NADĚJE

almanach české literatury

1968 - 1978

Uspořádali: Jiří Gruša, Milan Uhde
a Ludvík Vaculík

Ludvík Vaculík Jiří Gruša

P r a h a

1978

Další opisování rukopisu zakázáno

- 1978 -

/Motto: /

Do čtyř stran světa se obrací
čtvero demobilizovaných knížat
vojska andělského.
A na čtyřech stranách světa
je zamčeno.

Sluneční cestou se potácí
starý stín sloupu
od hodiny Pout
k hodině Tance.
Od hodiny Růže
k hodině Hadího jedu.
Od hodiny Hněvu
k hodině Úsměvu.

Od hodiny Naděje
k hodině Nikdy,
odkud je už jen kráček
k hodině Beznaděje
a k turniketu Smrti.

/Jaroslav Seifert - Morový sloup/

O b s a h

Jaroslav Seifert: Do čtyř stran světa se obrací	2
Obsah	3
Luďvík Vaculík: Dámy a pánové!	7
Petr Kabeš: Příležitost smrti	14
Jan Patočka: Pokus o českou národní filozofii a jeho nezdar	17
Luďvík Vaculík: Pohřeb mluvčího /fejton/	70
Jiří Hájek: Jan Patočka	79

- x -

Jiří Gruša: Pod petlicí a zpod petlice	88
Luďvík Vaculík: Jaro je tady /fejton/	111
Ivan Klíma: V pátek ráno	119
Pavel Kohout: Hommage a Klavík /fejton/	144
Leoslav Dvořák: Jak hromady pobitých ptáků	151
Zdeněk Urbánek: Nel mezzo del camin ..	169

.....	
Alexandr Kliment: Černá nit	185
Jan Trefulka: Muž na kolenou /fejeton/	211
Milan Uhde: Zubařovo pokušení	218
Eva Kantárková: Můj přítel Ladislav Fuks /fejeton/	251
Karel Pecka: Pohřeb ministra	259
Pavel Kohout: Bebra /fejeton/	279
Karol Sidon: Maminka zpívá druhý hlas	286
Luďvík Vaculík: Vítězství nejaskvělejší	312
Alexandr Kliment: Intelektuálka /fejeton/	337
Jaroslav Seifert: Všechny krásy světa	343
Petr Kabeš: Skanseny	402
Luďvík Vaculík: K případu Mlynář /fejeton/	412
Jan Trefulka: Na Krásné vyhlídce	418
Jiří Gruša: Kabát strýce Antona	486
Pavel Janský: Cedník	494
Pavel Kohout: Trabl	498
Svatopluk Karásek: Kázání na Veliko- noční pondělí v České Lípě dne 30. března 1975	518

Jan Vladislav: Dva texty	527
Václav Havel: Proces	540
Luďvík Vaculík: Džin /fejeton/	552
Eda Kriseová: Dům	559
Jan Trefulka: Česká pohádka /fejeton/	609

- x -

Jan Lopatka: Literatura v katakombách?	617
Jakub Deml: Podzimní sen	643
Jan Hanč: Sešit číslo tři	657
Andrej Stankovič:	
Chtěl bych zatancovat si s mrtvou Andulkou foxtrot ...	690
Český Betlém	694
Blow up pragensis	695
Poslední leč	696
Černé divadlo	698
Vratislav Brabenec:	
Sebeduň IV	699
Sebeduň V	702
Zbyněk Hejda:	
Na železničním mostě hřmí vlak	705
Van večera je mírný	706
Dveře se otevřou. Vstoupí?	707
Je noc. Zmítá	709
Západy slunce tak mírné	710

.....	
Věra Jirousová:	
Důkaz	712
+++	713
Pavel Zajíček:	
Podoba	715
Očišťování	717
Co sme?	719
Degenerace	721
Karel Soukup:	
Půjčka	722
Televize	724
Rána morová	725
Svatopluk Karásek: Podobenství	
o zrna a koukolu	727

- x -

Václav Černý: O povaze naší	
kultury	730
Petr Kabeš: Fejeton	747

.....

Dámy a pánové!

Mám tu čest zahájit naši knihu, nevím ale, budu-li mít i tu smělost a vtip. Kdokoli totiž takový úkol přijme, čeká ho dopustit se riskantního výroku, že je tomu právě deset let, co naše země...

Jenže tomu já se právě vyhnou. Není snad čas, abychom se přes tu nešťastnou událost velikým duševním krokem už přenesli a žili dál? Žijme přeci dál! Náš život bude, pravda, jak se střelou v těle, ale vždyť s dobře opouzdrěnou střelou dá se podle lepších lékařů žít prý věčně - do vysokého stáří! Jen někdy, když se za špatného počasí sejde dobrá společnost, zarostlé střely se bolestivě pohnou a veteráni vyprávějí...

Jenže já vynechám i to vyprávění, ať má slavnost spád.

A jak to tedy s vámi oslavíme? - My vám, dámy a pánové, u příležitosti desátého výročí víte čeho udělíme amnestii! Jste zproště-

.....

ni. Zproštění dalších obav o nás. Přestaňte si tedy mezi sebou činit historické výčitky, neinvestujte do nás další city, nekažte si kongresy a na konferencích už nedrážděte naším osudem své nebezpečné přátele! Užijte svého času příjemně a v klidu, co nás se týče. My už teď půjdeme jenom nahoru. Když u příležitosti tohoto výročí přehlížíme svůj tisíciletý život mezi vámi či vedle vás, dotýká se nás už tušení našich výhod: jednou z nich je vědomí, že máme za sebou něco, co vás teprv čeká.

Není ovšem žádný důvod k oslavě, když někdo přežije svou ránu a vleče se po zemi dál jak mrzák. Musíme od svých ran žádat víc! Přírozeným úkolem české literatury je pomáhat zacelit poškozenou tkáň národního vědomí či přímo duše, abychom tu stáli zas v plné hodnotě. Jenom tak může literatura obnovit svůj respekt u vládců i u národa. Před tímto úkolem se však literatura rozdělila: Jedna část, jež k tomu dostala tiskárny, divadla a všecko, překonává minulost tím, že se tváří, jako by se nic zlého nebylo stalo. Mluví o práci, o lásce, dokonce o cti. Simuluje zdra-

.....

ví a normalitu, což mi ale připadá obzvlášť nelogické před vládou, která do svého pracovního stylu i do jednání s lidmi zavedla tak nenormální způsoby, že riskuje novou katastrofu, jen aby zahladila předešlou. Druhá část literatury však ví, že těžké události života překonáme nejspíš, když je řádně vypíšeme do svého životopisu, vtělíme do svého poznání, započítáme do rozhodování, ba vkloubíme je do svých radostí, připravujeme si osudy nové, jiné. Vůči těžkým tlakům, které nelze odrazit silou, je před smrtí už jen jedna čestná možnost: přetvořit je. To se mi zdá logické právě před vládou, jež - jak občas proboha doufám - pokouší se na svém poli o totéž, zahalena ochranným dýmem široké neoblíby.

A prozrazuje se, že já jsem zastánce showvávavého postoje k vládě. To až si někteří účastníci této knihy přečtou, budou se mi i smát. Jiní však budou rádi, že načítám takový slušný tón, jak vyjádřit naši občanskou loajalitu - není-li to příliš silný výraz - i naši suverenitu, což je výraz myslím přesný.

.....

Tento sborník, dámy a pánové, není dílem názorově sourodé skupiny. To uvidíte, až se do knihy podíváte. Ani tu nejsou všichni spisovatelé, kteří nesmějí doma publikovat. Chybí vlastně většina. Někteří stojí v opozici už léta tiše, bez projevů a gest. Nám se je nepodařilo získat nikdy k ničemu, ani pro tento jubilejní podnik tedy, protože ho považují za politický, a oni se provždy rozhodli stát mimo politiku. Postoj hrdý, nevím ale, jak se jejich ušlechtilá literatura chce proti nešlechtné politice udržet. Jiní autoři by se našeho díla zúčastnili rádi, ale bohužel nemohou, protože jejich dcera dělá právě letos maturitu, syn se chce znovu pokusit dostat se na vysokou školu a několik spisovatelů musí počkat do podzimu, kdy jim má být vyměřen starobní důchod. Někomu se zas k stáru narodilo úplně malé dítě, teď je chce živit, čili nemůže se připravit o místo skladníka neuváženým zveřejněním básničky v zahraničí. Pak máme přátele, kteří by se sborníku zúčastnili, kdyby v něm nebyl já a Pavel Kohout. Prosím - říkám ochotně a s úlevou - však nemusím u všeho být, jenže Pavla Kohouta by mu-

.....

seli vyndat násilím, protože tvrději než já je proti všemu, co je proti němu, říkáje krom toho, proč by ještě i v opozici měl snášet diskriminaci. Proti mému odchodu z almanachu by však protestovali jiní, kteří mě už berou jako krajní měřítko toho, co se ještě promíjí: Podívejte, a toho Vaculíka pořád nezavřeli! No, přeju jim, aby se nespletli. Několik lidí bude jistě chybět, protože jsme na ně zapomněli nebo je nenašli. Jiní příspěvek slíbili, ale nedodali. Například jméno první třídy, Václav Havel, slíbil jednoaktovku, ale když jsme si pro ni šli, nebyl doma, byl ve vězení a jeho manželka nevěděla, kde ji má schovanou. Teď, po čtvrt roce, šel jsem za ním znovu, ale on je pořád ve vězení. S takovými lidmi se pak těžko pracuje!

Jak vidíte, je české nepublikující spisovatelstvo obec pestrá, pulzující v ní zdravé komplexy, nervní přátelské svazky, je plná mlhavých nadějí a pevných obav. Obsahuje natury protikladné, a talenty rozličné. Čítá asi dvě stě lidí, z nichž mnozí pořád něco skutečně píší! Jména přítomná v našem almanachu jsou tedy jen smutnou, lépe řečeno vese-

.....

lou menšinou. Dnes, kdy toto píšu, je jich 36. Schválně si spočítejte, kolik z toho jich tu zůstalo do dneška, kdy toto čtete.

Dámy a pánové! Ani nevíte, jak se nám ulevuje, když konečně dostáváte do rukou naši knihu! Mohlo se to taky nepodařit. Stačilo, abych se byl v jistou dobu hloupě připletl někam, kde se zrovna prohlížely aktovky a kapsy, nebo aby u švagrové Jiřího Gruši, jenž je spoluvydavatelem knihy, došlo k domovní prohlídce, či aby Milan Uhde doma nahlas řekl své ženě, jak pokračujeme v práci. Kniha je tedy šťastně na světě. Ani nevíte, dámy a pánové, jaká na nás padá zas tíseň!

A proč to tedy děláme? K čemu? A zač?

Protože tu jsme a míníme být. K radosti i zlosti. V nejhorším případě za nic, v nejlepším za právo slova na tomto území.

Území literatury je jiné než území jakékoli vlády. Území české literatury měří na mapě Evropy tisíc let. Jeho hraničními kmeny jsou legendy a písně, kroniky a listiny králů, názvy vesnic, měst, řek a jména rodů. Ale také ohně, v nich hořely knihy i lidé. Naše právo je staré a nezávislé. Zatímco čas-

.....

né vlády tu všelijak už poskakovaly, vláda české myšlenky a slova nehnutě trvá.

Dámy a pánové, nakonec vám chci - vědyt
odpusťte jubilantu trochu citového povzneše-
ní - nakonec vám chci popřát pevné zdraví na
neodvratné cestě naší stopou. Hlavy vzhůru!
Nebojte se! Dá se to, vidíte, přežít!

Ludvík Vaculík

Petr Kabeš:

PŘÍLEŽITOST SMRTI

/Jan Patočka, 13.3.1977/

nebýt nemoci jež byla uznána
den před okamžitou výpovědí
z mého místa v ústraní /jelikož ohrožuju
bezpečnost státu, ta platí
přesto, ta výpověď/ nebýt
mé pracovní neschopnosti
byl bych /byl/ při tom

byl bych při té neděli
kdy jedni byli za posledním sněhem
a možná stejní za sněženkami neprvníčkami
takto však v místnosti bez oken
slyšel jsem jen auta kterak fičí
mrazivěji než menší vítr rovněž pod sluncem

.....

být při té neděli, možná
rozeznal bych za sklem fičícího vozu
českou herečku která před měsícem
podepsala hanebnost již podpisuje
trvání neschopnosti pracovat své kolegyni
a možná že měla /první z nich/
sněženky bezlisté před volantem a sobě hrála
jak už zapomněla tu formalitu
které se mezi chátrou říká
živnostenský list, taďy v čssr

být při té neděli, možná
potkal bych svého vyšetřovatele
či aspoň zbrojný doprovod z leďna k němu
v neděli jiných fičících aut v civilu
měl jsem jednou už to štěstí
šel s dítětem a s ženou
smíchem rážolící /to byl ten doprovod/

nebyl jsem ale při té neděli
neschopen práce, bez oken
slyšel jsem z cizího rozhlasu
že téhož dne ve špitále zemřel český
filozof Jan Patočka

.....

nikdo byť taďy za nikoho neměnil
taďy nikdo za nikoho neměnil

nepozůstalí práceschopní, dneska v pondělí
budou se handrkovat bez pohřební služby
o klidný průběh pohřbu /...mrtvoly/

taďy nikdo za nikoho neměnil
nikdo by taďy za nikoho neměnil

Jan Patočka:

POKUS O ČESKOU NÁRODNÍ FILOZOFII
A JEHO NEZDAR

Je to zvláštní fakt, hodný hlubšího zamyšlení, že filozofie existuje - vezme-li se její pojem přesně - jen u určitých společností, a to těch, které vznikly na půdě nebo v tradici staré středozevní OIKUMENE /kde se rozšířilo řecké myšlení, jeho školy, jeho literatura, jeho popularizace, náboženská a teologická polemika s ním, poezie filozoficky určená či aspoň dotčená/. Jen na této půdě máme posavad skutečné filozofické tvůrčí myšlení, tvůrčí v tom smyslu, že jeho objevy /myšlenková schémata pochopení toho, co jest, pojmy a modely bytí/ určují všecky myslící.

Tento zvláštní fakt zdá se mi souviset se samotnou historickou povahou filozofie. Filozofie, myšlení, svým vystoupením tvoří dějiny, tento zvláštní zářez v celkovém dění lid-

.....

stva. Politikou a filozofií, těmito dvěma úzce souvisejícími projevy svobody, stal se člověk teprve ve vlastním smyslu historickým, tj. žijícím ne pouze přírodně, z toho, co prostě je zde, co lze jen konstatovat, nýbrž z toho, co ve skrytu vždycky doprovází lidský život, zdánlivě jako neskutečná marginálie, vpravdě jako předpoklad všeho lidského života a chování. Dějiny vznikají tím, že lidé na určitém nepatrném okrsku země přestávají žít pro život a žijí, aby vybojovali pro sebe i spoluúčastníky téže vůle prostor svého uznání, prostor svobody: to je politika v původním významu, život ze svobody a pro ni. Svoboda je však zároveň prostor pro myšlení, tj. pochopení, že svoboda není věc mezi věcmi, že svobodná bytost stojí na mezi mezi tím, co jest, a mezi tím, co nelze nazvat jsoucím, poněvadž to právě člověka ze souvislosti věcí vylamuje, aby je mohl chápat a stavěl se tak mimo ně, rozuměl jim a svému postavení mezi nimi.

Cíle, které si postavil historický člověk, vedly k stále širšímu zabírání různých přírodních a před-historických lidstev do okruhu

.....

tohoto života ze svobody. Od řecké polis, v níž žilo se samozřejmostí vědomí svobody, přes světové imperium zakotvené v nadsvětové pravdě, přes problém sacrum imperium a problém odpovědnosti za svobodu křesťana pne se její linie k onomu zvláštnímu dvojsmyslnému produktu a projektu svobody, kterým je moderní evropská věda a technika; v jejím stínu překračuje pak historie rámec Evropy a stává se planetárním dějem. Filozofie, které tento proces doprovázejí, jsou od něho neodlučné. Je proto pochopitelné, že filozofii pěstují a v ní významu nabývají skoro výlučně jen společnosti, prošlé a zformované tímto chodem /ne snad světového ducha, této fikce metafyzického myšlení, ale/ svobody, lépe řečeno: toho, co osvobozuje /od fascinace přírodním, věcným bytím/ v dějinách. Ostatní společnosti tam, kde se jich filozofie týká, počínají většinou tím, že si kladou otázku po svém místě v tomto procesu a činí to myšlenkovými prostředky, které jim dává posavadní filozofie západoevropského hlavního "kmene" k dispozici; tak tomu bylo zejména dosud u všech slovanských národů během 19. století.

.....

Je to však možná hlučná aktivita celoevropských a planetárních problémů, jež brání posavad zamyšlení do takové hloubky, která by dokázala celkovou situaci problému svobody u historického člověka posunout podstatně dále; vše, co zde dosud filozoficky vytvořeno, jsou aplikace schémat převzatých a nikoli novotvorba z hloubkového pochopení přítomné fáze toho, co jest. Možná, že tento proces dospívá právě v přítomné době do nové fáze tím, že Evropa ve své dosavadní formě po dvou světových válkách ztratila svou faktickou hegemonii, což znamená nepochybně potřebu nového zamyšlení pro nebývalou fázi procesu postupné historizace lidstva v celku. Toto myšlení in margine vlastní filozofie má nicméně symptomatický význam, ukazuje se v něm nezbytná vnitřní stránka oné historizace světa, která pokračuje přes všechny katastrofy a dokonce s jejich pomocí a prostřednictvím.

Je nyní přirozené a patří do souvislostí těchto vztahů, že ona historická událost, kterou byl vznik nového státu Čechů a Slováků v důsledku první světové války, událost ve svých souvislostech dalekosáhlá, byla též

.....

provázena pokusem, který lze možná právem označit jako první velkorysý pokus o českou národní filozofii, tj. filozofii, která vycházejíc z nahlédnutí do toho, co jest a znamená tato událost, pokouší se vyslovit myšlenku všeobecného dosahu, pretendující mít význam pro všechny myslící, pro lidstvo žijící oněmi základními koncepcemi, bez nichž není možný náhled toho, co jest, a následkem toho naše vyrovnání s ním, vyrovnání se situací.

Vznik nového státu /vlastně celé řady států/ na velmi důležitém místě Evropy /sice ustupující ze světové hegemonie, ale dosud z ní nevytlačené/ je událost, která se týče celé světové rovnováhy neméně, než vynoření ostrova v oceánu se týče rovnováhy celé zemské kůry.

Tvrdíme-li nyní, že Masarykův výklad světové konflagrace 1914-18 je první velký pokus o českou národní filozofii, pak musíme toto tvrzení napřed precizovat, pak je hledět dokázat.

Což není jasné, že o českou národní filozofii usilovali již starší čeští myslitelé, Kollár, Palacký, Augustin Smetana a jiní?

.....

Což se nedá říct, že Masaryk ve svých dílech jejich myšlenky, zvláště Palackého, z velké části jen obnovil? Nepochybně takové pokusy zde byly, ale chyběla celková všeobecná myšlenka, osvětlující novou skutečnost dotýkající se všech, a přitom znamenající novou podobu onoho celku schémat porozumění, kterým je dosavadní filozofie. Palackého národní filozofie vychází, jak jinak nelze, z národní situace společnosti, žijící v habsburském státním celku, a Idea státu rakouského je neméně jejím výrazem než jeho dějepisické dílo. Filozofie dějin Augustina Smetany je spíše všeobecně slovanská než národně česká. Totéž platí o Kollárovi a Slovácích.

Naproti tomu Masarykovo vystoupení jako politika je zároveň vystoupení jako myslitele, což je pochopitelně více než náhodná souvislost. Masaryk je mnohem ctižádostivější myslitelsky než uvedení předchozí myslitelé a učenci. Masaryk je sice spojením politika a myslitele zjev velmi originální a jako zakladatel /či ve vlastním pojetí "obnovitel"/ státu v celé světové historii jedinečný případ. Filozofové stát většinou budovali ideál-

.....

ně, vytvořit jej skutečnou politickou akcí - to v celých dějinách bylo dáno jen jednomu mysliteli - a to právě Masarykovi.

Nebude v této souvislosti nemístné povědět, že Masaryk byl snad jediný akademický filozof Evropy 19. věku, který se výslovně zabýval onou "marginální evropskou filozofií", která na základě historické situace, totiž národních společností dospívajících k zralosti, k vnější politické nezávislosti i významnosti, a svobodě vnitřní, tj. pramenící z napětí k myšlence, chápající to, co jest, vznikala a rozrůstala se v minulém století hlavně u slovanských národů, zejména západních a východních. Masaryk se zabýval jak českou, tak polskou a ruskou myšlenkovou prací tohoto stylu. Jeho práce o české národní otázce, jeho vyjádření k polskému mesianismu a soustavné studium ruského duchovního světa, vrcholící v trojsvazkovém díle o Rusku a Evropě, jsou po této stránce průkopnické. Zvlášť pozoruhodné je na nich, že tyto filozofické pokusy při vši jejich závislosti na systematické práci tradičně-evropského jádra vidí jako moment historické existence, zhi-

.....

storičtění, tj. osamostatňování těchto společností. Masaryk instinktivně pociťuje a intenzívně prožívá souvislost politické situace a myšlenkového vzepětí, i když je vykládá dobově podmíněnými schématy, většinou čerpány z pozitivistické myšlenkové zbrojnice: mluví o podmíněnosti praxe teorií, o vědeckém základě politické činnosti, o vnitřní revoluci, na kterou jediné lze spoléhat ve skutečné historii, tj. v politické akci; filozoficky podstatné nahlédnutí, že politická skutečnost a filozofické porozumění jsou v celku musí být ve vzájemné shodě, protože jsou v podstatě totéž, má u něho při studiu oné "marginální filozofie" slovanských národů ten význam, že se snaží ukázat, jak oním, byť sekundárním a přejímaným filozofickým myšlením, pokud v něm běží o sebevýklad historického života těchto společností, se tyto společenské celky již osvobozují i politicky a vstupují nebo znovuvstupují do historie. Tak tvoří Masarykovy Slovanské studie, Česká otázka, výklad úpadku staročeské strany a omladinářské revolty z devadesátých let, ale zejména pak výklady Světové revoluce jeden

.....

celek pokusu o národní filozofii, která není čistě spekulativní povahy, nýbrž má vyjadřovat samu podstatu osvobozovacího procesu této společnosti, ukázat, že toto osvobození není nahodilou partikulární záležitostí, nýbrž že patří bytostně a nezbytně do historie, tj. do života ze svobody, vypracovávaného spoluprací a vnějšími i vnitřními zápasy národů.

Domníváme se, že na konci 19. a počátku 20. století filozofická myšlenka, nahlížející do podstaty toho, co jest, zažila nový, byť krátký a zabrzděný rozmach, navazující na nejdávnější a nejzákladnější tradici myšlení: pojetí, podle něhož filozofie je myšlením bytí na rozdíl od pochopování a rozboru jednotlivých regionů jsoucen, který provádějí odborné vědy. Tento rozmach vyšel zárodečně od Masarykova vídeňského učitele Fr. Brentana, který v době pohrdání filozofií, všeobecné víry ve "zhroucení německé spekulativní filozofie" a převahy přírodovědeckého ideálu dovedl nezapomenout na Aristotela a jeho koncepci filozofie jako nauky o tom, jaký je smysl "jsoucna" v tom, co je činí jsoucím,

.....

dovedl nezapomenout na Aristotelovu nauku o duši a na její spojitost s filozofií Descartesovou a Leibnizovou, a který se přitom v dobovém stylu distancoval nejen od pokantovské spekulace, nýbrž i od Kanta samotného, jeho pojmu apriori atd. jako vlastního pramene této, jak soudil, bezuzdně subjektivistické a libovolné fantastiky.

Franz Brentano se považoval sám za obnovitele filozofie, který především odůvodnil novou odvahu na půdě filozofie. Tuto odvahu nechtěl čerpat ze spekulativního sňláctví, nýbrž z přímé analýzy, jejíž půdou měly být fenomény, hlavně psychické. V tom se nyní Brentano aspoň povrchově setkal v sedmdesátých letech s Comtovým a Millovým pozitivismem, rovněž zdůrazňujícím vedoucí roli fenoménů ve vědě: ne ovšem tak, že by vědění chtěl omezit na fenomény a úplně vyloučit následkem toho metafyziku, nauku o tom, co jest samo o sobě. Ale z pozitivismu, spíše Millova než Comtova, si Brentano osvojil myšlenku o postupném a zákonitém zvědečtění poznání, které se obírá jednotlivými okruhy fenoménů. Po biologii, která se dalekosáhle zvědečtěla

.....

v 19. věku, přichází na řadu psychologie, což je základní disciplína filozofie, a tím dochází k zvědečtění filozofie samé. Tak se filozofie stává sama přísnou vědou a staví se opět na vlastní nohy, odvrhujíc spekulativní metodu, ale nikterak se nevzdávajíc posledních otázek. - Rovněž v pojednání o čtyřech fázích filozofie /teoretické, praktické, skeptické, mystické - což jsou čtyři fáze sestupu, úpadku filozofování/ zpracovává Brentano pozitivistické motivy; je možné, že se Masaryk s myšlenkami Comtovými setkal právě zde, u Brentana sedmdesátých let. Z Brentana patrně čerpal Masaryk i svou averzi vůči Kantovi, hlavně proti jeho nauce o apriorní jako /domněle/ psychologicky neproracované a nefundované, jako o matečném louhu idealistické spekulace a "přepjatého subjektivismu", což je výtku u aristotelika Brentana přirozená. Odtud též sympatie k britskému empirismu, s jehož pozdním představitelem Millem Brentano ke konci své dráhy korespondoval; též snaha objektivističtěji než Kant překonat skepsi, vyrůstající Humem na půdě tohoto empirismu, měl Masaryk od Brentana /nápad, bojovat pro-

.....

ti skepsi pomocí počtu pravděpodobnosti, je Brentanův/.

Ale Masaryk se do Comta pohroužil mnohem více než Brentano v tom, že se mu v něm, soudíme, odhalil celý obor filozofie dějin. Co u Brentana zůstávalo omezeno na abstraktní půdu filozofie a problém jejího povznesení ze spekulativního úpadku na opětnou výši teoretické, vědecky pevně fundované disciplíny, stalo se u Masaryka vlivem nepochybně Comtovým úvahou o reálním stavu lidské společnosti v rozpolcenosti a úpadkovosti přechodné doby. Millova kritika Comta, převzatá Brentanem, stává se mu pak dokonce základem pro jeho pojem vědy a filozofie, jak je rozvinut ve spise o konkrétní logice: filozofie je mu v podstatě epistemologii, "konkrétní" logikou, vědoslovím v podobě systému věd a jejich historie.

Masaryk čte tedy Comta jen zčásti Brentanovými očima; jeho originální četba Comta se točí kolem pojmu krize lidstva. Svůj pojem krize Masaryk nepřejímá sice úplně z Comta, ale bez Comta možný tento pojem u něho není. Krize je mu právě tak jako Comtovi nedostat-

.....

kem sociálního konsensu, harmonie názorů v podstatných věcech, nedomyšleností, "polovičatostí", "polovzdělaností". Charakteristické pro Masaryka je však, že ji nejen konstatuje objektivně - sociologicky na určitém fenoménu moderní civilizace /sebevražednosti, rostoucím počtu duševních onemocnění/, nýbrž pokouší se rovněž o jistý psychologický výklad či lépe porozumění těmto jevům. Psychologii k jich porozumění potřebnou - charakteristicky - nečerpá z odborné psychologické literatury, nýbrž z literatury krásné, z poezie, která je mu často klíčem k takovým kritickým projevům lidského života. Přitom konstatuje u moderního člověka různé projevy oslabení jeho životní vůle, jako je nechuť k závažným otázkám, skepse, ironie, nervózní dráždivost a potřeba podráždění, slabošská nechuť snášet tíži života /tj. to, co člověk nestvořil, do čeho je postaven a zač přece musí převzít odpovědnost/; mohlo by se snad říci, že tato mravní slabost, nechuť k zodpovědnosti, nebrzděná žádnou objektivní, tj. náboženskou vírou - je u kořene moderní krize a našich nezdravých moderních zjevů, sklo-

.....

nu k násilným řešením a sebevražednosti. Moderní "subjektivista" má totiž otevřeny dvě hlavní cesty k tomu, jak se zbavit odpovědnosti /či lépe: jak si zastříti nemožnost zbavit se odpovědnosti/: schválení, případně rozpoutání přírodního stavu, tj. takového, kde odpovědnost neexistuje - "násilná objektivizace", vražda, válka, nebo důraz na právo "vrátit vstupenku", zbavit se problému popřením půdy, na níž se klade, sebevraždou. - Je-li tato naše analýza Masarykovy psychologie správná antitéze vražda - sebevražda správná, pak by odtud vyplývalo:

1. Masaryk cítil zřetelně, že dosavadní "objektivní" psychologie na jeho problém nestačí; cítil neméně zřetelně než Dilthey potřebu rozumějící psychologie, která je doma v uměleckém zachycení života spíše než ve výkladových analýzách naturalistické psychologie, psychologie jako speciální pozitivní vědy.

2. Psychologie, schopná vyřešit problém jím nadhozený, musí svým základem mít pojetí bytosti schopné převzít a nést odpovědnost za život.

.....

3. Náboženské řešení, které Masaryk považuje za nezbytné, musí rovněž souviset s otázkou odpovědnosti, nemůže to být ulehčení životní úlohy, nýbrž musí před oči stavět možnost uniknout odpovědnosti, odtud prvořadý význam nesmrtelnosti v tomto náboženském řešení. Příbuznost Platónovi konstatoval např. Rádl.

Kdo je absolutní subjektivist, tj. komu je svět a jeho smysl jeho vlastním výkonem, je s touto úlohou sám - nic a nikdo mu jí nemůže pravým způsobem ulehčit, tj. reálně s ním na ní spolupracovat. Náboženství má ten význam, že ukazuje jasně

1/ neuniknutelnost zodpovědnosti - význam věčnosti - "věčné věčnému nemůže být lhostejné";

2/ významnost utrpení: nešťastní, ponížení a uražení, kteří "před světem" jsou neúspěšní, jsou ve "skutečnosti", vpravdě blahoslavení a oslavení - kázání na Hoře;

3/ člověk není sám, náboženské společenství mu dává k dispozici oblast vykoušeného "mravu", který pomáhá tam, kde by si sám nevěděl rady - zde je ovšem nebezpečný rekurs

.....

k anonymitě; toto společenství mravu s lidmi nemá jen záporný význam - možná výchovný.

4/ V pojetí teistickém není člověk nikdy sám, nýbrž vždy v dialogické dvojici Ty - Já; tj. svědomí, ono "vinen", nemůže být nikdy jen vnitřní, soukromá záležitost, stojící zároveň přede mnou jako spoluvědoucí, jemuž nemohu zalhávat;

v pojetí filozofickém /weishedlovském/ objektivní problematickosti, je přece naděje na to, že Bůh jako jsoucné, které rozhoduje, není nic "slepého", nerozumějícího;

5/ principiální naděje, je možné na něco spoolehnot, možnost žít z budoucna.

Je-li tomu tak, potom mezi Masarykovou psychologií zodpovědného člověka a jeho celkem naturalisticko-objektivistickým, pozitivistickým pohledem je rozpor. Podobný rozpor je mezi jeho vědeckým objektivismem a přesvědčením o osobním řízení světa prozřetelností.

Rovněž rozporná je jeho humovsko-comtovská morálka, empirická, založená na protikladu egoismus - altruismus a na pomenáhlém převažování altruistických pudů ve společnosti.

.....

Je rozpěr mezi ontologicky původním, naturalisticky neodvoditelným základem odpovědnosti a tímto empirickým odvozením. Empirická morálka vychází z pojetí subjektu jako věci, nikoli jako bytosti, které původně běží o způsob jejího bytí.

E. Rádl vidí u Masaryka syntézu "nálad, která vládne v platonismu", /jsou-li téze platonismu: věčnost v člověku, nekonečná zodpovědnost, věčné bytí pánem nad člověkem/ - a moderním pozitivisticko-vědeckým kriticismem. Má-li Rádl pravdu, pak je to syntéze rozporná a Masaryk sám velkým příkladem oné moderní krize a rozlomenosti, proti které bojuje. Z ní se Masaryk vybavuje tím, že poslední, metafyzický základ vší skutečnosti je mu mravní, jako u Kanta, platonismus je u něho silnější než pozitivismus.

Ale pozitivismus má velký vliv. Pozitivistický je 1/ pojem krize jako přechodu z období teologického do pozitivního; 2/ pojem náboženství do kázaného, ne zjeveného, ne církevního; 3/ důraz na cit a morálka altruistická - empiricky zdůvodněná; 4/ harmonie, konsen-

.....

sus, organický stav společnosti jako vlastní stav náboženský.

Avšak Masaryk nesouhlasí s náboženstvím lidskosti, žádné Grand-Etre tohoto platonika není s to uspokojit. Je brentanovsky pro teismus a náboženství v jádře morální, náboženství individuální odpovědnosti.

Toto náboženství individuální odpovědnosti by bylo možno pojmut jako korigovaný protestantismus. Není to náboženství lámaající jednotlivce v jeho snaze o samostatnost - není to Dostojevského náboženství, které drtí hrdého nadčlověka, subjektivistu tře, že jeho subjektivismem ho důsledně dovádí k zločinu; je to opora a posila individua tam, kde by mohlo hrozit zlomení z přepětí, z absolutnosti nároku. Puritanismus: tam, kde člověk se ukáznuje sám, kde jeho vůle je vůlí kázně, dostává se mu opory z absolutna, z podstaty všech věcí, protože je ve shodě s ním: podstata jsoucna /chápaajícího/ je vůle k ukázněnému, sebevědomé vůli.

O tomto náboženství soudí nyní Masaryk, že je obsaženo v české tradici /Hus, čeští bratři/, která bytostně je nescholastická,

.....

neteologiká, mravní na prvním místě - čímž činí možným své opakování v českém obrození - obrození je tento puritanismus v podobě racionalistické - Dobrovský, recepce Herdera, Kollár, Palacký a jeho syntéza Dobrovský /Bolzano?/ - Jungmann.

V anglosaském světě a zvláště jeho americké komponentě se tento puritanismus ukazuje jako vlastní mravní nosná síla demokracie /Tocqueville/. Tam, kde puritanismus kázní člověka vnitřně, je možná svoboda politická - lidé jí nebudou zneužívat k vzájemnému znásilňování, budou jí využívat k ochraně svobody každého jednotlivce tak, aby využil svých příležitostí neméně než všichni druzí.

Takový je nyní přechod od Masarykovy české filozofie k filozofii první světové války, k pochopení válečného konfliktu.

Demokracie je odtud ne už pouze státní forma, nýbrž ona teistická metafyzika, odpovídající mravní povaze lidské skutečnosti. Tato metafyzika, toto pojetí člověka jako v podstatě mravní bytosti, takové, že k její povaze náleží vůle k ukázněné vůli všech, k vůli, která neznásilňuje druhé, ale znamená

.....

vládu nad sebou neméně než nad vnějším světem - je zároveň řešení krize: teologie a teokracie /tak Masaryk resumuje comtismus: období teokratické - mýtus - násilí shora; období demokratické - věda a kriticky-racionální filozofie, mezi oběma krize, nejednotnost, polovičatost, období společenských chorob: sebevražednosti, skepse, nihilismu, válek/.

Souvislost českého problému s problémem světové krize: podlehnutí protestantismu u nás bylo pozdní, vnitřní slabostí podmíněné vítězství teokratického principu, obrození je svou podstatou demokracie - humanita, ona ukázněná, mravní podstata lidskosti, která je s to organizovat lidstvo též politicky a musí přinést spolu s touto organizací a pochopením jejího smyslu osvobození, nový vstup národa do historie.

Demokracie, humanita, přechod revolučním, kritickým údobím do nového organického: v tom všem, má-li náš výklad psychologie sebevražednosti v sobě něco pravdy, však se projevuje nedořešenost, dvojsmyslnost celé této filozofie. Nedořešenost tkví v tom, že Masa-

.....

ryk při všem svém praktickém základním moralismu a při důraze na v jádře mravní psychologii, čerpanou z literatury /Faust, Dostojevský/, přece napojuje tyto pojmy na kostru comtovsky-pozitivistickou, tj. naturalistickou. Jako je Masarykovi Comtova soustava věd v podstatě něčím objektivně platným, co zásadně nekritizuje, je mu ve filozofii dějin též přechod od teokracie k demokracii něčím objektivně nutným. Moralismus se nesnáší s tímto objektivismem, nesnáší se s ním filozoficky, ontologicky. Objektivismus Comtův je v podstatě naturalismus /přes Comtovy protesty/, musíme opakovat, že pozitivismus je senzualismus a senzualistická je též jeho morálka již od Huma; senzualismus není pak nic než jistá verze kartezianismu, tj. pojetí jsoucna z hlediska res /extesa a cogitans/. Karteziánská filozofie "ideí" zplodila Lockův i Humův empirismus i skepsi. Přitom ovšem kartezianismus povahu věcí chápe abstraktně, jako objekt, schopný před-stavování orientovaného k jasnosti a zřetelnosti, tj. v podstatě k matematické přírodovědě.

Masaryk z Brentana vyhmátl Comta a odsunul

.....

stranou to, co se mu zdálo neživou scholastikou. To však znamená zároveň: spolu s odsunutím metafyziky zbavil se možnosti kriticky se vyrovnat se základy onoho pozitivismu, který učinil východiskem své filozofie dějin. Masarykova humanita, bytostně založená na morálním empirismu, je v rozporu s jeho psychologií vztahu: subjektivismus - oslabení vůle k životu - sklon k vraždě či sebevraždě; tato psychologie předpokládá bytost zásadně odlišnou celou svou povahou od věci, jako kterou člověka vidí moderní empirická psychologie, jejíž kapitolou je morálka "sympatie". Psychologie sebevražednosti vyžaduje principiálně mravní, zodpovědnou bytost, kterou nelze prostě zachytit objektivním pozorováním a konstatováním, bytost, o které teprve platí to, co Masaryk konstatuje v "Naší nynější krizi": "Svědomy je také fakt" /rozuměj: zásadně jiného druhu než fakta, jež pouze mám před sebou a jež mne nechávají lhostejným/; zde je "faktem", tj. skutečností, bytost podstatně ne-lhostejná ke způsobu, jak sama jest, bytost s podstatným vztahem k bytí. Tento zásadní rozpor proniká Masarykovo filozo-

.....

fování celé, činí je rozlomeným, dvojakým, ukazuje Masaryka dotčena tím, proti čemu tak bojuje, totiž moderní polovičatostí, činí jeho nahlédnutí do skutečnosti, též skutečnosti dějinné, problematickým.

Zde nebude nemístné poznamenat, že je něco společného v tomto bodě /i v řadě jiných/ mezi Masarykem a tím zdánlivým jeho naprotím antipodem, kterým je Friedrich Nietzsche. Shodu obou v řadě bodů konstatoval již v r. 1910 v Masarykově sborníku E. Rádl. /Viz též Úvahy vědecké a filozofické, Praha 1914, 98 sl./. Vidí u obou především odpor k "asketickým ideálům" pozitivistické vědy, která vylučuje "osobnost", tj. odpovědný mravní život, zaujetí stanoviska původně umožňující a vyžadující způsob bytí, běžně označovaný jako aktivní já. Shoda velmi podstatná je též v onom "pánství", které nezachází sentimentálně se sebou ani s bližním, dále v pesimismu analýzy, která nechce nic přibarvovat, právě aby mohla činná bytost zasahovat bez iluzí tím účinněji. Též odpor k historismu, který pro studium toho, jak věci vznikají, zanedbává to, čím jsou, jejich podstatu. /Ovšem Masa-

.....

ryk ani zde není bez Comtova vlivu - rozdíl mezi statickým a dynamickým aspektem a přednost statiky je pozitivistická téze/. Též ona snaha ozdravět, pomoci člověku z úpadku, je oběma společná: jenže zatímco Nietzsche vidí nihilistický úpadek v dualitě obou světů Platónem vytyčené a jejím převzetí křesťanstvím, Masaryk jej vidí v "násilnickém subjektivismu", který zkresluje a pak ničí subjekt i objekt /druhého člověka/. A zatímco Nietzsche chce nemoc odstraňovat, nelze-li jinak, spolu s nemocným, Masaryk učí vzájemnosti, respektu, humanitě, společenství.

Nietzsche /1877, XV, 137/ i Masaryk /Světová revoluce, 394/ vidí již během 19. století se blížit údobí velikých válek a revolucí. Oba vidí toto údobí ve znamení moderního nihilismu. Oba spojují krizi přítomných a budoucích dob s tím, že Bůh je mrtev nebo ztratil se nám z dohledu. Nietzsche říká, že "nejvyšší hodnoty se odhodnocují". Ale co více: Nietzsche vidí nihilistickou krizi rovněž, jako Masaryk, v "radikálním odmítání hodnoty, smyslu, toho, co si možno přát" /XV, 141/, Pro Nietzscheho bude trvat nihilistické

.....

období aspoň dvě příští století /XV, 137/.

Nietzscheho hodnocení předností křesťanské morálky: dává člověku absolutní hodnotu, zlu dává smysl, dává vědění o absolutních hodnotách, tedy o tom hlavním, působí, že člověk se nestaví proti životu. To vše je obsaženo přece rovněž v Masarykově analýze sebevraždy.

Úkol filozofie podle Nietzscheho: odstranit "prolhanost" křesťanského dvojsvětí a na druhé straně dát znovu hodnoty, dát znovu vůli k životu. Boj na dvě fronty, zároveň proti nihilismu i proti křesťanství /v jádře je však u Nietzscheho i křesťanství nihilismus/. Nihilismem však lidstvo projde, musí projít, se všemi strašnými důsledky. "Pokud věříme v morálku /křesťanskou/, odsuzujeme to, co jest." /XV, 146/ "Morálka /křesťanská/ je odvrát od vůle existovat." /XV, 148/

Masaryk naproti tomu domnívá se zachraňovat křesťanství /žijící zatím hlavně v podobě církevního náboženství/ necírkevním náboženstvím humanity, jehož jádrem je mravní život; ale tento mravní život nepojímá na podivu ve shodě se svou myšlenkou psychologie se-

.....

bevražednosti /kde jádro člověka je mravní, je možnost odpovědnosti/, nýbrž pozitivisticky na základě Humova a Comtova pojetí o původním sympatickém instinktu - čímž ve skutečnosti bezděky přijímá moderní subjektivismus - objektivismus, naturalismus, skepsi atd. - Na rozhodujícím místě, kde by bylo třeba učinit filozoficky krok k "národní filozofii" a odhodlat se k opravdu radikální revizi moderní filozofické tradice, Masaryk místo toho se opírá o "objektivistickou", v podstatě moderně - naturalisticky orientovanou comtovskou filozofii dějin, dovolává se tedy objektivního zákona vývoje, něčeho "věčného", co nemá s odpovědností a svobodou nejen nic společného, nýbrž dokonce je s ní v ostrém rozporu.

Není možno nevzpomenout, že toto spojení české národní filozofie s dvojicí Hume - Comte znamená silné oslabení mnohem důslednější pozice Palackého, který svou humanitu inspiroval Kantem a kantovskou tradicí, tedy pozicí, o níž Masaryk sám uznává /Světová revoluce, 414/, že znamená "názor na svět celou podstatou mravní", i když /bez hlubšího odů-

.....

vodnění/ zase jinde zavrhuje kategorický imperativ. Vůbec Masarykův postoj ke Kantovi, jak konstatoval E. Rádl, kolísal; svědčí o tom nejistotě v nejústřednějším bodě jeho filozofie, jeho pojetí světové situace, jeho "náhledu do toho, co jest".

Toto podléhání dobové pozitivistické náladě zajisté Masaryk sdílí s mnohými jinými skoro-současníky; ^{a současníky} tak např. opět Nietzsche je důrazným dokladem takového kolísání, zvláště "Menschliches - Allzumenschliches" je plné nadšení pro vědu nejen pozitivní, ale pozitivistickou, objektivistickou. "Historická filozofie naopak /tj. proti metafyzické/, kterou nelze myslet odděleně od přírodovědy... podle jejího výkladu neexistuje přísně vzato ani nesobecké jednání, ani zcela nezaujaté nazírání, obě jsou to jen sublimace..." - "Vše, co potřebujeme a co nám může být dáno teprve na přítomné výši jednotlivých věd, je chemie mravních, náboženských, estetických představ a pocitů..." Celý odstavec 13. kapitoly "Von den ersten und letzten Dingen" není nic jiného než parafráze Comtova pojetí o původně fiktivním způsobu výkladu, který na-

.....

chážíme u prvobytně-nekritického člověka. Jenže Nietzsche ve víru svého extremismu vyzvuže ihned ony skeptické a nihilistické důsledky, kterým Masaryk hledí ujít. A na rozhodujícím místě, kde běží o celkový náhled do toho, co jest, Nietzsche neuhýbá před metafyzickou revizí, naopak koncipuje onu tvrdou, do dnes málo chápanou a mnohem více odsuzovanou než vskutku kriticky překonanou myšlenku o vůli k moci jako jsoucnosti jsoucího, "podstatě" skutečna. Výsledkem toho je potom výklad nejen přítomných, nýbrž i budoucích dějin, "dějin dvou příštích století", který svou realistickou hrůzou se stýká dalekosáhlé se zkušenostmi středního a pozdního dvacátého století. To rovněž přímo vyzývá ke srovnání s Masarykovým pokusem o výklad první světové války, k němuž přikročíme doleji.

Je-li ovšem náš výklad psychologii moderní sebevražednosti, jak jej Masaryk podává, aspoň v hlavních rysech výstižný, pak nutno říci, že mezi Masarykovým a Nietzscheovým pojetím člověka - jako odpovědné vůle, jako bytosti vnitřně ohrožené ve své vůli k životu a tyto úpadkové motivy překonávají opět mrav-

.....

ními, vnitřními prostředky, sebekázní, stupňovaným, soustředěným úsilím o samostatnost - je mnohem větší příbuzenství, než se na první pohled zdá, a že Rádl viděl hluboce, zvláště když mluvil o Masarykově "pánství", o jeho vůli nepodléhat a nepodřizovat se nikomu a ničemu, analogii mezi tímto "pánstvím" a /domnělým/ aristokratismem Nietzschovy vůle k moci. Rádl viděl též jasně, že Masaryk není demokrat ve smyslu velmi běžného "většina je pravda" a "kvantita je pravda", že je přímo nepřitelem, životním protivníkem všeho, co by mohlo odpovídat takovému maximám; že celý jeho život je boj proti většinovému mínění, proti záludně se vnucujícím náladám společnosti, proti oblíbeným nekriticky přijímaným názorům, tradicím, kolektivním mýtům. Jenže Masaryk nebuduje filozofii, která se opírá o tyto fenomény, nýbrž sám přijímá z rukou své doby pozitivistický předpoklad - třebaže je to předpoklad vnucující se pod pláštěm vědy, tedy kritiky a její kázně.

Masaryk je pro nás aktuální mimo jiné právě též z tohoto důvodu: sám neprovedl revizi své vlastní rozdělenosti, vlastního rozpol-

.....

cení. Tato úloha není za námi, nýbrž stále před námi. V českém životě, v jeho pokuse zmocnit se opět sebe sama v onom rozkymáceném vření, do něhož jsme tolikerými katastrofami obou válek zataženi, Masarykovo dílo znamená stále jistý stupeň dobově podmíněného sebeujasnění; nikdo než my, pokud jej a jeho pokus o českou filozofii známe, nemůže nám pomoci rozpoznat, v čem je jeho force a jeho nedostatky, v čem viděl českou a světovou skutečnost a v čem ochabl: neboť, jak řečeno, od jeho doby /a Rádlových korektur/ jiný zásadní svobodný, nevnučený pohled na dějiny a zasazení české skutečnosti do nich nemáme.

Pokusu o tuto revizi nabízí se přirozené navázání u té revize vlastního životního úsilí a jeho smyslu, kterou podniká Masaryk sám ve Světové revoluci v kap. VIII /nazvané charakteristicky "Světová revoluce a Německo"/.

Neméně příznačné: vzpomínání na celek životní dráhy je rámováno dvojí cestou přes oceán na lodi - na vzdálenost čtyřiceti let, obsahujících celou kariéru politika, myslitele, organizátora a kritika domácího života,

.....

posléze revolucionáře a obnovitele, vlastně zakladatele státu. Na počátku této dráhy Amerika - na konci rovněž. A na str. 396 řeč o spojení s Američankou - "bez ní bych si nebyl ujasnil smysl života a svůj politický úkld - Amerika takto vedle Francie mně a mnou i národu pomohla k svobodě nejvydatněji..." Vykládám následovně: bez Ameriky, bez Tocquevillem tlumočeného pochopení, že americká svoboda a demokracie stojí na kázni puritanismu, že demokracie je vnitřně spjatá s tímto morálním náboženstvím - náboženstvím bez oficiálně-státní církevnosti, nebylo by možno pochopit, co může znamenat pro nás naše tzv. reformační tradice a možná souvislost s ní. Masarykova česká filozofie, jeho myšlenka o kontinuitě obrození a reformační linie musí být vykládána nikoli jako nauka nazírající skutečnosti pro praeterita, nýbrž jako rozvrh pro futuro, nauka o základu demokracie, má-li mezi Čechy vzniknout opravdový demokratický stát. Puritánský základ americké demokracie poučuje o tom, jak a za jakých podmínek je demokracie u českého národa schůdná a přirozená.

.....

Na počátku čtyřicetiletého údobí americká demokracie - Amerika jako zkušenost společensko-duchovní - ale na konci rovněž. Americká demokracie pomáhá vykládat české obrození jako proces osvobozování společnosti, která je svou reflexí již na cestě k němu - humanitní ideál jako ideál bratrský znamená, že se obrození děje již ve jménu demokracie jako světového názoru. Ale tento názor je také to, co vystřídává v nové době starou teokracii ve všech oborech života - v politice, ve filozofii, ve vědě, v náboženství - tak je třeba upravit Comtovu tézi o krizi současnosti, krizi přechodné, nemocné, sebevražedné, válečné a revoluční doby. Válka vstupem Ameriky do ní stává se teprve v plném smyslu bojem demokracie s teokracií - stává se revolucí, a to světovou - celý svět bojuje o tuto ideovou otázku, o toto discrimen, které je zároveň osudově české, ukazuje, jak jsou české dějiny duchovně neodlučné od světových - jak každé posílení teokratických tendencí znamená újmu češství a naopak jak vzestup demokracie znamená reintegraci české svobody a nezávislosti. Masarykova filozofie světové

.....

války je proto zároveň pokusem o českou národní filozofii, pokusem, který také má být příspěvkem k filozofii vůbec, něčím, co české myšlení pozvedá z role filozofie marginální /ve smyslu shora vytčeném/ na filozofii v silném smyslu slova, na filozofii moderního člověka v jeho krizi a jejím vyřešení: přechodné období je - Masaryk to neříká s jistotou, nýbrž s podmínkou - možná překonáno světovou válkou /Světová revoluce, 408/; "možná, že jste ve světové válce překonali nejen režim starý, nýbrž i přechodný stav revoluční".

Masaryk je touto shodou mezi svou ideou české humanity a světovým vývojem tak nesmírně zaujat, že nepozoruje rozporné elementy své syntézy. Jeho syntéza je teisticky upravený Comte - objektivistický pozitivismus vedle bytostného moralismu, pojetí světa z hlediska bytostí mravně svobodných - prvky metafyzické neslučitelné, zásadně protikladné. Teismus a psychologie sebevražednosti jsou motivy metafyzické, převod podle stadiového zákona je naturalistní koncept historiozofický. V Masarykově pojetí jsou tyto dva prvky nikoli snad filozoficky uvedeny v soulad, ný-

.....

brž jsou juxtapovány, položeny jednoduše vedle sebe, není ani dokonce jasně formulován problém, jak myslet historii z hlediska člověka jako svobodné bytosti.

Tato juxtapozice neslučitelných motivů bije do očí hned na samotném počátku reminiscencí osobních i společenských - vlastní život v rámci dějin od roku 1848. Začíná se hned ostrou expozicí nejosobnějšího a nejmetafyzičtějšího motivu - Prozřetelnosti, jež řídí svět i osobní životy, jež svým prstem zasahuje do osudu každého jednotlivce - pojem naprosto neslučitelný s onou pozitivistickou vírou v zákonitý, přísně determinovaný vývoj, - což nehlásal Masaryk sám v teoretických spisech přísný determinismus? - a nyní se hlásá nejen Prozřetelnost vůbec, nýbrž v náhodách se ukazuje logika - prst boží! Logika, tj. smysl, - není to slepé dějství, nýbrž zamýšlené účelně - tj. všecy tyto pojmy, Prozřetelnost, účelná smysluplnost dějů, osudové souvislosti, ukazující se v nahodilostech, - patří k světu nazíranému z hlediska aktivně-zodpovědně, jednající, svobodné bytosti - Masaryk pro to má termín "synergismus".

.....

Ale kde je vakutku filozoficky formulován tento pohled na svět z hleska svobodné bytosti, do jejíž bytostné struktury je vepsána zodpovědnost za to, co nestvořila, nechtěla, do čeho byla postavena a za co nicméně přejímá zodpovědnost? Kde je skutečná filozofie, umožňující ony psychologické postřehy o komplementárním páru vražda-sebevražda, která je zároveň klíčem k problému světové války jako plodu chorobného subjektivismu moderního člověka?

Místo toho se dovídáme hned po těchto výkladech na str. 391, že "ve filozofii jsem u-siloval o filozofii vědeckou, o vědeckou přesnost, konkrétnost, a realism; bál jsem se filozofie příliš školské, toho přežitku a pokračování středověké scholastiky. Zvláště metafyzika mě nevábila a neuspokojovala. Filozofie byla mně po výtce etikou, sociologií a politikou..." Čím je mu věda? "Přesnost, konkrétnost, realism", jinými slovy: pozitivistické, naturalistické pojetí. Ptá se po filozofii, a s výjimkou etiky uvádí pod jejím titulem samé pozitivní nauky. Není snad myslitelsky příkřejší kontrast než ten, který Ma-

.....

saryk zde tvoří tak nezprostředkovaným sousedstvím mezi čímsi, co by bylo lze nazvat extrémně osobní, prozřetelnostní "logikou" náhody, a mezi tímto masivním pozitivismem.

Masaryk nicméně cítí tvrdost tohoto sousedství a nefilozofičnost svého pojetí filozofie. Dokladem toho je, že dodává: "Svou metafyziku jsem prožíval v umění a zejména v poezii; poezie mně také pomáhala v politice, ovšem poezie realistická... Pěstoval jsem obrazivost vědomě, fantastičnosti jsem unikal vědou a její přesností..." To je zde jen tak položeno, jako by v tom bylo obsaženo něco více než problém. Umění, protože obsahuje metafyziku - v jakém smyslu? Nepochybně chce Masaryk zdůraznit: poezie obsahuje porozumění jsoucímu, hlavně člověku, které je mimo dosah oné objektivní, přesné, konkrétní, realistické vědy. Ale že filozofická úloha je teprve v tom, vypracovat toto porozumění pojmově, převést na myšlenku předteoretické pochopení, - o tom tu není slova, a ona "obava ze školské filozofie", přežitku scholastiky atd. není sama přece ničím než předsudkem pozitivistické epochy, která se domnívá, tako jako

.....

tomu dal výraz Nietzsche v citovaném výroku svého pozitivisticky určeného údobí, že nyní po metafyzické filozofii nacházíme, když jsme to ve vědách dotáhli tak daleko, údobí filozofie "historické", která není možná bez přírodovědy.

Ostatně v tomto rozpoznání, že v poezii je cosi jako metafyzika, že je zde jiné, hlubší, živější pochopení života ze života sama, stýká se Masaryk nejen, jak výše uvedeno, s Diltheyem, nýbrž také - s Nietzsche. I pro Nietzscheho je umění, hlavně poezie, tím, na základě čeho se dá překročit a prolomit pozitivistický objektivismus, to, čemu Rádl říká "asketický ideál" pozitivní vědy. "Fenomén umělce je ještě nejsnáze průhledný..." /Wille zur Macht č. 797, cit. u Heideggera, Nietzsche I, 82/. Jenže Nietzsche skutečně vypracovává metafyziku, jejímž vodítkem je umění a umělec, zatímco Masaryk poskytuje na místě, kde by měla nastoupit ona skutečná filozofie, v níž národ mluví k celému myslícímu lidstvu, pouze náznaky postřehů a první náčrtů problematiky. Vcelku snad lze říci: Masaryk vypracoval s velkou původností podmínky za nichž

.....

marginální filozofie, filozofie vlastního jádra západní Evropy ve svém působení, své existenci mimo toto jádro, by se mohla včlenit do tohoto jádra a stát se tak zároveň plnokrevnou i národní filozofií - ale tuto filozofii samu vytvořit se mu nepodařilo, v tom jej zabrzдила pozitivistická komponenta jeho filozofické výbavy.

Formulováno jeho vlastními slovy: "Otázku českou jsem pojímal vždy jako otázku světovou, a odtud stálé srovnávání naší historie s historií celého Rakouska a Evropy vůbec; má vkloubit náš národ, abych tak řekl, do organismu světové historie a politiky." /1393/

Filozofické pochopení světové války však předpokládá též zařazení a pochopení vlastního protivníka demokracie a češství; filozofie češství musí být doprovázena filozofickým pochopením Německa. Česká otázka má nezbytným pedantem rozvrh a řešení německé otázky.

Problém zní: Ve středověku je Německo součástí evropského kulturního celku, v nové době se vždy víc a více kulturně odlišuje a izoluje. Pruský výbojný stát ovládá je stále více. Německo posléze "pokračuje a udržuje

.....

ideály římského imperia i geograficky". V souvislosti s tím je humanitní ideál údobí Lessing - Kant - Goethe - Schiller nahrazován materialistickými teoriemi o právu silnějšího; popruštění Německa znamená materializaci a mechanizaci, která se uplatňuje ve filozofii, vědě, umění, teologii. "Když v národě vedoucí mužové a stavy počínají spoléhat na moc a násilí, zakrňuje sympatie, lidé ztrácejí zájem poznat myšlení a city svých bližních ... neboť pro všecek styk s nimi stačí státní mechanism, komando, pěst..."

Filozoficky ten proces je vyjádřen schématem na str. 412, které ukazuje tuto materializaci od Goetha k Nietzschovi, který znamená podle Masaryka patrně její vrchol.^{x/}

Toto vývojové schéma je určitě nejasné a přinejmenším jednostranné. Co je zde pověděno o Hegelovi jako syntézi Goetha a Kanta a anticipaci Bismarcka, je nejen filozoficky problematické, nýbrž i historicky neprohlou-

x/ Schematismus těchto výkladů Světové revoluce kritizoval již K. Vorovka ve "Dvou studiích o Masarykově filozofii", vyšlých původně v Ruchu filozofickém 1925 a 1926.

.....

bené a přímo nesprávné. "Hegel svým ,absolutním idealismem' sloužil autoritářství pruského státu, opustil humanitu a světovost Goethovu a Kantovu a poskytl základ teoretickému i praktickému násilnictví." Hegel nejen koncipoval celou svoji filozofii v období napoleonském a s ohledem na Napoleona. Ale liberál jako Eric Weil též ukazuje, že pruský stát v době, kdy Hegel se stává volbou jeho občanem, není oním hnízdem mechanistického statismu a reakce, kterým se stal později. Problematika německého idealismu je charakterizována takto: "Kant proti skepsi... vrátil se k etice a vybudoval názor na svět celou podstatou mravní, ale jeho následníci chytli se jeho subjektivismu a pod jménem různých idealismů oddali se libovolné konstrukci celého světa." Ve skutečnosti je to německý idealismus u Fichteho, který se snaží vyřešit rozpory v mravním názoru Kantově, překlénout protiklad mezi teoretickým a praktickým "já". Německý idealismus rozhodně není příspěvkem k materializaci Německa a Evropy; zde by Masaryk musil hledat jiné střední členy; vůbec nezmiňuje fenomén "zhroucení německého idealismu" a jeho

.....

mravní, myšlenkový, politický, sociální význam. Ve vývoji německého 19. století nevládne ona kontinuita "poprušování", nýbrž jsou zde radikální přelomy, přetržitost.

Subjektivismus je podle Masaryka reakcí na násilnou katolicitu středověké církve; ale nikde není ukázáno, že materialismus moderní doby by souvisel se subjektivismem, tím méně, že by byl jeho následkem. Je sice konstatováno, že Marx obrátil Hegela na ruby, ale obrat na ruby je ve skutečnosti důsledkem zhroucení a nikoli jeho příčinou. Marx a již před ním Feuerbach revoltují proti Hegelovi, protože v něm vidí teologa, který mystifikuje skutečnost - vadí jim na něm tedy právě souvislost idealismu a náboženství. Bezbožectví že by bylo plodem idealismu - to nebylo ukázáno. Vrcholem sumárního zkreslení je soud, že "Nietzsche se z izolovanosti solipsismu utekl k darwinistickému právu silnějšího" - zatímco Nietzsche nikdy solipsistou nebyl a jeho metafyzika vůle k moci je vysloveně protidarwinistická.

Je zajímavé, že Masaryk nevidí dalekosáhlou analogii mezi německou a českou otázkou;

.....

nevidí, že německá filozofie řešila podobný problém - totiž problém marginální existence, která chce získat centrálnost. Německo, vytlačené v 17. století z funkce centrálního západoevropského společenského celku Francií, ve svém velkém pokusu duchovního novopočátku v umění a filozofii získává zřetelně nejen tuto centrálnost, nýbrž duchovní vedení kontinentu zpět. Ne snad rovnoměrně - v odborných pozitivních vědách z pochopitelných důvodů do druhé poloviny věku ještě zůstává pozadu. Tento proces je tím nápadnějším, že se odehrává bez podpory a účasti státu - v době politické roztržičnosti, úpadku, zčásti i cizovlády.

Proces popruštění Německa je nicméně fakt, ale patří do jiné souvislosti: se "zhroucením německého idealismu", se zklamáním společnosti z tohoto idealismu, který jí nedovolil osvobodit úplně, s převládnutím liberalismu a nacionalismu po západním vzoru, s konkurencí Rakouska a Pruska, při níž - jak správně vidí Masaryk - Prusko převzalo 1866 od Rakouska imperiální myšlenku. Je to právě materialismus a pozitivismus této doby, tj. nedůvěra k sobě a návrat k naturalistické koncepci

.....

staršího, předkantovského osvícenství, která duchovně charakterizuje tuto německou éru. Při převzetí imperiální myšlenky od Rakouska nesmí být zapomenuto na úlohu Ruska, podporujícího zřetelně pruskou převahu proti poslednímu zbytku staré říše, v němž se ukazuje stále zřetelněji neschopnost vyrovnat se s moderní dobou, tj. stát se skutečným exponentem uvedené naturalistické koncepce světa, společnosti, vědění. Popruštěné Německo této epochy naopak se stále více klube ze skořápky tradic 18. století a jeho vojensko-junkerské vedoucí vrstvy jako náčrt prvního technokratického státu Evropy.

Filozofické řešení německé otázky Masarykem je šroubované a neodpovídá skutečnostem; hovoří z něho brentanovské, rovněž nevěcné zaujetí proti Kantovi a německému idealismu, který zde naráží na zásadní nepochopení jakožto extrémní subjektivismus a fantastika.

Německé popruštění a zmaterializování je psychologicky asi třeba uvést v souvislost se zklamáním z důvěry v ideály předchozí doby, která doufala nejen v duchovní vedení, nýbrž rovněž v politické osvobození a sjedno-

.....

cení a pokusila se v tomto duchu - napřed s ideami obrácenými /Feuerbach, hegelovská levice a Marxův obrat Hegelovy dialektiky/ - provést revoluci, která poskytla státu vítanou příležitost ukázat svou sílu a Bismarckovi umožnila, aby tato rozptýlenou tužbu zklamane společnosti zapřáhl do služeb pruského řešení německé otázky.

Jak patrně, vidí Masaryk správně některé rysy tohoto procesu, ale jeho celek vykládá nepřirozeně a zaujatě proti německému idealismu.

V Německu bismarkovské a vilémovské éry nabývá moderní etatismus oné průmyslově-technokratické podoby, která státnímu mechanismu dává stále větší kontrolu nad celým životem a vytváří víru, že skutečnost je plánovaně proorganizovaná síla, která působí s cílevědomou, bezohlednou jistotou.

Nezdá se pochybné, že tento aspekt moderního státu byl Nietzschem pochopen jako jeden z projevů vůle k moci, kterou koncipoval jako podstatu skutečnosti a o níž hlásal, že je nutno se s ní pozitivně vyrovnat, přijmout ji, jako je nutno přijmout skutečnost vůbec

.....

- neprchat z ní do "pravého světa," do domnělé "pravdy" nad skutečností.

Nietzsche musí proto být pochopen zajisté jako filozof tohoto německého imperialismu; ale nejen jeho. Je filozofem technicko-organizačnické epochy s jejími kořeny v moderním pojetí skutečnosti jako organizovatelné síly, která podléhá plánovité vůli, jež se projevuje v myšlence matematické přírodovědy neméně než v technice a ve státě, který má páky všude a mobilizuje každou kapku energie. A to znamená, že je filozofem ne pouze jedné z válek dvacátého století, jako Masaryk, totiž té války, kterou rozhodla Amerika svým vystoupením a z níž Amerika, země masového provozu a produkce, vzešla jako převládající světová velmoc: nýbrž filozofem celé současnosti jako válečného období, období válek a revolucí, permanentního a stupňovaného nihilismu, v němž "pravý svět" se stává bajkou.

Své úvahy o přepjatém subjektivismu jako prvotním hříchu německé filozofie a celé německé duchovosti shrnuje Masaryk na str. 412 slovy, že německá filozofie není celá pochybená, povrchní, nezajímavá, ale "hluboká /je

.....

tato filozofie/ proto, že nemohla být a nebyla volná. Je to scholastika jak středověká, daná hotovým, napřed stanoveným oficiálním kredem". Jinak řečeno: špatný apriorismus. Znalec bude překvapen tímto sumárním odvozením metafyzičnosti německé filozofie z oslavy státnosti - protože co jiného má být oním předem stanoveným oficiálním kredem? Filozofie svobody, volnosti že je dána několika kaprálskými rozkazy předem?

Do této souvislosti německé filozofie a vinou na válce, kterou způsobil útok prusky obnovené teokracie na status quo světa, de facto v převaze demokratického, vsunuje nyní Masaryk svou resumující úvahu o významu sebevraždnosti pro tento výklad viny na válce.

Sebevraždnost, onen "masový zjev moderní civilizace", vyplývá ze "zeslabení charakteru ztrátou náboženství" /402/ u moderního člověka. Hlavní příčinou tohoto zeslabení je moderní subjektivismus, stupňovaný v titanismus nadčlovectví. Moderní sebevraždnost vyplývá z úzkosti izolovaného já, které nesnáší toto přepětí svých sil v jakousi bohorovnost a které nakonec vraždí buď sebe, nebo

.....

druhé: sebevražda či vražda - v konkrétní formě: válka. Již výše jsme analyzovali tuto psychologii sebevražednosti, vyjádřenou na str. 420-424. Brachylogie těchto odstavců vyžaduje obšírnější interpretaci. Zvláště pojmy subjektivace /"sebevražda jako násilí duše obrácené do sebe a v sobě egocentricky se subjektivující"/ a objektivace /"vražda jako násilí duše ze sebe ven"/ jsou pochopitelné jen na pozadí myšlenky, že existuje cosi jako ne-násilný mravní stav člověka, od něhož se uchyluje subjektivistickým nárokem být vším, vládnout nade vším - vůlí k sobě, k moci. Co je, jaký je tento nenásilný stav? Patří k němu /podle Masaryka/ zajisté náboženství, uznání vyšší moci nad sebou. /V. Moderní člověk a náboženství.../ Ale toto uznání vyššího nemůže být pouhá heteronomie, nýbrž předpokládá, že člověk je bytost přejímající zodpovědnost za to, čeho původcem není, tj. za vlastní život. Teprve z této zodpovědnosti, z neschopnosti vyrovnat se s ní a unést ji bylo by snad možno pochopit onen dvojitý způsob zastírání a slabosti: jeden spočívá v tom, že nejsem-li pánem života, učiním se as-

.....

poň pánem smrti, vymažu se z existence, "vrátím vstupenku" /jak říká Ivan Karamazov/; druhý spočívá v tom, že se "vrátím" do takového způsobu existence, kde otázky zodpovědnosti se nekladou: do "přírodního stavu", kde jsem pouhý živočich a barbar; ovšem vracím se do něho nikoli jsa skutečně barbaram, nýbrž z vůle zastříti si zodpovědnost, která je můj neodopsatelný bytostný rys, zastříti si, že jsem bytost svobodná. Z čeho potom však vyplývá sebevražda i vražda? Z ničeho jiného než z původní tendence odcizovat se sobě samému, nebýt sebou, z tendence zvěcnění, která nás původně prolíná a vnucuje nám snahu ulehčit si tíži života, která není nic jiného než tato tíž odpovědnosti. Kde v celé této struktuře, nepochybně reální, je řeč o subjektivitě a subjektivismu? Subjektivismus ve formě idealismu není ani ateistický, ani nezbytně panteistický; zdá se, že Masaryk vidí subjektivismus stále ve formě, kterou dostal v 17. stol. jako "filozofie ideí" u Descarta a v empirismu: ke skutečnosti je přístup pouze skrze mne, skrze "mé ideje", představy - nej povrchnější forma idealismu, kterou si prá-

.....

vě Kant a pokantovská filozofie předsevzali překonat.

Pro naši interpretaci subjektivace -.objektivace mluví str. 423: "Militarism a válka moderní je přírodní stav Rousseauem požadovaný, je Comtův návrat z pozitivismu do fetišismu, je touha romantiků po životě nerozumném, animálním, vegetativním. Ani veliký teoretik moderní demokracie, ani zakladatel pozitivismu, ani romantikové nepostřehli, že přírodní stav, fetišism a animálnost znamená barbarskou vražednost a proelium omnium contra omnes". Vůle zastřít si neodčinitelnou odpovědnost nemůže být snad vyjádřena zřetelněji.

Je za těchto okolností vskutku platná konkluze: "Militarismus je pokusem tohoto nadčlověka /tj. subjektivistického velikáše/ uniknout té své chorobě, ale není to než stupňováním choroby. Národ myslitelů a filozofů má největší počet sebevražd, má nejdokonalejší militarism a způsobil světovou válku?"

Ale lze namítnout: "titánská vůle" může vznikat teprve tam, kde "uznání vyššího nad sebou" je ontologicky, metafyzicky nemožné,

.....

kde člověk bytostně se již necítí "občanem dvou světů", kde již nežije "na rozhraní" - a počátkem tohoto nového životního pocitu i pochopení bytí i sebe - je přece zřetelně moderní abstraktní naturalismus. Ve chvíli, kdy celá skutečnost není než "pouhý fakt", který prostě konstatuji a s kterým zacházím jako s materiálem, jehož jediný smysl je ten, který mu ukládám ze své libovůle, je zde teprve onen problém nihilismu, který Masaryk transportuje jako "moderní sebevražednost".

Stačí konfrontovat konkluze "Světové revoluce" se skutečností světa, jak nám ji ukazuje současnost, abychom konstatovali, že filozofie 1. světové války se svou dvojí velkou nadějí: 1. že první válkou krize v podstatě vyvrcholila a byla překonána, 2. že filozofií tohoto konfliktu jako boje teokracie s demokracií byl český národ myslitelsky vřazen do jádra historie - očekávání nesplnila. Mnohem spíše se jeví Masarykův starší současník F. Nietzsche jako myslitel dneška, a to právě jako myslitel, ne jako domnělý ideolog násilnického autokratického řádu.

Snad se nám podařilo ukázat, že Masaryko-

.....

va filozofie češství a světové války tvoří sice jeden velký náběh k nahlédnutí do toho, co jest - že však ztroskotává na nedostatku odvahy k samostatnému filozofování, na pozitivismem sugerované nechuti k metafyzice, k tomu, pojmout filozofii jako samostatnou, od pozitivní vědy nezávislou nepostradatelnou činnost ducha; Masaryk sice zčásti tuto potřebu vidí a uznává svou metodou, filozofovat z umění, z jeho pochopení člověka, hlubokých a lidských problémů života a smrti, - ale couvá před potřebou uchopit toto porozumění zásadním filozofickým pojmem; nevidí, že jeho "mírný racionalismus" a "pozitivismus" spočívá na řadě předsudků právě metafyzických. - Řeká-li jeden z uznaně velkých posledních myslitelů naší doby "jenom nějaký bůh nám může pomoci" a hlásá-li potřebu nového způsobu myšlení, kde člověk nevychází z předznamenání, že je svou myšlenkou i činem pánem jsoucí, pak by Masaryk pravděpodobně to obojí podepsal. Ale u Masaryka není této konkluze dosaženo trpělivým filozofickým ohledáním vši dosavadní metafyziky, nýbrž spíše jakousi instinktivní tuchou. Tucha však není filozofie,

.....

je nejvyšší podnětem k ní, není ještě ani zřetelným položením otázky. - Co pro nás vyplývá z tohoto pohledu zpět na jednu z nejpozoruhodnějších z onoho mála velkých duchovních postav, které nám byly dány? Za prvé: Náš problém je i nyní týž jako dříve: osvobodit se zařazením do duchovního universa myšlení, schopného nahlédnutí do toho, co jest, do živé situace dějinného člověka. Nikoli přikrčováním, přizpůsobováním a přisluhováním tomu, co tvoří okamžitou tvářnost povrchu, nýbrž myšlením, které jde radikálně do hloubi, získá se nahlédnutím do toho, co jest, do jeho smyslu, a následkem toho do orientace v chaosu a bouři dnešků a zítřků. Pro společnost, která chce žít svobodně, není jiná cesta než zúčastnit se podle možnosti ze všech sil tohoto úsilí o pochopení a smysl tváří v tvář masivní absurdnosti, chaotičnosti, oslabující představě nezvládnutelnosti planetární situace: takové bylo Masarykovo doporučení, taková jeho praxe, která ztroskotala na neprohlédnutých předsudcích, na kapitulaci před těmi strašáky "nevědeckosti", "fantastického,

libovolně budovaného světového názoru", a hlavně před onou nesmírnou úlohou revize a destrukce všech "samozřejmostí", všech přesvědčení a názorů, s nimiž denně operujeme a na něž spoléháme - kterou na sebe nutně bere každá skutečná filozofie. "Titanismus moderního subjektivismu" je rovněž jeden z takových strašáků - hluboký motiv v zodpovědné lidskosti jako ontologického rysu, který člověka vyzvedá ze jsoucí věcnosti - je představou z arzenálu doby "zhroutení německého idealismu a spekulativní filozofie" připraven o svou nejvlastnější filozofickou sílu.

Ludvík Vaculík:

POHŘEB MLUVČÍHO

Mínil jsem jít na pohřeb, ale dostal jsem na stejnou dobu předvolání na jistý úřad. To je jak na potvoru, řekl jsem si. Poslal jsem úřadu písemnou omluvu, že jdu na pohřeb, a krom toho jsem se odhodlal užít lsti. Pohřeb měl být v deset, ale já jsem se rozhodl odejít z domu neuvěřitelně brzy: už v šest hodin ráno. Jenže úřad mě přelstil: když jsem tak neuvěřitelně časně vyšel z domu, čekalo tam na mne auto: šestsettrojka známého odpuzivého tvaru a hnusné černé barvy.

V budově mě uvedli do místnosti hned v přízemí. Uvítali mě dva pánové: jeden asi mého věku, jehož jméno jsem zapomněl, druhý byl velmi mladý a jmenoval se Kučera, jeho jméno stálo na předvolance. Starší muž pravil:

"Pozvali jsme vás, protože je ten pohřeb. Nebudeme vám tu dělat žádné příkoří, ani ne-

.....

budeme mluvit o Chartě, nemusíme vůbec mluvit, přijde-li vám to víc vhod. Můžete si číst, jestli máte náhodou co, nebo vám něco půjčím. Můžete taky spát. Po pohřbu vás pustíme domů. Prosím," pokynul mi ke křeslu u okna, sám si sedl do druhého. Mladíka vybídl, aby se posadil za psací stůl. "Ty si můžeš studovat," řekl mu otcovským hlasem i tónem.

Odložil jsem svůj černý pohřební plášť, vyndal z jeho kapsy knížku do tramvaje a sedl si do křesla. Ještě jsem se zeptal: "Co kdybych nebyl vyšel z domu a nešel ani k vám, ani na pohřeb?"

"Mysleli bychom si, že zkrátka odpočíváte, a nic."

"Hm. Ale to se mohlo přeci domluvit," řekl jsem.

"Taky si to myslím," připustil opatrně, usmál se a dodal: "Tedy pro příště."

Byl to příjemný, harmonicky působící člověk, asi padesátiletý, odhadoval bych ho nejspíš na ekonoma či technika. Nebyl maskován co nejprůměrnějším oděním, byl naopak ustrojen s osobním vkusem. Mohl to být i kriminalista čili opravdický detektiv, použitý výji-

.....

mečně v tento náročný den. Šlo přeci o pohřeb první třídy. Narodil se v jižních Čechách. Jeho otec byl lesní dělník. Své skromné ale zřejmě šťastné dětství prožíval v přírodě se stromy a zvěří, v dobrodružstvích a hrách s kamarády české i německé národnosti. Potom se něco stalo a mezi kamarády postavil se ostrý chlad. Do lesů přišli českoslovenští vojáci a obsadili betonové pevnůstky. Také otec narukoval. Vojáci i české obyvatelstvo byli nadšeno do boje. Pak jednou ráno přišel pan učitel do třídy, třída povstala, učitel chvíli mlčel, než řekl: "Tak už nemáme republiku," a rozplakal se. Zábor pohraničí, stěhování do vnitrozemí... a všechno další "znají tihle už jenom z dějepisu," pokývl k mládenci za rozlehlým psacím stolem. "Učíš se?" připomněl mu a rozestřel si ve vzduchu Rudé právo.

Otevřel jsem svou knížku. Bylo půl osmé.

"Co to čtete pěkného?" zeptal se muž.

"Jací jsme - od Ferdinanda Peroutky," odpověděl jsem s úmyslem dál se o tom nešířit, ale když mládenec v bystrém zájmu zvedl hlavu od stolu, rozhodl jsem se jinak: "Je to

.....

úvaha o povaze českého národa, psaná někdy ve dvacátém roku. Peroutka rozebírá, jestli je oprávněné to, co bylo zvykem pokládat za jakési naše národní rysy. Například jestli jsme humánní, mírumilovní či bojovní, nakolik máme v povaze sklon k demokracii, potřebu svobody, schopnost kázně, pracovitost a touhu po vzdělání a tak dál."

"Hm," řekl muž. Mladík zase sklonil hlavu ke své knize. Z ulice za oknem bylo slyšet, jak spolu rozmlouvají šoféři připravení u volantů: "Neviděl jsi Jaru? Kdybys ho viděl, hele, řekni mu..."

A já jsem tedy četl:

"Hledáte-li v jednání českého člověka jeho živou víru, poznáte, že první naší živou vírou jest, že člověk se má mít dobře. To jest hybná víra moderních národů, a žádné vlastnosti slovanské, o nichž se mluví, nás od ní neodvedou. Není možno pochopiti ani našeho nejnovějšího života politického bez znalosti této živé víry."

Četl jsem soustředěně, kupodivu, tu a tam udělal jsem si znaménko. Zpozoroval jsem, že vnímám text mimořádně rychle a s delší sto-

.....

pou souvislosti než jindy. Slušný dozor, klid pramenící z vědomí, že nemůžu stejně dělat nic jiného, a zajištěný čas pro to, co dělám, to všechno ve mně evokovalo zapomenutý pocit uspokojení z řádného studia. Proč si to vlastně nezařídím každé dopoledne touto dobou sám? Tato knížka v ruce, tito dva lidé se mnou, tato budova se všemu zvuky a tušenými ději, hlasy a kroky na chodníku jen za sklem okna, vědomí hlavní události dnešního dne, představa, jak asi probíhá, zkušenosti posledních pomalých roků, zážitky posledních rychlejších týdnů - nebyla to laboratorně kompletní souprava materiálu i pomůcek a nástrojů ke studiu na dané téma - Jací jsme?

Za oknem se najednou ozvalo houfné klapání tučných automobilových dveří, tlumené starty s dobrou akcelerací, a ticho. Trhl jsem sebou: abych nakonec ten pohřeb nezmeškal! Bylo půl desáté. Také můj současník se podíval na hodinky, ačkoliv se mě mohl zeptat. Složil noviny a vyndal z aktovky jakýsi magazín. Začal luštit křížovku.

"Masarykovy české ideály jsou více méně ideály všeobecně lidské. Vidí-li Masaryk v

.....

odvaze k myšlení, v důslednosti v životě, v lidskosti a energickém nepřátelství ke zlu a násilí český typ, musím říci," píše Peroutka, že není národa tak ubohého, aby nebyl schopen tohoto ideálu." - Vzpomněl jsem si, že také Jaspers mluví o x údajné německé národní povaze říká, že je to libožalná abstrakce, která vypadá podle toho, k čemu je právě vztažena. A že to, co se často vykládá z povahy národů, mělo by se větším právem vykládat z jejich zeměpisné polohy. Čili Angličané přesazení do Německa jednali by jako Němci, říká buď Jaspers, nebo jsem si to už dovedl najít při něm sám. Pravda je, že od té doby jsem se toho chytl jako jisté útěchy. Příležitostně mi to už také pomohlo odolávat západním žurnalistům: jejich ledabylému urážlivému soucitu s námi nebo laciné nadutosti z bohatého bezpečí.

Proti tomu Patočka - podíval jsem se na hodinky a odložil knížku na stůl - vzpomíná někde Herdera, jenže nevím už, zda souhlasně či s jakou výhradou, který soudil, že státy jsou výrazem národní povahy. Bylo za pět minut deset, rozhodl jsem se už počkat,

.....

byl jsem na místě. Rakev se hnula od kaple směrem ke hrobu. V té chvíli se za hřbitovní zdí rozeřvaly motory motocyklů, nad stromy se objevila helikoptéra a s neuvěřitelně jasným úmyslem začala plnit hřbitov, rakev, hrob i duše tisíce lidí komunistickým rachotem... proboha, vidím, že jsem promluvil nenávistně, prvně, všichni mi to musíte dosvědčit, беру zpět a pokusím se opravit: dostavila se helikoptéra řízená otrokem, aby vyřídila pánovo pohrdání živými i mrtvými.

"Vyšívací tkanina na šest písmen," řekl starší muž.

"Kanava," řekl bystrý mladík.

Začal jsem zas číst:

"Praví-li Masaryk: ,Násilně či smírně, pluhem či mečem? Smírně pluhem a prací - toť odpověď českého genia a dějin,' tato formulka zdá se vystihovati ducha našeho růstu od počátku 19. století až do dne naší samostatnosti. Když corksý starosta umíral hladem v dublinském žaláři, zástupy Irů stály a klečely před branou a zpívaly náboženské písně."

Jakýsi člověk vystoupil nad hrob a začal mluvit, ale nikdo neslyšel slova. Někoho ze

starší generace napadlo zazpívat teď hymnu. Ale v rachotu motorů na zemi i na nebi jevilo se nemožným nasadit tón.

"Duše patetická nenalezne u nás, co hledá. Přebírat 28. října měl ráz téměř idylický. Kdyby po celý den bylo silně pršelo, oslavovali bychom snad teprve 29. říjen. Komunistické hnutí, ač je u nás větší než kde jinde, je mírné, pokud se týká činů, a patrně proto zachovává si svůj rozsah. Naše buržoazie snad by měla také chuť k nějakému fascistickému hnutí," píše Peroutka starým pravopisem, "ale naprosto nemá schopností k tomuto polovojenskému životu."

"Nomád na čtyři."

"Avar."

"Když Bakunin, vousatý a začouzený střelným prachem, přijel do Čech, byl Havlíčkovi protivný a nepochopitelný."

Lidé se v uličkách mezi kříži řadili do zástupu, procházeli kolem hrobu a házeli na rakev květiny a hlínu. Úřední filmaři a fotografové pořizovali o tom dokumentaci k dobrému i zlému.

Za oknem se ozval zesílený ruch: klapání

.....

dveří, kroky mnoha lidí. Bylo tři čtvrti na jedenáct. Někdo zaklepal na dveře. Můj společník vyšel. Když se vrátil, řekl:

"Tak nám to skončilo, můžete domů."

Běžel jsem na Národní třídu. Chytl jsem taxíka. Pod kostelem sv. Markéty potkával jsem poslední lidi vracející se z pohřbu. V bráně hřbitova jsem byl pouze legitimován a fotografován, jinak puštěn dále. Tichým a prázdným hájem kráčel jsem mezi kříži až skoro do kouta.

A tam byl opravdu čerstvý hrob. Z toho jsem viděl, že pohřeb se ani nedá zmeškat. Zmeškat dá se živý člověk.

Praha 17. března 1977

J A N P A T O Č K A

Avšak já jsem byl, jak se ukáže, po celý život takový, i na veřejnosti, jestliže jsem byl někde nějak činný, i na veřejnosti, a právě tak i v soukromí, že jsem nikdy nikomu v ničem nepovolil proti právu...

Platon: Obrana Sokrata

Dne 13. března 1977 zemřel Jan Patočka, člověk velký duchem, občan velký svou statečností.

Narodil se 1. června 1907 v Turnově. Od roku 1925 do roku 1932 studoval nejprve na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, potom na pařížské Sorbonně a nakonec znovu na Karlově univerzitě. Po obhájení disertační práce "Pojem evidence" je promován na doktora filozofie. Následující dvě léta tráví jako stipendista na německých univerzitách, kde byl zvláště ve styku s E. Husserlem, jehož fenomenologické práce určily jednu ze

.....

základních konstant Patočkovy filozofické orientace. Od roku 1934 až do roku 1944 byl profesorem na pražských gymnáziích. V této době se stává tajemníkem Circle philosophique de Prague /1935/, kolem něhož se soustřeďují utečenci z univerzit fašistického Německa, a tajemníkem Jednoty filozofické /1936/. Roku 1937 se habilitoval na filozofické fakultě UK v Praze spisem "Přirozený svět jako filozofický problém". Jeho působnost jako vysokoškolského učitele přerušila okupace. V roce 1939 dokazuje Patočka /viz "Česká vzdělanost v Evropě"/, že náš duchovní život nebyl odnoží německého hnutí, nýbrž kusem vlastního úsilí o proniknutí v Evropě, o vlastní duši. Svěráznost a světovou orientaci české kultury ukazuje ve své máchovské studii /"Symbol země u K. H. Máchy"/. Snaží se též objasnit /"Dvojí rozum v německém osvícenství"/ filozofické kořeny onoho nepochopitelného výplodu národa z minulosti duchovně renomovaného, totiž kořeny romanticko-mystické a iracionálně sladěné nacionálně socialistické ideologie, odhalit, odkud se vzala, kde jsou myšlenková rozcestí, která otevřela cesty

.....

tak bludné a zrádné. V nejriskantnější době uveřejňuje jako člen redakčního kruhu České Mysli zprávu o úmrtí profesora filozofie J. Tvrdeho, který zemřel 13. března 1942 v nacistickém koncentračním táboře. Patočka pomáhá rodinám zatčených a na sklonku války opouští místo středoškolského profesora na malestranském gymnáziu, když byl nasazen jako dělník tunelář.

Po skončení okupace opět působí na filozofické fakultě v Praze a Brně. Od roku 1946 je mimořádným členem Královské české společnosti nauk. Po roce 1948 je ze svého učitelského místa na univerzitě propuštěn a zaměstnán v knihovně Masarykova ústavu a od roku 1954 na Pedagogickém ústavu. Roku 1958 přechází do Filozofického ústavu ČSAV. V roce 1964 se stal členem institutu - Institut International de Philosophie v Paříži. Roku 1967 získal titul doktora věd na základě obhajoby práce "Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové". V roce 1968 se opět vrací jako profesor filozofie na Univerzitu Karlovu. Roku 1972 mu byl udělen titul dr. h. c. Vysokou školou technickou v Čáslavě. Téhož roku

.....

je opět - potřetí - nucen odejít z místa vysokoškolského učitele, tentokrát do penze.

Ve své obsáhlé publikační činnosti doma i v zahraničí, a to časopisecké i knižní, ústní i rukopisné v jazyce českém, slovenském, polském, německém a francouzském byl ne pouhým přednášečem a překladatelem filozofie, ale filozofem. Výrazná byla jeho orientace na historii filozofie a na velké osobnosti duchovních dějin minulosti i přítomnosti. Svým rozsahem i hloubkou jsou v české literatuře jedinečné jeho práce z antické filozofie, významné jsou jeho studie hegelovské, kantovské, karteziánské, fenomenologické a další. Nelze se při tom nezmínit o jeho hlubokém zájmu o duchovní dějiny české: zde je třeba především upozornit na jeho mezinárodně uznávané zásluhy o komeniologická bádání.

Patočka podřizoval veškerou částečnost nárokům celku. Je třeba, připomínal mnohokrát, sledovat nejen své národní cíle, ale své evropské a obecně lidské poslání, třebaže v tomto zápase byli často obětováni naši nejlepší a nejnadanější představitelé; je třeba měřit své domácí problémy světovými a nikoli

.....

provinciálními kritérii. Patočka je jedním z mužů, v nichž do našeho prostředí vstoupil svět, a to nikoli ve smyslu světových měřítek. Je vždy pro pokrok pojímaný obecně lidsky; mělké pokrokářství kritizoval ovšem pro jeho intelektualismus, znehodnocující většinu lidské minulosti i mámoevropské přítomnosti, vysloviv tak porozumění pro národy "třetího světa." V tomto duchu odsuzuje společenské přežitky minulosti a jejich formace a přijímá socialismus pro jeho konkrétní ekonomickou odpovědnost za všechny členy společnosti, především ty, kteří stáli či stojí na jejím okraji. Usiluje zároveň o udržení principu kolektivně nenahraditelné mravní odpovědnosti a tedy o respektování individuálních lidských svobod.

Patočka byl výtečným interpretem, ale zároveň tazatelem a problematikem: kolik otázek položil ke všem interpretovaným, reprodukováným, kriticky analyzovaným a vzájemně konfrontovaným ideám a systémům, zjevům a dílům - filozofickým, historickým, básnickým i hudebním. Často sahál k extrémně vyhraceným formulacím s vědomím, že taková extrémnost má

.....

tu dobrou stránku, že dovoluje ostrou formulaci problémů a kritiku.

Dnes je jeho životní dílo nečekaně uzavřeno: ve světle tohoto posledního historického činu se otvírá nový pohled na všechny jeho složky, jež jsou převážně ryze odborné povahy a symy o sobě dávaly až donedávna nanejvýš jen tušit svůj praktický, morálně-politický dosah. I když by bylo smělou konstrukcí tvrdit, že celé předchozí dílo Patočkovy a celý jeho předchozí život programově směřoval k podobnému veřejnému vystoupení, je přece ještě nepodloženější předpokládat, že mezi jeho odborně filozofickým a kulturně publicistickým dílem na jedné straně a jeho politickým činem na straně druhé je naprostá diskontinuita, že tu jde pouze o nahodilou, situačně motivovanou souvislost. Pozorné přihlídnutí k těm Patočkovým projevům, které se zabývají otázkami dějin vůbec a speciálně dějin naší vlasti, k jeho pečlivému ohledávání kulturních a mravních hodnot, jimiž náš malý národ zasáhl a zasahuje do evropské, a v zralejším současném pojetí do světové civilizace, ukazuje, že každá historicky zjitřená

.....

chvíle jeho života - a bylo jich nemálo - ho vedla k pronikavému zamyšlení nad konkrétními ideovými zdroji, k nimž lze v hlubším porozumění se vrátit a z nichž lze čerpat podněty k řešení současných konfliktů a k formulaci nových úkolů.

Patočkův filozofický přístup k těmto problémům byl zpočátku takřka vyhraněně teoretický a teprve postupně v něm přibývalo praktických zřetelů. V konkrétních situacích jako člověk, jako příslušník svého národa a občan svého státu dbal však vždy hlasu svědomí a stál za nátory, které považoval za mravně správné. Ve všech obdobích tísně podporuje postižené spoluobčany a platí za to ve všech zlých dobách nejistotou svého postavení, rizikem a skutečností sociálního postižení vlastní rodiny a sebe sama. Postih však pro něj nebyl nikdy argumentem.

Svému oboru, své "specializaci" - filozofii, zůstal vždy věrný. Po celý svůj život n nepovažoval za svoji základní určenost nezpravedlit se svému povolání. Nebyl netečný k věcem lidské pospolitosti, nevztahoval se k nim však jako politik, nýbrž jako ten, kdo

.....

je respektuje jako jeden z hlavních filozofických problémů. Svou osobní existencí zůstával ovšem odpovědným příslušníkem dané obce ve všech jeho částech i celku.

Také jeho významný podíl na nejpolitičtější organizované události jeho života - Chartě 77, byl a je charakterizován touto jeho obecní, i konkrétní, filozofickou i občanskou angažovaností. Nedbaje útrap, vzal na sebe úkol mluvčího Charty 77, v němž obstál nepochybným způsobem. Jeho neokázalá vytrvalost a statečnost nakonec musela vystoupit; pro krátké občanské veřejné vystoupení neváhal dát v sázku celé duševní bohatství své osobnosti a všechny myšlenkové výboje, jejichž hodnocením se budou zabývat další generace. Udržel onu nepartikulární odpovědnost občana za věci obce, nikoli jen t é t é určité obce, ale též především za onu všeobecnost, která - a jediné ta - zakládá lidskou morálku. Proto mohla Charta 77 vzbudit tak všeobecný zájem, neboť v neposlední řadě díky Patočkově postoji a formulacím - stavěla a staví do popředí v protikladu k jakékoli partikularitě právě tuto obecnou orientaci,

povinnost občana bránit to, co lidskou obec ustavuje a udržuje.

Pro Jana Patočku slovo pravdivost neznamenovalo okamžité rozhodnutí, nýbrž trvalou odpovědnost ke všem věcem lidského života, pilnou, nikdy neutuchající věcnost. Tento nekrolog se této zásady držel: Záměrem tedy nebyl sběr zásluh a jejich vtesání do paměti dějin, ale vyznání osobní nesmírné úcty k člověku nejen obdivovanému, ale mnohým srdcím blízkému, nýbrž jen a pouze věcně odpovědný pohled na příliš brzo ukončený běh života člověka, jehož jméno se výrazně zapsalo do dějin našeho národa.

Prof. dr. Jiří Hájek, DrSc

Březen 1977

/Tento nekrolog vypracoval kolektiv přátel a žáků zesnulého filozofa; jeho autenticitu jako nekrologu Charty 77 potvrdil svým podpisem mluvčí Charty 77 prof. dr. Jiří Hájek./

Jiří Gruša:

POD PETLICÍ A ZPOD PETLICE

Po pravdě řečeno, měl by být umělec, spisovatel a vědec hnán tak neodvolatelným pudem, aby byl dokonce ochoten, není-li za svou práci placen, sám platit za možnost jejího konání.

/Norbert Wiener/

Snad by bylo na začátek dobré představit si, jak takový Heinrich Böll nese např. Klauzovy názory ke knihvazači, aby získal celých čtrnáct exemplářů prvního vydání a mohl je potají rozpůjčit přátelům, a jak takový Friedrich Dürrenmatt už deset let neviděl svou hru na německém jevišti, ačkoli jinak to po světě hrají, anebo jak Günter Grass po jednom jediném ze svých veřejných výjevů ty další píše už jenom v cele, zkrátka jak takových tisíc německých homme de lettres /číslo není nijak přehrááno, vycházíme prostě

.....

z relace k českým poměrům/ přestalo existovat, jejich celé dílo bylo suspendováno, vyřazeno z knihkupectví, knihoven, prostě z jakéhokoli oběhu, živé knihy rozpárány v odlehlých provozovných knejpem, a jak na místě bohatého časopiseckého trhu /v Čechách dobrých sedmnáct literárních časopisů s odhadnutelným nákladem 400 000 výtisků/ vznikl jediný věstník, který tu spouští a její aktéry vydává za důkaz vyššího lidství, nuže alespoň s touhle představou, důsledně uplatněnou na vlastním prostředí, bychom, myslím byli na dobré cestě porozumět si bez nádechu onoho neúčinného a spíše neúčastného soucitu, co někdy provází postoje těch, kdo dění "od Prátru na východ" mají tak trochu za exotum. Vždyť oč tu běží, se jich týká asi víc, než jim můžeme vysvětlit a obyčejně lidsky sdělit; už proto, že takové zatím české uspořádání poměrů, zvenčí jistě absurdní a panoptikální, je nejenom přenesitelné, ale i funkční /ve strukturách čelících entropii právě svou rigiditou/ a že to, co dnes připomíná úzkostný sen, lze plně uskutečnit na jakémkoli materiálu, jestliže si v Evropě ještě jednou selžem.

.....

Jedině s pocitem uvědomělé zasaženosti budou snad poruce účinné prostředky postupného soužití, nikoli tedy nějaká kissingerovská akrobacie věřící, že králík uhrane kobru, nýbrž psychoterapeutický postoj a stálé vědomí, že styk s patogenním sociálním polem je svízelný a nebezpečný, a že takové pole dovede snadno pohltit i dosud nezasažená prostředí.

A není snad přesvědčivějším průkazem skutečné patogeničnosti právě fenomén ineditní literatury, která přesáhla pojem každého "under-groundu", když se "under-grounden" musí stát jakýkoli pokus o otevření skutečnosti, neboť sama skutečnost, ta nesamozřejmě a podstatně problematická, je přece přesně tím, čemu se pole brání s největším energetickým výdajem. Rigidní mechanismus, založený na holé silové rovnováze, může skutečnost přijmout vždy jenom jako náraz do svého krunýře. Pohyb je tu myslitelný pouze jednosměrně, tj. jako manipulace. Subjekt-objektové pojetí světa se tu dostává na hranici primitivismu, "objektivní" /a je to jedno z nejoblíbenějších manipulátorských slov/ znamená libovolně přemístitelný, na způsob součástky zaměnitel-

.....

ný, přičemž manipulátor sám je také takto "objektivován", sám je zahlušen a sám je vždy neosobní výslednicí situační osnovy.

Proto není divu, že literatura, která se nevzdala nároku na svůj vlastní vztah k ne-samozřejmému světu, je nutně předmětem repre-se a její představitelé se v očích manipulátorů jeví jako choré osoby. V rámci rigidity jde totiž o tak zjevné vybočení z normy, že poslat takové lidi do blázince vypadá vlastně přirozeně /tento moment při posuzování zneužití psychiatrie někdy uniká/, a nemusí tu ani předcházet zlý úmysl. Ostatně každý manipulátor je přesvědčen, že dobro přímo ká-lí. Avšak posuzujeme-li tuto literaturu jako ono nepravděpodobné chování v jinak entropic-kém proudu rostoucí pravděpodobnosti, ocitá-me se na prahu jakési naděje, že se i z hry mezi mocnostmi, které v různém stupni chtějí obehřát jedna druhou, stane mezilidský roz-hovor.

Už dlouho je zřejmé, že do tohoto rozhovo-ru vstupujeme pomalu ani ne tak proto, že by chyběla oboustranná snaha něco říci, jako spíš proto, že je prostě zapotřebí začít od

.....

definice slov, od deskripce významů, máme-li se zbavit všech předběžných mínění, která v nás pracují na způsob našich vnitřních rušiček. Sluší se tu upozornit, že z jedné strany stolu je nejnebezpečnější záměrná tendence komolit sám význam jazyka technikou falešného kódu a že k tomu slouží tzv. ustálená sousloví /substantivum + hodnotící adjektivum/, která nakonec způsobují, že nikdy není dost jasné, co výsledná dohoda obsahuje. Rigidní struktury takto zbavují organického obsahu právě ta substantiva /to substantní/, která v současném civilizačním milieu nelze už veřejně vyřadit z užívání.

V hantýrce nejužšího manipulování např. k literaturní opatření hodnotícími přívlastky /nejčastěji pokroková nebo dokonce i socialistická! / představuje takové pojmové vyprázdňování, jaké by v opravdu mezilidské komunikaci nám zabránilo vůbec o literatuře mluvit, neboť poslání literatury, kterou bychom v jistém slova smyslu mohli považovat za jazyk jazyka, se tu redukuje na reklamu tzv. objektivní reality, přičemž tato objektivní realita opět je mocenskou redukcí skutečnosti. Li-

.....

terát se stává zaměstnancem reklamní agentury, která se ovšem neřídí zájmy nějakého spotřebitele "objektivního krásna", nýbrž zájmy svého vlastníka; svět, který sestavuje ze slov, je světem, o němž mocipán sní, že by měl být, kdyby všechno i z vnitřního souhlasu fungovalo tak, jak to realitě vnucuje pomocí jejího "objektivování". Tato literatura je v podstatě mocipanský kýč, to je její specifikum. Jde tu o dokonalé oddělení metafyzického od estetického, pokud ovšem estetikou rozumíme estetiku kýče. Onen tolik vyhlašovaný "realismus" vychází z mínění, že realita je to, nač se provozovatel dovednosti dohodne se svým zaměstnavatelem.

Ano, institucionalizace pokročila tak daleko, že psaní je možné jen s razítkem na cechovní obživence. Cech je ovšem i přišhšně hierarchizován, povýšení se děje na základě výkonu v přízpůsobivosti. Literární kritika klesá na úroveň jakéhosi notáře zaznamenávajícího povýšení a degradace za určitý, libovolně stanovitelný časový úsek, obvykle daný výročímí nebo konáním politických sjezdů. Nejdůležitější literární událostí je vždy spíš

.....

změna vedoucího /nebo dohlážitela nad celou oblastí/ než nějaký ten povinný výčet úspěchů připomínající ze všeho nejvíc povinnou kontumaci psů a koček. Ze dvou kroků /anebo ze dvou set kilometrů/ se tento svět jeví jako férie, ale uvnitř probíhá urputná látková výměna.

Abychom však sami nepropadli jisté zlomyslnosti v chápání svého předmětu, poznamenejme, že tento tuhý manipulační model se ve své nejčistší podobě vyskytuje vždy takřikajíc po žních. Dosud naštěstí nelze natrvalo vyloučit ten způsob vztahu k jsoumu, jakým literatura je, a proto po čase vždy dochází k pokusům skutečnost přece jen otevřít; model se způchybňuje, a to je právě okamžik, kdy musí být všechny klíčky a výhonky počaty. V Čechách /a platí to samozřejmě i pro Československo/ se takové žně odehrály dvakrát. Poprvé, když se model manipulace v letech 48-50 ustavil, podruhé v letech 68-70, když ho bylo nutné dát do generálky.

Pro první stříh je charakteristické, že se neuskutečňoval naráz v celém rozsahu, nýbrž byl při svém uvádění v život pogramově modí-

.....

fikován pozůstatky manévru tzv. československé cesty k socialismu, jíž se rozumělo cosi dnes bychom řekli velmi eurokomunizovaného, co však záhy po střihu přišlo, jak zněla oblíbená fráze, "na smetiště dějin". Manipulátoři dali rázně najevo, že "není a nemůže být rozpor mezi básnickovým snem o lidském štěstí a mezi politikovou teorií a praxí, která k němu vede." Tedy ono klasické petitio principii spočívající v základech každého objektivismu, který svět pojímá jako prostor pro libovolné realizace racionalistických konstrukcí, a který z apriorní představy tak snadno vyvozuje závěry, jaké by bylo pro jejich očividnou hloupost snad možno smazat s tabule, kdyby ovšem mezitím nebyly zapláceny lidskými životy.

Česká literatura tehdy platila celým souborem tvůrců, z nichž část odešla do emigrace a jiná, větší, se odhodlala mlčet, i když jistě bez přesnějšího odhadu o rozsahu perzekuce, která ji čeká /uvedme aspoň E. Hostovského a J. Čepa z exilové části, surrealisty kolem K. Teigeho, představitele meziválečné avantgardy Seiferta, Holana, Halase, katolic-

.....

ké spisovatele Zahradníčka a Demla, generaci J. Koláře, a ovšem i celou skupinu debutujících nebo debut chystajících autorů, jako Hrabal, Hanč, Diviš, Škvorecký atp./. Přesto však se i po tak podstatné vivisekci dalo ještě ukázat na řadu osobností v kontextu písemnictví srozumitelných, byť jich většina již stála za zenitem svého díla /Biebl, Majerová, Nezval, Nový, Olbracht, Řezáč/, a tyto osobnosti jako by svou spoluúčastí na vzniku a provozu manipulované literatury dávaly takovému vývoji pečeť osobního rozhodnutí, názorového zrání nebo dokonce a sebechvalně pečeť "zápasu mezi starým a novým."

Ostatně právě sebechvála a falešně dobré svědomí z textů té doby dodnes nejvíc čpí. Charakterizují i začátky další významné součásti takto upraveného rámce českého písemnictví: debuty tehdejších dvacátníků, kteří z přesvědčení buď přijali posunčinu tzv. socialistického realismu, anebo se v ní dokázali dodatečně vnitřně utvrdit, i když se předtím třeba platonicky pokoušeli o jiný výraz. Shodou okolností však právě z této generace, která byla do hry vtažena na principu horror

.....

vacui /nejenom v literatuře/ a která pohyb do středu dění - nebo lépe: k centrům manipulace - vykonala s velkou rychlostí, vzešel posléze podnět směřující nejdříve k omezení manipulačních příkazů a nakonec i pokus obejít se bez nich. Období tuhé manipulace končí r. 56 nesmělým aktem "odsouzení kultu osobnosti", který, když nic jiného, připravil slušné lidi o to nebezpečné falešné dobré svědomí, a pokud byli nějak klíčově rozmístění v systému manipulace, demobilizoval jejich ob-
jektivnost, podmínku jak jejich manipulovatelnosti, tak i jejich schopnosti manipulovat. Tříbí se charaktery, do dosud rigidní struktury je vtahován prvek organické vazebnosti, který umožňuje i postupné znovuzačleňování tvorby, jaká by ještě včera neprošla pasírovacím sítím ždanovštiny. Počátkem šedesátých let je tak vytvořena půda pro téměř přirozený vstup do literatury /omezení se týkáji už spíše témat než lidí/.

A tato doba je také poznamenána nebývalou řadou debutů mladých lidí, kteří přicházejí do tzv. socialistické literatury vychováni socialistickou školou v zemi, která úředně

.....

prohlásila, že socialismus byl již vybudován. Jsou to vlastně první živí představitelé "dě-tí", pro které se to všechno podstupovalo a jejich zítřejším štěstím se zdůvodňovala ta nesmírná půjčka z budoucnostní banky, kredit životů, osudů a krve. Oni by tedy měli překypovat vděčností, nemaloměšťáckou družností, překračovat, plnit, realizovat tzv. konkrétními činy a mistrovskými díly ta či ona usne-sení. Jenomže právě tito lidé ve svém úhrnu jako by nejlépe signalizovali zmatečnost pre-mis, na nichž byl celý podnik založen, odvracejí se od vývojově předepsaných schémat a inspiračně se vracejí k české literatuře ja-ko k svépředmětnému celku. A tak z počáteční-ho uvítacího jásotu je tu jakési polcoficiál-ní kyselo, které se později na straně znovu-etablované moci promění v přesvědčení, že slibovaný lepší zítřek je potřeba nejméně o jednu generaci odsunout, protože takle se jaksi nepovedla.

Tehdy se také vracejí do nakladatelství a knihkupectví - opakovanými debuty - autoři podrobení vynucené pauze, takže vzniká znač-ně členitá a pod klasický rigidní rámec už

.....

technicky nezahrmutelná literární obec, která ve svých nejsoustředěnějších výkonech je schopna znovu před každou estetiku vytyčit otázku po pravdivém smyslu díla, tj. tázat se po metafyzice umění neredukovatelného žádnou služebností vnějším zřetelům.

Z takového zázemí mohla pak literární obec v reformním hnutí 67-69 získat i mravní autoritu /rostoucí tou měrou, jakou se společenství dosud ovládaných stávalo pospolitostí/ a tato mravní autorita byla posléze i důvodem tak zlobného útoku, jaký spisovatele po r. 69 stihl.

Jeho vnější průběh je dostatečně znám, některé internější rysy však přesto stojí za pozornost. Vcelku se dá totiž říci, že prostý rámec manipulace, jak je modelově provozována v ostatních zemích soustavy, si už z čistě praktických příčin obvykle nevyžaduje tak rozsáhlé ochromení, neboť je nasnadě, že veřejná i mezinárodní patrnost zásahu svými nevýhodami převažuje nebo přinejmenším nevyvažuje výhodu úplné ovladatelnosti. Možná, že by se i u nás volila méně nápadná forma, kdyby byl k dispozici alespoň takový počet

.....

svolných, jako na počátku padesátých let. Jenže sebeuvědomění, k němuž literatura dospěla, úlohu manipulátorů podstatně ztížilo. Pouze úzká skupina vyhlédnutých a hlavně ochotných osob, jaké bylo i při velké benevolenci jen těžko možné označit za autory děl zařaditelných byť jen do rámce státně oceňovaných úspěchů, se přihlásila k nabízené práci /šlo tu přibližně o 15 lidí/. Jinak nebyl mezi spisovateli nikdo, kdo by si na přelomu r. 70 mohl jakýmkoli způsobem plánovat svůj nejbližší zítřek. V tomto roce o české literatury zaznamenáváme v jejích dějinách dosud nezaznamenaný jev úplného vyřazení všech nástrojů a institucí považovaných prozatím za její nezbytnou součást, a nejen to: na určitou dobu se ocitá mimo i naprostá většina spisovatelstva. Manipulátoři byli dokonce donuceni škrtnout i celou dosud platnou interpretaci literárních dějin sepsaných z hlediska manipulace předchozí, neboť ani kánonické osobnosti nebyly s to přijmout nabízené role, nebo si přinejmenším nedovedly představit, že se taková devastace bude opravdu provádět. Vždyť i většina těch, kteří se už dnes se

.....

stavem věcí smířili, nebo se dokonce na něm činně podílejí, prožila tehdy okamžik existenční nejistoty, a teprve s tímto zážitkem byla ochotna reagovat na signál k podmíněčné spolupráci.

A tak souběžně s tím, jak z příslovečně "zdravého jádra" iniciátorů vznikalo postupnou kooptací nynější úřední těleso pro zpracování české literatury /má kolem 150 členů/, dostávali se ostatní do postavení typických no-manů, až posléze stanuli vedle ineditního proudu, který tu žil už předešlých dvacet let. Kruh byl opsán, manipulace co do struktury, tj. co do významů, odhalena, zároveň však zcela zjevně a nepřehlédnutelně ozřejmen i význam literatury.

Osud českého spisovatele totiž závisí /a nejspíš na velice dlouhou dobu/ na způsobu, jakým si kdo zodpoví takto velmi osobně položenou otázku po podstatě tvorby. To, co se při provozování jiných profesí v každodenním životě jeví spíš jako samozřejmé /svět je daný/ a čeho ne-samozřejmost je třeba teprve odkrýt zfilozofičením života, zde jaksi upřednostněně trčí, neboť spisovatelství už

.....

předem podléhá problematizaci až výhrušně neopominutelné. Až poté, co se v Čechách odhodláte odmítnout dar nesamozřejmého života, nabídne se vám pseudosvět se svými jistotami.

Vstoupili tam mnozí. Někteří /a těch zase nebylo tolik/ s přímým zájmem na účasti v manipulační hře, jiní s pocitem, že nemohou oželeť svou pracně získanou dovednost, jejíž uplatnění je možné jenom v cechu /ten je zatím na své dovedné velmi chud/ a jiní opět až po dlouhé odmlce /a pod tlakem/ připraveni odvolat v naději, že čert nakonec nebude trvat na podmínkách smlouvy anebo že se mu nakonec v okamžiku splatnosti vykroutí jako český Honza v české pohádce. Jenomže základní technikou právě tohoto druhu vstupu je tzv. sebekritika, tj. veřejné sebepokoření a sebeztotožnění s nazíracím úhlem svého ničitele /jako když si přemožený pes lehá na záda, aby odhalil břicho/, mistrovský kousek manipulační psychologie, po němž integrita osobnosti, jeden z důležitých předpokladů tvorby, je obvykle trvale porušena. Stupeň ponížení je ovšem dán stupněm provinění anebo stupněm zájmu o tenkterý hlas. Zpravidla

však ani pak takoví jedinci se nestávají pl-
noprávními členy cechu, nýbrž víceméně trpě-
nými externisty /jakými se po letech mlčení
stali např. B. Hrabal, J. Šotola, M. Holub a
celkem asi ještě 12 dalších autorů/.

Za bariérou, když odečteme více než pače-
šát těch, kteří ze země odešli, zůstalo tady
to, co představuje současnou českou im-
ditní tvorbu, a pouze díla, která vycházejí v ji-
ných jazycích anebo - z menší části - v exi-
lových nakladatelstvích /většinou vzniklých
po roce 69/, tvoří jakýsi korektiv samovyda-
vatelského zkreslení. Emigrace se prostě sta-
la nedocenitelnou součástí domácího života a
je také tak doma chápána. Jako kdyby teprve
druhý exil dal plný smysl prvnímu a postavil
ho do nového světla, ve kterém byla viditel-
ná kontinuita i kořeny. Na tu novou, zvýšenou
a velmi důkladně podbetonovanou bariéru si
ovšem bylo potřeba zpočátku zvyknout, a tře-
baže čerství příslušníci gheta měli zde už
jistý vzor ve starších rukopisných edicích,
využít ho mohli jenom zčásti. Nový soubor
byl značně různorodější a hlavně rozsáhlej-
ší, formy komunikace se musely většinou tepr-

.....

ve hledat, takže nynější její typ se ustálil až kolem roku 72. Tehdy se začalo upouštět od soukromých čtení v bytech autorů /tento způsob byl několikrát předmětem zásahu a navíc omezoval jak rozsah díla, tak i počet pozvatelných zájemců/ a díla se stále častěji prezentovala jako strojopisné knížky. Avšak myšlenka přímé autorské garance za zveřejnění nebo přesněji: za výskyt artefaktu, zůstala uchována a podnes odlišuje české samovydavatelství od tzv. samizdatu. Koneckonců podtrhuje se tak stanovisko, že autor má přirozené právo působit svým dílem v zemi, kde se narodil a žije /tedy helsinská formulace před Helsinkami/, a zdůrazňuje se hledisko legality a kontextuality takové činnosti.

Nejznámější vydavatelský počín známý dnes jako Edice Petlice zahrnul do své sféry nejprve autorský okruh soukromých čtení a později navázal i na všechny ostatní samovydatelské aktivity, třebaže ty si i nadále uchovaly samostatnost a specifičnost /např. v zastoupení překladů/ a časem podchytil i debutanty a spisovatele, kteří k rozhodnutí pro tento druh seberealizace dospěli po delší

.....

úvaze, takže soupis petličních titulů přesáhl dnes již stovku. Vezmeme-li na vědomí, že odevzdat svůj rukopis veřejnosti tímto způsobem znamená doslova ocitnout se "pod petlicí a pod zámkem", tj. uzavřít si jakoukoli možnost publikování /odtud onen nejprve pouze kolokviální a později zúřednělý název edice/ a často vystavit sebe i své nejbližší nejroznejším šikanám, a že i navzdory tomu všemu jen jediná z těchto samovydavatelských řad může dokonce počtem titulů více než obstát v soutěži se současnými nakladatelskými oficiálními, je myslím polarizace nynějšího českého literárního jeviště jasně patrna. A mluvíme-li tu o Petlici, nevytváříme tím žádné pořadí důležitosti ve vztahu k ostatním edičním řadám, neboť vzájemnost a spolupráce /jednotlivá díla jsou přebírána/ zůstávají při zachování všech osobních nebo umělecky odlišných stanovisek stále tím nejpodstatnějším rysem ineditního proudu.

Je ovšem jisté, že tak nezvyklý způsob života celé jedné literatury vede i k žánrovému posunu. Akcentují se bezprostřednější výrazové formy, např. deníkový záznam, dopis,

.....

autobiograficky laděná konfese, a naopak potlačuje se každá artifičialnost, každá řemealnost živená a zpětně produkováaná trhem. Je tu prostě autor a čtenář téměř bez mezičlánku, přičemž čtenářem se rozumí opravdu jenom ten, kdo knihu přečte a pokud možno dbá, aby to vydržela a byla co nejdéle čitelná. Čtenář nemasový, nespotřebitelský, že po jednom průzkumu na toto téma zároveň i početně nezanedbatelný, a rozhodně i v tomto kvantitativním ohledu schopný konkurovat čtenáři tištěné státem doporučené beletrie. A tento viditelný čtenář propůjčuje ineditnímu dílu nutnou složku sdělitelnosti, on je to, kdo autorovi umožňuje odpoutat se od knihy jako od hotového tvaru, doslova vy-dat ji a považovat také ineditní prezentaci za skutečné první vydání.

Vznik takového opravdu mezilidského dialogu je asi tím nejcéennějším výsledkem a nejdůsažnější změnou, která do určité míry našla i svůj formální výraz v tzv. Československém fejetonu, této specifické součásti Petlice. Fejeton je tu míněn ve svém původním slova smyslu jako jiná, pod čarou stojící část no-

.....

vinové stránky, která se nevěnuje denním politickým zprávám, nýbrž promlouvá besedním tónem o žitém životě; částí nad čarou se však stává celý ten na výsost úspěšný a hrdě-soutěžící svět manipulovaného zpravodajství. Reakce ovšem není polemická, nýbrž konstitutivní, vytvářející atmosféru univerzálního dialogu, mezilidskosti a občanství.

Taková tendence nejspíš vede také k tomu, že v oblasti myšlení o literatuře převažuje výkladový esej nad celkem neúspěšnými pokusy o zavedení běžné kritické praxe ineditní formou. Ne snad že by panovala shoda o úrovni jednotlivých děl, jako spíš proto, že prostor takto zúžený vylučuje každý exhibicionismus a sám asi vyžaduje větší uměřenost i těch nejkritičtějších projevů /aniž by se ovšem předpokládalo, že ineditnost sama může dílu zaručit nějakou hodnotu/. Zdá se však, že literární kritika ve své arbitrární poloze denního reagování je samovydavatelsky neobnovitelná a že její umlčení je účinnější, neboť vztah k širšímu publiku je dán bezprostřednějším stupněm závislosti, než jakého lze ineditně dosáhnout. To už texty závislé

.....

na reprodukční technice nebo reprodukčním umění mají i v těchto podmínkách větší životaschopnost, i když jsou obdobně handicapovány. Jediný pokus skupiny ochotníků uvést Havlovu verzi Žebrácké opery /r. 1975 v Počernicích u Prahy, kde se představení zúčastnilo 300 lidí/ vedl úřady k razii na účastníky i herce, takže tato premiéra vejde do dějin českého divadelnictví přinejmenším jako drama s největším počtem existenčních obětí. Přitom nešlo o to dráždit či provokovat moc, nýbrž jednalo se o prosté předvedení předem ohlášeného textu. Jako obvykle v takových případech udělal své ressentiment a hledisko třídní kvalifikace mluvčího /tj. posuzování věci podle toho, kdo mluví, a nikoli podle toho, co říká/.

Jeden z nejnebezpečnějších aspektů takového ressentimentního chování tkví ovšem v tém, že si i druhá strana - po tolika šikanách - dá nakonec vnutit /negativní vazbou/ zorný úhel manipulátorů. Není proto od věci vždy znovu zdůrazňovat, že ineditní literatura je jednou ze součástí neřídného celku literatury české, do níž patří jak knihy, kte-

.....

ré vycházejí v zahraničí, tak i ty, které ve zvláštních případech třeba už zítra mohou vyjít doma, a že toto sjednocující hledisko je podstatné pro všechny oblasti českého a československého života, neboť právě ono charakterizuje jiné myšlení na rozdíl od selektivního a aprioristického objektivismu moci.

Ne, českým ineditním knihám nejde o žádnou polemiku s tímto objektivismem, ani o formování nějaké opozice proti němu, tyto knihy prostě nemluví k mocným jako k někomu, kdo má být nějakým zvláštním způsobem osloven, dotyk je vždy spíš koincidencí pohybu zaměřeného jinam, k celistvosti, již i tyto mocní jsou pouze částí. Právě názor, že cokoliv se děje mimo manipulační impulzy, musí být opět manipulací, nanejvýš jenom odjinud řízenou, je dokonalá sebeprojekce vlastního životního obzoru. Ve své pavlačové podobě nabírá ještě jeden další odstín: osočování lidí jiného myšlení /a ne pouze smýšlení!/ z elitářství, individualismu etc... Jako kdyby už dávno nebylo zřejmé, že v literatuře nejde o nějaké sebevyjádření a že literát už dávno není /pokud kdy vůbec byl/ celebrantem

.....

toho či onoho sebevyjadřovacího rituálu, nýbrž má-li vůbec nějaké poslání, musí daleko spíše než sebe vyjádřit hlas té nesamozřejmé /a ovšem nemonopolizovatelné/ pravdy, jaká se odhaluje vlastním sebevsazením a takto se popřípadě otevírá i pro jiné.

Ludvík Vaculík:

JARO JE TADY

Hledím na tento už potřetí zdařilý nadpis a napadá mi, že by jej někdo mohl vzít jako slovo do hádky: Jaro je tady, jinde jara není a nemůže být! - Ale nikdo se o to se mnou nehádá. Tak proč mi to napadá? Ukazuje se, že to já, já se už několik dní v duchu hádám se Zdeňkem Mlynářem, který toto jaro miní prý lépe prožít jinde. Lépe? Miní? On? To všechno je otázka. Když uvážím, co o jeho situaci vím, a připustím, co raději ani nevím, nenacházím práva vyčítat mu to. V duchu se s ním ale, bez práva, uraženě přu.

Začíná jich být už moc, těch venku. Krajina entropicky pustne. Pustne, ač nadusávána populací, takže úřady se nezřízeně těší, jak založí kádrovou kartu patnáctimilióntému občánkovi posránkovi. S každým vypuzeným člověkem se o něco přesněji definuje čísi hrozivý názor, že tady smí a může žít jenom ten, kdo

.....

se podvolí. My však víme, že vzdor je největší lidská ctnost, zároveň s pokorou. Bez vzdoru se ani tunel do skály nevyvrtá, natož aby přišly lepší časy. Práce, ta matka pokroku, je transformovaný vzdor; úřady se tedy v vypuzování vzdornosti dopouštějí, řečeno shovívavě, omylu.

Ale už mě to emigrování rozlaďuje i jinak. Všichni, kdo odešli a přitom neztratili zájem o tuto zem, dychtí dál po zprávách z ní: přejí si číst taďy psaná zajímavá díla, slyšet tu pronesené statečné slovo. Člověk někdy přímo cítí, jak mají na jazyku, co až by odsud chtěli. Někteří jsou ochotni třeba si to zaplatit, ba snad i myslí, že si to platí. Jenže čím víc jich odejde, tím míň toho pak smějí od nás čekat. A my snad od nich? Kdyby jich i legendárních 180 000 bylo, ta legenda se nezopakuje. Takže jaro, hm, je taďy. A co a jak my s ním, to už holt je pouze naše matějská pouť, s kolotočem, strašidelným zámkem, houpačkami a ruským kolem. A naše šance ve střelnici? Na špejli papírová růže.

Lidé se rozcházejí v tom momentě, kdy se rozcházejí jejich naděje. Musíme uznat, že

.....

naše naděje je jedna z posledních. Je na první i další pohled tak nelibivá, že ne každý ji snese. Co když naši nadějí zůstanou ti majori a podplukovníci, kteří nás zatím netlučou, jenom nás vyhazují z práce, přislouchají, co si říkáme, čtou, co si píšem, a mají sklon i čas rozprádat pak o tom s námi svobodné debaty mezi čtyřmi stěnami... a když to vydržíme přes jakousi neznámou mez, prosadíme svou existenci vedle nich? Brrr, musí se otřást nekompromisní nátura s cestovním pasem. Ale já říkám jenom: co když? To je zas riziko nevystěhování: budou-li tu kvést květy jara, budeme žít v květech, pokvetou-li jarní hovna, zůstane rádio i televize, jaké jsou, a my si dál budeme pučovat pod lavicí své čím dál ušmudlanější papírky. Co je život? Komu je odpovědný? - Správně! Proto se nesmím hněvat ani na Zdeňka Mlynáře, za což smím spoléhat, že vysvětlí soudruhům v dále, proč se nesluší čekat náš snad koreferát pro bělehradskou konferenci, jaký by krásně byl uměl napsat zrovna on.

A dejte mi pokoj, já mám svou vlastní jarní agendu. Před rokem jsem tu slíbil vyprávě-

.....

vět, jak jsme hrávali ciby. Tedy sotva slezl sníh a zem u teplých zdí oschla, nastalo cibání. Zatímco cěrky, na jiných místech ovšem, hrály kuličky do důlku, chlapi zvonili železnými kroužky. Byla to naše první jarní zábava a společenská příležitost. Nosil jsem ciby v kapse do školy i do kostela. "Poď si zacibat!" - "Nemožu, nemám čas," pravil jsem většinou a potřásl kapsou, abych dal najevo, že kdybych chtěl, mohl bych. Ve skutečnosti jsem ani nemohl, neboť jsem byl špatný hráč, který se vracíval domů ocibán do posledního dvojkového košulového knoflíčku. Nevím také, proč by nás mělo být pořád víc. Proč se úřady vlastně tak hloupě těší, až nás bude patnáct miliónů? Přeju jim, aby ten patnáctimilióntý, jehož s takovým kvokáním nosí pod srdcem, byl krásný Cikánek. Jemu pak přeju zdraví a úspěch. Nechť je z něho jednou prezident! A už vidím, jak ho kněžna Líba uvádí slavně na Hrad, uvádí ho poprvé, podruhé, a navečer ho pokaždé najde v Jelením příkopě u velikánského prezidánského ohně, jenž je pro nás znamení, že pan prezident neočekává, že budeme dělat všechno po něm.

Konečně jsem po mnoha letech dostal první

.....

ní příznivou odpověď úřadu. Týká se pokáceného stromu, o němž jsem se tu zmínil posledně. Dovolili nám skácet její! Není to jarní zpráva? Nezačíná se to obracet? Kdo by mě byl pozoroval ve chvíli, kdy jsem přípis otvíral, to napětí v mé tváři, byl by viděl mé ulehčení za několik tisíc korun, přecházející ve smích. Kladný smích nad podmínkou, již úřad doprovodil souhlas: za každý skácený lesní strom je žadatel povinen vysadit tři nové. - Už tam jsou! Už je máme, tři smrčky malilinkaté. A už se radujeme, protože už to vidíme: jak se Čechy díky kácení stromů mění v jeden souvislý, zdravý, neproniknutelný hvozd.

Ale člověče, nekysneš ty nám s každým jarem víc a víc? Vždyť ty nedoveđeš už vyslovit ani slovo jaro bez zadního přízvuku. Podívej, Karel Čapek: psal o něm zahrádkářsky malicherně, a jaká veliká důvěra v nezadržitelný nástup širšího jara lidského z toho dýše!

Co bych nedovedl! Budu možná i muset začít psát o jaru výhradně líbezně, bude-li v něm furt tak přituhovat, sakra: A jednoho dne poznáváme, že naše jaro, jaro sadaře, je tady.

.....

Pupen živý celou zimu četbou odborných příruček nám v hlavě pukl, a my musíme zasadit svůj první strom. Jděte mi k šípku, vy břídllové sázející do svého sadu koupené hotové stromky s korunkami, jež zapěstoval někdo jiný! Pravý sadař amatér chce svůj strom vynalézat samostatně: od kořene, ze semínka, z jádýrka, z ničeho! On nesází strom, on jej počíná! Že je to zdlouhavé? Že se to nemusí povést? Chcete snad říci, že my jsme se svému sadaři povedli? Pohleďte na sebe, jak jste zkroucení! - Kuš, taďy mi to ujelo. Znovu: Že je to zdlouhavé? Že se to nemusí povést? Chcete snad říci, že my jsme se svému sadaři povedli? Nuže vemte hrubý rýč a vlastní rukou podryjte kořínky svému dvouletému roubovanci. Dvě léta jste se o něj chvěli, neboť křehce ujatý roub mohl kdykoli bez příčiny zaschnout. Když vydržel, div že jej nevylomil vítr. Později mohly zdraví stromku podlomit savé mery, puklice, mšice a štítenky, nemluvě o vašem neustálém znervózňujícím dozoru. Meruňky, jak víme, mohou z rozčilení dostat mrtvici čili apoplexií.

Nyní tedy doslova vyrváváme své dítě z

.....

teplé kolébky, abychom je uložili do definitivní jámy, v níž mu bude žít. Jámu jsme vykopali už v zimě, aby z ní vyvanuly hrobové jedovatiny. Tam ustýláme lůžko z jemně přesáté zeminy, obohacené sypkým a záhřevným kompostem... a tak dále, a tak dále až po: Voda jemně mlaská v hlíně, z níž jsme kolem kmínku utvořili mísu. Z hlíny jdou bublinky a tišný šelest, což může znamenat pouze jedno: náš strom koření! To je chvíle, kdy na něm spácháme neslýchanou krutost: zakrátíme všechny jeho větvičky nad pátým až šestým očkem, jak nám káže sadařská příručka. S pocitem zrádce a zvrhlého člověka vyndáme nožík, zatajíme dech, a šmik šmik! Je nám, jako bychom řezali do vlastních prstů. Pak ošetříme poraněné větvičky štěpařským voskem, prsty leukoplastí, a dílo hotovo! Poodstoupivše o pár kroků zkoumáme, podobá-li se tomu, co je nakresleno v naší příručce.

V noci nemůžeme spát. Ráno se vyřítíme do sadu. Strom přestál kritickou noc, uvázan k hrubému kůlu jako těžký pacient k špitálnímu lůžku. Dobré jitro, náš zřízený strome! Nemůžeme se jaksi představit, že vyroste, zesílí,

Praha 21. března 1977

Ivan Klíma:

V PÁTEK RÁNO

Nikdy si toho starce nevšimli, teprve když babičku celou žlutou s propadlými tvářemi a s očima, v nichž poslední stopy života otupily bolest a morfium, odvezli na resuscitační pokoj, kam běžně posílali umírat beznadějně případy, získal od primáře povolení a přišel ráno do toho pochmurného místa plného sténání a sotva snesitelného zápachu, přitáhl si židli k posteli nemocné, usedl k ní, a tak setrval téměř bez pohnutí po celé hodiny.

"Nemusíte tady sedět tak dlouho, pane Lhota," řekla sestra první den, "babička o vás stejně neví."

"Třeba se vzbudí," řekl s otázkou v hlase.

"Můžete si sednout na chodbě," navrhl mu sestra, "tam budete mít společnost. A když se babička vzbudí, tak vás zavoláme."

.....

Ale on zůstal. Díval se upřeně na žlutou a svraskalou tvář své ženy, občas vstal a šátkem jí setřel s tváře pot. Potom si přisedl ještě blíže, a vzal nemocnou za bezvládnou a rozhodně už nevnímající dlaň a tak zůstal až do večera. V prvních chvílích jim trochu vadil, jako člověku vadívá cizí těleso, které se náhle ocitne ve známém prostoru, ale pak si naněj zvykli právě tak, jako by si zvykli na jakékoliv cizí těleso. Dokonce je ani nenapadlo, že by mohl mít hlad anebo žízeň, koneckonců byl zdravý člověk a oni měli dost starostí s nemocnými.

A on tedy hleděl na tvář své ženy, která se den po dni více proměňovala, a která se stále více vzdalovala podobě, již znal. I když věděl, že už nic nemůže zastavit tu proměnu, nic zadržet to vzdalování a pad, připadalo mu neuvěřitelné, že se to skutečně stane, že se to dokonce stane v nejbližších dnech. A teprve nyní si vlastně uvědomil, plně a naprosto uvědomil, jaké dobro bylo, mít nablízku známou tvář a pocítil lístost, že během všech let společného života, během čtyřiceti roků si našel tak málo času, aby hleděl do

.....

té tváře tak, jako to činí teď, když vlastně ta tvář ho provázela celým jeho dospělým životem. Měl nyní dokonce pocit, že skoro všechn svůj čas strávil mimo - z dosahu jejích očí i jejího hlasu. Co vlastně dělala během všech těch večerů, které proseděl na schůzích /kde mu nejhrůznější řečníci slibovali štěstí a dobrý a důstojný a blahobytný život/, během těch odpolední, které prostál v ochozech Sparty, během těch nedělí a svátků, které procoural s kapelou, v níž tloukl na buben? Vlastně se jí na to nikdy nezeptal. Předpokládal, že žehlila, vařila anebo plácala, ale nebyl si tím jist, měl jen takovou představu, že takhle ženy trávívají volný čas, pokud jej ovšem neutrácejí v daremých rozhovorech - a uvědomil si s překvapením, že jsou celá údobí jejich života, kdy si na svou ženu nepamatuje, neví, co dělala, nepamatuje se ani na její tvář, ani na jedinou událost: dobrou či zlou, a toho mu nyní přišlo líto.

Zato některé jiné chvíle mu pronikly do paměti tak, že se mu vybavovaly dokonce i s barvami, vůní, zvuky a pocitem tepla, takže

.....

uprostřed puchu této místnosti si připomněl sladkou vůni, která voněla z rozkvetlé zahrady do pokoje hostince, kde spolu prvně spali - ještě před svatbou - a ovanulo ho teplo té noci, teplo, které kráčelo podél jejich lůžka a dýchalo na jejich nahá těla.

"Pane Lhota," řekla mu sestra, "je už osm hodin. Musíte domů!"

"Co prosím?" zeptal se.

"Je už večer," řekla sestra, "už tady nesmíte zůstat."

"A co když v noci...?" zeptal se.

Sestra pohlédla na žlutou tvář se zavřenýma očima a řekla: "Ještě ne, nebojte se!"

A on tedy šel domů, v kuchyni si uvařil na plynovém vařiči kávu, ukrojil chleba z bochníku, z něhož už ujícal týden, a protože v bytě bylo téměř mrazivo a zatápět mu nestálo zato, ulehл do postele a kupodivu velice rychle usnul, jako by byl po celý den těžce pracoval.

Ráno se vzbudil - tak jako se budil po desítky let - chvíli po páté hodině a hned po snídani odešel opět do nemocnice. Tam se posadil na židli, kterou od včerejška nikdo neodstranil, a vzal nemocnou za ruku. Kolem ně-

.....

ho plynul nemocniční život, sestry obcházely s injekčními stříkačkami bezvědomá těla, aby jako obrovští komáři je připravily ještě o trochu jejich krve /i když tu potom nahrazovaly jinou krví z lahví/, a přišel lékař, nahlédl do chorobopisu, předepsal léky a hned na to vstoupila dietní sestra s tácem plným talířů a vzápětí opět odešla, protože tady nebyl nikdo, kdo by ještě byl s to polknout sousto obyčejného jídla. Kromě něho ovšem, ale jeho si nikdo nevšímal. Konečně jeho žena na okamžik otevřela oči a hlasitě vzdychla.

"Jak je ti?" zeptal se rychle.

Pohnula rty, ale neřekla nic a zase zavřela oči. K lůžku přistoupila ošetřovatelka, nadechla se hlasitě a pak řekla: "A já, babička se nám posrala."

Vstal tedy ze židle, na okamžik ho opět sevřela lítost anebo dokonce stud, jako by se i on dopustil něčeho nečistého, a pomáhal zvedat žluté tělo své ženy a držel je, dokud sestra nevytáhla plenu a podložku a mokrým hadříkem neočistila tělo nemocné.

Nedělal nikdy nic podobného, nic nečistě-

.....

ho, celý život se dotýkal jenom čistých látek, tkanin vonících ještě apreturou, dotýkal se jehel, nití a chladného, nikdy neposkvrněného držadla žehličky a vlastně ho ani nenapadlo, že jsou lidé, kteří denně musí vytahovat zpod umírajících znečištěná prostěradla.

Sestra podsunula pod nemocnou čistou podložku a odešla si umýt ruce. Byl by si také rád umyl ruce, jenomže sem přece nepatřil, měl obavu, že by mohl překážet, a tak se opět posadil. Vzduch v místnosti byl téměř nedýchateľný a vzbuzoval v něm pocit newlnosti. Ale nepopuzovalo ho to, bral to jako nutnost, jako průvodní jev té smutné a přitom nutné skutečnosti, jakou je umírání nebo ještě spíše, jakou je nemocnice. Když mu bylo osmnáct let, poslali ho do války, byl to poslední rok první velké války, zasáhla ho střepina granátu hned druhého dne, co byl na frontě, odvezli ho do polního špitálu nedaleko Pešti a tak se prvně a vlastně naposledy seznámil s nemocnicí. Nenapadlo ho ani, že od té doby uplynulo už půl století, že už po mnoho let se v ložnicích zbohatlíků a w ne -

.....

sčíslných a zbytečných schůzovních sálech uměle vyměňuje vzduch, a protože mu tamula vzpomínka na dlouhou řadu polních lůžek rozložených v obrevské polotemné knížecí konírně, kde se s řevem a pláčem umíralo, kde se především umíralo, nepřipadalo mu ani teď /když mu to nepřipadalo tehdy/, že je vlastně surové a nedůstojné položit tak mnoho umírajících do jedné místnosti.

Cítil však lítost, že jeho žena musí své poslední chvíle strávit právě v takové místnosti. I když ji asi už nevnímá, jistě její plíce musejí vnímat vzduch, který do nich vchází, a naslouchal soustředěně jejímu dechu. Jezdili málokdy ven z města, neměli si pro to nikdy čas a vlastně ani důvod, když neměli děti. Ale vzpomněl si, jak jednou před velmi mnoha lety byli pozváni na svatbu její sestřenice až na Šumavu, a když vystupovali z vlaku, ona řekla: Cítíš ten vzduch? A nebo něco podobného řekla o tom vzduchu, to si pamatoval, a byl už večer a nebe bylo tak jasné a hvězdné, že se zdálo, jako by všechna ta vůně padala z těch nesmírných výšek.

Do dveří vstoupila dietní sestra s tácem

.....

a opět vyšla. Žlutá tvář před ním se ani nepohnula. Dokonce ani záchvěv vědomí se na ní neobjevil.

Byl jí také nevěrný. Byl jí dokonce několikrát nevěrný. V té době, kdy se to stalo, tomu přikládal aspoň xá poněkud váhu. Cítil výčitky svědomí a zároveň jakousi zlost vůči té, kterou podváděl, a jednou uvažoval i o tom, že ji opustí a uteče s tou druhou, neučinil to však a později to všechno téměř pozbylo význam, a ty ostatní ženy se zvolna vytrácely z jeho mysli, a on už zapomněl na ty akty dávné zrahy, na lsti a lži, jichž se dopouštěl, až teď mu vytanuly s náhlou naléhavostí a připadly mu najednou podlé anebo ještě spíše nesmyslné, a připadlo mu jako by teď tváří v tvář umírající se dopustil toho všeho znovu, jako by se právě nyní pohroužil do lži. Hrozné bylo, že už jí nemohl, a lež se tím stávala neodvolatelnou a nemapravitelnou a byla tedy dokonána ve své zbytečnosti.

Nemocná zasténala. Naklonil se nad ní a zašeptal: "Chceš něco?"

Sestra přitáhla k posteli stojan, nasadila do držáku láhev s infusním roztokem. Zapích-

.....

la do žíly nemocné jehlu a on pozoroval, jak průsvitnou hadičkou zvolna plyne čirá tekutina.

Napadlo ho, že ovšem ve srovnání s těmi několika dny nebo snad měsíci, kdy ji klamal, doba, kdy jí zachoval věrnost, je neskonale delší. Ovšem nevěru nelze vyvažovat věrností, to si uvědomoval, že nevěra je čin, zatímco věrnost je pouhý stav, jen setrvávání docela pochopitelné ve světě a v čase, v němž se všechno kolem člověka proměňuje, nevěru lze asi vyvážit jedině činem, činem lásky. Snažil se vzpomenout si na něco dobrého a laskavého či dokonce láskyplného, co jí učinil. Vzpomněl si, jak jí sám ušil kabát, ačkoliv nebyl dámský krejčí, ale to nejspíš nebyl čin lásky, ten kabát šil proto, že to tak přišlo laciněji, také spolu chodili tančit a on ji doprovázel za noci domů, ještě než se vzali, ačkoliv byl někdy k smrti unaven a druhý den musil vstávat v půl šesté ráno, ale i to vlastně činil kvůli sobě, protože cesta vedla parkem a tam se mohli opřít o strom líbat anebo i dokonce vestojemilovat, a ~~překříž~~ přišlo mu podivné, že byli kdysi

.....

mladí a silní a ona měla dlouhé husté vlasy a hebkou bělostnou kůží, která v něm, když se jí dotekl, vyvolávala libost; a ovšem když byla nemocná, uvařil jí i oběd a vypral prádlo, ale to koneckonců ona jemu dělala celý život, i když stegně jako on měla dost své práce a někdy se vracela z továrny až k večeru. Na to vlastně nikdy nepomyslel. Zajímal se o svůj čas, ne o její, ale teď ho napadlo, že její čas téměř nikdy nebyl naplněn radostí - spíš starostmi, spíš únavou a neustále překonávaným žalem. Ale nenapadlo ho vinit z toho kohokoliv - dokonce ani sebe ne. Nedovedl si představit, že by život mohl proběhnout jinak a o mnoho radostněji - jen mu připadlo podivné, že tu leží tak bezmocná, když jí znal vždy pohybující se a činnou.

A protože už byl opět večer, vstal a pomalu, poněkud ochablým krokem vyšel na chodbu a sestoupal dvě patra a venku ho téměř ohromil závan chladného a čerstvého vzduchu. Když přišel domů, shledal, že už tu není ani kousek chleba, uvařil si tedy kávu a v šupletě kredence vyšťrchal starou housku, tak starou, že i kousky zelenkavé plísňě, kterou

.....

byla pokryta, zaschly. Ale ačkoliv byl velmi unavený anebo dokonce zesláblý, neměl chuť si jít lehnout a neměl samozřejmě ani chuť pracovat anebo se posadit v hospodě, a protože si vlastně neuměl dost dobře představit žádnou jinou činnost, zůstal nehybně na židli za stolem, tak jako seděl po celý den v nemocnici, až pak ho náhle napadlo, že jeho žena umírá, že ho jeho družka opouští, provždy a neodvratně: zítra či pozítří se to stane a stav, ve kterém se teď nachází, je pro něho už nezměnitelný, už z něho nevyklouzne, a vstal tedy a odebral se do pokoje, kde ve velké almaře měl uschováno několik štůčků látek, drahých a pěkných látek, které se mu podařilo před mnoha lety pod pultem sehnat. Nešil nikdy dámské šaty, ale teď ho napadlo, že jeho žena se přece bude musit obléct, budou ji muset obléct a ona nemá vlastně žádné šaty pro takový účel, nemá žádné šaty, do kterých by ji mohli obléct, protože za dobu nemoci se zmenšila a zhubla tak, že by jí její staré šaty musili ovíjet kolem těla.

Nastříhal tedy látku a byl rád, že to mň-

.....

že dělat, že může nechat svítit lampu a vymout se spánku.

Příštího dne byla stařenčina tvář ještě scvrklejší, pokožka jí docela zežloutla a oči jako by jí zapadly hluboko do tváře, zatímco nos jí vystoupil a zešpičatěl; na seschlé ruce se uboze modraly vystouplé žíly, jedna z nich byla otevřena a do ní zavedli sondu.

Přitáhl si opět židli k posteli, zasunul nemocné polštář lépe pod hlavu /i když o tom nemohla vědět/ a urovnal jí pokrývku, a protože ho náhle přepadla úzkost, že ta žena na lůžku už možná ani nežije, naklonil se nad její tvář, aby zaslechl, jestli dýchá.

Potom den zase pokračoval jako ty předešlé, lékař se na okamžik u něho zastavil, jako by mu chtěl něco sdělit, ale pak si to zřejmě rozmyslel a opět odešel.

Ve tváři nemocné se teď už nic nepohnulo a jeho napadlo, že i když žena ještě dýchá, už nedlí v této místnosti. A kde se tedy vlastně nachází? tázal se. Nejspíš někde v naprosté samotě - na tu je ovšem zvyklá, byla vlastně po celý život sama, velice sama, ne-

.....

měli přece děti, žena, která nemá děti, zůstane sama, tolik chápal, i když na to v minulosti málokdy myslel, a pokud se zabýval její bezdětností, tedy spíše s výčitkou, že ho připravila o něco, co bylo dostupné většině ostatních mužů, teď si uvědomil, že ona tím bezpochyby trpěla, a on jí v tom nijak neulevil, nechával ji o večerech doma samotnou. Vzpomněl si, že mu několikrát navrhla, aby šli spolu do kina, ale ani v tom jí nevyhověl, odbyl ji, že ho ty slátaniny nezajímají.

Do místnosti přivezli na vozíku dalšího pacienta, přeložili ho na lůžko a přepásali ho řemeny, protože sebou příliš házel a svíjel se v bolestech. Ten člověk byl ještě mladý, proto snad tak moc křičel, dokonce nějaký zpěvák, jak pochopil ze vzdálených vět, které k němu doléhaly, protože asi zněl jeho hlas tak naléhavě a vtíravě.

"Pane Lhota," oslovila ho sestra, "nechte se jít trochu projít? Podívejte, babička o vás stejně ani neví."

On však zůstal. Když v poledne otevřela dveře dietní sestra s tácem plným talířů,

.....

uvědomil si na okamžik svíravý pocit hladu, ale zapudil jej. Bylo mu také horko - až k nevolnosti. Bylo by dobré na chvíli otevřít okno. Jenomže okno bylo příliš obrovské, zvenku by sem proudilo příliš mnoho zimy. Zaklonil tedy aspoň hlavu a přivřel oči, aby si trochu odpočinul, a okamžitě se propadl do jiného času. Vybavila se mu světnice, v níž prožil dětství, ale vybavila se mu ve chvíli, kdy právě odcházela jeho matka. To bylo ovšem velice dávno, už uplynulo víc než padesát let od té doby, dvě války, lidé začali létat a jezdit v autech a stavět mrakodrapy a svítit elektřinou, ale přesto se mu v téhle chvíli vybavil pach svíček a hned potom i vůně česneku, peřin a sušených bylin, které schly za trámem nade dveřmi, a venku vládla naprostá, ničím neporušená tma a z té tmy se počaly vynořovat jednotlivé postavy, na něž už po léta nevzpomněl, dávno zemřelí příbuzní a také jeho dvě sestry ve svých dětských podobách a jakási sousedka, jejíž jméno se mu vytratilo a nakonec vstoupil farář v černém kabátě a v tvrdém kloboučku, v ruce držel kříž a v tu chvíli se ten obraz zasekl,

.....

znehbybněl před ním v naprostém tichu, které tehdy zavládlo v místnosti a cítil, jak z té hlubiny dávno prošlého času k němu doléhá zvláštní slavnostnost té chvíle, kteru snad tehdy ani nevnímal, protože byl socialista, protože věděl, že kněží jsou podvodníci, přinášející jen opium, a věděl, že jediný skutečný život je tady na zemi, jediné království, jež je člověku dáno, a které bylo třeba jen nastolit, které byl ochoten a připraven nastolit, protože věděl, že Bůh neexistuje, byl vymyšlen jen proto, aby udržoval lid v poddanství a v pokoře, a že tedy kněz je vlastně poslem klamu a nemá tu v této slavnostní chvíli co pohledávat.

Nicméně, vzpomněl si, šel tehdy ještě po několika dnech do kostela, aby naposledy matku vyprovodil, do staříčského kostela, jehož nádherná kupole čněla vysoko nad střechami stavení i nad hřebeny lesů a dala se vidět ze všech míst v okolí. Bylo to naposledy, nejspíš skutečně naposledy, kdy vstoupil do kostela, obnažil hlavu a poklekl, nikdy potom už to neučinil, i když občas hrál na venkovských pohřbech či svatbách, do kostela ne-

.....

vstoupil, protože se to přičilo jeho přesvědčení. Ale teď mu vytanula ta chrámová prostora s vůní kadidla, dřevěnými lavicemi a osmahlými šíjemi vesničanů, které směšně vězely v bílých škrobených límcích, varhany hrály, zatímco ženy plakaly a potom dokonce do širého kraje zněl zvon, bylo v tom cosi důstojného a velebného až k pláči, a skutečně mu najednou vhrkly do očí slzy, ale plakal teď proto, že byl tehdy tak naprosto mladý, s lehkýma a zdravýma nohama a s očima, které dohlédly do jakékoliv dohlédnutelné dálky.

"Pane Lhota," řekla sestra nad ním, "přinesla jsem vám trochu bryndy."

Bylo to prvně za ty dny, co tady seděl, že si ho všimli jako živého tvora. Vzal hrnek, napil se, a i když se je snažil zadržet, z hrdla se mu vydralo několik vzlyků.

"Dneska můžete odejít dřív," řekla sestra, "ale zítra určitě přijďte!"

Pochopil, co tím sestra myslí, vstal tedy ze židle, sotva se setmělo, a když čekal na autobus, pocítil podivnou úzkost. Ne za sebe, ale za ni, že to už na ni čeká - to podivné a vlastně nepochopitelné znehybnění, to od-

.....

poutání se od světa zvuků a vůní a barev.

A poděsil se náhle, jestli nepochybil, když po celý život sebe i ji zdržoval od Boha, v tolika věcech se člověk v životě zmýlil, co když se zmýlil v té vlastně nejdůležitější otázce života a smrti?

Druhý den ráno přišel ještě za tmy. V místnosti se nic nezměnilo, ona stále ležela na stejném vysokém lůžku pod oknem, nehybná a vzdálená, nevnímající nic z toho, co on ještě vnímal; chlapík, kterého včera přivezli, dosud vyražel své bolestné výkřiky a tkvěl tu ten stejný odpudivý zápach.

Položil na stolek vedle ženina lůžka balík se šaty, které v noci došil, potom se posadil na židli a myslel opět na Boha. Nebyl nikdy natolik učený - i když v mládí dosti četl - aby si dokázal učinit vlastní představu o čemkoliv tak složitém, jako by zřejmě byl Bůh. Musel uvěřit tomu, co slyšel od lidí, kteří byli vzdělanější, a jímž věřil, ale teď ho napadlo, že většina těch lidí, kterým věřil, ho oklamala, slibovala mu spravedlnost a důstojný život a dokonce i blahobyt, ale nic z toho se vlastně nesplnilo, a

.....

některé z těch lidí potom odhalili jako zrádce anebo dokonce zločince. Přestali ho už dávno zajímat: ti lidé i jejich řeči i sliby i jejich podvody, nemyslel už na ně. Ale kupodivu si nikdy nepoložil tu otázku, že když ho obelhali v tak mnoha věcech, mohli ho obelhat i ve věci Boha či původu světa. Možná, že nic z toho, v co věřil, že je naprosto jisté, není pravda. Dokonce snad ani země nekrouží kolem slunce a hvězdy nejsou tak nesmírně vzdáleny a svět není stár několik miliard let. V tém případě se po celý život mýlil ve všem a k tomu omylu vlastně přiměl i ji - a zmocnil se ho podivný pocit, že to kvůli němu ona teď leží v téhle nelítostné místnosti, kde se na zvolna se sunoucím pásu smrti ztratila všechna důstojnost lidského života, kde už nevoní byliny a nezazní modlitba ani slova povzbuzení nebo útěchy, kde se nikdo neloučí ani nezapláče, odkud vyprchala všechna naděje, kromě té, že se z lahviček na stojánku nakape do žil o den či dva dny více bezvědomého a bezsmyslného života.

Do dveří vstoupila dietní sestra a opět odešla, na okno bubnoval déšť, cítil takovou

.....

únavu, jako kdyby i on odcházel, jako kdyby už neměl sil se zvednout z té židle. Nezdálo se mu nikdy, že by s ní potřeboval hovořit, leda o těch nejobyčejnějších věcech: o penězích, o lidech, které oba znali, nejvýše si jí někdy postěžoval na svoji práci, hovořil vlastně jen proto, že spolu seděli u stolu a že mlčet bylo únavnější nežli mluvit, ale teď s ní náhle zatoužil mluvit, říci jí o všem, nač právě myslel, požádat ji, aby mu odpustila a zeptat se jí, nepřejeli si pozvat kněze. Možná, to se prý v posledních chvílích života stává, se ještě probere k vědomí, a on se jí bude moci zeptat. Musí se zeptat lékaře, zda by pro to nemohl něco učinit. Pohlédl s nadějí na stojan, na velkou láhev, z níž do stařenčiných žil proudila průsvitná tekutina.

Odkudsi se vynořila sestra, sklonila se nad lůžko, potom se natáhla k láhvi na stojanu, odpojila hadičku a teprve pak se obrátila k němu a řekla: "UŽ tu nemusíte čekat, pane Lhota, babička už tu není." To bylo všechno, sestra vyšla z místnosti.

Ale on nebyl s to odejít, okamžik stál

.....

nad postelí a zíral do tváře, která se vlastně nijak nezměnila, byla stejně nehybná a stejně žlutá jako ráno, když sem přišel, a kdy patřila ještě živé. A byla ovšem zcela jiná než tvář, kterou znával kdysi. Jenže ta proměna probíhala dlouho a sotva postřehnutelná a jako všechny proměny, které probíhají dlouho a nepostřehnutelně, nepůsobí vlastně nijak otřesně, nepůsobí nakonec ani jako ~~nikdy~~ změna, i když jejím výsledkem je tak naprostá odlišnost, jako panuje mezi životem a smrtí.

Napadlo ho, že by měl nebožce zatlačit oči tak, jako to kdysi udělal otec matce anebo říkat modlitbu anebo říct: sbohem, nějak pohnout ústy, zanaříkat - ale byl tu přece jenom pouze host, nebyl tím, kdo jedná a má právo jednat, a tak vzal jenom balík z nočního stolku a ustoupil o několik kroků opodál, neboť opět přišly sestry, přivezly jakási oblučná a špinavá kolečka, opřely je o zeď, potom z mrtvé stáhly přikrývku a potom ještě i noční košili, a on na okamžik spatřil vychrtlé tělo své ženy, plné modrých podlitin, v místech, kam vboďávaly jehly, potom teprve

.....

mrtvé zatlačily oči, přikryly ji prostěradlem, nasadily na postel kolečka a odvezly ji do jiné místnosti.

Nevěděl, co má učinit, nikdo si ho nevšímal. Možná, že by měl odejít domů, ale stále se mu zdálo, že by měl ještě něco učinit, a tak vstoupil do místnosti, kam zavezli mrtvou. Bylo to vlastně jakési odkladiště, válela se tu spousta stojanů, židlí a k skříní s vytaženými dveřmi a kovových čel od postelí a balík s vatou a jakýsi obrovský, chmurný přístroj, který byl nejspíš v provozu, neboť vydával temný a bzučivý zvuk.

"Stáňo," ozval se za dveřmi ženský hlas, "ta Lhotová už je na dvacítce, potřebuje za dvě hodiny odvézt!"

"Panebože," řekl mužský hlas, "to nemohla ještě půlhodiny počkat? Já se chtěl vykoupat. Vždyť už končím a zítra je sobota!"

"Tak jděte," řekl ženský hlas, "já my nahlásíme, že exla o půlhodiny později!"

Sedl si na jednu z prázdných židlí. Bylo tu vzdušněji, páchlo to tu jen starým tabákovým kouřem, zřejmě tuhle místnost používali nejen k odkládání nepotřebných krámů a zemře-

.....

lých, ale i jako kuřárnu. Hleděl na postel, která teď - vyzdvížená na železných kolech - mu připadala až nestvárně vysoká. Prostěradlo, které zakrývalo zemřelou se zdálo splývat natolik s povrchem lůžka, že na okamžik zapochyboval, zda ona pod ním skutečně leží.

Všude kolem teď panovalo naprosté ticho. Uvědomil si, zvolna si uvědomoval, že je konec, mohl by vstát a odejít, ale neměl kam a neměl proč, a tu se mu, aniž pochopil souvislost, vybavila věta, kterou slavnostně pronášel jeho mistr /v dávné době před všemi válkami, v jeho učňovské době/, když bral do rukou těžkou krejčovskou žehličku, aby přežehlil hotové sako: "Konec koranuje dílo!"

Přístroj za jeho zády jednotvárně hučel. Zavřel oči, aniž o čemkoli přemýšlel, a cítil, jak z hlubiny, o které ani netušil, z hlubiny jeho vlastní bytosti vystupuje zoufalá lítost: jako pes, jako psi na smetišti tu zůstali. Kdo nás to vyhnal, kdo je ten pán, kterému jsme sloužili, přece jsme sloužili, po celý život jsme sloužili a teď tady na smetišti. Uslyšel tichý šumot, a když vzhlédl, uviděl, jak na pozadí šedivého pod-

zimního nebe se tiše vznášejí těla vran, jako když kdysi dávno se pustil s kluky do polí. To ho poněkud uklidnilo, čekal, kdy uslyší známý pokřik ptačích hlasů, ale nic se neozvalo, nic neporušilo ticho kolem něho.

Vtom se otevřely dveře, v nich se objevil obrovský chlap v bílém ubláceném plášti a s sebou táhl podivné kovové vozidlo na vysokých gumových kolech. Horní část vozíku tvořil v půli přetátý plechový válec.

Vyskočil polekaně ze své židle a udělal několik kroků zpět, aby nepřekážel. Muž přistoupil k posteli, stáhl s mrtvého prostěradlo, takže tu teď opět ležela nahá jeho nebožka podobná voskové panně anebo dokonalé loutce. Muž přirazil s vozíkem k posteli, sňal plechové víko, potom se obrátil k němu a řekl: "Kolega je dneska marod, kdybyste byl tak hodnej a pomoh mi naložit to tělo." A on přistoupil tedy k nebožce a uchopil ji za bosé nohy, byla tak lehká, tak velice lehká, až se podívil, i když to asi bylo tím, že většínu váhy pozvedl ten druhý muž. "Taky to na mě leze," řekl chlapík a otřel si hřbetem dlaně zarudlé čelo, "a už sloužím třicátou tře-

.....

tí hodinu. Minulou noc jsme měli šest exitů. Samý babky. Sotva padne podzim, umírají jako mouchy. Jedna měla snad půldruhýho metráku, myslel jsem, že ji nenaložím." A muž dlouze zívá a potom přiklopil víko a zase vytlačil vozík ze dveří, a on si najednou uvědomil, že mu ji odváží, ani jí neřekl: sbohem, nic neučinil, aby se s ní rozloučil, ani jí neoblékl ty šaty, ani je nikomu nepředal. Konečně se vzchopil, vzal pod paží balík a kráčel rychle ke schodišti.

"Pane Lhota," rozběhla se za ním sestra, "my jsme se vás nahledali. Nebožka tu má přece věci. Vezmete si je hned?"

Zarazil se: "Teďka?"

"Počkejte chvíli," požádala ho a vzdálila se opět. Stál u širokého okna a slyšel, jak dole bouchají dveře nákladní zdviže a za několik okamžiků spatřil, jak ze dveří vyjíždí ten nesmyslný vozík, ta kára na vysokých gumových kolech a za ní ten ospalý chlápík v ubláceném plášti, a vzdalovali se pomalu, jak ten muž kráčel neochotným, unaveným krokem.

"Tak taďy jsou ty věci," ozval se za ním

.....

hlas sestry.

Nesla v náručí balík prádla a také šaty, plášť, župan a boty dokonce s trochou zaschlého bláta. Hodila mu do náruče, v níž dosud držel balík s novými šaty, všechny ty věci. "Ještě podpis," požádalo ho. Když se zatvářil nechápavě, vysvětlila: "Pořádek musí být!"

Pavel Kohout:

HOMMAGE À KLAVÍK

Z jeseně 1843 rozhodli jsme se Klavík a já vydávat journal. Ostruhou byla brochure Staň se mladým journalistou, objevená v anti-kvariátu na Špejchaře, který vstoupil nedávno na nebesa, aby ustoupil Metru na zemi. Protože i ona odlétla s některým z mých domovů, musím vést za svědka sebe, dokud sem Klavík, který prchl po Únoru jako třídní nepřítel, nezalétne jako všemi vítaný a vším okouzlený krajan; dovolal bych se i jiných spolužáků, ale nejsem zván do jejich kruhu od roku 1970, co svolavatel Souška, v době příběhu horlivý kuratorista, o maturitě horlivý nársoc a dnes horlivý komunista, dohlédá, aby i třídní schůzky obrážely třídní boj.

Brochure byla sepsána jazykem, jenž profesi - jak později shledáno, lidovou - obestřel nymbem jedinečnosti. Slova redacteur, correcteur, colonel či dokonce nonpareille zavini-

.....

la, že jsme se neodvolatelně rozhodli stát se editory. Smysl konání, shrnutý v hesle "prostírání komunikace mezi lidmi, světem a dobou", jevil se nám světlicí naděje v temném tunelu války, kde svět, dobu i lidi přeso-ovala v beztvarou melasu vražedná lež.

Aby mladí journalisté přečkali čas do svého plnoletí, radil jim obšírný návod, jak redigovat zatím journal pro rodiče, dům či školní třídu. Zvolili jsme, Klavík a já, variantu C, protože nám slibovala největší publicitu.

Rédaktion byla zprvu u Klavíků, na náměstí Ad. Hitlera. /Předtím Vítězné, potom Ed. Beneše a dnes VŘSR; bůhví, jak to obyvatelstvo vytušilo, ale říká mu napříč epochami Kulaté./ Uchránili jsme své periodicum názvů, které brochure radila nenápaditým edito-ům /Naše třída, Gaudeamus, Mladá srdce/ a přinesli původní rasantní titul Študák. Pro první číslo jsem napsal article de tété /Kdo jsme a co chceme/, feuilleton /Ukaž mi svou knihovničku/, reportage /footballový match našeho béčka proti áčku/ a třídní bulletin. To vše jsem vyklepal jedním prstem /toto dnes píšu už čtyřmi/ do blan a Klavík naryl

.....

illustrations.

Za své buržoasní kapesné koupil v partiovém obchodě zánovní cyklostil, válec a plechovku barvy. Když zakecal kuchyň, služka ho vyhnala a redakcion přenesena k nám. Protože my služku neměli, vyhnala nás maminka. Naštěstí zásáhl můj šikovný otec a dělal nám imprimeura sám. Cenu jsme vykalkulovali na 2 K, což bylo hodně, ale my chtěli dát profesorům zdarma, abychom si šplhli.

Byli potěšeni. Pouze třídní /čeština/ měla výhrady k několika hrubkám, které jsme hravě označili za překlepy, a profesor zeměpisu dr. M. /po válce malý dekret, dnes už zas ctihodný muž/ se jí měl zeptat, proč nebyl journalistou jmenován Souška, kterého právě ustanovil velitelem třídní protiletectké obrany; prý geniálně odvětila, že takto se nejcennější chlapec bude hřát na výsluní své autority, zatím co dvě známé firmy si na sebe samy spletly bič.

Kladně kupodivu zareagovala i platící veřejnost. Brzy jsme měli čtenáře a correspondenty až v áčku. Šedesát exemplairů šlo na dračku, přestože poslední tucet zcela neči-

.....

telný. Profesor kreslení /F. X. Böhm/ dal podnět k zařazení reklamy: propagovali jsme /zdarma, ne však bez prospěchu/ jím vynalezené pastelky /efixbémky/. Přibyla i rubrique Perličky, archivující hloupost žactva a chytrost profesorů. Začal jsem psát na pokračování detektivní román, ale zapletl jsem se, neboť nikdo mi neřekl, že auteur musí znát vraha předem.

Též jsme přetiskovali, hlavně poesii, protože mi ještě tak nešla jako později. Nejvíc Palivác /Pečetní prsten/ a jako vlastenci i Jana Pilaře, kterého Němci zavřeli se studenty do koncentráku /1939, 1940/, ale pak si už naštěstí nevšimli, že vydává knížky /1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945/. Tak vyšlo deset čísel a je v nich dodnes naivní, ale poučný otisk našeho ducha - v prostoru i v čase.

Po skončení ročníku jsme Klavík i já dostali plný zásah puberty. Klavík, že na to měl, se zapletl s fickou z barrandovských teras, já zahořel k Jarunce Landsmanové odnaproti. Zřídili jsme si přes dvůr lanovku a correspondovali privátně. Až přitom jsem po-

.....

znal zásluhou své matky cenzuru, po návštěvě pana Landsmana i autocenzuru.

Další ročník ŠTUDÁKA nikdy nevyšel. Ostatně už za rok jsem byl redacteuem tištěného měsíčníku Dismanova souboru OPONA-JEDEME /500 v tisků/ a za dalších pět let chéfredacteuem celostátního týdeníku o Nákladu 250 000 /DI-KOBRAŽ/. Přitom jsem poznal, že smyslem mého života není editeurství, nýbrž autemrství; k tomu mi pak celkem vystačily Divadelky, Divadlo, Myčko, Tvorba, Kultura, Plamen, Literárky, Listy i několik dalších periodik.

Čas oponou trhnul a jednoho rána jsem se probudil do krajiny bez listů. Articly, které jsem nadále rozesílal, nevyšly. /Jediný rukopis mi vrátil bez poznámky právě Jan Pilař: zřejmě si naneštěstí nevšiml, že mě ani nezavřeli./ Má publicité se náhle scvrkla na journaly à la Frankfurter Allgemeine, L'Espress či New York Times, které nečtou ani mí příbuzní, ani sousedi, ani kamarádi.

S nejmilejšími jsem v loňském předjaří kráčel po navigaci mezi mosty Palackého a Železnice. Nárt zvolna míjel nárt a slova předháněl tupý proud. Kulisa probudila nostalgii,

.....

že po tolika povodních, které nás naučily číst v atlasu bahna i rozlišit perly od slizu a slit od slz, odplyne tolik myšlenek, nevyslovených, neotevřených a neobroušených, s vodou.

Protože jsme přes ujišťování úřadů nenabývali jistoty, že komunikace mezi lidmi, světem a dobou je i bez nás tak úplná, aby vylučila další tunely, našli jsme klíč v tom: stát se opět mladými journalisty, publikujícíce jeden pro druhé a druzí pro jednoho. Tu jiskru neulili ani v partiovém obchodě, odkud cyklostil dávno vyřazen s kulomety. Nuže na stroji a s průklepem, své i cizí. Zdarma - ale ne bez prospěchu: kdy se kde komu zas poštěstí zvážít hlásku od hlásky jiný styl, proměřit cizí syntax, prohmatat celou slavnou konkurenci vlastními /čtyřmi!/ prsty?

Tak vznikaly texty jak hostie, které zadělávala chuť a pekla nouze, texty jak pírká, nejvýš na tři vlaštovky, vysílané nazdařbůh; že doletěly, zvěstovaly zas jiné, co se záhy začaly slétat zdaleka, až od moravských hranic. Když to pak při domovních prohlídkách sbírali šmahem, pravili - To jste si zas ně-

.....

co vymysleli!

To ne my. Jen zázračný čas mohl dokázat, že se téměř celá jedna literatura vrátila do studentských let /a před Gutenberg/, kde si je každý autorem, editeurem, ba i colporteurem sám.

Uzavíráme-li proto s posledním dnem zimy první volný ročník volných feuilletonů, vážem je v tuto kytici a klademe k pomníku doby - na ten parádní a už zas volný sokl. Já s přáním, aby Klavík, až vyjde z Interkontinentálu zlíbat rodnou hroudu, spatřil tam těch slamniček co nejmiň.

Sobota,

dne 20. března 1976

Ladislav Dvořák:

JAK HROMADY POBITÝCH PTÁKŮ

Ulice, ten bláznivý tobogan, hřměla od rána do večera, hučela za skly výkladní skříně. Chvillemi to Doktorovi Dochterovi připadalo tam venku jako čertovo kolo, chvillemi se to tam venku míhalo jako lodičky na houpačkách, chumelilo se to tam jako sedačky kolotočů.

Tramvaje, auta, motocykly ho strhávaly s sebou, odnášely ho od zaprášeného pultu, který stál hned u výlohy. Přeburácely vždycky kolem, země se otřásala, a jako by mu ji podtrhávaly pod nohama, odnášely ho kamsi k neznámým cílům, kamsi na konec města, k jiným městům.

Je to pořád vlastně jako v lunaparku. Za výlohou se to hemží kluky, kteří mají kapsy plné stokorun. Sotva se vysoukají z autíček, přeskočí na motorky. Jen co vylezou z lodiček, nacpou se do letadýlek. A při tom mají

.....

pořád plné pusy sladké cukrové vaty a vždyc-
ky jim ještě zbuďe na střelnici.

"Pane Dochtor, pane Dochtor, napsal byste
mi to?" No, to nic, to je jen ten ztřeštěný
sběratel prvních vydání.

Denní návštěvníci, ti lovci literárních
rarit a podivností všeho druhu, ti slídiči
po kořeněných pochoutkách, po pamětech slav-
ných mužů a žen, ti hledači kamene mudrců,
všichni ti potrhlí a rozpačití a směšní a mi-
lí zasvěnenci věd a Múz, předem ztracení ve
svých odřených svrchnících a věčně ukoptěný-
ma rukama, předem ztracení, protože propadlí
knižnímu prachu jako narkotiku, všichni ti
překupníci a zprostředkovatelé, vždýcky přes-
ně zpravení, co zrovna letí, kolik co stojí
pod rukou a co se prodává pod pultem, všich-
ni ti vševědoucí škrobení snobi den co den s
novými senzačními literárními novinkami a
bestsellery, všichni tihle a s nimi ještě de-
sátky jiných druhů a poddruhů této čeledi,
které minutu za minutou do antikvariátu chr-
lily zasklené lítačky, všichni do jednoho
jej nechávali na pokoji a nevyrušovali ho.
Leďa až když v kupách knih na pultě nebo v

.....

zapráššených regálech objevili svůj "skvost" a potřebovali napsat účtenku.

"Doktore Dochtore, napišou mně to!"

Jinak si ho nevšímali. Přehrabovali se v denních přírůstcích, které mu každé ráno vyklápěl ze své pantovnice na pult podnikový zřízenec pan Prošek. Když je všechny přehrabali, když je prolistrovali a pročenichali, odšourali se za Doktorova Dochtorova záda k regálům x a začali paběrkovat od těch míst, kde včera přestali.

Neměl už nic proti tomu, že mu říkali Doktor Dochtor tak ostentativně a tak vytrvale, že tím vlastně jeho křestní jméno i příjmení zaniklo. Co si s tím měl počít? Věděl, že ja jedni tak chtějí udržet v paměti jeho nekompromisní postoj z dob studia na filozofické fakultě, když šlo o udržení akademické svobody, a jiní že se mu chtějí za totéž vysmát.

Nechal je hrabat v regálech, ty i ty. Musel je nechat přehrabovat, musel je nechat, aby se nadarmo, zbytečně pídili. Musel? Teď už asi musel. Když vymetli svobodného ducha z univerzity, v antikvariátě ho snad nechat?

Byli k smíchu i k pláči. Věděl, jaké knihy hledají. Ale ty knihy, po kterých se sháněli, nebyly ani na jeho pultě, nebyly ani v regálech za jeho zády, nebyly v těch policích nahoře na ochozu, kam se muselo chodit po dřevěných točitých schodech. Taďy všude je marně hledali. Ale hledané knihy nebyly daleko a oni dobře tušili, že taďy někde musí být.

Když pozoroval jejich mravenčí hemžení po celé rozlehlé prodejně, chtělo se mu jako za časů dětství říkat: "Samá voda, samá voda." Jen když některý ze slídilů došel ke schodům do podzemí a na okamžik se zastavil u červené šňůry, na níž se houpala cedule s nápisem - Nezaměstnaným vstup zakázán - , tehdy se mu chtělo vykřiknout: "Přihořívá, přihořívá."

Tam byly, dole v suterénu, kde seděli dva muži u obrovské haldy a ševcovskými a sedlářskými knejpy v rukách. Úspornými pohyby, dvěma třemi řezy od shora dolů a napříč plnili plán předepsaných tun makulatury pro národní podnik S b ě r n é s u r o v í n y. Taďy ležely ty hledané knihy, roztrhané, rozšavloné, s rozpáranými hřbety, se zpřeráženými a

.....

polámanými deskami, s vyhřezlými a poškrabnými listy na vysokých haldách jak hromady pobitých ptáků. Hedvábné záložky a kapitálky vyrvané ze hřbetů od nich visely na jedné niti jako stuhy pohřebních věnců. Cáry plátna a kůže žalostně zavlály, když podnikový zřízenec Prošek otevřel těžké kované dveře a když se do nich opřel průvan z kteréhosi světlíku v šerém podzemí hlavního antikvariátu.

"Tady jsou, tady je máte," byl často v pokušení vykřiknout, když se u něho zřízenec s krosnou makulatury zastavil. Starý Prošek měl ve zvyku vždycky chvíli postávat u jeho pultu. Odstrčil stranou propisovací blok s účtenkami a postavil Doktorovi Dochterovi svou krosnu přímo pod nos. A zatímco si starý zřízenec rozvláčně nacpával dýmku, Doktor Dochter obě ruce ponořené do krosny, horečně přehraboval pozůstatky toho, co bývalo pýchou českého národa. Oči upřené na dveře kanceláře zoufale hledal, co by se dalo ještě teď, v hodině dvanácté, zachránit. A lovil odtud rozšavlované Masaryky, Beneše, Pavly Svaté, Churchillly, bible a katechismy, ale i

zeměpisné a dějepisné atlasy, znázorňující rozlohu mocnářství dávno zašlých, jako je impérium římské ap.

No ano, Doktor Dochtor zůstal týměž starým bláhovým bláznem, jakým byl na filozofické fakultě. A je naprosto v řádu věcí, že ho jednou vedoucí hlavního pražského antikvariátu přistihl s rukama ponořenýma do Proškovy krosny. Divné by spíš bylo, kdyby ho při tom nepřistihl, protože Doktor Dochtor ruce do Proškovy krosny strkal co nejčastěji a přehraboval se v ní co nejdéle mohl.

Když ho tedy jednoho krásného rána pan vedoucí František Efef načapal, neudělal žádný randál, jak by se od pořádného vedoucího národního podniku dalo čekat, nýbrž se k Doktorovi Dochtorovi diskrétně naklonil a docela šeptem pronesl: "A Ambru jste přitom za celý měsíc neprodal ani jednu, jak mi nahlásila Miluška! "Je to tak?"

Byla to pravda. Věčná ambra se Doktorovi Dochtorovi eklovala asi tak, jak se marxistovi ekluje Písmo Svaté, z něhož mimochodem pochází všecko, co je v Marxových spisech o-

pravdu dobré. Ovšem Doktor Dochter místo aby svou nevoli nad Věčnou ambrou artikulo-
vaně vyjádřil, jak se na intelektuála sluší,
podlehl okamžitému nutkání a rozřehonil se
na celou prodejnu. Po pravdě řečeno, řehtal
se jako kůň. Okolnost zajisté politováníhod-
ná jak vůči představenému, tak, a to zejmé-
na, vůči zákazníkům.

Jenže na druhou stranu a ruku prosím na
srdce, kdo z vás ví, jak by se zachoval,
kdyby věděl jako Doktor Dochter, že Věčná
ambra je poslední bestseller nakladatelství,
v němž byl nynější vedoucí n. p. František
Efef prokuristou, šéfredaktorem a propagač-
ním ředitelem, zmíněná Miluška sekretářkou,
bobečkem samotného nakladatele Ferdinanda
Echech, který je nyní za socialismu shodou
okolností prokuristou svého někdejšího pro-
kuristy Františka Efef.

Doufám, že vám je to jasné. Ti dva si
prostě támhle v kanceláři vyměnili židle.
Miluška říká před svědky šéfiku panu Efef a
bez svědků je šéfikem pořád dál pan Echech.
Jen aby to nepopletla, od ženských se lze
nadít všeho!

.....

Ti dva se snad první v Praze sami z vlastního rozhodnutí a o své újmě znárodnili. A svůj model doporučovali i jiným hospodářským odvětvím. Podle nich se měl ujmout v celém ~~zemi~~ státě a na všech stupních. Zejména v tiskárnách, aby dotisk Věčné ambry mohl pokračovat zdárně dál.

Edice, v níž Věčná ambra vyšla, se jmenovala stylově: Axióma, knihovna konce tisíciletí.

Teď vám teprve dovolím abyste soudili přestupek Doktora Dochтора, když se na celý krám rozřehnal.

"Zbláznil jste se?" syčel pan Efeř na Doktora Dochтора, který se pro jistotu raději zhroutil na pult, aby ho záchvat smíchu neporazil na zem. Pak se druhý ze sloupů Axiómy, knihovny konce tisíciletí, obrátil na hledače pokladů roztroušených po krámě a takovým tím přeslazeným hlasem, jaký je slyšet v druhořadých holírnách, pronesl: "Neračte se rušit, vážení, a omluvte laskavě našeho sortimentáře, dostal záchvat škytavky."

Mezitím vyprázdňoval šuplíky Doktorova

.....

stolu. Na pultě se začaly vršit knejpem poznamenání Zahradníčkové, Lazečtí, Blatní, Kalistové, Černí, Kovárnové, Čepové, Durychové, Pekařové, Klímové, atd.

"Tak Ambra ne a tahle veteš jo," sykl, "a to si říkáte vzdělanec?"

A jak po pultě postrkoval i uszlzenému Doktorovi hraničku inkriminovaných knih, jedna mezi nimi ho zaujala. Rychle po ní sáhl. "No tohle je jasný kiks, ale to se stane, pracovat tam v té tmě není žádný med."

Doktor Dochtor mu nakoukl přes rameno. Byly to O b r a z y z R u s od Karla Havlíčka Borovského.

"No, co koukáte?" osopil se na Doktora, "chybu může udělat každý." Zastrčil si knihu brixenského vězně knejpem nedopatřením poznamenanou do kapsy a ostatní knejpem poznamenané po právu narovnal do náruče Doktorovi Dochtorovi.

"Dole si to vyřídíme," řekl a postrkoval Doktora Dochtora před sebou po schodech do suterénu, tam, tam za tu červenou šňůru, na níž se houpala cedule s nápisem: Nezaměstnaným vstup zakázán.

Bylo to děsné, strašnější než si představoval. Ti dva se sedlářskými ~~kn~~ knejpy v rukách třebaže neměli na hlavách žádná kápí ani kukly, jak by se u popravčích dalo očekávat, neměli tvář, byli bez tváře. A vraždili vsedě, jako by zařezávali kuřata. Přes kolena přehozené jakési režné pytle, úspornými pohyby, dvěma třemi řezy dranzírovali knihy jako dobytek na jatkách.

Tak tady byly všechny ty hledané knihy, rozhadrované, s rozpáranými, vyškubanými hřbety, se zpřeráženými a polámanými deskami, s vyhřezlými a potrhanými listy, tady ležely naházené na vysokých haldách jak hromady pobitých ptáků. Hečvábné záložky a kapitálky vyrvané ze hřbetů od nich visely na jedné niti jako stuhy pohřebních věnců.

Jako první bod šetření byly O b r a z y z R u s . Pan Efef si dal předložit seznamy autorů, jejichž knihami se plnil předepsaný plán tun makulatury pro n. p. S b ě r n é s u r o v i n y . Když v nich K. Havlíčka Borovského opravdu našel, zajásal:

"Náš kiks to není, kiks udělali nahoře."

Muži bez tváře za to sklídili od vedoucí-

.....

ho pochvalu. Vrtěli se při tom na svých sedačkách pod těmi režnými pytli jako dvě staré cudné panny, když jim někdo necudně vychvaluje jejich vnaďy. Pomalu ale okamžitě následovala výtku, jak se mohlo stát, že K. Havlíček Borovský byl rozšavlovaný jen takhle hajdalácky. Vytáhl knihu z kapsy a mával jí oběma vrahounům před nosy. Nakonec je odměřeně požádal, aby si prohlédli i ráz knih v Doktorově náručí a aby na své čisté svědomí řekli, jestli si myslí, že odvádějí dobrou práci.

Jeden z popravčích zahořekoval, že ruka umdlí a knejp pak snadno sjede po povrchu, protože při takovém množství materiálu, který mu denně prochází rukama, se jeden krucínál vyplivá. Druhý popravčí to měčky odsouhlasil.

Dobrák Prošek, který byl k výsledku samosebou taky povolán, mínil, že je zbytečné se starat, jestli knihy zůstaly netknuté a nebo byly rozsekané na cimprcampr, protože když on to tady jednou vynese a vyklopí do nákladáku před antikvariátem, ve Sběrnejch že to mašiny rozšmelcujou na jeden sajrajt.

Tím ovšem jen starý Prošek dokázal, jak dokonale neporozuměl, oč panu vedoucímu šlo. Právě tu pouť knih tady z té haldy přes pantovnici a nákladák až do S b ě r n ý c h s u r o v í n měl pan vedoucí na mušce, právě na tu si chtěl posvítit. Neboť tady se nešťastné knihy mohly ještě stát předmětem spekulace, osobního obohacování, jestli se jím už nestaly. A když už se jím, řekněme, staly, je na místě zjistit, kdo se obohacuje na úkor společnosti a kolik mu to vynáší. O to panu vedoucímu šlo. Větřil zdroj příjmů. Pro případ, že by to sklaplo s V ě č - n o u a m b r o u , člověk nikdy neví, bylo potřeba mít něco v záloze. Cokoli, třeba i tuhle veteš. Proto se chtěl pan vedoucí mermomocí dovědět, kolik dostává od Doktora Dochtera na pivo zřízenec Prošek a kolik to kape oběma knejpařům.

Neboť Miluška byla drahá, neboť Miluška a její šamstr, udělaný gigolo, kterého si vedle těch dvou dědek vydržovala, aby se života taky něco trhla, byl čím dál náročnější.

Co kdyby se nakonec ukázalo, že ta veteš je výnosný artikl? To by pan vedoucí v tu

.....

ránu přestal Doktorovi Dochterovi nadávat bláznů, odpustil by mu nechť k Věčné ambře a dal by se s ním do holportu.

Když vedoucí viděl, že ze spiklenecké bandy řádící na půdě znárodněného antikvariátu nic nevymáčkne, zakončil prozatím celou aféru vybídkou k práci. Knejpňům poručil, aby knihy nalezené v Doktorově stole byly hned ještě za jeho přítomnosti rozčtvrceny. Doktor Dochter musel za trest celému ortelu přihlížet a zřízenec Prošek pozůstatky utracených plnit svou krosnu. Byla plná, vrchovatá.

Nějaký čas si pan vedoucí nechával procházet celou věc hlavou. Když se uváží, že proputovala v téže době i hlavou pana Echech a že byla prokonzultována i se zástupkyní ROH, to jest s Miluškou, netrvalo ani tak dlouho. Když to tedy prošlo celým tím mozkovým trustem, zavolali si Doktora Dochtera do kanceláře a dali mu kvůli nedostatečné kvalifikaci padáka. Pardon, nevyhodili ho, to se v socialistickém podniku nedělá, existenční strach byl i tady v antikvariátu dávno odbourán. Nabídlí mu místo v průmyslu, v těžkém strojírenství, poslali ho do výroby.

.....

Výučním listem knihkupeckého prodavače se Doktor skutečně nemohl vykázat. Maturitní vysvědčení ani tlustý svazek vysvědčení z filozofické fakulty ho nemohly samozřejmě nahradit. A tak po vyslechnutí verdiktu dostal Doktor Dochtor zase ten svůj záchvat nezadržitelného smíchu, rozřehotal se.

"Vždyť to říkám," ozval se od svého stolu pan vedoucí Efef, "cvok."

"Trotl," řekl pan Echech. Podívali se s panem vedoucím jeden na druhého a pak oba společně na Milušku. A když i ona milostivě přikývla, shodla se vlastně svorně celá Axióma, celá knihovna konce tisíciletí na tom, že Doktor Dochtor se doopravdy a definitivně zbláznil.

Celá knihovna Axióma nespátkovala nic tak absurdního, ~~vlastně, vlastně~~ nic na hlavu postaveného, nic komického v tom, že tády proletáře, který vystudoval střední a vysokou školu o pražence, vyhazuje se znárodněného podniku člověk, který platí milionářskou daň.

"Co vy jste přinesl do znárodněného podniku?" zeptal se od stolu nyní už jen podve-

.....

doucí nakladatel Echech. Rozpřáhl se, opsal pravicí kruh a ukázal na zasklené regály plné Věčných amber.

Pak nastala Doktorovi Dochterovi anabáze jako tisícům stejně postižených po pražských fabrikách. Každé jedno z těch dočasných Doktorových působišť by vydalo ne na další povídku, ale na celý román. Jak šel čas a jak bylo potřeba bojovat za mír, neboť na světě se nemůže jinak než jít za mír z války do války, a jak bylo proto hned potřeba pancéře, hned stíhačky, přeléváli Doktora Dochtera z fabriky do fabriky, z dílny do dílny. Tak se octl v jinonické Waltrovce /Křídla vlasti/, v ČKD Dukle, v ČKD Sokolovu, v ČKD Stalingradu. Naposledy jsem se s ním setkal v Rudém Letovu, v dílně s velice poetickým názvem. Jmenovala se O c e l o v é k o - v á n í . Vyráběly se tam díly do stabilizačních ploch ke stíhačkám.

V té době dodělal Doktor Dochtor průmyslovku a po večerech, jak mi důvěrně sdělil, se zabýval výpočtem kvadratury kruhu. Zbývaly mu křečkové celé kvadratury už jenom pouhé dva milimetry. A to znamená, že už br-

.....

zy shrábne těch třicet tisíc dolarů, které na zdolání tohoto zapeklitého matematického oříšku vypsala jakási americká asociace. Tím se Doktor Dochter zařadí do ranku miliónářů, jako je pan Echech, a bude si moci po libosti obtahovat nové Milušky a občas vyhodit z národního podniku nějakého takového proletáře, jakým býval sám. Protože věřte mi, já nevěřím, že by byl Doktor Dochter blázen. Dokonce si myslím, že jen vyloženým blázen by si o Doktorovi mohl myslet, že je blázen.

Jak vidíte, vytáhl jsem z něho, co se dalo. Jen ještě lituji, že jsem se ho nezeptal, co soudí nyní po letech o V ě č n é a m - b ř e .

P á s t s c r i p t u m :

Včera jsem zahlédl z ničeho nic Doktora Dochtera v Chotkových sadech. Ležel na lavičce asi v té poloze, v jaké našli tenkrát v Charkově prezidenta zeměkoule Velemíra Chlebnikova. Dovedete si představit, jak šo se mnou škublo. Učitel Majakovského tam

.....

tehdy, jak známo, zkapal hladem, když na něho Maxim Hořký zapomněl s přidělem potravin pro spisovatele. Doktor Dochtora tady ležel zrovna tak. Akorát ten pytel s rukopisy mu chyběl pod hlavou. Chvilí jsem nad ním nerozhodně přešlapoval a potom jsem si sedl na lavičku o kus dál. Řekl jsem si, že počkám, až se prospí. Ale jen jsem si sedl, odkudsi z hloubi sadů se ke mně přištrachala jedna taková babka, co tady paběrkuje v odpadkových koších. Podle všeho mě ta šátora odněkud z keřů od počátku pozorovala. Natáhla kostnatou ruku, na jejímž předloktí se jí houpala jakási brašna z kopřivové pytloviny, namířila revmatismem pokroucený ukazovák na Doktora Dochtora a přidušeným hlasem zaskuhrala: "Moc hodnej pán... každěj den tu drobí ptáčkům... ale ne chleba cheche ... ani housky chichi... pokaždý vytáhne z kapec nějaký lejstra, roztrhá je na cimpr-campr a žmoulí z nich takový kuličky, jo, a potomc to těm ptákům hází... Mužou si myslet... ptáci to nežerou... a von se potomc čílí a všelijakejma ménama je menuje... jakože to nežerou...

.....

To znamená, že těch třicet tisíc dolarů shrábl za Doktora Dochtera někdo jiný, pomyslel jsem si hořce, jinak to nemůže být.

"Viděj, tuhlec je zrovinka jedna," sebrala ta šátora ze země papírovou kuličku a podávala mi ji. A zatímco jsem ji opatrně rozbaloval a papírek na koleně uhlažoval, babka se dobelhala k Doktorovi Dochtorovi a jektavě ze sebe vypravila to, co já jsem si nechtěl přiznat, to, co mně blesklo hlavou, hned jak jsem ho na té lavičce uviděl: "Marjapano, von je v pánu!" Takže ta čtyři slova napsaná na papírku byla Doktorův poslední vzkaz. Zněla: J a k h r o m a d y p o b í t ý c h p t á k ů .

Ta babka byla trochu šílená, trochu máknutá, ne moc, asi tak jak býval Doktor Dochtor, nebo tak jako jsem já. Místo aby mě pomohla s Doktorem, sbírala ty papírové kuličky a přinutila i mě, abych prolézal křoviny v parku s ní. Tak vlastně vznikla celá tahle povídka. Všechny kuličky jsme samosebou nenašli. Ta místa jsme se šátorou doplnili sami, něco ona, něco já. Ale snažili jsme se, aby to bylo v Doktorově duchu.

Zdeněk Urbánek:

NEL MEZZO DEL CAMMIN

Na jaře v podivně polosvobodném roce 65 jsem se v bohaté rezidenční Bruselské čtvrti zastavil před kovanými vraty. Rozlehlý trávník za nimi nebyl právě nejfrancouzštěji okupírován a zgeometrován, i když zjevně o několik let dřív takový chtěl být. Za ním stála velická, jako by spíš zbohatlicky než dědičně pyšná vila. Postavili ji ve slohu onoho polovičatě neobarokního mgnýrismu, k němuž se, jak se zdá, kdysi na přelomu dvacátých a třicátých let uchylovali konzervativní architekti, jakmile postřehli, že Bauhaus, Wright ani Corbusier na trhu privátního stavebnictví nezapustili kořeny a že je tedy k není třeba vytlačovat odtamtud soutěživými kontravýstřelky: stačí mlhavě historizovat a vyhovovat tak povrchním a nedomyšleným výkladům úsloví "my house, my castle".

.....

Těm konzervativcům se tak podařilo vytvořit z mnoha vilových čtvrtí kolem velkoměst jakási trpasličí, scvrklá, půvabu zbavená údolí Loiry s úhledně kanalizovanými proužky asfaltových uliček místo živě plynoucí řeky nebo jakési Somersety s přezanými alejkami obezděných stromků místo rozložitých, jako by volně putujících mračen dubů. Architektura krajiny a měst je zhmotněný záznam morálně sociologických dějin a hlavně je v ní až příliš často zapsán ten rys lidské mentality, v jehož důsledku velké bohatství stejně jako velká moc vyvolávají vleklé či rychlé kornatění, setrvačnost, stabilizaci statu quo, kdežto menší bohatství a menší moc vedou k trpasličí a ještě zkornatělejší napodobivosti.

Jakmile jsem zazvonil, k vratům se přihnál vlčák. I on byl ve svém štěkání jaksi neautentický a polovičatý. Přestal, jen co jsem svou rozpačitou francouzštinou utrousil dobrý den, jak se vede. V hlavních dveřích vily, nad desetistupňovou, neohrabaně provedenou kopií majestátních palácových schodišť, se objevil malý hubený muž s plo-

chou čepicí a s hutnou šálou kolem krku. Mhouřil oči a neměl naspěch.

Je to její otec, není to její otec? říkal jsem si v loudavém rytmu jeho kroků. Když už se dala přesněji rozeznat jeho tvář, jako by potlačeně vlídná či dokonce skrytě humorná, pomyslel jsem si, že by bylo dobře, kdyby to byl její otec, ale že to skoro jistě její otec není. Zblízka potom vypadal tak, že by se s ním dalo zajít do chudší čtvrti na skleničku a brzy by nastalo dorozumění. Až by se odloupl od pozadí polobohatství a polomoci, nacvičená zdrženlivost by pominula.

Představil jsem se a sdělil, koho hledám.

"Ne, slečna Myriam tu nebydlí," odpověděl mi, obrátil se a zase zvolna vykročil zpátky k vile. Vlčák vzhlédl ke mně, za ním, znovu ke mně. Nevěděl si rady stejně jako já. Říká se mi, abych vypadl? Stál jsem v otevřených dvířkách vedle kovaných vrat a odvažil jsem se aspoň poprosit o adresu slečny Myriam.

"Pojďte, pane," otočil se ten muž rázně ke mně, jako by mou váhavost pokládal div ne

.....

za urážku. "Je třeba se poradit s dámami."

Il faut consulter les dames, zněla ta věta. Byla v tom hrozící i slibná tajemnost. Nebo jsem se zmýlil v povaze této čtvrti i toho domu před sebou? Z rozsetých a zavakných zásob franštiny mi vytanulo consulter les astres. Moje rozechvění změnilo tóninu.

Před chvílí jsem se obával, zda se po letech v jiné zemi a s jinými způsoby budu umět správně chovat v dobré belgické rodině. Teď jako by mě muž v huňaté šále vtahoval do oblasti dobrodružství.

Pokusil jsem se ještě jednou odolat: nechci obtěžovat, adresa slečny Myriam mi postačí. Muž se nezastavil a já vykročil za ním.

"Byla tu naposled v září a máme duben" hovořil. "Slečna Myriam! Krásný duben, že, pane? Zažil jsem už horší. Je především třeba počkat, až přijde starý pán."

"Starý pán?" To vybízelo spíš k novému pokusu o únik. "Přijdu později, nechci zdržovat. Tak jako tak si musím najít hotel."

"Vy znáte bruselské hotely?" otočil se ke mně ten muž v páli schodiště. "To by kolonel Quersin nikdy nedopustil, abyste ne-

.....

přenocoval v tom pravém. Zná všechny."

"Potřebuji levný," namítl jsem s ohledem na podmínky, uložené těm, kterým se vůbec podaří cestovat z mé rodné země směrem na západ. "Dokonce velmi levný."

"Ani kolonel Quersin nebyl vždycky kolonel," odpověděl muž v šále a otevřel přede mnou dveře. "Uvidíme. Vstupte, prosím."

Z Bruselu, kam jsem asi před hodinou vjel, stala se předsíň vily, zavalená bíle lakovaným nábytkem a nescustavnou výstavou kufrů, z nichž ty nejpoutavější pocházely patrně už z přelomu století. Jejich starobylá hněd naznačovala, jak se zdálo, pleť, vrásky, a náladu toho slíbeného starého pána, kolonela Quersina. Já přitom hledal krásnou Myriam, kterou jsem šťastně, nešťastně poznal o víc než čtvrtstoletí dřív na podobně zahnědlém, ale o tolik svěžejším přímořském písku v Ostende. Několik měsíců před toliketým zoufalým válečným loučením. Proklíнал jsem se v té předsíni za tenhle pozdní pokus návratu. Za to, že budu tamto připomínat. Budu vadit jiným, znemožním sám sebe. Proč to všechno? Proč žít? Čeho se to dopou-

.....

štím? Ale vyvstala i otázka, že tenkrát na zářivě zahnědlých píscích pod dozvuky vln, třebaže jí bylo necelých čtrnáct ve vztahu k mým překročeným osmnácti, nebyla ani ona tak úplně lhostejná. Třebaže bylo třeba konzultovat dámy, počkat na starého ~~p~~ pána a pak teprv se možná znovu setkat s Myriam, zůstal jsem. Můj bruselský přítel, aniž sňal placatou čepici, uvedl mě z předsíně do dalšího prostoru vily. K dámám. Ale žádnou jsem neviděl.

"Pán přijel navštívit slečnu Myriam," zvolal v neurčitém směru do velké místnosti. "Co doporučujete?"

"Aby se zase sebral a šel," ozvalo se od-
kudsi.

"Nevíme přece, kde je," smířlivěji promluvil z jiného úkrytu druhý ženský hlas.

"Ale víme, dobře to víme," odjinud promluvila nejrealističtější z těch tří. "Jen máme zakázáno o tom vědět i mluvit. Zakázáno! Mám toho už po krk. Co ten pán chce? Od-
kud je? Nevypadá na zdejšího."

Byl jsem tedy viděn, ale sám jsem neviděl. Ta síň s vysokými okny byla plná umě-

.....
lých květin. Trčely z váz jako výbuchy venkovských ohňostrojů. Ohromovaly spíš svým množstvím než zdařilostí. Kdesi v nich a za nimi byly skryty dámy.

"Dobrý den," řekl jsem hlasitě k neviditelným ženám. A potichu jsem se zeptal svého Vergila v tom barvitém očištění: "Co se to tady děje?"

Naklonil se mi k uchu a zašeptal:

"Kolonel přece musí být z něčeho živ."

"Nešeptejte si, stejně je vás slyšet," promluvila realistka z barvitého houští. "Má tři penze, belgickou, tureckou, iráckou. Tam všude zakládal letectvo..."

"Nežvaň, Adélo!" ozvalo se ve dveřích, jež se za námi náhle rozlétly. "Mám tě ze všech tří nejradši, protože nejvíc vzdoruješ. Ale to vůbec neznamená, že něčemu rozumíš."

"Tobě ano, příteli," bezmála blahosklonně promluvila za ztuhlými ohňostroji realistka. "A teď vím, že budeš chtít bohatou večeři. Zvláště když tu máš hosta, který k tobě přišel hledat tvou dceru Myriam. Tvou urážlivou a bolestivou výčitku za to, žeš umožnil svou

.....

manželku a její matku k smrti."

"Adélo, prosím tě..." řekl kolonel Quersin hlasem o mnoho mírnějším a obrátil se pak v celé své skoro silácké mohutnosti a se svou mírně zarudlou tváří ke mně. Pokrčil rameny, rozpřáhl ruce a s podivnou i podmanivou směsí bezelstné upřímnosti, humoru a smutku řekl: "Ženy! Bez nich se nedá žít, s nimi už vůbec ne. Ve vaší zemi je tomu jistě zrovna tak, jak vidím. Myriam! Ano, je krásná a bude ještě dlouho krásná. Která je to země, odkud jste za ní přijel?"

Začal jsem odpovídat, ale kolonel mě neposlouchal. Náhle tleskl a zvolal do barvitého prostoru místnosti: "Za dvacet minut bude večeře! A okamžitě pro mého hosta a pro mne aperitiv!"

Vzal mě za loket, odvedl stranou k jedinému prázdnému přístěnnému stolku, přiklonil ze své výšky levé ucho k mým ústům a čekal na pokračování mé výpovědi. Uměl být pozorný, když chtěl. Jeho otázky byly stručné, věcné a bystré.

"Žijete tam tedy pořád ve strachu?"

"Můžu mluvit jen za sebe," odpověděl jsem.

.....

"Ne, strachem bych to nenazval. Spíš je to znovu a znovu opakované, trapné či až bolestné rozčarování, že někteří lidé nebo celé skupiny lidí jednají tak, jak jednají. Asi je to vinou mého beznadějného idealismu: po každém z těch rozčarování znovu vidím v každém člověku člověka."

"Člověk! Co to všechno znamená! Například i já jsem člověk," řekl náhle roztržitě a zachmuřeně.

Ukázal pak do místnosti a pozval mě ke stolu. V průběhu rozhovoru jsem nepostřehl, co se zatím událo. Ohňostroj vyhasl, umělé květiny byly kamsi odklizeny a místnost byla trochu omšele elegantní. Vypovídala cosi o doznívající průkopnické a velitelské minulosti kolonela Quersina. Po stěnách visely zvětšené fotografie balónů, letadel a letců v kožených kuklách. Na velikém psacím stole stály modely, sošky Vítězství a v opěrných rámečcích dvě fotografie velmi přitažlivé ženy, jedna v mládí, druhá z pozdějšího věku. Quersin si všiml mého zvědavého rozhlížení.

"Ano, to jsem býval já. A teď?"

Náhle se obrátil k mému prvnímu bruselskému příteli, který ještě i nyní měl na hlavě čepici a na krku svou šálu a spolu s trojicí dam nosil na jídelní stůl talíře, misky, sklenice a láhve vína.

"Zavolej ji, Adame!" přikázal mu, jako by překřikoval svůj vlastní odpor k takovému příkazu. "Řekni jí, že musí přijít. Ne, neříkej, že musí. Popros ji, ať přijde. Že taďy na ni čeká dávný přítel."

Požádal mě, abych se posadil po jeho pravé ruce, sám usedl do čela stolu a se svěšenou hlavou mlčel až do chvíle, kdy se před ním i před všemi ostatními octla miska s předkrmem. Pak ožil, dal se do jídla skoro hltavě, dam na protějším konci stolu si nevěímal a znovu mi kladl otázku za otázkou. Byl až pokorně pozorný a vnímavý k mým pomalým a drkotavým odpovědím.

Vrátil se Adam. Tentokrát měl čepici v ruce a ovíval se jí jako vějířem.

"Nebylo to tak snadné, mon colonel," hlásil veliteli. "Má po někom velmi tvrdou hlavu."

Realistka, sedící proti Quersinovi, vyda-

la několik taktů tlumeného smíchu. Kolonel zrudl ve tváři, prudce se zvedl a vykřikl:

"Adame, hned ji zavolej zpátky. Ať sem nechodí! Ať se sem už nikdy, nikdy neodváží vkročit!"

"Příteli, odpusť mi a utiš se," s pokojnou a vážnou rázností řekla realistka. Obě další strujkyně ohoho teď už vyhaslého ohňostroje se na ni podívaly s jakousi režárli-vou, spíš uctivou závistí.

Kolonel se pomalu sesunul zpátky na svou židli. Ztichle se obrátil k Adamovi:

"Přijde?"

"Ano, říkala, že časem přijde."

Quersinem projel záchvěv hněvu, něco jako vzdalující se a neškodné hromobití.

"Časem! Co to znamená?"

"Že přijde."

"Děkuji, Adame. Můžeš jít kam chceš. Ne, nemůžeš. Hlídej zvonek. Je zřejmě v nepořádku. V poslední době si několik mých přátel stěžovalo, že se nedozvonili. Sprav to, Adame. A dnes dávej pozor."

Kolonel se po Adamově odchodu potichu pustil do polévky. Protože jsem měl hlad a

.....

jídlo bylo francouzsky chutné, situace i pro mne ztrácela zneklidňující dobrodružnost. A když mi pak kolonel znovu začal klást otázky o mé zemi a já se mu snažil co nejsrozumitelněji odpovídat, dokonce mi připadlo, že jsem tu nikoli znepokojivým vtrělcem, ale kýmisi, kdo je přirozenou oplátkou za pohostinnost stejně přirozeně a civilizovaně či humánně něco platný. Možná že pomůžu ke smíření otce s dcerou a možná že jeden ne tak zcela bezvýznamný Evropan pochopí o něco líp, jak je to v téže Evropě s lidmi, žijícími v samém jejím středu.

Ve chvíli, kdy se nehlučně a nenápadně na stole octl moučník, otevřely se dveře a vešel Adam.

"Slečna Myriam."

Vstal jsem dřív, než vstoupila. Šla pokojně a bezobřádně k otci a políbila ho na tvář, uklonila se vlídně trojici dam a potom mi podala ruku.

"Jak se ti daří?" zeptala se s přátelským úsměvem anglicky a přidala v líbezném anglofrancouzské deformaci moje křestní jméno. Na její jemně i energicky zformované

.....

tváři byl onen neodvratně strhující, pokojně a hluboce chápavý i znervózněle zvědavý výraz lidí, kteří jsou si vědomi svého se-
slaného nadání něco světu a lidem darovat a zároveň si nejsou jisti, zda se jim ten dar podařilo v nejlepším podobě odevzdat.

"Dobrý večer, Myriam." Víc jsem vyslovit nedokázal.

Pokynula mi, abych se posadil, a sama u-
sedla na židli, kterou jí přistavil Adam.

Kolonel seděl opět se svěšenou hlavou a
v jeho očích byly slzy. Realistka se s jakou-
si nesmírně jemnou a chápavou kolegiálností
zeptala:

"Dáte si s námi aspoň moučník, slečno My-
riam?"

"Ano, děkuji," odpověděla ta dívka z pří-
mořských písků v Ostende náhle tak bezpro-
středně a společensky, jako bychom my všich-
ni, tam shromáždění, zasedali k obdobným ve-
čeřím div ne každý druhý den.

Kolonel k ní natáhl paži, vzal pak její
ruku do obou dlaní, políbil ji a zeptal se:

"Jak žiješ, Myriam? Učíš na konzervatoři,
všechno vím, ale proč tě neslycháme na kon-

.....

certech? Co se s tebou stalo, Myriam?"

"Já sama neumím hrát tak, jak bych chtěla, tati. To je všechno. Naštěstí má dva či tři z mých žákyň a žáků jsou skvělí. Mám proč žít."

"Díky pánubohu!"

"Pánubohu? Díky tomu, jak jsou pilní."

Večeře, třebaže bezmála ukončená, nabyla přátelsky společenské normálnosti. Ptala se Myriam, ptal se Quersin, ptaly se i dámy na druhém konci stolu, jak je to v mé zemi se vším možným, s cenami potravin, s postojem lidí k vládě, s vyučováním na školách normálních i uměleckých. Quersin si otřel slzy z očí a živě se účastnil rozhovoru. Znásobil se můj dojem, že tu nejsem nadarmo. Myriam poněkud napříč stolem proti mně, její otec po mé levici. Zdáli se být smíření. Moje odpovědi, jak mi aspoň připádal o, poněkud vyjasňovaly účastníkům večeře stav mé země. Z neklidu, vzrušení a roztržitosti se stala jakási společensky dorozumivá plynulost, třebaže Quersin co chvíli znovu sahal po ruce své dcery a líbal ji.

A tu se náhle podíval na svoje náramkové

.....

hoďinky. Zvolal:

"Pusťte televizi!"

Adam, postávající u dveří, přiskočil a zapnul ten přístroj, který stál na stolku za mými zády.

"Vy nevíte, co se dnes děje?" zvolal kolonel a zvedl ruce v jakémsi neosobně velitelenském gestu.

Rozhovor ještě chvílku pokračoval, pokud na obrazovce za mnou trvaly zprávy. Mohly mě zajímat, ale víc mě poutala Myriam i ten fakt smíření. Potom však znovu začal ohňostroj, jiný a mohutnější. Quersin se skrze mne, kolem mne, vedle mne díval na obrazovku.

"Přepínáme na první výstup lidské bytosti z meziplanetární lodi do vesmírného prostoru!" volal jaksi až otupělostí nadšený hlas z televizoru za mými zády.

Svět lidí končil, začínal nadlidský či nelidský vesmír. Přinejmenším pro kolonele Quersina.

Po několika minutách Myriam zvedla ukazováček a potom palcem ukázala ke dveřím. Nikdo mimo mne to nepostřehl. Jakmile vstala, vstal jsem i já a šel za ní. Ke dvířkám vedle kovaných vrat nás provázel Adam, opět s

.....

čepicí a šálou. Jistá velmoc vnikla do vesmíru a lidský svět tím končil. Zdáb se, pod bruselským večerním nebem, že jen tři lidé zůstali: Adam, Myriam a já. Objal jsem ho a řekl:

"Il faut consulter la dame. Díky, a těším se, až spolu půjdeme na skleničku."

"Já taky, já taky," odpověděl Adam a přátelsky mě kopl kolenem do zadnice. Bylo mi jako za školních let.

"Follow me," řekla Myriam, než usedla do svého volkswagnu.

Podařilo se mi nastartovat svou škodovku včas, aby mi Myriam neujela.

Napsáno 1975 - revidováno 1977

Alexandr Kliment:

ČERNÁ NIT

Byl jednou jeden krejčí a ten krejčí šil šaty. Právě odbila půlnoc. Krejčí už byl unavený a chtělo se mu spát, ale jen se prošel dílnou, protáhl se v zádech ohnutých od věčného šití a pak si zas sedl na krejčovskou židli. Na kolena si položil černé sukno, z cívky odvinul černou nit, nit překousl v zubech, až to trochu cvaklo, navlékl do jehly a začal rychle šít. Někdo umřel a potřebovali nahonem smuteční šaty.

"Nu což," řekl si krejčí, "i cesta na hřbitov je veselejší, když po ní jde člověk v dobře ušitých šatech.

Opravdu si dával záležet na černém fráčku, který byl do rána hotov. Teprve za svítání si krejčí lehl do postele, a ještě než usnul, pozoroval černě oblečenou figuru, na kterou oblékl nový smuteční šat. Byl spoko-

kojen. Střih se podařil. Černé šaty vypadaly vznešeně a krásně. Ale když první sluneční paprsek padl na klop saka, krejčí, který už už usínal, vyskočil z postele a přistoupil k šatům. V ostrém jitřním světle objevil drobnou nedokonalost, kterou hned odstranil. Ze švu límce vykukovala malá černá nitka, kterou zapomněl odstříhnout. Protože neměl po ruce nůžky, nitku překousl v zubech, až to trochu cvaklo.

Teď byl spokojen úplně. Skočil do postele a blaženě se protáhl pod peřinou. Ale ještě neusínal. Černou nitku, která mu uvízla na rtech, vzal mezi prsty, mmul ji a pozoroval v prudkém světle rána. Poprvé za dlouhá léta svého žití si uvědomil, že černou nit odvíjí stále jen z jedné cívky.

Krejčí si potrpěl na pořádek. Jehly měl zapíchaný v rovných řadách do sametových polštářků. Nůžky srovnány vedle sebe podle velikosti od nejmenších až po největší. Knoflíky ležely v malých šuplíčcích také podle velikosti a barev. Bílou, žlutou, růžovou nebo třeba fialovou nit by našel i poslepu, stačilo jen sáhnout trochu vlevo nebo trochu

.....

vpravo a docela až na konci ležela vždycky cívka niti černé. Ležela tam i teď a krejčí si nemohl vzpomenout, že by si vůbec někdy za celý život koupil novou cívku černé niti, ačkoli častokrát chodil do niťářství a nakupoval hedvábička, bavlnky a nitě všech barev. Nit černou nekupoval nikdy. Také svoje účetnictví si vedl krejčí v nejlepším pořádku. Vzal si do postele tlustou knihu a listoval nazpátek.

Četl jména lidí, jímž ušil šaty, a záznamy o tom, co kdy nakoupil: látky, plátna, podšívky, knoflíky, jehly; před patnácti lety novou žehličku; před pětadvaceti lety módní figurínu, na které byly teď obléčeny smuteční šaty. A nitě: bílé, šedé, růžové, modré a konečně našel i zápis, kdy kupoval cívku niti černé. To bylo před sedmapadesáti lety.

"Tenkrát ve dvaceti letech jsem začínal samostatně pracovat," řekl si krejčí, "a dnes je mi už sedmasedmdesát let. A za celou tu dobu, že bych nekoupil ani metr černé niti? To by ta moje černá nit musela být bez konce. Podivná cívka!"

Ale pak si pomyslel, že možná nákupy černé niti zapomněl zaznamenávat, a usnul. Tvrdě spal. Zdálo se mu, že sedí v noční košili pod rozkvetlou jabloní a motá. K pňctu zahrádky přišla smrt. Kostlivec s kosou přes rameno řekl:

"Co to motáš?"

"Motám černou nit," řekl krejčí.

"A proč motáš?" zeptal se kostlivec.

"Celý život šiju z jedné cívky. Černá nit nemá konce," řekl krejčí.

"Tak motej, motej!" řekla smrt. "Až se domotáš na konec, půjdeš se mnou!"

"A proč?" zeptal se krejčí.

"Každý člověk má svoji černou nit. Nit se vine, odvíjí, a když se dovine do konce, člověk umře."

"Kolik niti mi ještě zbývá?" zeptal se krejčí.

"To já nevím," řekla smrt, "ale přicházím vždycky včas."

Když potom krejčí zas pracoval a potřeboval černou nit, vzpomněl si na svůj sen a zachvěla se mu ruka.

"Už jse mi třesou ruce," pomyslel si,

.....

"tak jsem už starý. Nit do ucha jehly netrefím," a znovu a znovu slinil konec černé nití, aby koneček, který se někdy trochu třepí, navlékl. Bývalo to teď někdy velmi obtížné.

Přistihl se, že černou nití velmi šetří, že pozoruje, jestli na cívce neubývá. Občas se mu ruka s některým stehem zastavila. Nit se napnula mezi látkou a jehlou, kterou držel v prstech, a když v tom okamžiku lehce o nit zavadil, nit zadrnčela a krejčí v tom tichém lněném znění uslyšel hlas ze svého snu:

"Tak motej, motej!"

Květ jabloně, kterou viděl krejčí ve snu, ve skutečnu na zahrádce už dávno opadal. Za tu dobu krejčí ušil několikery šaty, jedny hezčí než druhé.

"Jsem už starý," říkal si, "a člověk tu na světě stejně na věky nepřebývá. Umřít musím jako každý jiný."

Dával si velmi záležet. Co když šaty, které šije, jsou zrovna ty poslední? Krásně stříhal, jemně stehoval, přepečlivě žehlil. Pak si všiml, že černá nit na cívce začíná

.....

ubývat, ale šít nepřestal.

"Jednou ten koneček přijít musí," pousmál se a koukl přes brejličky, jak venku sněží. Venku bylo bílo. "Tak já si tě, milá černá nitko, domotám."

Ještě měl naději, že co se mu zdálo, byl pouhý sen, který se nevyplní, že až domotá, prostě jen domotá a smrt nepřijde, ale pro jistotu odmítl zákazníky a rozhodl se, že si ušije nové černé šaty sám pro sebe.

"Nu což," řekl si krejčí, "i v rakvi je veseleji, když v ní leží člověk v dobře ušitých šatech."

Krejčí stříhl na svoje poslední šaty. Stříhl ~~šaty~~ nádherně. Úzce do pasu, prodloužil šosy, mírným obloukem vykrojil konec sáčka. Límeček zdvihl pro potažení sametem, sametový potah ozdobí i knoflíky. Klopky vyvedl špičatě, kapsy trochu našikmo, rukáv úzký, kratší, s nízkým zapínacím rozparkem. Kalhoty těsně na bedra, přiléhavě k dlouhým stehnům až na koleno, ke kotníku sotva znatelně rozšířeny. Vestu. Kapsičku pro hodinky. Zlaté hodinky budou pochovány s člověkem i s jeho oblekem. Nezapomenouti: Hodin-

ky v poslední hodince pečlivě natáhnouti, ať si ještě chvíli tikají v hrobě.

Krejčí šil svoje poslední šaty a vůbec mu nebylo smutno, vůbec mu nebylo krušno. Vzpomínal na všechny šaty, které kdy ušil, vzpomínal i na lidi, kteří ty šaty nosili a namoze ještě nosí. Necítili se snad lidé v jeho šatech dobře? Neříkali snad nadšeně:

"Mistře, ty šaty od vás mi ale padnou, to je radost!"

Byla to radost, sedmapadesát roků oblékat lidi. Někdo si nikdy nepřišel stěžovat, že něco někde škrtí nebo táhne nebo tlačí. Krejčí mohl být se svým šitím a se svým životem spokojen a také byl. Byl usmířen i s tím, že černé niti den ze dne ubývalo. Podlouhlé vřetýnko niti hublo a ztenčilo se. Řídkým vinutím černé niti už prosvítalo bílé dřevo cívky.

"Je jisté, že brzy domotám černou nit do konce," řekl si krejčí, "ale je také jisté, že se mi za tu dobu podaří dokončit šaty."

Když jabloň zas rozkvetla, byly šaty už hotové. Ještě zbývalo přišít jeden poslední knoflík. Krejčí šaty odložil a šel se projít

.....

na zahrádku. Chvilí postál pod rozkvetlou jabloní a pomyslel si:

"Tady jsem ve snu seděl v noční košili."

Slunce pěkně hrálo, v rozkvetlé jabloni bzučely včely a krejčí si s překvapením uvědomil, že sice seděl pod jabloní ve snu, ale že ještě nikdy neseseděl pod rozkvetlou jabloní ve skutečnu. Tak byl pilný. Sedával jen na své krejčovské židli. Aspoň nyní si tedy pod tím rozkvetlým stromem poseděl. Slunce hrálo, bzučení včel tiše hrálo a uspávalo. Starý krejčí pod jabloní usnul.

A opět se mu zdálo, že sedí pod jabloní, že je oblečen do bílého rubáše a že motá černou nit. K plotu zahrádky přišla smrt. Kostlivec s kosou přes ramenox řekl:

"Domotáváš? Domotáváš?"

"Už příliš niti nezbývá, leda tak na jeden knoflík," řekl krejčí, "přijdeš?"

"Přijdu včas," řekla smrt.

Slunce zatím přešlo k západu a koruna stromu vrhla na krejčího stín. Krejčí se zachvěl chladem a probudil se. Bylo mu smutno, bylo mu krušno. Krejčí už byl dost starý a vykonal hodně dobré práce, smrti se nebál,

.....

na smrt byl připraven, vždyť si ušlě do rakve slavnostní šaty, na nichž chyběl už jen jeden knoflík, a přece smrt krejčího postrašila. Sotva se však probрал ze spánku a ze zasnění, hned se zas rozveselil. Nesešel pod stromem v rubáši, seděl pod stromem v pracovních krejčovských šatech. Na předloktí měl malý polštářek se špendlíky přichycený gumičkou. Jedním špendlíkem se páchl do prstu. Na špičce prstu se objevila kapka krve.

"Tak vida, ještě jsem živ," řekl si s potěšením a šel domů.

Setmělo se. Krejčí rozsvítil lampu. Pod lampu usedl. Na kolena si položil sako, ke kterému chtěl přišít jeden poslední knoflík. Knoflík položil na sukno. Vzal jehlu. Ještě kousek černé niti potáhl z cívky a ucítil konec.

Sotva ucítil v prstech konec černé niti, někdo zaklepal.

"Dále!" řekl krejčí a podíval se přes brejličky ke dveřím.

Dveře se pomalu otvíraly. V síni za dveřmi tiše zachrastilo. Krejčí se polekal.

Vstal a v ruce držel jehlu, jako by se tou jehlou chtěl bránit. Pak se dveře otevřely dokořán a v nejasném světle lampy, které dopadalo na práh, stanul kostlivec. Kosa, kterou nesla smrt přes rameno, oslnivě bleskla.

"Jsem tady," řekla smrt. "Tys domotal."

"Já tu stojím s jehlou, a ty na mě jdeš s kosou!" podivil se krejčí.

"Zapíchni jehlu a pojď se mnou!" ~~řekla~~ rozkázala smrt.

"Počkej, počkej!" řekl krejčí. "Nenádu přece jít s tebou ve svých pracovních šatech. Jak by to vypadalo?"

"Pojď v tom, co máš na sobě!" řekla smrt.

"To tak!" zhrozil se krejčí. "Rukávy propíchané, kalhoty oblýskané od věčného sezení, sáčko samá nitka, v klopě špendlíky. Co by tomu řekli lidé? Proším tě, počkej ještě jen chvíličku, než si přišiju poslední knoflík."

"Mě nepřemluvíš," řekla smrt. "Já odvádím lidi třeba v noční košili."

"A to je právě ta největší chyba, to ti já, krejčí, nikdy neodpustím."

"Já si odvádím lidi třeba i mně," řekla smrt.

.....

"Sama jsi neoblečená, kostlivá a ošklivá. Nedivím se, že se tě lidé bojí. A k čemu ta kosa? Roste mi tu na podlaze snad tráva?" zeptal se krejčí.

Smrt se rozmáchla kosou. Krejčí uskočil.

"Kdo se brání a vymlouvá, toho vezmu kosou!" pohrozila smrt.

"Já se nebráním, ani nevymlouvám," řekl krejčí. "Jen ještě nejsem zcela připraven."

"Nikdo není zcela připraven," řekla smrt.

"Já se připravil, já si ušil slavnostní smuteční šaty. Jen bych si rád ještě k saku přišil poslední knoflík," řekl krejčí.

"Nemůžeš. Šaty jsou černé, knoflík je černý a černá nit je u konce," řekla smrt.

"Ano, černá nit je u konce, ale na přišítkování knoflíku ještě stačí," řekl krejčí a ukázal nit navlečenou v jehle.

Kostlivec vytáhl krejčímu z jehly poslední kousek černé niti, vzal krejčího pevně pod paží a řekl:

"Pojď!"

"Když tedy musím odejít s tebou okamžitě," zašeptal krejčí, "aspoň mi dopřej, abych se za ten koneček niti podržel."

.....

Smrt podala krejčímu koneček nití. Krejčí nit vytrhl kostliveci z prstů, rychle ji navlékl do ucha jehly a honem začal přišívat knoflík k saku svých smutečních šatů.

"Ještě nemůžu odejít," usmál se krejčí.
"Ještě jsem nedošil."

"Ty mě chceš přelstít," vyčítala smrt,
"Ale mně neutečeš!"

"Chci si jen přišít poslední knoflík," řekl krejčí. "Nechci ti utéct. Jsi můj host. Sedni si zatím ke stolu, dám ti trochu bramborové polévky."

"Smrt si sedla ke stolu. Kostnaté ruce složila na ubrus.

"Nikdo mě ještě nikdy nepozval ke stolu," postěžoval si kostlivec.

"Protože nejsi oblečená," řekl krejčí.
"Kdybych ti já ušil šaty, byla bys do ocel fešák. Vezmu ti míru, nechceš?"

"Já nejsem tvůj zákazník, škoda," řekla smrt.

"Mým zákazníkem se snadno můžeš stát," řekl krejčí. "Zahoď kosu a já ti ušiju šaty. Už nebudeš kostlivá a nebudeš chodit s kosou. Budeš si vykračovat v krásných černých

šatech."

"To by trvalo moc dlouho," řekla smrt.

"Já šiju rychle, neboj se," řekl krejčí.
"Knoflík jsem si už přišil. Jsem hotov. Jen ještě niž překousnu."

"Počkej, počkej!" řekla smrt. "Nit nepřekusuj! Ať ještě chvíli souvisí s tvým oblekem a s tvým životem. Nech ještě chvíli viset jehlu na niti! Pozval jsi mě ke stolu, a mně se najednou nechce vstávat. Ráda bych ochutnala tu bramborovou polévku, o které jsi řekl, že je výborná."

"Opravdu je výborná," řekl krejčí. "Polévky je dost i pro dva."

"Ty bys byl ochoten se mnou povečeřet?" podivila se smrt.

"Proč ne?" řekl krejčí.

Ohřál bramborovou polévku. K polévce podal chleba. Krejčí i smrt si pochutnali.

"Vaříš dobře," usmál se kostlivec.

"Ještě lépe šiju," řekl krejčí.

"Ukaž mi!" řekla smrt.

Krejčí překousl nit u knoflíku, až to trochu cvaklo. V uchu jehly zůstal ještě centimetr černé niti. Krejčí podal ten kou-

.....

síček niti kostlivci a řekl:

"Tu máš! Teprve teď je opravdu konec. S tímhle kousíčkem niti se už šít nedá."

Krejčí uklidil pracovní stůl, převlékl se do svátečního obleku a staré pracovní šaty spálil. Pak si stoupl před zrcadlo a shledal, že šaty, které si ušil na poslední cestu, jsou dokonalé.

"Jsem připraven," řekl krejčí. "Můžeme odejít."

Ale smrt, která ještě před chvílí tak spěchala, se najednou k odchodu neměla. Obcházela krejčího a prohlížela si jej hned zprava, hned zleva, pozorovala jej i v zrcadle a říkala:

"Krásné! Na tebe jak ulité! Ušil sis velmi pěkné šaty. Já ti závidím. Myslím, že máme stejnou postavu, dlouhé nohy, rovná ramena, štíhlý pas. Nemohla bych si ty šaty vyzkusit?"

"Rád bych ti šaty půjčil, aby sis je vyzkoušela, vždyť říkám, v takovém fráčku bys byla docela fešák, jenže do čeho bych se měl na tu chvíli obléknout já? Svoje pracovní šaty jsem už spálil, nechtěl jsem, aby

.....

tu po mně zůstaly oblýskané kalhoty a sáčko s propíchanými rukávy," řekl krejčí.

"Já jsem počkala, než sis přišel knoflík," řekla smrt. "Udělej také ty něco pro mne. Na chvíli se převleč do noční košile!"

"Do toho bílého rubáše?" podívil se krejčí. "To radši zůstanu nahý."

"Zůstaň tedy na chvíli nahý, jestli se nestyďíš," řekla smrt.

Ale krejčí si radši přes hlavu natáhl bílý rubáš a smrt se oblékla do jeho šatů. Krejčí pomohl kostlivci do saka. Ještě smrti uhladil ramena. Ještě upravil klopou. Ještě usadil kalhoty přesně do pasu. Do kapsičky u vesty dal zlaté hodinky, které předtím pečlivě natáhl. Pak poodstoupil, aby si prohlédl svoje poslední dílo v celku.

"Ušil jsem nádherně," pochválil se krejčí.

"Jsi pyšný," řekla smrt.

"Ano, já jsem pyšný na to, co dělám, mně se moje práce moc líbí," řekl krejčí. "Nerad krejčovinu opouštím, ale udělal jsem už dost."

Krejčí obcházel kostlivce, pozoroval jej hned zprava, hned zleva. Smrt stála před zr-

.....

caďlem v skvělém obleku a podobala se krejčímu. Krejčí v bílém rubáši si zas připadal jako smrt. Smrti však byl vděčen, že svoje šaty mohl spatřit na někom jiném, než na sobě; vždyť na to také byl po celý život zvědav a zvyklý. Nešil šaty pro sebe, ale pro druhé.

"Sluší ti," řekl krejčí a šťastně se usmál.

"Mistře, ty šaty mi ale padnou, to je radost," řekla smrt a otáčela se před zrcadlem.

"To bych prosil," řekl krejčí. "A povídám, kdybys v takových šatech chodila, jako že jsi smrtka, hned bys byla veselejší."

"Budeš první, koho odvedu v černých šatech," řekla smrt.

"Nebudu ani první, ani poslední, kdo v černých šatech odchází ze života," řekl krejčí. "Sám jsem mnoha lidem ušil na smrt pěkné šaty z černého sukna."

Smrt si však usmyslela jinak. V šatech se jí zalíbilo. Popadla krejčího za rubáš, ale krejčí se z rubáše hbitě vysvlékl, takže smrti zůstala v rukou jen noční košile.

.....

Nahý krejčí chtěl utéct. Smrt byla rychlejší. Postavila se do dveří. Krejčí ucouvl do kouta, a aby nestál v koutě nahatý jako m hanbě, uvázal si kolem beder ručníček.

"Chceš se mnou zápasit?" zeptala se smrt a zamávala kosou.

"Nechci s tebou ani zápasit, a nechci se s tebou ani přít o to, jestli mám zůstat naživu, nebo jestli mám umřít. Jsem už starý a vím, že umřít musím. Už nechci šít šaty, mohl bych něco pokazit. Ruce se mi začínají třást a oči mi slábnou. Mohl bych už jen odpočívat, ale já odpočívat neumím. Dokud jsem šil, tak jsem šil. Když už nešiju, tak ať už nešija. Ale o to s tebou budu zápasit do posledního dechu, jestli s tebou, má smrti, odejdu nahý, nebo oblečený v pěkných šatech. Krejčí nemůže odcházet s ručníkem kolem pasu. Krejčí musí odcházet s elegancí."

"Boháči i chudáci, mudrci i hlupáci mě na smrtelné posteli už zaklínali nejhrůznějšími slovy. Tohle slovo já neznám," řekla smrt. "Co je to - elegance?"

"Prostá odpověď," řekl krejčí. "Podívej se na sebe do zrcadla! Ačkoli kostlivec, jsi

.....

krásná! Chrastění tvých kloubů je skryto v záhybech sukna, které přiléhavě splývá podél tvé postavy. Dutou kostrou mezi žebry se ti už nežene vítr a nemůže děsivě hvízdát. Fráček tě příjemně obepíná a zahaluje. Límec ti povznáší hlavu, a tu máš - vezmi si klobouk, ten ti padne zlehka do čela a zahalí švy na lebce."

"Proč tolik vznešenosti?" zeptala se smrt.

"Bílá smrti v černých šatech, dělej svou práci poctivě!" rozněval se krejčí. "Když bereš člověku život, proč ho chceš ještě pokřovat? Já s tebou půjdu, ale já se před tebou nepokořím. Nepůjdu na smrt s ručníkem kolem stehů, jako bych lezl do necek s mydlinkami. Půjdu si lehnout do rakve v pěkných šatech, a ty mi ty šaty musíš vrátit!"

"Já nic nemusím, já všechno můžu," řekla smrt.

"Ano, smrt může všechno, ale nemůže podvádět," řekl krejčí.

"O kom to mluvíš?" zeptala se uraženě smrt.

"Já mluvím o tobě," řekl krejčí.

.....

"Já nepodvádím," řekla smrt. "Přišla jsem si pro tvůj život."

"A nepřišla sis pro mé šaty," řekl krejčí.

"To je pravda," řekla smrt.

"Chtěla sis mé šaty jen vyzkoušet?" zeptal se krejčí.

Smrt neodpověděla. Nevěděla, co by řekla. Byla na rozpacích. Položila kosu, dala si ruce do kapes a procházela se.

"Něco ti poradím," řekl krejčí. "Když si dáváš ruce do kapes, rozepni si sáčko, to je lepší, to je hezčí."

Smrt si rozepnula sáčko. Chodila sem a tam a přemýšlela.

"Vidíš, takhle ti to sluší líp?" řekl krejčí, "ale žádnou výmluvu si najít nemůžeš. Chtělas mě popadnout v noční košili a sama sis chtěla nechat moje šaty. Jen proto jsi mi dovolila k šatům přišít poslední knoflík, abys mi mohla ukrást šaty šokončné a bez jediného nedostatku. Chtělas mít ty šaty zadarmo."

"V tvých šatech se mi zalíbilo, pane mistře," omlouvala se smrt.

.....

"Vidíš, vidíš, jaká jsi," řekl krejčí.
"Ale zadarmo můžeš mít jen můj život, za šaty musíš zaplatit."

"Já dovedu jen brát, já nic meddávám," řekl smutně kostlivec. "Nemám ti co nabídnout."

"Ale máš," řekl krejčí. "Dej mi černou nit!"

"Ještě chceš žít?" zeptala se smrt.

"Ano, ještě chci šít," řekl krejčí.

"Máš snad zákazníka?" zeptala se smrt.

"Mým zákazníkem ses stala ty," řekl krejčí. "Ušiju ti šaty a spolu pak odejdeme krásně oblečení oba dva."

S tím smrt souhlasila, nechtěla se však svléknout. I za tu krátkou dobu si už v šatech zvykla a teď se najednou styděla být nahá.

"Počkáš si tedy v rubáši," řekl krejčí.

I s tím smrt souhlasila a vzala si na sebe rubáš. Krejčí se zas oblékl do svých slavnostních šatů. Smrt podala krejčímu prst a řekla:

"Odviň si, kolik potřebuješ, ale jen na jedny šaty pro mne, víc ne!"

Krejčí si z bílého prstu smrti odvinul černou nit a dal se do práce. Nejdřív stříhl. Pak si chtěl nit navléknout, ale třásla se mu ruka, nemohl se trefit do ucha jehly.

"Prosím tě, navlékni mi nitku!" řekl krejčí.

Smrt navlékla krejčímu nitku do ucha jehly a zaradovala se:

"Krásné! Nitka se protáhla uchem jehly. Ráda bych zkusila i šít."

Krejčí nakreslil na sukno křídou bílé čáry, látku podložil plátnem a řekl:

"Nastehuj to!"

Smrt šila. Šil i krejčí. Pracovali spolu. Spolu i jedli, odpočívali a zas šili. Chvilími mlčeli a byl slyšet jen lněný tah černé niti a občasný střih ocelových nůžek. Chvilími si povídali, krejčí o životě, kostlivec o smrti. A co všechno si povídali, to všechno zašili do švů elegantního obleku. Pak oblek vyžehlili a smrt si vzala šaty na sebe.

Před zrcadlem stály dvě vysoké postavy v černých šatech, krejčí a jeho smrt, kostlivec a jeho krejčí.

.....

"Ušili jsme krásně," řekl krejčí.

"Ušili jsme dokonale," řekla smrt.

"Můžeme jít," řekl krejčí.

"Maň se ještě nechce," řekla smrt. "Bylo mi s tebou dobře."

"To je tím, žes šila," řekl krejčí.

"Půjdeme až ráno," řekla smrt.

"Jak si přeješ," řekl krejčí. "Já jsem teď už připraven odejít kdykoli."

Přichystali si večeři, večeři snědli a pak poseděli před domem. Byl teplý večer. Přes koruny stromů se k nim nesly zvuky člověka i zvířete. Vrzala pumpa. Voda zazvonila v plechovém škopku. Někdo se někde smál. Klapla vrátka. Někdo někde zaplakal. Železný řetěz zachrastil. Štěkal pes a jiný pes vyl. Bosá noha plosce přeběhla trávou. Ohutá noha drtila kamínek. Hlas zpíval. Jiný hlas sténal. Cinkaly sklenice. V okamžiku úplného ticha byl slyšet opuštěný vzdech a bylo slyšet plesnutí karty z hospody. Někdo umíral, někdo usínal, ale v hospodě se ještě nechystali spát, tam ještě hráli. A v nekonečné dálce zazněl výstřel lovce a ještě dlouho zněl, nesen ozvěnou přes kopce a

lesy.

"Slyšíš, milá smrti," řekl krejčí. "Zvuky života."

"Ano," řekl kostlivec, "jsou to i zvuky smrti."

"Zvuky života i zvuky smrti patří k sobě," řekl krejčí, "jako my dva tady na lavičce."

"Ale já musím teď odejít," řekla smrt a podívala se na krejčího prázdnými dółky v lebce. "Počkáš tu na mě?"

"Jdi, když musíš," řekl krejčí. "Já tu počkám."

Smrt se za chvíli vrátila a na chvíli pak zvonil zvon umíráček.

"Kdes byla?" zeptal se krejčí.

"Ve mlejně," řekla smrt. "Mlynář musel umřít, ale nechtěl. Nařikal, že bez něho se už mlýnské kolo nebude točit."

"Ale bude," řekl krejčí. "Řeka točí mlýnským kolem, mlýnským kolem netočí mlynář. A řeka teče pořád."

"Proč se tedy, chudáček, polekal? Vykřikl, sotva jsem se na něho podívala," stěžovala si smrt a strčila si kostnaté prsty do

.....

prázdných důlků v lebce. "Třásl se, sotva jsem napřáhla ruku. Copak jsme ty šaty dobře neušili?"

"Šaty jsme ušili dobře," řekl krejčí, "ale ještě bys potřebovala rukavice a na nos brýličky."

"Budu ti vděčná, když mi je dáš," řekla smrt.

"Já už je potřebovat nebudu," řekl krejčí. Krejčí dal kostlivci rukavice z jemné kůže. Brýličky nasadil smrti na nos.

"Teď už se tě nikdo nepoleká," řekl krejčí. "Ukaž se!"

Kostlivec se opřel o bílou stěnu. Vyšel měsíc a ozářil elegantní postavu smrti v černém. Kulaté brýličky odrážely chladné světlo noci a leskly se, jako by to byly oči. Krejčí si prohlížel smrt a usmíval se.

"Jsi spokojen?" zeptala se smrt.

"Naprosto," řekl krejčí. "Jsi elegantní."

"Tak zítra půjdeme," řekla smrt.

"Ano, půjdu s tebou docela rád. Teď si ještě lehneme, ale ještě ne navždycky."

"Navždycky až zítra," řekla smrt. "Ale kdyby ti bylo příjemnější, nechám tě tu na-

.....,

vždycky usnout v posteli."

"Ne, ne," řekl krejčí. "Těším se, že se ráno ještě oholím a pak půjdeme spolu vesnicí. Půjdeme alejí lip ke kostelu. Koho potkáme, toho pozdravíme. A od kostela z návřší se ještě rozhlédnu po krajině. Jen aby-chom ráno nezaspali."

"Probudí nás kohouti," řekla smrt.

Když ráno kokrhali kohouti, byl už krejčí vzhůru. Už se holil. Smrt ještě spala. Pak se krejčí oblékl a smrt probudil.

"Vstávej! Je čas! Už je bílé ráno. Copak se ti zdálo, že tě ani kohouti neprobudili?" zeptal se krejčí.

"Zdálo se mi, že šiju šaty," řekla smrt. "Kdybych nebyla smrt, krejčovala bych. V tvém řemesle se mi zalíbilo."

"To je pro mne čest," řekl krejčí.

Krejčí a smrt šli spolu vesnicí. Krejčí se podobal smrti a smrt se podobala krejčímu. Byli krásně oblečení, oba v černém. Koho potkali, toho pozdravili:

"Dobré jitro!"

"Dobrý den!"

"Buď zdráv, mistře!"

.....

"Mistře, buď zdráv!" smekali čepice lidé a dívali se za nimi.

Krejčí a smrt šli alejí lip ke kostelu. Pod některou lipou se zastavili a poslechli si, jak ve větvích pípají ptáci, kteří se právě narodili.

Od kostela z návraří se krejčí ještě rozhlédl do kraje. V kraji bylo mnoho lidí a nemálo z těch lidí nosilo šaty, které krejčí stříhl a ušil. Po cestách jely povozy a rozjížděly se k polím. Z komínů na střechách se kouřilo. Nad pahorky plula mračna. Přes modré rybníky letěl čáp.

Smrt se podívala na krejčího přes brejličky, usmála se a řekla:

"Kdybys byl tak laskav a následoval mne!"

Smrt otevřela vrátka na hřbitov.

Krejčí si ještě upravil sáčko, přepečlil a vě si natáhl zlaté hodinky a umřel.

Lidé, kterým šil šaty, nosili a dodnes nosí na jeho hrob kytky. Nad hrobem tiše stojí a v tom tichu slyší, že něco tiká.

Jan Trefulka:

MUŽ NA KOLENOU

S přibývajícími léty si hledá každý člověk svou přírodu. Pro někoho zůstává přírodou jenom to, co ubíhá dozadu při jízdě po silnici, pro jiného je to skalka na zahrádce nebo pár kamenů na břehu regulované řeky. Zpravidla však vidíme za oním slovem končiny, obehnané dřevěným, drátěným nebo živým plotem a zastavěné domky a chatami, budovanými podle zákonů lidové tvořivosti v architektuře. Postupně přecházejí v barvitě smetiště, prorostlé borovicemi a letitými, osamělými smrky, dále pak v úzký pás lesa, který se postupně opět mění v rumiště, chatové osady a posléze v periferii dalšího města. Tento typ takzvané volné přírody mne nikdy zvláště nelákal a považuji jej obecně za málo inspirující a zdraví prospěšný. Chodím raději do přírody již zušlechtěné a ský-

.....

tající užitek a končívám ve vinném sklepe
přítele Jáchyma. Ve sklepe je ostatně příro-
dy až až. Zdi jsou z nefalšovaného kamene,
sudý a lavice z pravého dřeva a víno, jak s
pýchou upozorňuje přítel Jáchym, je vyrobe-
no z hroznů.

Můj přítel Jáchym není ctitelem pomalého
a rozjímavého pití, při němž, jak říká, se
jenom opákují staré pravdy, neboli blafy,
kdežto nové pravdy, objevy a zjevení přichá-
zejí jako blesk z čistého nebe po bleskové
ochutnávce za všech dvaceti sudů a z láhve
dobře uleželé meruňkovice. Slabí a diletan-
ti záhy odpadnou, silní pokračují v osamoce-
ní sochaře před kusem mramoru, malíře před
bílým plátnem a básníka nad prázdným papí-
rem. Vratkost těla se vyvažuje zbystřením
mysli, která opouští cesty logiky a zmocňuje
se životních problémů tygrím skokem.

"Na kolena!" zvolá posléze přítel Jáchym
a teď teprve začíná pokorná pouť za největ-
ším a nejkrásnějším vínem, které chová jeho
sklep. Návštěvník, který v této chvíli nepo-
chopil hluboký smysl obřadu, je pro Jáchyma
vyřizen.

.....

"Je to domýšlivý simulant," říká Jáchym, nepije z vnitřní potřeby, ale jenom proto, že se to žádá. Jeho vztyčenost, jeho ubohý, trapný, kymáclivý postoj na dvou nohách je mu nad boha. Takoví lidé zkazili svět."

Teorie o muži na kolenou je výsledek nádherného tygrího skoku Jáchymovy mysli a kdo jí nepřišel na chuť, nemůže být jeho přítelem, a co horšího, ani přítelem jeho vína. Postupem času ji autor obohacoval o nové prvky, až vytvořil ucelené učení, které, jak soudím, by nemělo být zapomenuto, protože není o nic bláznivější než například zcela vědecká teorie o vzniku vesmíru nebo pádu tzv. tunguzského meteoritu.

Přítel Jáchym není fanatik ani dogmatik. Jeho soustava je otevřená, uzpůsobená ke konfrontacím s cizími myšlenkami a vlivy a na rozdíl od jiných filozofických systémů připouští realitu některých těžko zamlčitelných faktů. Jáchym si nezastírá, že vzpřímená poloha je vhodnější při některých všedních denních úkonech, zejména při práci. Není mu zatěžko přiznat, že skýtá jisté výhody při chůzi a běhu, zejména jedná-li se o

.....

rychlost pohybu. Zde ovšem neopomene nikdy poznamenat, že nutnost rychlosti je většinou velmi problematická a že je to jedna z těch lidských pověr, které směřují ve svých důsledcích k záhubě.

Jáchym nebuduje své učení negativisticky, na pouhém odmítání námetek a výhrad. Pilířem jeho nauky je konstatování faktu, že vzpřímená poloha je pro většinu nejzákladnějších životních úkonů zcela nevhodná, aktem rozplozovacím počínaje a vyměšováním konče. Naproti tomu polohy vhodné k těmto účelům označuje přítel Jáchym za modifikace základní pozice na kolenou a například lékaři doporučovaný spánek ležmo na břiše pokládá za rozvinutou polohu klečícího muže.

Toto všechno jsou ovšem výchozí principy a slouží dnes pouze k přesvědčování lidí, jejichž mysl není schopna povznést se nad věci zřejmé, viditelné a hmatatelné. Příkladem vysoce kultivované subtilní úvahy, k níž se Jáchymovo učení časem propracovalo, může být jeho výklad k známému výroku, že je lépe zemřít vstoje, než žít na kolenou.

Přítel Jáchym především upozorňuje na to,

.....

že takto usporádaná věta nedává žádný rozum-
ný smysl, protože vzpřímená poloha je ovšem
odedávna vysloveně sebevražedná. Citované
znění je pravděpodobně důsledek chabých ja-
zykových znalostí a špatného příkladu. Hlu-
bokou moudrost výroku pochopíme teprve ten-
krát, když upravíme slovosled: lépe než ze-
mřít vstojе je žítі na kolenou. Je historic-
ky dokázáno, dovozuje Jáchym, že se ve všech
rozhodujících chvílích vrhal člověk odedáv-
na na kolena. Ať už vzýval boha nebo vlada-
ře, dobýval milovanou ženu nebo se potřebo-
val ukrýt před rozbouřenými živly nebo ne-
přítelem, vždycky volil skutečný muž polohu
na kolenou. To nebyla kapitulace, ani zbabě-
lost, to byla nutnost, rozvaha a zkušenost.
To nebyl strach pohlédnout do boží tváře,
to byla potřeba skrýt svou vlastní tvář,
své vzpurné úmysly, svůj posměch a opovrže-
ní. Bůh nebo vladař, který shlíží na tvůj
 zadek, nebá nad tebou žádnou moc, volá pří-
tel Jáchym, a jenom vlázen nechává číst ve
svých očích jak v otevřené knize. A jenom
pošetilec dobývá ženu vztyčen z nejnevýhod-
nějšího a nejnepřirozenějšího konce, totiž

.....

odshora dolů, od hlavy do klína, a vytlačuje přitom nezdravé šťávy z mozku, aby se usazovaly na nevhodných místech a uzavíraly cesty milosti. Jenom šílenec vystavuje hlavu větrům a bleskům a skýtá protivníkům vhodný terč. Jen se rozhlížejte, trapní vzpřímenci, dobývejte daleké, neurčité a nikdy nedostižitelné obzory, jen vy jste příčinou neštěstí a jenom vy ženete sebe i své bližní do zkázy. Já, kleče na kolenou, znám svůj svět. Je zaplněn známými věcmi, travinami, kamínky, broučky a zašlápnutými vajgly. Āápnu-li do hovna, vím od čeho mám špinavé ruce. Když spadnu do jámy, vím, kam padám a skulím se měkce mezi své přátele lopuchy a přítelkyně sedmikrásky. Kdežto vy, vražedně vzpřímení a umanutí, nevíte, po čem jdete, ani na čem jste uklouzli a padnete-li, nepřipravení, dopadnete hluboko a tvrdě. Teprve potom poznáte, že vás vaše falešné, vzdálené cíle svedly z cesty. Dali jste se obalamutit. Když už nemáte nikoho, před kým byste mohli padat na kolena, stojíte bezradní a jdete za každým, kdo předstírá, že ví, kam směřuje. V té chvíli, kdy se

.....

ve své vztyčené pýše domníváte, že jste dosáhli svobody, ztratili jste ji. Nevidíte nikoho, před kým byste v úctě a svobodně mohli sklonit šíji. Není boha, je jenom slepý osud. Není vládce, je jenom slepá a ponurá zákonitost společenského vývoje. Není žen, jsou jenom bytosti opačného pohlaví. Zůstala vám cizota a smrtelné nebezpečí. Vestoje není žití, dovozuje přítel Jáchym, vestoje se člověk jenom potácí, aby posléze padl vyčerpaný a zneuctěný.

Jáchymův sklep je v každé roční době naplněný vlhou vlhkostí a kvasivými vůněmi vína a starého dřeva. Je měkce teplý v zimě a břitce chladivý v létě. S jarem se připravuje k úrodě a s podzimem ji sklízí. Jeho travnatá střecha se zazelená s prvními teplými paprsky a poslední zchřadne pod prvními sněhovými vločkami. Jáchymův sklep je má příroda ve všech ročních obdobích a jeho víno mne naučilo padat na kolena, do jistoty, naděje a bezpečí.

Milan Uhde:

ZUBAŘOVO POKUŠENÍ

Rozhlasová hra

/Z cyklu Okřídlený tramvaják/

1976

Osoby:

Zubní lékař

Instrumentářka

Pacient

Pacientka

Primář

Kapitán

.....

Zubní lékař	Naše dnešní hra se jmenuje Zubařovo pokušení
Instrumentářka	Hraje ji šest osob.
Zubní lékař	Zubní lékař.
Hlasatel	/ohlásí jméno herce/
Instrumentářka	Instrumentářka.
Hlasatel	/ohlásí jméno herečky/
Pacient	Pacient.
Hlasatel	/ohlásí jméno herce/
Pacientka	Pacientka.
Hlasatel	/ohlásí jméno herečky/
Primář	Primář.
Hlasatel	/ohlásí jméno herce/
Kapitán	Kapitán.
Hlasatel	/ohlásí jméno herce/
Zubní lékař	Ke hře patří: Dveře se zvonkem.

/Zazní zvonek./

-
- Zubní lékař A s mikrofonom.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Prosím?
- Pacient /přes mikrofon/ Inženýr Aust.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Objednán?
- Pacient /přes mikrofon/ Objednán.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Do čekárny, prosím.
- Zubní lékař Automatický vrátný -
 /Zazní bzučák elektricky
 otvíraných dveří/
- Zubní lékař Dále čekárna, ordinace s
 křeslem, vrtačka...
 /Zvuk vrtačky/
 Bezbolestná.
 /Zvuk bezbolestné vrtač-
 ky/
 A konečně nejnutnější ná-
 stroje, sklenička s vodou,
 injekční stříkačka, dezinfekce a tak dále. Máte?
- Všichni Máme.
- Zubní lékař Tak zavřete oči. Hotovo?

Všichni Hotovo.

Zubní lékař Neotvírat, dokud neřeknu.
Jedem?

Všichni Jedem.

/Pauza/

Zubní lékař Tak koho tam máme, Maruško?

Instrumentářka Toho inženýra od Lipolta. A
na šestnáct třicet plukovní-
ka Hykeše.

Zubní lékař Hm. V Černé kronice, Maruš-
ko, byla zajímavá věc. Sedm-
náctka místo Vítě znou jela
Legionářskou.

~~Jan~~ /Zazní zvonek/

Instrumentářka /přes mikrofon/ Prosím?

Pacientka /přes mikrofon/ Nikodémová.
Já jsem ve středu nemohla.
Mistr povídá...

Instrumentářka /přes mikrofon/ Okamžik.
/Pauza/ Paní Nikodémová, po-
zítří, ano?

Pacientka Sestřičko, moc vás prosím.

Instrumentářka /přes mikrofon/ Máte bolesti?

Pacientka /přes mikrofon/ Oteklý to

mám, sestři. Kdyby se pan docent aspoň podíval.

Instrumentářka /přes mikrofon/ Okamžik.
/Pauza/ Posadte se v čekárně.

/Bzučák elektricky
otvíraných dveří/

Pacientka Dobrý den.

Pacient Dobrý den.

Pacientka Trápení, co? A sestřička povídala: Paní Nikodémová, máte tam vložku, píšu vás na třetího, tak musíte třetího doopravdy přijít, ne jako posledně. A já povídám: Sestři, dyť já vím, pan docent mě zná. Chočila jsem k němu, ještě když dělал asistenta ve Všeobecné, a nikdy jsem nezmeškala. Jenomže to víte, mistr. Ve středu si nás zavolal - já dělám v lakovně - a povídá: Holky, Zitová a Relichová nepřijdou, Tománová je nemocná a jsou tady ty odlitky pro Indii. Nedá se nic dělat, natáhněte to do večera. Povídám: Mistře, dneska to na mou duši nejde. Musím k zubařovi. Jenomže mistr: Po tom máš, Nikodémová, nic není. Máte chodit

.....

k závodnímu, to je v pracovní době a zadarmo. Povídám: Mistrě, k závodnímu jsem chodila, ještě ~~u~~ když jste se učil. A podívejte, tady: Pravá horní dvojka pryč, dole čtyřka pryč a levá šestka taky pryč. Povídám: Nechám si já pro pár halířů zničit zuby? To radši zůstanu semtam přes čas a ty dvě tři stovky, co mně to hodí, vrazím pořádnému doktorovi. Jenomže mistr: Dobře, Nikodémová, běžte si, poznáte to na premiích. Povídám: Mistrě, když se předloni jela ta série pro Kanadu, Tomanová a Zitová nepřišly, Relichová byla nemocná a vy jste povídal: Nikodémová, jste moje spása..., kdo natíral čtrnáct dní od rána do noci? A podívejte, tady: Pravá horní šestka pryč. A prémie jsem nakonec stejně nedostala. Anebo vloni ty rošty pro Alžír. To jsem tu byla sama a povídám: Mistrě, pan docent povídal: Paní Nikodémová, my jsme speciální klinika, berem jen na zvláštní doporučení, vy ho nemáte a ještě si děláte z ordinace holubník. Jestli se to stane příště, už vás nevezmu. A vy jste, mistrě, poví-

.....

dal: Nikodémová, nenechte mě v tom, já to u ředitele prosadím, tisícovku na ruku a tři stovky k platu. A co jste prosadil? Místo tisícovky stovku, se zvýšením platu vás náměstek vyhodil, a tady, podívejte, pravá horní pětka pryč. A teď mně, mistře, po tom všem řeknete, že to poznám na prémiech. Jenomže mistr povídá: Nikodémová, co bylo, bylo. Na ty karusely pro Holandsko mám pět tisíc navíc. Berete, nebo ne? Jestliže ne, už s váma nikdy nepočítám. Čtyři děcka, a bez manžela, tak si to rozmyslete. - Co vám mám povídat. Tady, podívejte, levá horní pětka. Půjde taky pryč. Pan docent povídá: Paní Nikodémová, tolik peněz vás to stojí, a není to k ničemu. Nechcete se vrátit k závodnímu? A já povídám...

/Bzučák elektricky
otvíraných dveří/

Instrumentářka /přes mikrofon/ Další, prosím.

Pacient Dobrý den.

Zubní lékař Dobrý den. Posaďte se. Maruško, napište kartu.

.....

Instrumentářka Ano, pane docente. Pane inženýre, jméno a adresu.

Pacient Aust Pavel, sestřičko, Ná-
břežní 10.

/Zvuk psacího stroje/

Instrumentářka Rok narození?

Pacient Tisíc devět set čtyřiašva-
cet.

Zubní lékař Nebydlel jste, pane inžený-
re, v Hradci?

Pacient Ne.

Zubní lékař Zvláštní. Opřete se pěkně.
Tak. Kolega Lipolt říkal,
že vás něco zlobí.

Pacient Plomba, pane docente. Levá
šestka, nahoře.

Zubní lékař Dovolíte, podíváme se. Maruš-
ko, sondu bych prosil. Krás-
nou, ostrou sondičku. Ote-
vřít ústa. Víc. Tak. Já bych
pane inženýre, přísahal, že
si vás pamatuju. Prosím fos-
ter, Maruško. Foster zvaný
oboustranný. Díky. Tak vy
jste to, Maruško, nečetla?

Instrumentářka Ne.

Zubní lékař Moc pěkná historka. Ve vše-

-
- rejším Večerníku. Aha. Volná. Maličko, ale nám to neušlo.
- Pacient Ssss.
- Zubní lékař Citlivá. Pochopitelně. Maruško, sondu motyčkovou. Jmenuje se to Zbloudilá sedmnáctka.
- Pacient Chchch.
- Zubní lékař Bolí, žeano. Už to bude. Dáme inlay, pane inženýre, vidíte. Vřele doporučuju. Zlato máte?
- Pacient É.
- Zubní lékař Nevadí. Klinika má právo nákupu. Maruška vám dá složenku. Savku, Maruško. Zbloudilá sedmnáctka.
- /Zvuk bezbolestné vrtačky/
- Instrumentářka A to odbočila jenom tak? Z ničeho nic?
- Zubní lékař Vždyť vám to povídám. Z Křížové do Legionářské. Lidi samozřejmě křičeli: Co je? Vítěznou nejedete? A ten tramvaják jenom ukázel nahoru, jak tam stojí: Nemluvte

.....

za jízdy s řidičem. Projel jednu zastávku, projel druhou, lidé řvou: To není sedmnáctka, nebo co? A ten tramvaják nic. Jede a jede.

/Zvuk vrtačky ustane/

My jsme zhruba hotovi, Maruško. Můžete míchat.

Instrumentářka Ze čtyř?

Zubní lékař Stačí ze tří.

/Zvuk obyčejné vrtačky/

Pak byli nahoře u plynárny, křižovatku proletěli na červenou, panika, jenže nikdo to neuměl zastavit, tak chlapa nechali. Ještě maličko, pane inženýre. Hodně otevřít. Hodně. Tak. Dojeli na konečnou, a hned na něho. Ale tramvaják vzal takovou tu tyč, co se s ní přehazuje výhybky, lidé z ustoupili a on šel kolem krematoria vzhůru. Jako na procházku.

Instrumentářka Chytli ho?

Zubní lékař Už, pane inženýre, už. Maruško, do záznamu: Kaz hluboký, překrytí přímé. Kdo by ho chytal. Na otáčce stála dvanáctka, všichni si přesedli a jeli zpět.

-
- /Zvuk vrtačky ustane/
- Hotovo. Vypláchnout.
- Pacient /vyplachuje si ústa/
- Zubní lékař Providentin, Maruško.
- Instrumentářka Můžu dávat.
- Zubní lékař Dávejte. Otevřít ústa. A hodně. Já mám, pane inženýre, pořád pocit, že jsme se v tom Hradci viděli. Někdy v roce dvaapadesát.
- Pacient É.
- Zubní lékař Opravdu ne? Vypláchnout.
- Pacient /vyplachuje si ústa/
- Zubní lékař Pana inženýra, Maruško, objednat na odlitek. Za tři týdny, ano?
- Instrumentářka V úterý třicátého, pane inženýre. V deset třicet.
- Pacient Mnohokrát děkuju, pane docente. A v tom Hradci jsem opravdu nebyl. Děkuju, sestřičko. Na shledanou.
- Zubní lékař Asi jsem se spletl. Buďte zdrav.

/Zazní zvoněk /

-
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Prosím?
- Primář /přes mikrofon/ Velecký.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Dobrý den,
pane primáři. Pojdte dál.
- /Bzučák elektricky
otvíraných dveří/
- Zubní lékař Vítám tě. Posad se. Maruško,
jestli potřebujete zajít do
evidence, můžete.
- Instrumentářka Ano, pane docente. Na shle-
danou, pane primáři.
- Zubní lékař Tak spust.
- Primář Prosím tě, nerozčiluj se.
- Zubní lékař Někdo si stěžoval. Kdo?
- Primář Velice slušný člověk.
- Zubní lékař Tak to není můj pacient.
- Primář Stěžoval si právem.
- Zubní lékař Jak to víš?
- Primář Viděl jsem to. Hezká gan-
gréna.
- Zubní lékař Ta může mít, jak známo, de-
set příčin!

-
- Primář Nechals mu pod plombou vatu. Buď rád, že to vzal sportovně.
- Zubní lékař Dívám se na fair play trochu jinak. Zaprvé: Jestli ho to bolelo, měl přijít za mnou. Zadruhé: Když to neudělal, mělš ho za mnou poslat ty. Zatřetí: Žádám, abys moje případy napříště řešil jenom v mé přítomnosti.
- Primář Poslouchej, Karle, když řeknu, že tam byla vata, tak tam ta vata byla.
- Zubní lékař Lituju. Já jsem ji neviděl.
- Primář Přece jsem si to nevymyslel. Proč bych to dělal?
- Zubní lékař Například proto, že toho jako doktor moc neumíš.
- Primář Myslíš, že se tě bojím? To snad ne. Na téhle klinice, jak známo, může být jen jeden primář, a to jsem a budu já.
- Zubní lékař Dokud k tobě budou jezdit chlastat.
- Primář Tvoje jmenování, pokud vím, se taky domlouvalo u vína.

-
- Zubní lékař Já jim spravuju zuby. A dobře.
- Primář Ne vědycky.
- Zubní lékař V tomhle blázinci to jinak nejde.
- Primář Ty si naříkáš? Zvláštní ordinace, zvláštní čekárna, vybraní pacienti, osobní plat.
- Zubní lékař No. Odkládals to, jak se dalo.
- Primář Protože Šíma i Kugler sem původně prosazovali Dvořáka. Mimochodem: Šíma už k tobě chodit nebude.
- Zubní lékař Tu jedničku by mu nezachránil ani pánbůh.
- Primář Asi ne. Ale jakmile omdlel, mělš volat pohotovost.
- Zubní lékař Já jsem nevolal?
- Primář Za půl hodiny.
- Zubní lékař Když nereagoval na první pomoc. Přesně podle předpisu.
- Primář Buď rád, žeš nevyletěl.

-
- Zubní lékař Snažil ses, co?
- Primář Abych tě udržel. Takovou ostudu si klinika nemůže dovolit. Ale opakovat se to nesmí. Vezmi si dovolenou, dej se do pořádku. A nejdřív ze všeho se vrať k rodině.
- Zubní lékař To je má věc.
- Primář Má taky. Celá klinika ví, že tě kryju. Kašleš na práci. Děláš scény. Piješ. Dokonce v ordinaci před pacienty.
- Zubní lékař To je lež.
- Primář V pátek minulý týden jsi před vrátnicí spadl.
- Zubní lékař Uklouzl. Ten dobytek tam jakživ nevytře pořádně.
- Primář Nenuť mě uvádět podrobnosti.
- Zubní lékař Samozřejmě. Uvedeš je jinde. Pokud jsi to už neudělal.
- Primář S tebou se nedá mluvit. Všichni jsou zlí a chtějí tě zničit.
- Zubní lékař Všichni ne.

-
- Primář Měj rozum, Karle. Maruška je dobrá instrumentářka, cítí s tebou, ale přece to nebudeš brát vážně.
- Zubní lékař Nech si svoje rady.
- Primář Jak chceš. Ovšem jestli to nevyřešíš, dám ji od tebe pryč.
- Zubní lékař Vyřeším. Uvidíš. Ještě něco?
- Primář Zajdi k Friessovi. Mně taky pomohl.
- Zubní lékař Nepotřebuju psychiatra. Zvláště když je to tvůj kamarád.
- Primář Tak si porad sám. Ale brzy.
- Zubní lékař Vyhrožuješ?
- Primář Upozorňuju mezi čtyřma očima. Naposledy, rozumíš? Buď zdrav.
- /Zazní zvonek/
- Zubní lékař /přes mikrofon/ Ano, Maruško. Pokračujem. /Nalévá si/
- Instrumentářka Karle, co jsi slíbil?
- Zubní lékař To je dnes první.

-
- Instrumentářka Druhá. A říkals, že nebudeš vůbec.
- Zubní lékař To jsem netušil, že přijde ten všivák. /Nalé vá si/ Nechceš taky?
- Instrumentářka Jestli budeš pít, jdu okamžitě pryč.
- Zubní lékař Uklidni se. Nebudu. Koho tam ještě máme?
- Instrumentářka Nikoho. Není ti dobře.
- Zubní lékař Tys poslouchala?
- Instrumentářka Vyhodí tě?
- Zubní lékař Půjdu sám.
- Instrumentářka To přece nemůžeš.
- Zubní lékař Šla bys pochopitelně se mnou.
- Instrumentářka Ještě si o tom promluvíme.
- Zubní lékař Promluvmě si hned. Vezmeme se, děti mohou s námi.
- Instrumentářka Zatím jsem jim o tobě vůbec neřekla.
- Zubní lékař Tak řekneš. Jsou skoro dospělé. Pochopí.

-
- Instrumentářka Nevím. Hned by to rozhodně nešlo.
- Zubní lékař Dobře. Svatbu odložíme.
- Instrumentářka Ty se, Karle, strašně roz-zlobíš, ale primář má prav-du. Nejsi v pořádku.
- Zubní lékař Tak? Cítím se výborně.
- Instrumentářka Já vedle tebe ne.
- Zubní lékař Smím vědět proč?
- Instrumentářka Například proto, že tady před pár dny málem umřel ten člověk.
- Zubní lékař Nebyla by ho škoda.
- Instrumentářka Nemluv tak. Nebo nakonec uvěřím, žeš ho chtěl do-opravdy zabít.
- Zubní lékař Aha. Tak tohle na mě chys-tají.
- Instrumentářka Nikdo nic nechystá. To tys říkal, že to byla zkouška.
- Zubní lékař Nevzpomínám si.
- Instrumentářka Ten den večer.
- Zubní lékař Hodně jsem pil.

-
- Instrumentářka Ale věděls, co mluvíš.
- Zubní lékař Nechme toho.
- Instrumentářka Myslela jsem, že se jen vytahuješ. Ale pak jsem viděla, jak necháváš pod vložkou vatu.
- Zubní lékař Kdy?
- Instrumentářka Dnes tomu inženýrovi.
- Zubní lékař Nesmysl.
- Instrumentářka Musel bys vidět, jak jsi přitom vypadal.
- Zubní lékař Jako blázen?
- Instrumentářka Já tomu nerozumím.
- Zubní lékař Psychiatři taky ne.
- Instrumentářka Rydval je odborník. Jdi k němu, nebo to dopadne špatně.
- Zubní lékař Stačilo by, kdyby sis tohle všecko nechala pro sebe.
- Instrumentářka Ne, Karle, Musíš se léčit. Jinak je mezi námi konec.
- Zubní lékař Pro nic za nic se nenechám zavřít do špitálu.

-
- Instrumentářka Sbohem.
- Zubní lékař Kam jdeš?
- Instrumentářka Nebudu s tebou. Pust.
- Zubní lékař Počkej. Přece mě nenecháš. Nesmíš.
- Instrumentářka Poslechni, a všecko se sprá-
ví.
- Zubní lékař Dobře. Dejme tomu, že si
půjdu na měsíc na dva leh-
nout. Ještě něco?
- Instrumentářka Objednej se.
- Zubní lékař Hned?
- Instrumentářka Hned.
- Zubní lékař Tak tam spánembohem zavo-
lej.
- Instrumentářka Ale vyjednáš to sám. /Vytá-
čí telefonní číslo/ Prosím
psychiatrii, doktora Rydva-
la. Okamžik, předám.
- Zubní lékař Rydval? Tady Pauler. Mám
k tobě prosbu. /Pauza/ Bo-
jím se, že ano. Rád bych.
Kdy se ti to hodí. Příští
týden?
- Instrumentářka Dřív.

-
- Zubní lékař Dřív by to nešlo? Zítra?
Vyborně. Zítra po jedenácté. Mnohokrát děkuju. I ty
buď zdrav. /Zavěsí/ Tak. A
co mu mám prosím tě říct?
- Instrumentářka Všecko. O tom pokušení.
- Zubní lékař To jsem přece nemyslel vážně.
- Instrumentářka Stačí, žes to vymyslel.
- Zubní lékař Tobě pro zábavu.
- Instrumentářka Nikdy mě to nebavilo.
- Zubní lékař Představovala sis mě jako vraha?
- Instrumentářka Představuju si toho inženýra.
- Zubní lékař Ráno se na to podívám. Pošli mu telegram. Spokojena?
Tak zavolej paní Nikodémovou.
- Instrumentářka Pošli ji k Jandovi.
- Zubní lékař Je to má nejstarší pacientka. Jediná, kterou neberu
z protekce.
- Instrumentářka Byla ti protivná.
- Zubní lékař Posledně mně vnutila tři

-
- stovky. Víš, co pro ni znamenají? To jí prostě nemůžu udělat.
- Instrumentářka Anebos jí taky něco provedl a bojíš se, že se na to přijde.
- Zubní lékař Zbláznila ses? Zavolej ji.
- Instrumentářka V tomhle stavu nemůžeš pracovat.
- Zubní lékař Hlouposti. /Přes mikrofon/
Další.
- /Bzučák elektricky
otvíraných dveří/
- Pacientka Dobrý den.
- Zubní lékař Pěkně vítám, paní Nikodémová. Tak co mistr?
- Pacientka Tomu jsem to, pane docente, řekla. Povídám: Tohle jste mně, mistře, udělal naposledy.
- Zubní lékař Posadte se. Sondu, Maruško. Sekyrkovou. A co on na to?
- Pacientka Ani se neptejte. Třetí týden jedem na tři směny. Něco pro Brazílii. Vypadá to jak šibenice.

-
- Zubní lékař Ale ale. Otevřít ústa. Tak šibenice, říkáte?
- Pacientka Sss.
- Zubní lékař Bolí. Pochopitelně. Vypláchnout. Ta pětka, paní Nikodémová, musí pryč. Maruško, horní kleště.
- Instrumentářka Anestezi, pane docente?
- Zubní lékař Já sám. Aby pan primář viděl, že známe předpisy. Paní Nikodémová nám ještě jednou otevře ústa. Tak. A teď ji necháme odpočinout. Zapište, Maruško: Extrakce levé horní pětky. Anesteze: Dle normy. Pojďte se podívat. Vidíte? Žádná vata. Všecko v pořádku.
- Instrumentářka Paní Nikodémová, vám je špatně.
- Zubní lékař Není, Maruško. Naopak.
- Instrumentářka Zavolám pohotovost.
- Zubní lékař Ještě chvíli. Sáhni si: Puls nehmatný.
- Instrumentářka Ježíšikriste.
- Zubní lékař Tiše.
- Instrumentářka Pustě.

-
- Zubní lékař Tady zůstaneš, dokud se nedomluvíme.
- Instrumentářka Cos jí píchl?
- Zubní lékař Dobrou věc. Jestli jim nenapovíš, nikdy na to nepřijdou.
- Instrumentářka Pomoc.
- Zubní lékař Stůj. Stůj, nebo tě zabiju.
- Instrumentářka Není mrtvá, Karle, viď, že ne.
- Zubní lékař Buď klidná. Hned to bude. A víš proč? Natírala, natírala a natírala. Nebo ten inženýr. Provokatér. Desítky lidí v Hradci přivedl do neštěstí. A tady se spřáhl s tím fízlem Lipoltem. Tak co? Mám na to právo? Mám, nebo nemám?
- Instrumentářka Máš.
- Zubní lékař Nejen právo. Povinnost. Jen proto jim dvacet roků slepuju ty jejich smradlavý držky. Třiasedmdesát jsem jich nechal lézt bdestí po stropě. Nepoučili se. Odedneška znám jediný rozsudek: Smrt. A teď zavolej pohotovost.

.....

Instrumentářka Ne.

Zubní lékař Jenom zavolej. Já už jsem z toho venku. Jako ten tramvaják. Víš, kam šel? Rovnou do polí. Bylo tam po kolena sněhu. A on šel a ten sníh byl pořád bělejší a čistší. Ještě tam nikdo nevročil. Slyšíš? Jde. Zahodil tu tyč. Píská si. Slyšíš?

/Naprosté ticho/

Instrumentářka Slyším.

Zubní lékař Lžeš. On nepíská. Volá mě, a ty ho neslyšíš. Sbohem.

Instrumentářka Sbohem.

Zubní lékař A zase ses chytla. Kdybys byla opravdu při mně, řekla bys: Půjdu s tebou.

Instrumentářka Půjdu s tebou.

Zubní lékař Teď už je pozdě.

Instrumentářka Půjdu, kam chceš. Věř mi.

Zubní lékař Přestaň. Třásla ses, abych vypadl.

Instrumentářka To není pravda.

-
- Zubní lékař Nasadili tě ke mně, víd?
- Instrumentářka Proboha, kdo?
- Zubní lékař Co já vím? Tě ba primář.
Proto ses pořád vyptávala.
- Instrumentářka Začínals o tom sám.
- Zubní lékař Dost. Myslela sis, že jsem
blázen. Teď si to taky mys-
líš. To stačí.
- Instrumentářka Nezabíjej mě. Věřím ti.
- Zubní lékař Protože se mě bojíš. Až
přijdou, budeš mluvit ji-
nak.
- Instrumentářka Budu při tobě. Přísahám.
Přísahám na svoje děti.
- Zubní lékař Ticho. Kvůli tobě neohrozím
celou věc.
- /Zazní zvonek/
- Instrumentářka Neotvírej.
- Zubní lékař Mlč. /Přes mikrofon/ Prosím?
- Primář /přes mikrofon/ Velecký.
- Zubní lékař /přes mikrofon/ Okamžik.
/Potichu/ Do křesla s ní.
Rychle.

.....

Instrumentářka Ne do čekárny?

Zubní lékař Do křesla. Hoď přes ni zá-
stěru. A mluv s ní.

/Zvonek zazní něko-
likrát za sebou/

No tak. Mluv.

Instrumentářka Nemůžu.

/Zvonek zní dlouze/

Zubní lékař /přes mikrofon/ Ano, Josí-
ku. /Potichu/ Tak honem.

Instrumentářka Je vám špatně, paní Nikodé-
mová?

Zubní lékař /potichu/ A klid. Dobře to
dopadne.

/Bzučák elektricky
otvíraných dveří/

Vítám tě.

Primář Vedu ti pacienta.

Kapitán Kurfürst. Těší mě.

Zubní lékař Posadte se.

Primář Přítel Kurfürst, Karle, má
něco akutního. Můžeš se mu
věnovat?

-
- Zubní lékař Okamžik. Jak to vypadá, Maruško? Pořád stejně? Volejte pohotovost. Musíte prominout, pánové. Mimořádně citlivá pacientka.
- Instrumentářka /vytáčí číslo/ Obsazeno.
- Zubní lékař Tak zkuste tři sta jedenáct. Ambulanci. Jsem k dispozici, Josífku. Výjimku podepíšeš ty?
- Kapitán Není třeba. Zvláštní zdravotní péči mi zajišťuje pracovní smlouva.
- Zubní lékař Aha.
- Kapitán Ani sestřička se nemusí obtěžovat. Sanitní vůz i s posádkou mám s sebou.
- Zubní lékař Vy jste lékař?
- Kapitán Kapitán. Tady je průkaz. /Volá/ Pojdte dál, mládenčí. A teď, pane docente, pravdu: Co byla ta dobrá věc?
- Zubní lékař Nerozumím.
- Kapitán Nechte komedie. Sestro Maruško, doufám, že nám pomůžete.

-
- Zubní lékař Neodpovídej.
- Kapitán Tak půjdete před soud jako spolupachatelka.
- Primář Pochopte, Maruško, Mají všecko slovo od slova.
- Zubní lékař Nic nemají. Jenom čenichají, čenichají a čenichají.
- Kapitán Uvidíme. Pacientce jste místo anestetika podal nebezpečnou látku. Jakou?
- Instrumentářka Řekni jim to, Karle. Třeba ji zachrání.
- Kapitán Doznání je polehčující okolnost. Budete vypovídat, nebo ne?
- Instrumentářka Je nemocný.
- Kapitán Dáme ho vyšetřit. Ovšem k doktoru Rydvalovi ne. Tak co?
- Zubní lékař Vlezte mně nazáda.
- Kapitán Jak chcete. Docente Paule-re, náčelník služebny plukovník Hykeš mně uložil za-držet vás pro podezření z úkladné vraždy. Zatykač bude vydán v zákonné lhůtě.

-
- Zubní lékař Konec. Už nehraju.
- Kapitán To jste si měl říct o tro-
chu dřív. Mládenci, vemte
si ho.
- Zubní lékař Opovažte se. Nehraju. Jako
ten tramvaják. Pustili za
ním psy. Obklíčili ho. Jen-
že on se najednou odrazil
od země...
- Kapitán Jděte od toho okna!
- Zubní lékař A vzlétl.
- Kapitán Chyťte ho!
- Zubní lékař Potom pomalu otevřel oči a
vidí, že sedí v sedmáctce,
drží řidičskou páku a jede
jako vždycky Vítěznou uli-
cí kolem Muzea na Císařskou
louku. Slyšíte? Jede, jede
a jede. Pořád jede. Slyší-
te?
- /Naprosté ticho/
- Instrumentářka Slyšíš, Karle?
- Zubní lékař Prosím?
- Instrumentářka Ptám se, jestli ti není
zle.
- Zubní lékař Nesmysl. Koho tam máme?

-
- Instrumentářka Vždyť povídám: Toho inženýra od Lipolta. A na šestnáct třicet plukovníka Hykeše.
- Zubní lékař Mně se zdálo, že je tu paní Nikodémová.
- Instrumentářka To se ti opravdu jen zdálo.
- Zubní lékař Aha. O čem jsme mluvili. O čem?
- Instrumentářka O té sedmnáctce.
- Zubní lékař Á, už vím. Tak co tomu říkáš?
- Instrumentářka Čekám, jak je to dál.
- Zubní lékař Já jsem to nedopověděl?
- Instrumentářka Řekls: V Černé kronice byla zajímavá věc. Sedmnáctka místo Vítěznou jela Legionářskou. Konec.
- Zubní lékař Děláš si blázny?
- Instrumentářka Já? Půl hodiny sedíš, koukáš, neodpovídáš.
- Zubní lékař Půl hodiny jistě ne.
- Instrumentářka Tak čtvrt.
- Zubní lékař To je z toho, že mě nenecháš napít. Zavolej dalšího.

-
- Instrumentářka Jdi domů, Karle. Stane se neštěstí.
- Zubní lékař Ty dva udělám, a dost.
/Zazní zvonek/
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Prosím?
- Pacientka /přes mikrofon/ Nikodémová. Já jsem ve středu nemohla. Mistr povídá...
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Okamžik.
/Mimo mikrofon/ Vezmeš ji?
- Zubní lékař Dnes? Vyloučeno.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Paní Nikodémová, pozítří, ano?
- Pacientka /přes mikrofon/ Sestřičko, moc vás prosím.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Máte bolesti?
- Pacientka /přes mikrofon/ Oteklý to mám, sestři. Kdyby se pan docent aspoň podíval.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Okamžik.
/Mimo mikrofon/ Co s ní?
- Zubní lékař Zabít. Ať jde dál.
- Instrumentářka /přes mikrofon/ Posadte se v čekárně.

.....

/Bzučák elektricky
otvíraných dveří/

/Mimo mikrofon/ Tak co? Jedem?

Zubní lékař Samozřejmě. Jedem, jedem a jedem.

Instrumentářka /přes mikrofon/ Další.

Zubní lékař /otevře oči/ Pořád jedem. Slyšíte?

/Naprosté ticho/

Instrumentářka A tím končí hra Zubařovo pokušení.

Hlasatel Připravila ji rozhlasová stanice v tomto obsazení.

/Následuje odhlášení/

K o n e c

Eva Kantůrková:

MŮJ PŘÍTEL LADISLAV FUKS

Vždy k vánocům a k létu mi pošle milý dopis. Čte moje rukopisy, a když se občas sejdeme, láme si hlavu, jak by mi pomohl zas na nohy. Ladislav takto vede v patrnosti ještě asi dva tři své přátele spisovatele, kteří nemohou publikovat, a s dojemnou fuksovsky nepraktickou vynalézavostí jim razí neprůchoďné cestičky džunglí, jež jeho samotného zvolna a neproniknutelně obrůstá. Tiše mu tu hru dopřávám, neboť napsala jsem snad já Natalii Mooshabrovou, abych se nad ním mohla vyvyšovat?

Tyto dny mě ale sháněl tak naléhavě, až jsem se polekala, že snad ^{pro} mě má čísi autoritativní stanovisko; tak jsme se sešli v jeho krásném panoptikálním pokoji, který miluji a který mě zároveň naplňuje nostalgií, neboť tu zůstává věrně jako památka na svět

.....

někdejších fuksovských knih, z něhož se Ladislav sám vyvázal, a sedla jsem z boku k jeho psacímu stolu, porodní desce pana Mundstocka, vytvořeného jako geniální předznamenání autorova nynějšího osudu, a Ladislav mi nalil hojně vína a vypálil bez obvyklých zdvořilůstek, jimiž rád pentlí řeč.

"Evo!" oslovil mě naléhavě, "ve čtvrtek jsem byl u nás ve svazu a hned jsem tě volal." Aha, chápu bystře, přišpendlil mě tu na židli, protože se mi chystá vylát, a on pokračoval: "Šel jsem domluvit s Donátem Šajnerem svůj referát na sjezd."

"Tak to máš dobrý," povídám, nejistá, jestli jsem někde o něm něco neplácla, ale on zakrouží rukou. "Jen jsem k Donátu Šajnerovi vešel, on vyskočil od stolu a na mě: Tak co!" Ladislav se podíval vyčítavě. "Tak co! Přesně, jak mě slyšíš. Jako když řekne nespokojený nájemník domácímu: Tak co! Co bude s tou rozbitou střechou!"

Ulevilo se mi, žádná moje jedovatost ho nedostihla; ten Donát Šajner mu totiž řekl: "Tak co! Tak co ta Eva Kantůrková!"

Šla jsem k Ladislavovi rozhodnutá novo-

.....

řit o Chartě, jen když nebude zbytí; mám ho ráda, vycházím s ním a neubližuju mu, jen protože o některých věcech tvrdošíjně mlčím. No ale když se to beztak dověděl a od samotného Donáta Šajnera, tak povídám: "Ládku, to mě mrzí. Tak ty z toho máš nepříjemnost? Pálil sis za mě prsty a..."

"To jsi sice hodná, že myslíš na mě," přerušil mě, "ale víc bys měla myslet na sebe." A potom jsem poprvé spatřila Ladislava Fukse navztekaného, rozlíčeného; choval se zcela nefuksovsky, dokonce na mě křičel. "Ještě čtvrt roku! Pál. Rok. Nanejvýš půldruhého. Kdybys to vydržela. Černou hvězdu nevydají. Do svazu by tě asi taky hned nevzali. Ale povídky vyjít mohly. Všechno bylo na nejlepším cestě. To mi můžeš věřit. A všechno jsi zkazila." A týral mě, dokud si nebyl jist, že mi došla má pitomost. Pak řekl mírněji, ještě ustaraně, ale už s jiskřičkou naděje: "Evo! Co ale teď budeme dělat?"

Za čelem Ladislava Fukse občas vídávám protřelého, pilného pavouka; to upíjíte s Ladislavem víno, ukusujete aïdam a jahodo-

.....

vou marmeládou, vtipkujete, klábosíte, Ladislav je samá rozmarnost, prostý, upřímný, dojemný, dělají mu dobře vaše štiplavosti a při vašich žertících bublá jak holub - a pavouk za čelem zatím souká a souká; Ladislav ovšem neví, že já někdy pavouka vídám, Ladislav si ani nemusí být pavouka vědom; a já teď, abych pavouka nevyplašila, jen opakuji: "No jo. Co budeme dělat?"

Gestem naznačí, že není nic ztraceno, a na dotvrzení nalije bohatě vína; ale bude se mě muset ptát; klást otázky nepříjemné a na tělo; a já budu muset odpovídat; aby si udělal obraz, neboť má jistý plán... no, nebude předbíhat; až jak odpovím; a opět dolije vína; a že mu musím důvěřovat; nikomu neřekne, jak jsem odpověděla; ani Donátu Šajnerovi; ani Janu Kozákovi; ani policii; s tou on vůbec nemá nic; tak jen až odpovím na vše, co má promyšleno, on mi řekne, mám-li jakou naději, či nemám.

"No, tak se ptej," říkám.

"Podepsala jsi v opilosti."

No to mi vyrazil dech. Hrome! myslím si, co jsme to za lidi! Všechno bereme tak směš-

.....

ně doopravdy. Vždyť opravdu: proč se nenamazit do nepříčetnosti a zplichtit text s opileckými podpisy! To by byl život! Samá legrace. A líbaly by nás Múzy - a povídám: "To ne, Ládku, opilá jsem nebyla. Tak lehkou mě z toho nedostaneš."

A on tedy sestoupí o špryslík níž ve své argumentaci, mající znejistit můj podpis mezi jinými pěti sty podpisy, a řekne: "Donutí tě."

"Ptáš se, jako bych byla hloupá. Copak se dá taková věc vynutit? A máš vůbec špatnou představu o těch lidech. Ti k ničemu nenutí. Dělají si svoje, ty je můžeš napadat, můžeš je nenávidět, můžeš jim závidět, můžeš se k nim přidat, a oni si dál dělají to své."

Nerad sleze zas o šprysel. "Dali tě na seznam."

"Ne," vrtím hlavou, "to by podpis neplatil. Podepsala jsem sama."

"Počkej," řekne se zájmem - a já poprvé zahlédnu pavouka, "abych si to mohl představit," praví. "Jak se vlastně člověk dostane na seznam?"

.....

"Ládku, o tom nebudu mluvit."

A on se zeptá: "Byli za tebou? Ale to bys mi musela říct jména," a naléhá pohledem, jenž kdysi mohl být i uhrančivý. "Protože, abys rozuměla, kdyby to byli ti dva, co já myslím, tak bych tě z toho dostal."

"Ba ne, ti dva to nebyli. Nikdo to nebyl. Sama jsem je vyhledala. A abys zase ty rozuměl, já bych nikdy nepodepsala - "

• a tu vřelá naděje prozáří tu trochu už pomuchlanou tvář a Ladislav Fuks se chápe tužky a osmerky papíru; vždycky se omlouval, že má tak špatnou paměť, že si vše důležité musí poznamenat; a já povídám: "Víš přece, že jsem nepodepsala ani Dva tisíce slov, a to podepsal kdekdo. Nemám to ráda. Ze zásady podpisuju, co sama napíšu," a dívala jsem se, jak tužka šmejdí po papírku. "A zas bych nepodepsala," povídám, "kdyby Václava Havla nesebrali, když vezl Chartu do parlamentu."

Odložil tužku a smutně na mě pohleděl; pak pravil: "No. Dobré je i to, co jsi řekla: Nepodepsala bych."

"Nepodepsala, kdyby s nimi nejednali jako se zločinci." A jako bych byla uhranutá

.....

jeho tužkou a toužila jen po tom, aby se jí zas chopil a šmejdil jí po papírku, povídám: "A podpis třeba i odvolám. Řekni Donátu Šajnerovi, ale takhle přesně mu to řekni, že za svou osobu nebudu cítit potřebu být podepsána pod Chartou, až vydají Černou hvězdu. Řekni mu, že vydání Černé hvězdy považují za důležitější než svůj podpis pod Chartou."

Vše si přechootně zapsal, téma pro pavouka, a papírek mi přistrčil přečíst, že vše zapsal, jak jsem řekla.

A pak jsme se rozešli - předtím ještě povídali o tom a o onom - a on šel psát referát na sjezd spisovatelů, kde míní vysvětlit, že spisovateli je dán dost široký prostor pro výběr témat, aby mohl psát podle svědomí i podle své poetiky a aby mohl napsané i vydávat, a já píšu tenhle fejeton.

Dělá mi totiž starost, že on - jak mi tak kamarádsky pomáhá - by skutečně mohl někde přečíst ten záznam z papírku, a někomu by se mohla hodit jen půlka, a já budu mít ostudu. A majíc na paměti Ludvíka Vaculíka, kterého by taky možná nezveřejnili jako Adama, kdyby předem oznámil veškeré sprátené

.....

veřejnosti fejetonem, že mu tím vyhrožují, oznamují: Ladislav Fuks má zaznamenáno autentické znění mé podmínky, kdy přestane být potřebný můj - a nejen můj - podpis pod Chartou.

V Praze dne 25. února 1977

Karel Pecka:

POHŘEB MINISTRA

Ještě jsem si ani nestačil pověsit do skříňky kabát, když do dveří šatny vpadl mistr.

"Hele, v prvním voze přijde katafalk, tak si vem jednoho a hoďte to na propad. Ostatní půjdou zatím bourat," oznámil směrem ke mně.

"Jakej katafalk?" otočil jsem se k němu.

"Je ten pohřeb, mělš včera volno, tak o tom nevíš, ale rozhodlo se, že bude vystavenej na jevišti," řekl Pepík a zavřel za sebou.

Na elektrických hodinách poskočila minutová ručička trhavým pohybem o jeden dílek nahoru. Bylo za pět minut osm. Navlékl jsem si flanelovou košili a ušpiněné potrhane montérky. Pak jsem si sedl na lavici a obouval šněrovací boty.

.....

"Koho si vezmeš s sebou dolů?" zeptal se Míša. "Mám si vzít kabát?"

"Třeba," přikývl jsem.

Dole nás pracovalo obvykle šest. Jen v sobotu a neděli, když se hrálo dvakrát denně nebo v mimořádných případech generálek nás tam chodilo osm. Pepík dělal mistra, já jako jeho zástupce, Míša a Láďa byli stabilní. Zbývající dva se střídali z lidí na jevišti, protože šestý propad platil za divadelní galeje. Dělníkům na šestém procházela rukama váha nejméně dvou představení denně. Toho z minulého dne, jehož dekorace se odesílala zpět do skladu, a dnešního, které se bude stavět na večer. Míša byl dobrý dělník. Měl páru, uměl vzít věci do rukou a nereptal, když jsme tahali v mrazu a dešti.

Minutu před osmou přiběhl Láďa. Svetr, košili i s kravatou stáhl najednou přes hlavu.

"Hned budu na šestým," mrkl na mě.

"Jdi zatím bourat," řekl jsem. "Pepík nás poslal na katafalk jenom dva."

Zapálil jsem si cigaretu a v tu chvíli minutová ručička na hodinách dorazila na

.....

kulminační bod své dráhy. Současně se ozval hrčák jevištního mistra. Kluci začali vstávat a zavírat skřínky.

Vyšli jsme s Míšou ze šatny poslední a na chodbě jsme potkali chlapa v tmavomodrém obleku s černou kravatou. Měl prošedivělé vlasy a bledé oči.

"Kudy se dostanu na jeviště, soudruzi?" zastavil se před námi.

"Támhle za rohem doprava a pořád rovně," slyšel jsem za sebou Míšu. Nezastavoval jsem se, ten člověk byl z toho druhu lidí, s nimiž se nebavím rád. "Nebo můžete přes kuřárnu."

"A kde je kuřárna?"

Sešel jsem po točitých schodech do vestibulu a u Franty ve vrátnici vyzvedl klíč. Po straně kukaně postávali dva cizí muži a sledovali, jak Franta snímá žádaný klíč z háčku na očíslované tabuli a podává mi ho. Obešel jsem roh honosné budovy a otevřel těžká vrata bočního vchodu. Nad řekou naproti přes ulici se vznášela clona mlhy, řídnoucí pod paprsky jarního slunce. Veliký transportní vůz byl přistaven u chodníku

.....

blíže budovy a Míša, který mezitím doběhl, vzal šikmu a položil ji na ulici zvýšeným krajem k podlaze vozu.

Katafalk sestával z několika dílů, a složen do vozu zaujímal tam nepatrnou plochu. Díly tvořily dřevěné rámy, potažené černým sametem. Látka byla na mnoha místech potrháná a páchla plísní. Pohřební dekorace hrála zřídka a nemilosrdné ranní světlo odhalovalo její ubohou omšelost, když jsme ji dopravovali na propad.

Za chvíli jsme byli hotovi, všechny díly katafalku nezabíraly ani čtvrtinu propadu. Míša vylezl nahoru ke stroji, zaklepal zespodu na podlahu jeviště, a když se shora ozval signál, otevřel propad a zapnul stroj. Na jevišti měli skoro zbouráno. Těch pár kusů Antigony už stálo připraveno k naložení v odkládacím prostoru za jevištěm a kluci ještě trhali k podlaze přibité černé potahy.

Jevištní mistr Starý stál nad dírou propadliště a zatímco se propad sunul vzhůru, oceňoval transportovanou dekoraci.

"To to zase vypadá," povzdechl. "Zavolejte čalouníka, ať aspoň stáhne ty díry."

.....

"U bočního dílu je přeražená laťka, pane Starý," hlásil jsem mu, když se podlaha propadu zastavila souběžně s úrovní jeviště.

"Tak to odražte na bok, ať ho může Kolouch sklížit," rozhodl Starý. V tu chvíli k němu přistoupil ten muž, kterého jsme ráno potkali na chodbě, a v ruce držel nějaké výkresy. Starý si nasadil brýle na špičku nosu a sledoval prst muže, čarájící v plánu.

Kluci z provaziště už vytáhli boční panorámy a horizonty a jeviště nabylo zase toho všedního vzhledu obrovské haluzny s otlučenými stěnami. V pruzích světla padajících okny sněžil zvířený prach. Na pusté prostoře jeviště se motali kulisáci, ale připadlo mi, že je nás nějak víc, než obvykle. Také bylo, když jsme odnášeli díly dekorace na boční stěnu, uviděl jsem dva cizí muže ve fungl nových modrákách postávat u pravého portálu. Další dva stáli u levého na druhé straně, a u obojích vrat z jeviště hlídaly další dvojice.

Uprázdňený propad byl ve chvíli naložen obehnanou komeďí z předchozího dne. Antigona byla dobrá hra, vešla se nadvakrát na

propad. Pár výkrytů, několik kusů na věšení pro provaziště, pár věcí od nábytku a zbytek černé koberce. Když jsme stěhovali Antigonu, nestálo ani za to zavírat propad. Dnešní Elektra také nebyla špatná - až na tu sochu. Stavěla se z kaširovaných dílů uprostřed jeviště, dosahovala výšky přes osm metrů, a přestože byla rozkládací, s neformnými díly se obtížně manipulovalo. Elektra se stavěla o poznání hůře než Antigona, ale zase během představení odpadaly přestavby, takže obě komedie náležely k těm nejlepším z repertoáru.

Jeli jsme dolů s naloženým propadlem, to už také Pepík vzal s námi Ivana, Ládu a Mirka.

Odrazíme to na bok a vyjedeme pro zbytek," oznámil mistr během jízdy. "Zavírat nahoře nebudeme."

"Co tedy blbnou ti fízlové?" divil se Mirek. "Takových chlapů, to hlídaj nás?"

"Vyboďni se na ně, nosit nám stejně nepomůžou," odbyl to Pepík a v jízdě sěskočil z propadu.

Jenže když stroj zastavil, od vrat k nám

.....

šli další dva v nových montérkách.

"Kdo je taďy vedoucí, soudruzi?" otázal se jeden z nich.

"Já," přihlásil se Pepík, "O co de?"

"Jak to, že necháváte otevřený ty vrata?"

"Ty jsou otevřený pořád," řekl Pepík.

"No jo, ale co kdyby sem někdox vlez?"

Všichni jsme se shromáždili kolem, shora začli křičet, abychom buď jeli nahoru, nebo zavřeli podlahu.

"Podívejte, soudruzi, my nemáme čas, víte? Kdybysme měli při kaďdý jízdě zavírat vrata, tak na to potřebujeme jednoho chlapa navíc. A nás je málo, chybí šest lidí do stavu. Jedem, kluci, odražte to na stranu," ukončil Pepík výslech.

Vrhli jsme se na náklad dekorace, tahali a odhazovali jednotlivé kusy kam se dalo a veškerý volný prostor kolem propadu byl ve chvíli zavalen tak, že oba muži museli ustoupit až k těm venkovním vratům.

Zatímco Pepík jel s prázdným nahoru pro zbytek, začali jsme stěhovat do vozu. Byli jsme sehraná parta, za necelou hodinu jsme končili. Antigona ležela odborně srovnaná

.....

ve vlečňáku, a Pepík zavíral vrata.

"Tak kam vy?" ptal se těch dvou. Celou dobu postávali u vchodu a sledovali nás při práci. "Chcete dovnitř, nebo počkáte na ulici?"

"A kam jdete?"

"Na svačinu, za čtvrt hodiny jsme tady zpátky."

My jsme šli mezitím napřed.

"Co se s nima baví, ať si stojí kde chtějí," zlobil se Mírek.

"Pepík je přece předseda stranický organizace," namítl Láďa.

"Co tady vůbec dělají? Takových cizáků kvůli pohřbu ještě nepamatuju."

"Jenže dneska to není jen nějaký obyčejnej národní umělec, ale mocnej ministr. Víte přece, že se tady nemohl hrát Dvořák ani Janáček, protože on to zakázal," připomenul Míša.

"To není tak jednoduché, Janáček je pro široké masy nesrozumitelná hudba," namítl Ivan. "To bylo z ideových důvodů."

"Jo, jenže já slyšel, že ho Dvořák vyrazil, když chtěl jeho dceru nebo co, a Janá-

ček zase proto, že nevěřil, že by moh v životě dopsat to, co předtím rozepsal," namítl Láďa.

"Co on vůbec dokončil z toho, co začal, Ivane?" otázal se Míša.

Ivan neodpověděl. Šel vedle ně a rty měl sevřené do úzké čáry. Kromě Pepíka byl Ivan jediný straník. Většinou nás všechny k divadlu přivála náhoda a z různých směrů. Nad našimi kádrovými profily nebylo skutečně proč jásat. Láďa byl vyhozený student, Mirek úředník, Míša bývalý kulak a já jsem prošel od dolů přes pokrývačství asi osm řemesel. Ale Ivan byl absolventem pedagogického institutu v Moskvě a vysvětlení, že měl na postavu, kde krátce potom učil, nějaké neshody, bylo dosti skoupé. Nikdo ho však neobtěžoval zbytečnými dotazy, uměl vzít za práci a to ostatní patřilo k jeho soukromým záležitostem.

Napravo od vrátnice k úpatí točitého schodiště postavili mezitím malý stolek a tři muži v civilu po nás chtěli legitimace. Pustili nás dovnitř, teprve když vrátný dosvědčil naši totožnost.

.....

Na svačinu jsem se vždycky těšil. Po obligátním salámu, rohlíku a jednom láhvovém pivu se člověk cítil lépe. Obvykle také bylo půl rachoty za námi a ta druhá se už snášela lehčeji, když se chýlila k zakončení. Tentokrát však v šatně převládala ponurá nálada. A rozmrzelost se ještě výšila, když nás za chvíliku volal vrátný rozhlasem, abychom se dostavili na pracoviště.

Pepík se zvedl, narazil čepici do čela a mezi dveřmi řekl:

"Jdu tam sám. Přijďte po svačině."

Dopil jsem pivo a vydal se za ním. Když jsem zahýbal za roh, viděl jsem, jak Pepík s dvěma chlapy od malého nákladáku, který stál u vchodu, vláčejí dovnitř veliký věnec. Dorazil jsem k propadu ještě včas, abych jim ho pomohl usadit na propad. Museli jsme ho postavit, aby se tam vůbec vešel, a chlapi ještě upravovali široké stuhy se zlatými písmeny. Věnec byl z čerstvých karafiátů a jejich vůně se opojně šířila zatuchlým šerem.

"Nepomačkejte to," nabádal nás jeden od toho auta. "Kdybyste věděli, jakej to stojí

.....

balík."

Odcházel jsem a já jsem vylezl ke stroji, ale než jsem mohl zaklepat nahoru, objevili se ti dva fízlové v nových modrákách.

"Moment, počkejte chvíli!" křikl na mě ten starší.

V ruce držel každý asi třicet centimetrů dlouhou jehlu s dřevěným držadlem a těmi bodci začali věnec probodávat ze všech stran.

Pepík pozoroval zamračeným pohledem s jakou důkladností pracují.

"Už můžeme vyjet?" zeptal se, když odstoupili z propadu.

"Podívej, soudruhu, vy děláte svou povinnost a my taky," řekl ten první. "Je ti to jasný?"

Pepík se místo další debaty obrátil ke mně a kývl hlavou. Zaklepal jsem, a když se shora ozvala odpověď, odjistil jsem západky a pověsil se na lano. Propad se otevřel.

"Co to vezete?" shlížel na nás dolů jevištní mistr. "Věnce měly přijít až nakonec, teď potřebujeme hlavně zeleninu."

Táhli jsme vládní věnec ještě s dvěma kulísky do kouta. Uprostřed jeviště stál ka-

.....

tafalk a čalouník ještě sešival poslední skoby. Starý nábytkář ometal košťátkem vet-
chou látku a vířený prach se vznášel kolem
v hustých oblácích. Uvnitř stěn katafalku
stavěli kluci praktikáble pro rakev.

Sotva jsme sjeli dolů a zavřeli propad-
liště, zastavilo před vraty auto se zelenou
výzdobou. Současně přicházeli kluci ze sva-
činy.

"Dáme to zelí na propad, ne?" volal na
mistra Mírek.

"Já nevím, až co soudruzi taďy," řekl Pe-
pík. "Oni to musí prohlížet."

"No, stavte to na ten propad," rozhodli
bezpečáci.

Nosili jsme asparagusy v kliněných květi-
nách a oni do každého párkrát píchli svou
jehlou. S keříky v dřevěných soudcích měli
víc práce. Byly rozměrnější a s větším obsa-
hem prsti. Nikdo nepronesl ani slovo, dokud
nebyl propad naložen a prohlédnut. Když
jsme stáli na propadu, než nás pustili naho-
ru, obrátil se Ivan k mistrovi.

"Pepíku, já bych šel dneska radši na je-
viště," řekl. "Já to taďy nemůžu vydržet."

.....

"Ale to je blbost," odsekl Pepík. "Zůsta-
neš taďy a hotovo."

"Já se neudržím a bude malér," zvýšil
k Ivan Klas.

"Hele, dělej svoji práci jako normálně.
Voni taky dělaj jen svou práci," syčel Pe-
pík vzteky. "Přijde ještě pár věnců a bude
pokoj," dodal po vteřině smířlivějším tónem.

Vyvezli jsme tři propady ozdoby a přijel
malý nákladák s věnci. Propichovači měli pl-
né ruce práce. Jenže po nákladáku přijela
kšatárka další nabitá dodávka. Kdejaká orga-
nizace a spolek posílaly své věnce, od mini-
sterstev po obecné školy a zahrádkáře. Muži
od bezpečnosti viditelně polevovali v bdělo-
sti. Jejich jehly bořaly řidčeji a s menší
intenzitou.

Podzemím vanuly prudké a neobvyklé vůně,
věnce byly neskladné, a tak abychom ušetři-
li počet jízd, kladli jsme je na sebe, jak
se dalo. Občas se urval trs květin, občas
někdo šlápl na nějakou stuhu a zanechal o-
tisk podrážky na zlatých písmenech slov, vy-
jadřujících hlubokou soustrast jedné a zá-
sluhy druhé strany.

.....

"Jděte s tím už do hajzlu," rozčiloval se čalouník. "Dyť to zase odpoledne budete muset vozit zpátky, volové."

Jevištní mistr a aranžér, ten muž, co jsme ho ráno potkali s Míšou na chodbě, nahlíželi do plánek a umisťovali věnce podle důležitosti. Nervozita rostla jako před premiérou.

Měli jsme toho taky dost, bylo půl hodiny před otevřením opony pro veřejnost, ale proud věnců a kytic se valil s neutuchající silou. Potom na poslední chvíli téměř současně zastavily venku dvě auta. Jedno vezlo obrovitý věnec od Ústředního výboru z rudých karafiátů, druhé, stejně velký, ale světleji laděný, od prezidenta. Nevešly se na propad současně, jeden jsme museli nechat ležet na podlaze. Ivan se semknutý mirtu hleděl na bezpečáky, jak přistupují k tomu věnci na propadu.

"To snad neudělají," slyšel jsem, jak šeptá.

Ale oni se sehnuli a jakkoliv už ledaby-le, přece jen několikrát propíchali ten rudý věnec na různých místech.

Ivan vyrazil dopředu.

"Nechte toho," řval, "to přece nemůžete..."

Kdyby ho Pepík nezadržel, byl by se na ně vrhl. Oba muži na něj hleděli nechápavě.

"Jdi do šatny, jdi do šatny," opakoval Pepík.

Ivan obrátil rozzuřený pohled od bezpečáka na mistra.

"Jak se na to můžeš dívat! Takhle se to přece nedá dělat!"

"Jdi do šatny," řekl Pepík ještě jednou a pak zařval tak silně, až mu přeskočil hlas: "Okamžitě do šatny!"

Ivan po vteřině sklonil hlavu, vymanil se z Pepíkových rukou a pomalu odcházel.

Pro prezidentský věnec jsme museli zvlášť. Nezavřeli jsme nahoře, ale než jsme dosedli, zabrzdil venku pohřební vůz. S obtížemi jsme rovnali věnec, byl tk velký, že pořád něco přečnívalo, ale nakonec jsme ho přece jen na propad dostali. Opřeli jsme ho nastojato o jednu z postranních železných tyčí, ale než mohl dát mistr povel k odjezdu, vynořili se dva funebráci s malou stří-

.....

nou rakvičkou.

"Máme to dopravit na jeviště, kudy se tam dostaneme?" řekl ten první.

Pepík se rozhlédl kolem. Shora nás dírou pozorovali kulisáci, jevištní mistr křičel, abychom dělali. Opodál stáli bezpečáci. Nejevili snahu prohlížet obsah rakve.

"Hoďte to sem. Vedle toho věnce," rozhodl mistr.

Rakvička byla tak malá, jako kdyby v ní leželo dítě. Ve srovnání s obrovitým věncem vypadala dojemně nepatrná. Funebráci ji položili na propad, ale jeden roh přečníval, věnec zabíral příliš mnoho místa.

"Dělejte, za pět minut začínáme," opakoval shora pan Starý naléhavě. "Hlavně sem vemte tu rakev, tu potřebujeme nejvíc."

Viděl jsem, že se Pepíkovi nechce sundávat věnec, který jsme tam tak obtížně usazovali. Viděl jsem, že už toho všeho za ten dnešek má až po krk. A současně jsem si uvědomil, že stejně jako ti druzí čekám, co udělá. Protože v tuto chvíli nás cosi rozdělilo, ačkoliv jsme vždycky v jakékoliv práci byli parta, teď náhle se ocitl Pepík za

.....

čarou, která se imaginárně narýsovala během průběhu celého dopoledne. Vycíťoval jsem, že mu to ostatní přeji. Míša, Láďa a Mirek stáli a ani nehnuuli prstem. Nepřál jsem mu to tolik jako oni, uměl jsem si představit, jak mu z toho všeho je, ale nemohl jsem mu pomoci. A taky jsem nechtěl.

Najednou Pepík, který to všechno cítil, seskočil z propadu. Sehnul se k rakvi, odtáhl ji kousek zpátky a potom ji vši silou strčil kupředu. Jeden roh rakve se zabořil do věnce, několik ulomených květin se rozlétlo kolem. Mirek stál nejbliž a podíval se dolů.

"Je to dobrý, projde," řekl bezvýrazně.

Funerbráci a muži od bezpečnosti mlčeli jako my. Pepík se obrátil k těm prvním, ale v tu chvíli to platilo pro všechny.

"Co čumíte?" obořil se na ně. "Chcete nějaký potvrzení?"

"Ne," zavrtěl jeden z nich hlavou. "Je to v pořádku," a obrátili se k odchodu.

Vyjeli jsme na jeviště, připravené ke smutečnímu obřadu. Černé panorámy vytvořily šero, které zastřelo všechny nedostatky ka-

.....

tafalku, kolem něhož stály vysoké svíce. Diskrétní modré světlo z portálů dodávalo scéně působivého zabarvení. Přes celou rampu, ostřeji zasvícenou, se táhla bariéra věnců a kytic. Mdlá vůně květin prosycovala vzduch, do slavnostní atmosféry se nesly tlumené akordy varhan. Kulísáci popadli rakvičku a poslední věnec. Rakvičku uložili na sešikmený katafalk z praktikáblů, a věnec u-sadili k jejím nohám. Ceremoniáš ještě na-čechrával pomuchlané květy a stuhy, kolem se začla řadit čestná stráž z řad význač-ných představitelů kultury, vysokých důstoj-níků, funkcionářů i dělníků.

Počkal jsem na jevišti. Jakmile se pro-pad zavřel, ceremoniáš dal pokyn jevištnímu mistru. Ten kývl na oponáře a opom se zvol-na rozestupovala. Varhany zahřměly naplno a zároveň uvaďěcky otevřely dveře do hlediště. Mezi první řadou křesel a orchestřištěm po-malu se šinuli smutečně odění lidé, aby se naposledy poklonili velkému mrtvému.

Inscenace dopadla výborně, z hlediska profese jsme mohli být spokojeni. Prostředí mělo přesvědčivost slavnostního smutku, o-

pravdového dojetí a důstojnosti.

Sešli jsme se v šatně s klukama ze šestky současně. Ivan seděl na lavici už převlečený z modráků. Vedle měl položený balíček z novin.

"Jestli se nemýlím, tak máš mít přes poledne službu, ne?" oslovil ho Pepík.

"To bude muset vzít někdo jiný," řekl Ivan a vstal. "Já jsem dal výpověď."

Podával nám všem ruce, my jsme se ho ještě snažili přesvědčit, že to nemá smysl a že je to všude stejné, ale on trval rozhodně na svém. Nakonec přišel k Pepíkovi.

"Ahoj, Ivane, měj se dobře," řekl Pepík. "Jenže ty budeš mít takhle vždycky maléry."

"Možná, že se přece jen někde něco najde," usmál se Ivan, sebral svůj balíček převázaný motouzem a vyšel.

Nastalo zamlklé ticho a Láďa se to pokusil překlenout.

"Půjdeš s námi na pivo, Pepo?" nabídl východisko.

"Nemůžu," odmítl mrzutě mistr. "Musím stát stráž za divadlo."

Teprve teď jsem si uvědomil, že Ivan měl

.....

na sobě černé šaty, když odcházel. Byly mu už trochu malé, jakoby vypůjčené od mladšího bratra, vzpomněl jsem si, jak krátké měly rukávy, když mi podával ruku. Snad chtěl stát taky čestnou stráž ministrovi, kterého miloval z čistého srdce.

/1975/

Pavel Kohout:

BEBRA

Když jsem 1. srpna sledoval v televizi, jak 35 prezidentů, premiérů a prvních tajemníků podepisuje dokument o evropském míru, řekl jsem si, že je v tom nenechám. Aby mi jednou nevyčetli, že dva roky pilovali epistolu o volném pohybu a já se pak ani nehnul. Příští úterý jsem si požádal a přes příští pátek přibyl do Luzernu, tak snadné to bylo. Duch Helsinek /není on příbuzný Hamletova otce?/ mě nesl i dál: začátkem září do Vídně. Vpolou října do Němec. A jeho koncem do Beby.

Nutno říci něco o mých setkáních na těch cestách. Tak například jsem se o přestávce koncertu pohádal skoro se ženou, že toho pána vedle nás jsem nikdy neviděl; pak mě představili; byl to švýcarský prezident a viděli jsme ho v televizi hned vedle našeho pre-

.....

zidenta, v Helsinkách. Potkal jsem spolkového ministra vnitra; předsedal slavnostní tabuli po mé premiéře, snad z pověření našeho ministra, který také má rád kumšý ře. Potkal jsem Heinricha Bölla: měl laskavé oči bernardýna, lil nám vlídné francké víno a shodli jsme se, že nejlíp je na život připraven člověk ten, který má jako my rozržitou ženu. Měl jsem kupu zajímavých setkání. Ale v Bebře jsem potkal čas.

Nutno říci něco o Bebře. V německých automapách buď chybí, nebo se hledá lupou, což může každý zkusit. Není centrem obchodu, baštou stran ani sídlem uměn. Hnízdo, řeklo by se. Ale musí přes ně každý, kdo směřuje od chladných moří k teplým či od zlých Němců k hodným - i zpět. Stovky vlaků, osobních i nákladních, staví právě tu, aby tisíce lidí a tun z východu a západu mohly zabořit na sever, jih - i naopak.

Přijeli jsme motorákem z Kasselu a čekali na peróně, až se přiřzene Inter-City-Zug Hamburg-München; třicet minut nás nestálo za trmácení k bufetu. Nejdřív asi tři vlaky vyvrhly po tuctu pasažérů, kteří se propadli

.....

do podchodů. Pak bylo nečekaně mrtvo, s šelestem lístkových hodin. Má žena vydobyla z obstarožního automatu obstarožní cucací bonbóny, usedla na lavičku a jako vždy v podobné situaci usnula. Neměl jsem knihu ani noviny a v dohledu nic, oč opřít myšlenku. Jako vždy v podobné situaci mě zachvátila panika. Panebože, sténal jsem v duchu, dej, ať mžiknu a vlak je tu a popojedem k cíli, aby mě nezahltila nuda, amen.

Vzápětí mě zahltil čas. Je-li vzduch kolem vysílačů protkán vlnami, které umí stěhovat i obrazy, proč pochybovat, že bož, kterým se řítí kolony strojů a pluky mozků, poháněné hodinkami, je obklopen silovým polem času? Uviděl jsem den, jako je tento, ukotvený v malátném slunci babího léta, kdy tu místo kolejí rezla přeslička a od ní dopředu k pouhému slovu Bebra bylo dál než zpět k ledovcům. A uviděl jsem den, jako byl tento, kdy železnice bude památka, komprimovaná tisíciletími do téže epochy jako římský aquadukt, a Bebra ztratí zvuk i tvar pod tlakem nových civilizací, až se přelidněná planeta změní v jedinou megalopoli, a

.....

pak snad i pod tíhou nových ker, až naše blízká hvězda začne znaveně chladnout.

Já i spící žena na lavičce, automat na bonbóny, hodiny, perón, nádraží, blízký Kassel, vzdálený Mnichov a celý svět, plný mých dětí, žen, přátel i nepřátel, roky života od porodního sálu v Londýnské ulici města Prahy až sem, vše dostalo rozměr vteřiny, do které se vešel můj první vjem - tělo kolie, prorážející v hrůze z bouře sklo zimní zahrady - právě tak jako vpád jedné armády, příjezd druhé, svatba, druhá svatba, příchod prvního, druhého a třetího dítěte, smrt otce a smrt matky, návrat druhé armády, třetí svatba. Nemohl jsem pochybovat, že se do téže vteřiny, která podle lidských zákonů už musí být za polovinou, vejde stejně hravě i moje smrt, cíl, k němuž popojíždím stále zběsileji, poháněn, krom osudem, svou vlastní netrpělivostí.

Pocítil jsem úžas, úlek, úzkost, úděs. /Jak se v těch českých slovech samých úží dech a úpí hlas!/ Už už jsem probudil svého člověka, který byl naštěstí tak blízko, ale zadržela mne něžná lítost. Nač odplavit

.....

svým hořem z rozumu sen, štít proti strachu, který i ona jistě nosí v sobě a statečně plaší pečením placek, pletením šál, smýčením podlah, čtením ve vaně, nákupem vín, sázením plodů, ztékáním hradů, líčením příběhů, krmením ptáků, péčí o psy i mne.

Utekl jsem se raději k příkladu mužů, kteří tíhu svých křížů unesou nejspíš, když si k nim naloží další. Rozkročen na betonovém pódiu, pod jehož slupkou ležela celá krvavá minulost lidstva a která se brzo ponoří pod nános šťastných budoucností všeho druhu, vzpomněl jsem s nepoznanou intenzitou snad všech, kdo se mnou řízením náhody či zákona, který je nám utajen, účinkují ve stejném výstupu hry na život. Byl jsem vděčen za každé slovo naděje a každý výkřik lásky, kterým jsem byl obdarován, byl jsem sklíčen pro každou slzu, kterou jsem komu prolil. Myslím, že mě navštívila ona milost, v níž lidé vysloví gravitační konstantu, namalují Monu Lizu, složí Ódu na radost, napíší větu *To be or not to be, that is the question*. Mě, v provizorní situaci na peróně cizího nádraží, zaplavil teplý proud sva-

.....

tých předsevzetí, snad vytrysklý z hlubin mého českobratrského dětství. Věděl jsem s jistotou, že se už nikdy, v celém zbývajícím prostoru své Vteřiny, nestanu štvancem času, že se má žena probudí k člověku, který už nedopustí, aby její tvář zružnil stín, že přátelům i přítelkyním odstraním z cesty tarasy svých sobectví i vášní, abych jim uměl být navždy bratrem, a že i pověřenci minist^{ra}~~ra~~stva vnitra, až si mě zavolá příště, řeknu - pane náčelníku, doktore, člověče, souživočichu! proč ty tu hraješ drába a proč já tu hraju haura, proč se raději nena-
pijem, když celý náš konflikt i celý ten slavný konflikt velmocí a tříd je, viděno Bebrou, pšouk...?!

"Myslím," řekla má žena, "že jsem nechal v Kasselu strojek."

Hleděl jsem na ni dojatýma očima. Opět cucala bonbón.

"Jaký strojek?"

"Tvůj. Holicí."

Nechápal jsem, o čem to k čertu mluví.

"Kdes ho mohla nechat? Vždyť jsme tam jen odstavili auto."

"No. V tom autě."

.....

"Proboha," řekl jsem, "a nás povezuou přímo do projekce!"

"No vidíš. Tam je tma."

"A co až rozsvítí? Víš, jak budu vypadat??"

"Tak řekni, že máš roztržitou ženu. Jako Böll."

"Böll! Böll si to asi spíš může dovolit!"

Usmála se na mě:

"Tož kóke psát tak, abes bel Böll."

Na vedlejším nástupišti brzdy zběsile blokovaly kola vlaku. Bebra vzkypěla kroky a křiky, já vzteky.

"Vždyť tu stojíme blbě! To že ty všude usneš! Běž! Utíkej! Leť! Nešetř se! Žeň! Hoď sebou! Dělej!!"

Vlak jsme stihli, nastoupili a popojeli.

/Na protest proti času nedatováno/

Karol Sidon:

MAMINKA ZPÍVÁ DRUHÝ HLAS

Někdo řekne, že jsem si tento příběh vymyslel. Neříkám ani tak, ani tak. Možná vymyslel, možná nevymyslel. Nějak se v poslední době zapomíná, že se leďacos stává.

A co se tedy stalo mně? Tohle: jednoho dne jsem se probudil, a když jsem přišel do koupelny, rozsvítil si a podíval se do zrcadla, o kolik mi narostly dnešní vousy, spatřil jsem v něm jen bílé kachlíčky za sebou a věšák s ručníky. Svůj obličej jsem tam prostě neviděl. Ani ramena, ani krk, ani nic. Dovedete si představit, jak jsem byl překvapený.

Zapomněl jsem vám na sebe říct, že já se neprobouzím ráno, ale v noci. Jsem totiž taxikář a vyjíždím do ulic až o půlnoci, kdy je malý provoz a hodně pasažérů, kteří - a mám to vlastně povídat? Nakonec, proč ne?

.....

V noci jsou lidé jiní než ve dne a není to jen tím, že jsou často opilí. Ve dne mají v hlavě jen práci a shánění a práce a shánění jsou peníze. V noci jsou jiní a na peníze tolik nekoukají. Proto my taxikáři rádi jezdíme v noci. K tomu se ostatně dostaneme. Teď je důležitější, že jsem se neviděl v zrcadle.

Stal jsem se snad najednou neviditelný? Anebo nejsem a jenom se mi zdá, že jsem? Anebo je chyba v zrcadle? Odvrátil jsem se od něho, chvíli jsem počkal, abych mu dal příležitost napravit tu závadu, ale pak jsem se znovu do zrcadla podíval a znovu jsem se v něm neuviděl. Jen bílé lesknoucí se dlaždičky, věšák a na něm jeden růžový a jeden světlemodrý ručník.

Řekněte si, co si má člověk v takovéhle situaci počít? Dá se vůbec něco dělat? Já myslím, že ne. Prosím: když se nevidím, tak se nevidím, a když se nevidím, tak se nedivím. Přejel jsem si dlaní po bradě, zjistil jsem, že to ještě ujde a že se nepotřebuju oholit, opláchl jsem se a oblékl. Šlo to i bez zrcadla. S česáním to bylo horší, ale

.....

ne zase tak hrozné, poněvaď už nemám tolik vlasů.

Nu a pak jsem se obul, oblékl si koženou bundu a ze zvyku jsem zamířil k velkému zrcadlu, abych zkontroloval, jestli vypadám tak, jak jsem si představoval. Dočista jsem zapomněl, že se pravděpodobně ani ve velkém zrcadle v předsíni neuvidím. Už jsem však stál před ním a najednou jsem užasl.

Ve výši mé hlavy nebylo nic, ani ve výši mých ramenou, zato když jsem pohlédl níž, uviděl jsem v zrcadle tmavovlasého devítiletého chlapce v hnědých dlouhých kalhotách a bílé košili s vyhrnutými rukávy. Díval se na mne velkýma tmavýma očima, díval se nějak smutně, ale usmíval se, díval se na mne, jako bych já byl ten chlapec, a díval se na sebe do zrcadla. Ten chlapec jsem totiž byl já sám, já sám, když jsem byl ještě přesně takovým chlapcem.

Snad jsem se měl polekat. Já se však jen podivil a užasl jsem. Nestává se to každý den, že? Ale proč bych se měl lekat? Vlastně to bylo lepší, než kdybych se v zrcadle neviděl vůbec. A v tom koupelnovém zrcadle

.....

naď umývadlem jsem ho nemohl vidět samozřejmě proto, že byl malý.

"No, to je mi nadělení," uklouzlo mi. A abych ho vyzkoušel, vyplázl jsem do zrcadla jazyk. On ho však na mne nevyplázl. Jen se pořád tak posmutněle usmíval, jako kdyby na něco čekal. Až jsem se zastyděl, že tak oěklivě mluvím a vyplazuji na něho jazyk.

"Promiň," povídám.

"To nic," řekl.

"Co děláš v tom zrcadle?" zeptal jsem se ho.

"V jakém zrcadle?" divil se.

"No přece v zrcadle! Jseš v zrcadle!"

"Ne," zavrtěl hlavou, "to ty jseš v zrcadle."

"Já že jsem v zrcadle? To se tedy sakramentsky mýlíš. Jak já bych mohl být v zrcadle, když jsi v zrcadle ty? Jak tě vůbec mohlo napadnout, že já jsem v zrcadle."

"Protože se dívám do zrcadla," na to on.

"Tak ty se tedy díváš do zrcadla, jo?" zasmál jsem se. "A do jakého zrcadla, prosím tě, se díváš?"

"Do našeho zrcadla. Do našeho zrcadla v

.....

předsíni."

"Do jakého našeho zrcadla a v jaké předsíni?"

"Přece taďy," zavrtěl chlapec nechápavě hlavou, "u nás doma v předsíni."

"U nás doma? Kde u nás doma?"

"Aha," řekl chlapec.

"Jaké aha?"

"Ty tomu nemůžeš rozumět."

"Taky že tomu vůbec nerozumím!"

"Viš," začal mi to chlapec pomalu vysvětlovat, "já se dívám do zrcadla u nás doma v předsíni. A napadlo mne, jak asi budu vypadat, až budu velký. Tak jsem tě uviděl."

"Ty tedy," povídám zaraženě, "stojíš u nás doma v předsíni? U nás doma, v tom domě, kde jsem se narodil?"

"No."

"A vidíš v zrcadle, jak budeš vypadat, až budeš velký."

"Vidím," řekl chlapec a byl posmutnělý. "Moc se mi nelíbíš."

"Viš co?" povídám mu dost nakvašeně, "co kdyby sis šel lehnout a necoural v noci po bytě. Děti mají touhle dobou spát."

.....

"Já už jsem velký. Já už po obědě spát nemusím."

"Prosím? Víš kolik je hodin?"

Chlapec se odvrátil a požíval se vpravo. Vzpomněl jsem si, že jsme doma měli nástěnné elektrické hodiny v kuchyni, kam bylo vidět od zrcadla v předsíni.

"Tři čtvrti na jednu," řekl.

"Tak se podívej."

A ukázal jsem mu na své náramkové hodinky.

"Tři čtvrti na jednu," požíval se na ně chlapec.

"Jenomže v noci!"

"V noci? A proč tedy nespíš?"

"Protože jdu do práce."

"Do práce se chodí ráno, ne?"

"Já chodím v noci."

"A co děláš?" zeptal se zvědavě.

"Taxikáře."

"Páni!" udělal kluk v zrcadle, "tak já budu taxikářem?"

"Ani se neptej," mávl jsem rukou.

A v tom mne něco napadlo. "Poslouchej," povídám, "co ty vlastně vidíš v zrcadle?"

.....

"Tebe."

"Jak vypadám?"

"Jseš velikej, máš na sobě takovou tmavo-hnědou koženou bundu, máš takový veliký kou-ty nad čelem, takový modrý tričko ke krku..."

"A kromě mne už nevidíš nic?"

"Jak to?"

"No přece byt, kde stojím. Co je napří-klad tady?" ukázal jsem za sebe, kde stojí skřín.

"To bych si to musel představit."

"Zkus to."

"Skřín?"

"Jaká skřín?" nutil jsem ho.

"Světlá."

"A vedle skříně hned za mnou?"

"Dveře," vyhrkl, "skleněné dveře. Jsou o-tevřené. Já," zasmál se, "já těma dveřma vi-dím trochu do pokoje. Tam je okno, víd? A pod oknem je postel. A na ní někdo spí!"

"Výborně," pochválil jsem ho, "jsi vážně chlapík. Jestlipak poznáš, kdo v té posteli leží?"

"Maminka?"

"Maminka už je přece..."

Vtom jsem se zarazil. Maminka mi umřela před pár lety. Co bych mu to povídal.

"Kde je vlastně maminka?" zeptal jsem se ho.

"Na nákupu."

"A ty jsi sám doma?"

"Hm."

Ale pořád se díval skrze mne, nakláněl hlavu a koukal za mne do pokoje.

"Kde je maminka?" zeptal se mne.

"To není maminka."

"A kde je?"

"Kde by byla? Radši se pořádně podívej."

"Je tam stín. Je celá pod peřinou."

"Tak se pojď podívat," sváděl jsem ho.

"Myslíš, že by to mohlo jít?"

"Zkus to," pokrčil jsem rameny.

"Já to teda zkusím, usmál se a vystoupil ze zrcadla do předsíně.

Obešel mne, vstoupil otevřenými dveřmi do ložnice a potichu se zastavil u postele. Opatrně odtáhl cíp peřiny a prohlížel si tvář své budoucí ženy. Tedy mojí ženy. Byl jsem zvědav, co řekne. Zase jí zakryl obličej a vrátil se do předsíně.

.....

"Kdo je to?" zeptal se. "Já tu znám vůbec neznám. Proč spí u tebe v ložnici?"

"Jmenuje se Verunka. Je to tvoje žena."

"Moje žena?"

Vtom se rozzlobil.

"To není moje žena!" Já si přece vezmu Olinu Morkovinovou!"

Vzpomněl jsem si na ni. Moc jsem ji tehdy miloval. Pak jsem jich ještě miloval několik. Položil jsem mu ostýchavě ruku na rameno. Byl úplně skutečný.

"Tak už to chodí, kamaráde. A chceš vidět ještě něco?"

"No."

"Pojď."

Vzal jsem ho za ruku, jak jsem zvyklý vodit své děti, a vedl jsem ho tmavou předsíní do dětského pokoje. Tiše jsem otevřel.

Nepouštěl se mne. Pevně se mne držel a díval se na obě postele.

"Hm," řekl pak.

Vrátili jsme se zpátky do předsíně. Tam jsem ho pustil. Stísněně se rozhlížel.

"Máte veliký byt," řekl dospěle.

"Celkem to ujde. Poslyš, nemáš chuť dnes-

.....

ka v noci se mnou jezdit?"

"Taxíkem?"

"No."

"A dovolil bys mi řídit?"

"To si musím rozmyslet. Za volant tě sednout nechám."

"Tak jo!"

"Ale co jestli se vrátí maminka? Bude tě hledat?"

"Proč by mě hledala?"

"Bude mít přece starost, že nejsi doma."

"A Ale vždyť já jsem doma."

"U mě doma, to ano, ale ne u nás doma."

"Já jsem u nás doma."

To už bylo nad mé chápání. Nechtěl jsem však, aby se mi ztratil, a proto jsem dále nenaléhal. Vzal jsem ho zas za ruku a vyšli jsme na chodbu. Rozsvítil jsem, přivolal výtah a sjeli jsme dolů. Pozoroval jsem ho.

"Bezvadnej, ten výtah, víd?"

"Bezva."

Odemkl jsem dům a vyšli jsme na chodník. Za rohem jsem měl zaparkované auto. Hlavní ulicí zrovna jela rozsvětlená tramvaj.

"Co je to?" rozesmál se.

"Tramvaj."

.....

"Ale proč vypadá tak divně? Vždyť nemá vůbec dveře?"

"Má. Jenomže jsou zavírací."

"Pf. Naše tramvaje jsou hezčí."

"Chodíš se ještě dívat do vozovny?"

"Jasně."

"Ale tramvajákem, kamaráde, nebudeš."

"Budu," odsekl nasupeně.

"To bych snad měl vědět líp, ne?"

Vytáhl jsem z kapsy klíče a odepnul jsem dvířka u vozu.

"Posaď se tady vedle mne."

Začínal jsem si uvědomovat, jak je pro něho všechno divné. Vždyť my jsme také měli auto, když jsem byl starý jako on, ale naše auto a všechna auta tehdy vypadala docela jinak.

Seděl na sedadle tiše jako putička. Až mi ho bylo líto.

"Nechceš se vrátit?"

"Kam?"

"No... zpátky do zrcadla."

"Jak to? Zpátky do zrcadla?"

"Myslím domů."

Rozhlédl se kolem sebe. A najednou, věř-

.....

te mi nebo ne, jsem na kratinký okamžik viděl, že jsme u nás v předsíni, zahlédl jsem otevřenými dveřmi naši kuchyň, elektrické hodiny, okno a dveře na balkon, a venku svítilo slunce. A ještě něco. Neviděl jsem to svýma dospělýma očima, ale jeho očima. Vzápětí to bylo pryč.

"Rozumím," zamumlal jsem.

Ale vůbec jsem tomu nerozuměl. Nastartoval jsem vůz a vyjeli jsme od chodníku.

Bylo po dešti a ulice byla mokrá. Seděl jsem vedle sebe a doširoka otevřenýma očima jsem hltal neznámý noční svět velkého města. Tou dobou jsem nepoznal z našeho města víc než cestu do školy a pak jen blízké okolí. A najednou noční velkoměsto o tolik let později.

"Jak se ti to líbí?"

"Líbí. Kam jedem?"

"Tak," řekl jsem, "dokud nás někdo nezas-taví."

"Aha."

"Potom si budeš muset přesednout dozadu. Anebo vlastně ne. Ať si pěkně sedí vzadu."

Touto dobou jedu nejdříve k nádraží. Při-

.....

jíždí mezinárodní rychlík a jím přijíždějí cizinci. Mezi námi taxikáři jsou cizinci dosti oblíbení, protože neznají hodnotu našich peněz a navíc většinou platí valutami. /Valuty jsou cizí peníze, často hodnotnější než naše, ale to vás asi nezajímá./

Zabočil jsem před parlamentem a pomalu jsem dojel k nádraží. Zastavil jsem. Už jich tady několik čekalo s kufry na chodníku. Očima jsem si vybral nejzáměrnější rodinu a vystoupil jsem.

"Kam jdeš?" polekal se.

"Máme pasažéry," povídám.

Najednou jsem však změnil směr své chůze. Stála tam ještě paní se spícím děckem v náručí. Minul jsem zámožného cizince a sklonil jsem se k jejímu kufru.

"Kam to bude?"

"Sídliště Novodvorská."

Pomalou šla za mnou. Otevřel jsem kufr - tedy kufr auta - a uložil jsem do něho její dva kufry a tašku. Pak jsem otevřel zadní dveře a napřáhl jsem náruč.

"Podejte mi toho vašeho spáče. Podržím vám ho, než si nasednete."

.....

Holčička byla tříletá a ve spánku mne ob-
jala kolem krku. Měla vlasy jako její mamin-
ka, světlé a zkažené, samou lokýnku. Ale
maminka už seděla ve voze, a tak jsem hol-
čičku jí opatrně podal. Přibouchl jsem dvíř-
ka a posadil jsem se k volant. Mezitím při-
jel jiný taxík a už nakládal zámožného cizin-
ce. Já hlupák! Právě jsem přišel o dobrých
třicet korun!

Vyčítavě jsem se na něho podíval, ale on
pochopitelně mému vyčítavému pohledu nerozu-
měl.

"Kam pojedeme teď?" zeptal se.

"Na Novodvorskou."

Teď jsem musel pracovat a neměl jsem ná-
ladu se s ním bavit. Ale sotva jsem mu odpo-
věděl, hned jsem se polekal. Ta žena za
mnou ho přece nemůže vidět.

"Tak na Novodvorskou jste říkala?" obrá-
til jsem se k ní. Ale skoro jsem narazil na
její hlavu. Nakláněla se užasle dopředu. Zí-
rala na sedadlo vedle mne. A pak mu káravě
řekla:

"Ty už bys měl být přece dávno v poste-
li."

.....

S tím jsem nepočítal. Teď honem, jak jí to vysvětlit.

"Manželka je v nemocnici, vymýšlel jsem si, "a bojím se ho nechat doma samotného."

"Takového velikého chlapce? Snad se nebojíš sám doma?"

Naznačil jsem mu očima, aby mlčel a nepletl se do toho.

"Jistota je jistota," povídám.

"Ale kdy bude spát? Copak ráno nemusí do školy?"

"Tak... ne, nemusí."

"Vy mužští! Kdyby to tak maminka věděla, co provádíte. Ta by vás požehnala!"

Zasmál jsem se a už jsme jeli. Abych převedl řeč na jiné téma, zeptal jsem se, kde byla. Prý byla v Děčíně za manželem. On tam pracuje jako inženýr na nějaké stavbě. Původně si myslela, že se vrátí do Prahy s ním, jeho vozem, ale nemohl se uvolnit. Tak se musela v noci trmácet vlakem. Můj malý pasažér jí však nešel z hlavy.

"Kolik mu je?" zeptala se.

"Devět."

"Je vám podobný."

.....

"Tak? Říkají to."

"A to bude s vámi jezdit celou noc?"

"Už jsme si zvykli. Vidíš?"

Podmračeně se na mne podíval. Chtěl jsem mu říct: já vím, chlapče, že ti maminka klade na srdce, abys nelhal, jenže co mám dělat? Ostatně, i za jiných okolností se v tom našem životě musí lhát. Co ti mám vyprávět! Já už jsem se nalhal! Říct jsem mu to ovšem nemohl.

A tak jsme jeli. Přejeli jsme napříč Václavské náměstí a potom k novému mostu.

"Jé," řekl.

A vtom jsem si teprve uvědomil, že jedeme nad nuselským údolím, a že když pojedeme na sídliště Novodvorská, musíme jet místy, která - která vlastně nezná.

"Tááhle je Vyšehrad!" ukázal z okna na tmavý obrys hradu a chrámu.

"Hm. Pak ti to všechno vysvětlím."

Zabočili jsme vpravo a já jsem se modlil, aby v téhle ulici, dneska široké, čtyřproudé, s novými domy po obou stranách, nepoznal ulici, kde stál náš dům. Náš dům už zbořili před mnoha lety.

.....

"A copak je paní?" zvědavě se vyptávala ta žena, "že je v nemocnici?"

"Přechodila chřipku. Má nález na srdci."

Podíval jsem se na něho. Ne, nepoznával to tady. Jak by to také mohl poznat. Už bychom se dostali z těch končin. Šlápl jsem na plyn. Přefrčeli jsme kolem benzinové pumpy a kola jen šustila po mokré asfaltce. A vtom jsem si vpravo, hned vedle silnice všiml dřevěné budovy s krychlovitou věží. To byla takzvaná hasičárna. Byli jsme tu se školou a ti odvážnější z nás skákali z věže do plachty. Ten trumbera vedle mě se samozřejmě neodvážil. Jenže podle té hasičárny - a on si jí všiml, jak jsem si všiml - se může orientovat. Co mu asi teď vrtá chudinkovi hlavou? Jestli to nebyl pitomý nápad, představovat si, jak bude vypadat, až bude velký!

"Je to vážné?" ozvalo se se zadního sedadla účastně.

"Ne. Pozitíří se má již vrátit domů."

Nechápavě se na mě podíval, o čem to zas mluvím.

"To byla hasičárna, viď?" řekl jsem mu.

Podjeli jsme viadukt a za chvíli jsme zastavili na sídlišti pod novým výškovým domem. Žena mi zaplatila přesně tolik, kolik ukázal taxametr. Koneckonců jsem s tím počítal. A když už jsem si hrál na hodného taxikáře, musil jsem jí pomoci i se zavazadly. Žena držela v náručí spící holčičku a můj malý pasažér se zamyšleně díval okénkem na vysoké domy. Otevřel jsem a povídám:

"Pojď mi tady s něčím pomoci."

Vylezl ven a kolena se mu třásla.

"To jsou mrakodrapy?" zašeptal.

"Jasně," vytahoval jsem se.

Podal jsem mu tašku, a když žena otevřela domovní dveře, šli jsme za ní k výtahu. Naskládali jsme zavazadla dovnitř, rozloučili jsme se, a když jsem už zavíral dveře výtahu, váhavě se zeptala:

"Co kdybyste nechal svého chlapce přes noc u mne? Ráno byste si ho mohl vyzvednout. Aspoň by se prospal."

Vida, pomysllil jsem si, jak jsou lidé hodní, když je člověk hodný k nim.

"Ne. Jste moc hodná. Děkuji, ale ne. Jsme už zvyklí."

.....

Usmála se a již nenaléhala. Až mne zamrzelo, že jsem jí musil dát košem. Byla moc hezká. Tak jsem tedy přivřel dveře výtahu a výtah jel vzhůru. Vyšli jsme před dům a k autu. Dole nad krčskou nemocnicí stál srpek měsíce. Ucítil jsem v dlani jeho malou ruku.

"Víš, jak vypadáš?" zeptal se.

"Ne."

"Jako tatínek."

Mně zase připadalo, že držím za ruku svého syna. I když to samozřejmě byla ~~hlou~~ hloupost. Ale bylo mu devět let a byl malý. Začal jsem mít starost, že to jeho putování budoucností není nic zdravého.

Znovu jsme se posadili do vozu. Ale ne-nastartoval jsem.

"Co kdybysme toho nechali," povím.

Teprve po chvíli řekl:

"Když se jde od našeho domu nahoru ulicí, tak se dojde rovnou k hasičárně."

"Jo?" polkl jsem.

"Jeď," povídá.

Rozhodl jsem se, že se nebudeme vracet stejnou cestou. I když si hodně zajedu, poženeme si to kousek po nové dálnici a odbo-

.....

čím přes Spořilov na Vinohrady. Nic jsem mu neřekl, ale když jsme se zas vynořili u hasičárny - zůstala teď vlevo - a chtěl jsem odbočit, všiml si toho.

"Jeď rovně!"

"Chtěl jsem ti ukázat novou dálnici."

"Pořád jenom lžeš a lžeš. Lež má krátké nohy."

Tolik jsem v těch slovech slyšel mat_inku, že jsem ztratil odvahu mu odpírat, co chce. Mlčky jsme tedy klouzali a šustili dolů.

"Zpomal."

Díval se pravým okénkem na řadu nových panelových domů. Tady tou příčnou ulicí se odpočovalo ke kinu Libuše. Tady zas byly ohrady a dlouho nic, jen staré stromy. Když bude chtít - má něco po poledni - může se sem vypravit. Teď začínala řada činžáků. Tyhle bývaly moc nóbl. V prvním z nich bydlel náš společný kamarád, syn lékárníka, on s ním ještě chodí do školy, a když se ze školy vrací, doprovází ho až sem nahoru, stojí u mramorem obkládaného vchodu do domu a Jenda kreslí na mramor hlavy mušketýrů. Jen-

.....

da byl Athos a já jsem mu to jednak záviděl a jednak jsem uznával, že musí Athosem být. Spíše mi vadilo, že nejsem ani Porthosem, ani d'Artagnanem.

"Aramisi," povídám nahlas.

Trhl sebou. Povídá:

"Vyzval jsem Porthose na souboj a spoutal jsem ho do kozelce před školou."

"Lež má krátké nohy," oplatil jsem mu.

"To můžeš vykládat jinejm, ale mně ne. Já si moc dobře pamatuju."

"Já ho spoutali!"

"Lžeš!"

"Nelžu!"

Ale už se začínal červenat.

"My dva si přece nemusíme lhát, pohládl jsem ho po vlasech. Byly hebké, měkké jako tma. "Chodíš se modlit ke kostelíčku?"

"Do kostela. Aramis byl abbé."

"Já vím, že byl abbé. A chráníš také slabší pohlaví, že?"

"Právě proto, proto jsem spoutal..."

Zčervenal docela. Hlasek se mu zajíkl.

"Skoro jsem ho spoutal."

"No vidíš," povídám a přibrzdil jsem,

.....

"když to chceš vědět, tady stál náš dům."

Míjeli jsme jeden z cizích paneláků. Byl tak cizí, že mu to vadilo méně než mně. Jeho dům vlastně pořád ještě stál.

"Maminka v tom domě bydlí?"

"Ne..."

Maminka bydlí v tom domě, co ty?"

"Ne..."

"A kde bydlí?"

Napadla mě spásná myšlenka. "Maminka je s tátou na chatě."

"V Mníšku?"

"No jasně, v Mníšku."

"To je škoda. Mohli bysme ji navštívit."

Najednou se zasmál.

"Ale to bysme vlastně mohli i tak, ne?"

"Musím pracovat. Nemůžu těžko v noci jezdit do Mníšku. Vždyť oba spí."

"Ale ne, tak jsem to nemyslel. Když já můžu k tobě, proč bys ty nemohl ke mně?"

"Jak?"

"No tak. Jednoduše. Prostě pojď."

"Jak pojď?"

"No prostě pojď."

Zaříval se mi upřeně do očí.

.....

"Pojď!"

"Kam?"

"No sem. K nám do předsíně."

A ukázal k sobě prstem.

"Copak nevidíš, kde stojím? U nás v před-síni. Pořád před zrcadlem a představuju si tě."

Už dávno jsme minuli místo, kde stával náš dům, a zahýbali jsme dolů do Nuslí.

"Nezapomínej, že ty stojíš a já řídím. Já si takový vejlety nemůžu za jízdy dovo-lit."

"Tak zastav."

Zastavil jsem v příčné uličce. Ta ulice se jmenovala Na květnici. Na jaře v ní vždycky všechno kvetlo a vonělo.

"Pojď," povídá.

Jenže já nevidím nic, než auto, okny tem-nou ulici a jeho vedle sebe. Obličej má o-světlený od rozsvíceného tachometru.

"Myslím, že se maminka už vrací, povídá netrpělivě. "Slyšíš, jak kašle na schodiš-ti?"

Ne. Nic jsem neslyšel.

"Pojď," prosil, "ať ji překvapíme."

Cítím na obličejí, jak hloupě se usmívám.

.....

A vtom jsem zaslechl, jak zarachotil klíč v zámku.

"Děleji!" žadoní.

Bouchly dveře.

"Pojď mi vzít tu tašku," slyším matčin hlas.

"Nemůžu."

"Ty jseš na záchodě?"

A vtom už vidím maminku, jak se objevila za rohem a pokládá tašku.

"To se zas koukáš do zrcadla?"

Chlapec ke mně lítostivě obrátil oči. Jenže já se již na něho nedívám. Maminka k němu přichází a zlobí se. Měli jsme doma příborník a nahoře byl vysklený. Stál v kuchyni a já jsem se při jídle pořád na sebe díval. Nakonec tatínek musil vytrhat^{ta} zrcadlo.

"Já," povídá chlapec.

"Žádný řeči a koukej mazat!"

Byla toli, tolik mladá!

"Mami..."zašeptal jsem.

Jak táhla chlapce od zrcadla, krátce do něho pohlédla. Ale nevím, zda mne v něm zahlédla. Asi ne, asi nemohla.

.....

"Kdybys místo toho věčného koukání do zrcadel umyl nádobí."

Aramis šel již bez odmlouvání a celý ten svůj podivuhodný výlet do budoucnosti si nechal pro sebe. Zřejmě si to tak dalece nechal pro sebe, že já dneska již si nevzpomínám, že bych v devíti letech odcestoval do budoucnosti a jezdil sám se sebou v taxíku.

Nebo snad přece?

A když jejich hlasy dozněly, a když jsem již zase neviděl nic, než zářící tachometr, a když místo vedle mne bylo prázdné, když jsem si přetřel dlaní oči a když jsem zařadil rychlost a pak se v úzké uličce otáčel, přál jsem si, aby to probůh už nikdy nezkoušel, přivolávat si moji podobu a povídat si se mnou, poněvadž jsem se bál, že by chtěl ve své dětské zvědavosti vidět dům, kde žije dneska maminka, a kdybych mu tvrdil, že je na chatě, chtěl by jet za ní a překvapit ji, a naše maminka přitom už několik týdnů není naživu.

Nebo je?

Vlastně ano. Vlastně je. Teď si jistě svlékla kabát a spolu s ním myjí nádobí.

.....

On utírá a zpívají si spolu. Maminka zpívá
druhý hlas.

Luďvík Vaculík:

VÍTĚZSTVÍ NEJSKVĚLEJŠÍ

Radostná událost, kterou budu líčit, by ještě dnes, po letech, jistě našla v Praze několik tisíc svědků.

Jednou na podzim napsal mi můj venkovský přítel Josef, že příští neděli pojede s Tarpou dostih v Chuchli. Jeho finanční situace je tak špatná a řešení se tak odnikud nenabízí, že přihlásí-li Tarpu do závodu, nemůže ztratit, leda by na ni sám vsadil. Zpráva mě překvapila. Jakživ jsem nebyl na dostihu. Bylo jasné, že přišel čas uvidět dostih.

Samozřejmě, viděl jsem už Josefa jezdit, a kolikrát! Ale vždycky to bylo něco okresnějšího. Josef patří k oněm nadšencům, kteří se snaží udržet v Čechách jezdecký ruch tím, že se navzájem zvou z okresu do okresu, udělují si tam plakety za rovinku, proutky,

.....

či parkur, a když pak odepnou od své paže kokardu, masírují si kříž, odůvodňující, proč jim kůň na poslední překážce štycl a - následující odborné vyjádření se mi vždycky líbí - ztratil jezdce. Měl jsem víckrát příležitost sedět s Josefem u polně prostřeného stolu ve společnosti obstarožních mužů, jimž po celý zbytek vydařeného dne šuměla v ústech stará rajtácká sláva, kdy padaly rekordy, muži, koně i pruhovaná břevna, zatímco obchodní organizace potichu prodávaly české koňstvo do západního Německa či do buřtů.

Josefova postava, nezištně zbědovaná ušlechtilým sportem, je známa po celých středních Čechách stejně jako jeho polokrevná bílá klisna Tarpa. Po celých středních Čechách krom Prahy! I jeho příšerné auto značky Praga RN, v němž spolu ti dva jezdí od úspěchu k úspěchu, trouse se za sebou seno a slámu. A nemine skutečně rok, aby Josef nevyhrál někde sto korun, budík nebo žehličku.

Ale v Chuchli, v Chuchli se dá vyhrát i pět tisíc!

.....

Toho dne, kdy jsem dostal tu zprávu, přišel na návštěvu Bohuslav Blažek, jenž u nás nebyl už dva dny. Blažek je mladý přítel naší rodiny, který nosí mé ženě i třikrát týdně čerstvé zprávy ze svých dvacetiletých společenských kruhů, blbne s našimi dětmi a mě nutí číst své nejintimnější kosmogonie, úmyslně psané starým plnicím perem zeleným inkoustem na špatném rozpíjivém papíře. No - myšlívám si naopak v klidnějších okamžicích - je dobře, má-li žena vždycky ještě mladé ctitele, a je nakonec v pořádku, když děti poznávají správné užití nutných sprostých slov od někoho jiného důvěryhodného, než jsou tatínek a maminka.

"Tak co, otče Vaculíku, a co vy pořád děláte," zeptal se Blažek nakonec, když se byl celý večer dosyta nažvanil o tom, co za ty dva dny dělal on, a když už měl podle všech bontónů dávno být pryč.

"Nic. Je moc hodin," odpověděl jsem.

Usmál se ducatě a hlasem, v němž znělo odpuštění, pravil:

"A co váš přítel Josef pořád dělá?"

"O půl noci mě už nic takového nezajímá

.....

vykládat," řekl jsem.

"Ale notak!" pokárala mě žena.

"Snad aspoň větou byste moh. Ovládněte se ještě," pravil Blažek.

"Josef? Ten se rozhodl vystoupit v neděli na státním závodisti v Chuchli, obuj se a jdi."

"Víte, co by byla legrace? Kdyby vyhrál!" pravil Blažek a šoural se k předsíni. "Byl jste někdy v Chuchli?"

"Nebyl."

"Já taky ne, ale mám o tom představu. Představuju si, že je to místo, kam chodí pracháči, před ksichtama drží těžké triedry, chladnou tvář maskují děsné rozčilení a jejich personál k nim pořád přibíhá s důvěrnými informacemi a odnáší od nich sázkové tikety. Půjdeme tam?"

"Já jistě, ale ty až jindy," odpověděl jsem.

"Na čem pojedě váš přítel Josef, na Tarpě?" zeptal se.

"Ano," odpověděl jsem.

"Ach, to je mně jí chuděrky líto," udělal smutný obličej obouvaje si lajdácky po-

.....

lobotky bez rozvázání tkanic. "Ne že bych ji podceňoval, víte, to je úžasně cílevědomá bytost, má takové aristokratické způsoby, ta půlka krve se holt prosazuje, úžasně chytrý tadyhle ten výraz kolem očí, ale i když bude dost houževnatá, je naproti tomu zase velice zdrženlivá a skromná a řekl bych, že až moc křehká a celkem nervově labilní..." a žvanil takto o koni, jehož viděl jednou, ještě asi třicet vteřin.

"No a proč tedy povídáš, že by mohla vyhrát?" zeptal jsem se.

"Protože ji tam nikdo nebude znát a jeho taky ne, což snad je důležité, nemyslíte, otče Vaculíku? Představte si, kdyby se najednou odkudsi vynořila nějakým způsobem zvýznamnělá zpráva, že přišel ten Josef z Bezejovic a jeho naadaná klisna Tarpa. A který to je? která? kde už jela? - šeptalo by se a nikdo by nic nevěděl! A přitom by se rozneslo, že je to vyložený favorit, ale kdo s tím přišel..."

"To je blbost!" zarazil jsem ho. "To bysme museli zařídít leda my dva."

"Otče!" zaprosil Bohuslav Blažek, "pojď-

.....

te to tedy udělat! Pojďte! Otče Vaculíku!
Kdo už jiný by mohl"

A prosil mě a prosil, až jsem mu to, hlupákovi, musel slíbit.

x x x

Byla pěkná zářijová neděle. Kráčel jsem se svými třemi syny a jedním Blažkem prosím na dostihy. Nejstarší syn nesl tyč, prostřední taky, nejmladší se vztekal, že taky nějakou chce, ale my jsme třetí nepotřebovali. Blažek nesl pod paží opatrně papírovou muru. Zaplatili jsme směšné vstupné - já pět korun, děcka snad dvě; myslel jsem, že něco takového musí být dražší! Hned za branou mě příjemně naladilo prostranství pěkně a čistě upravené, všude trávník a žádná škvára a písek jako na nějakém fotbalisti. Ačkoli tu musely být už tisíce lidí, bylo tu docela volně. Už teď, když jsem srovnával dostihy, jež jsem neviděl, s fotbalem, který jsem také v životě neviděl, bylo i primitivovi jasné, že dostihy jsou mnohem pěknější.

"Mně se tu líbí!" zvolal jsem.

.....

Moji synové řekli, že jim také, a rovněž Blažek musel asi dvě minuty rozebírat, proč má dobrý pocit. Synové hned, že si půjdou prohlédnout celý rajón závodistiště, a chtěli mi vrazit do ruky své tyče. Chochó, to víte! Než jsem jim dovolil odejít, určil jsem základní bod, kde se za všech okolností zase sejdem: bylo to výhodné místo v cílové rovině poblíž vlajkového stožáru.

Ušlechtilý vánek táhl nad zeleným prostranstvím, kde barevné praporky tu a tam vytyčovaly příští události. Po náspu silnice za závodistištěm tiše se míhala auta, za silnicí pomalu prošel červenobílý komín parníku, jenž tam plul po řece, jak jinak, a za řekou na stráni stály domy v terasách zahrad. Nad tím vším se fantasticky organizovala letní mračna - ačkoli tedy bylo září - mračna s okraji bíle prožhavenými a s výhrušně šedivými jádry. Když se ještě vpravo nad zalesněným vrchem ozvalo třaslavé vrčení leteckého motoru a já jsem pod těmi mraky našel dva vytažené větroně, napadlo mi, že je to tady jak na obrazech Kamila Lhotáka: lehké, vzdušné, čisté, tajně dramatické.

.....

K tomu ti lidé promenující po trávníku, sedící v trávě, popíjející z papírových pohárů, vlídně rozmlouvající, až jsem na krátkou chvíli podlehl klamnému pocitu: jako by byly normální poměry. Či přesněji: jako by žádné hospodářské a politické poměry ani nebyly. V této pohodlné náladě bez poměrů pocítil jsem chuť oslovit Blažka.

"Lidé vlastně mají různé zábavy," řekl jsem.

"Lidé totiž si zvyknou," odpověděl přesně.

"Něco ti povím, milý Blažku," řekl jsem. "Onehdy mi jeden starý děda vykládal: V sobotu jsme ještě byli s Mařkou v zoologické zahradě, v neděli na dostihách v Chuchli, zpátky jsme se zastavili na víně, ve středu vypukla první světová válka - a od té doby to stojí za hovno."

Blažek mlčel, zřejmě se v duchu smířil si tu sentenci zopakovat.

"Hrozně zajímavé by bylo," pravil potom, "kdyby existovala nějaká skutečně objektivní metoda hodnocení poměrů z hlediska toho, jak se v nich lidé subjektivně cítí. Mně už

.....

je protivný můj vlastní otec se svými retrospektivami, i když naprosto věřím, že pro něj mají platnost skutečnosti o váze až fyzikální, ale objektivně není nikdy jasné, do jaké míry, rozumíte, se na jeho nynějším prožívání minulosti podílí už stařecký splín a co z toho je přece jen zkušenost lidstva, že svět je stále posranější. Tak by mě velice zajímalo, víte - protože hmotně a technicky je pokrok nepopíratelný -, jestli ta nespokojenost není vyjádřitelná jistým trvalým koeficientem, jímž by se měl přepočítávat každý výrok těch starochů zcela automaticky a jednou, pochopitelně, i výroky naše."

"Já bych myslel," začal jsem, ale on mě zvýšeným hlasem přerušil:

"Rozumíte! Protože je otázka, zda v člověkově vědomí nejsou jakési - řeknu to velmi přibližně - dráždivé receptory vnímavé speciálně pro sociální skutečnosti. A tenze těchto receptorů se mění závisle na úhovech jimiž sociální skutečnost do nich buší. Čili chápejte, nezáleželo by vlastně na tom, jaké poměry opravdu jsou, ale na tom, kolik vnímavosti ze své celkové vnímavosti můžeme

.....

jím věnovat. - Ale co jste chtěl říct?"

"No, třeba jo," dokončil jsem svou myšlenku.

Věděl milý Blažek, na čem je, usmál se boubelatě a hlasem, v němž zaznělo odpuštění, řekl:

"Což kdybychom se, otče Vaculíku, raději podívali, jestli nám tu někde figuruje přítel Josef?"

Začali jsme pročitat dostihový program. Josefovo vystoupení, steeple-chase na 3200 metrů, bylo zařazeno až v druhé půli. Možná, že k němu už ani nedojde, protože konec tohoto příjemného zeleného odpoledne hrozí se ztratit ve strašlivém dešti, k němuž se sračka organizovala stále impozantněji. A najednou mi na vteřinu krom srandy zabylo krutě líto Josefa, který se dal na ty tři pekelné kilometry jistě aspoň s třímilimetrovou nadějí. Proboha, co to děláme?

Zatím bylo odstartováno několik závodů a nejstarší syn mi přišel oznámit, že vyhrál pět korun. A jestli si to výslovně přeju, že mi vsadí na příští závod také. Dal jsem mu zkrátka deset korun. Mimo to zjistil, že

.....

favoritem v Josefově závodě je Gimín. Prostřední syn mi přišel říct, že ztratil nejmladšího. Na to jsem řekl:

"Tak ho hledej!"

Vydali jsme se s Blažkem pátrat po Josefovi. Nenašli jsme ho ovšem, jistě byl někde tête-à-tête s Tarpou. Před stánky sázkové kanceláře stály hloučky. V paddocku, což je okrouhlé ohrazené místo, prováděli žokejové koně připravené na start příštího závodu. Kolem se tísnili znalci, odhadující kondici koní. Z věže rozhodčích padala hlášení a pokyny, jimž jsme my dva s Blažkem nemohli rozumět. Nevěděli jsme, jak začít. Bylo to tu sice trochu takové, jak jsme si to představovali, ale hodně jiné. Do sedliště, kde zřejmě dleli koně, jejich jezdci a majitelé, nikoho nepouštěli. Další vlivné místo byla věž rozhodčích. Skuteční odborníci a vážní intereseanti jistě seděli na hlavní tribuně, na krkncích jistě triedry, kolem nich bylo poloprázdno, protože tato místa byla drahá, lístky bychom jistě dostali, ale nebylo nám jasné, jak by se odtamtud dalo působit na závodistiště, do sedliště či snad do obecnost-

.....

va, a už vůbec nevím jak na koně. Nebylo by přátelštější poradit Josefovi, aby odřekl?

Když jsme dlouho marně hledali Josefa, rozhodli jsme se dívat se aspoň na závody. Vrátili jsme se ke svému výhodnému místu u zábradlí, ale to mezitím obsadila rodina Cikánů. Starý otec, silničním slunkem opálený a vysušený, spokojený, jak tam ležel na trávniku ve švestkově modrém dvouřadovém obleku, v bílé košili bez vázanky a v černém plstěném klobouku se širokou zelenou stuhou, matka, velmi snědá, oděná do modrých sukni a hnědého svetru, který stěží držel pohromadě její prsy, jak ležela pohodlně vedle svého muže, a nad nimi, aby viděli víc, stáli a tvořili ochranný tunel proti okolnímu obecenstvu dva jejich sekáči synové v tmavých kalhotách, tvídových sakách a bělostných košilích s kravatkou, a tak se všichni docela bez triedrů dívali do dálky, kde se pohybovali malíncí koníčky, jen někdy se některý přiblížil blíž a proběhl opravdově kolem, supěl jak měch masa, s jezdcem zaháknutým jako parazit.

Když jsme tak ztratili výhodné místo, hledali jsme jiné a tím se octli vůbec mimo

.....

jakékoliv dění. Všecko se odehrávalo hned tam, hned jinde a jen máloco přihodilo se přímo u nás. Byli jsme tím oba, já i Blažek, udiveni i pobaveni. A Josefa jsme nenašli. Přijel vůbec?

Potkali jsme však mého prostředního syna, který řekl, že svého menšího bratříčka nemůže najít. Myslel asi, když to řekne fňukavě, že mi ho snad bude líto víc než jeho ztraceného bratra. Naopak, dozlobilo mě to víc než ztracený syn. Řekl jsem:

"Jen hledej, hledej dál!"

"Pojď sem," zvolal na něj Blažek, dřepl si k němu a zeptal se jej: "A díváš se taky trochu na koně?"

"Jak můžu, když..." a ve vzteklém breku se obrátil na odchod. Tyč držel svisle před sebou.

"Sem pojď!" zvolal jsem. "Víš co, tak se naň vykašli, na osla. Však on ví, kam má přijít v nejhorším případě!"

Šli jsme k paddocku. Tam stál nejstarší syn s druhou tyčí, obzíral koně a snažil se získat nějaký tip.

"Prohráls, že?" zeptal jsem se ho.

.....

"To by se nedalo tvrdit," odpověděl.

"Mám tolik, kolik jsem měl, když jsme sem přišli. Ale tys prohrál deset korun."

"Tady zůstaň, abysme tě našli, až se do toho dáme," nařídil jsem mu.

Pak jsme s Blažkem se chvíli dívali na závody a bylo to směšné, jak tady vážní, dospělí lidé rajtují jak haranti a tolik jiných tomu asistuje, ačkoliv poměry jsou přeci úplně odlišné a neveselé. Také Josef, který si přeci poměry uvědomuje, bude mít strakaté gatě a nějakou červenou čepičku s kšiltíčkem jako kašpar. Někdo se mě zezadu dotkl, otočil jsem se, byl to Josef.

"Nazdar, to je fajn!" pozdravil. "Dostals můj dopis?"

"Nedostal. Tarpa telefonovala."

"To nevádí, že jste přišli. Hlavně že jste tady. Ale bude to hrozné!" Zakryl si dlaní svou zbytečnými starostmi zbrázděnou tvář.

"Jak se cítíte?" zeptal se Blažek.

"Blbě. Tlačí mě bota."

"A psychicky?" zeptal se Blažek.

"Tlačí mě bota," odpověděl Josef.

.....

"Hlavně když víte, kde vás bota tlačí," poradil mu Blažek.

"Nač mají ti tvoji kluci ty hole," zeptal se mě Josef.

"Na vaše vítězství," odpověděl Blažek.

"Tím ji budete mlátit, až mi nebude chtít na překážku?"

"Ny pracujeme jemnějšími metodami," řekl Blažek. "Tak jemnými, že si dokonce vy sám budete myslet, že jste zvítězil vlastní dovedností a silou svého koně."

"Nebližněte..." podíval se Josef prosebně.

"Musíš být hlavně klidný, Josefe," pravil jsem, "jeď potom klidně. Klidně!"

Vrtěl hlavou a vzdychal. Ne, Josef nevypadal na favorita! Za chvíli se omluvil, že musí na váhu, převléct se a sedlat. Šli jsme k paddocku, a když se tam Josef objevil, v červenožlutém dresu a žluté čepičce s kšiltíčkem, veďa na otěži bílou kobyly, začali jsme účinkovat. Na obě tyče navlékl Blažek stočený pruh papíru, a když chlapci papír roztáhli a vyzvedli nad hlavy, ukázalo se heslo:

Josef z Bezejovic, ten jede nejvíc!

Lidé si toho nejdřív nevšimli, ale Josef zavřel oči leknutím a zapotácel se. Potom si Blažek s mým synem vyměnili tyče, objevila se druhá strana papíru a na ní:

Josefe, Josefe, ať tě Tarpa donese!

Josef se od hrůzy neodvážil zvednout hlavu, Tarpa zčervenala až za ušima, lidé se usmívali a já, já jsem začal dělat velikého novináře: fotografoval jsem nejprve jednu kamerou, pak druhou, vypůjčenou, pak jsem to všechno filmoval: Josefa s Tarpou, Blažka s mými syny a jejich hesla. Na krku se mi ještě houpal futrál s těžkým triedrem, lehčím o několik vysypaných čoček, ale to nikdo nesměl vědět. Občas jsem si něco jako zapisoval do bločku a ptal jsem se lidí nalevo i napravo: "Kdo to je? Odkud je? Znáte tu kobylu?" Ale nikdo napravo ani nalevo ji neznal, takže polovička našeho záměru zdála se být splněna. Pak jsem učinil tiché znamení a Blažek začal mírně povolávat:

Máme svého koně, to je něco pro ně!

Tarpa klisna velmi zdatná, nevyrovná se jí žádná!

Nezklamal, Blažek. Myslel jsem, že se

.....

přeci neosmělí, ale teď se k němu přidali
mí synové, krom jednoho ztraceného, a také
několik mladých lidí se z legrace připojilo.
Josef držel pravou rukou otěž, levou si kryl
tvář a pomalu vrtěl hlavou, čímž se ovšem
prozrazoval. Načrtl jsem do bloku čerstvé
heslo, kývl prstem, jeden ze synů přiběhl,
a po chvíli už bylo slyšet:

My sázíme na Josefa, to je přece jistá
trefa!

Nevím, jak bychom dopadli na fotbale,
ale toto obecenstvo nás shovívavě propouš-
tělo, kuďy jsme kráčeli s našimi hesly, a
občas na nás volalo naše myšlenky:

Máme svého koně, to je něco pro ně!

My sázíme na Josefa, to je přece jistá
trefa!

Zatím koně nastupovali k dostihu. Hlasa-
tel oznamoval jména a spoustu dalších údajů,
jimž jsme nerozuměli. Před jménem Tarpy se
maličko zarazil, než řekl: "A je tu také
Tarpa klisna velmi zdatná - no uvidíme!" -
Aha, chytli se!

Mávl jsem novinářskou legitimací, jež mě
samozřejmě ke vstupu na hlavní tribunu neo-

.....

pravňovala, ale pořadatel byl pomlý, a vyběhl jsem po stupních až skoro pod střechem. Závoďišť měl jsem pod sebou jako zelené sukno obrovského biliáru s neúměrně maličkými barevnými koulemi. To byl docela jiný výhled, než jsem měl dole s Cikány!

Koně na startu se točili na místě, někteří nedočkavě vybíhali a byli násilím vrace-
ni, byl to zmatený vír. Musel jsem obdivo-
vat Josefa a bylo mi líto nevědomého zvíře-
te Tarpy. Bohužel tam byli dva bílí koně,
takže se budu bát o dva, protože můj triedr
byl lehčí o pár čochek. Gimín, Gimín, slyšel
jsem z ampliónu. To byl favorit. Znalci kol-
mne měli před sebou jakési listiny a bloky,
před ksichtama drželi těžké triedry.

První start se nezdařil, koně se museli
vrátit.

"Co? On byl nějaký první start?" řekl o
tom později Josef.

Byl totiž úplně vzaďu, nestaral se, a te-
prv když si povšiml, že ostatní koně se za-
čínají vážně vzdalovat, pobídl Tarpu ke spě-
chu za nimi. To byl start. Já ovšem jsem my-
slal, že Josef je docela poměrně ještě dos-

.....

ti vpředu, ale to byl ten druhý běh uš, asi pátý od konce mezi devatenácti koňmi. Taký se udělala veliká tma. Ano, to jsem zapomněl říct: temnota zhoustla ve večer, krajina za Zbraslaví se zastřela šedým závojem, a sotva zazněl startovní zvon, spustil se strašlivý lijavec. Do zatáčky vletěli koně z jedné strany, průtrž mračen z druhé a vše se smísilo, jen Tarpa se vydělila. Hlasatel hlásil:

"Koně nám odstartovali, jenom Tarpa se zdržela..."

Všecky koně přeběhli první heku a šli na vážnější překážku - na zahrádku, což je dvojitý živý plot a mezi ním dvojitý úzký příkop. Sestava se už protáhla. Něco se tam přihodilo, protože se zvedl vzrušený šum. Z ampliónu se ozvalo:

"A první pád!"

Viděl jsem to teď už i já, bez tčedru: Tarpa spadla!

"A padá Tarpa," fádním hlasem pravil hlasatel a dodal: "Josefe, Josefe, ať tě Tarpa donese."

Ruka s kamerou mi sklesla, nemělo to ce-

.....

nu, už proto ne, že byla vlastně tma...

"...Ale padá, ano přátelé, už je to tak, padá Gimín!"

Muž v ampliónu skoro vzlykl, odborníci kolem mne začali repetit, déšť byl obrovský, nekrytá plocha se vyprázdnila, nevím, kam všichni ti lidé zalezli, jen jedna jakási malá postavička značila se nezřetelně mezi šňůrkami vody u vlajkového stožáru. Na zrak jsem nemohl spolehout, ale úsudek mne neklamal: byl to můj ztracený syn, který se dostavil na místo smluvené pro chvíli nejhorší. Chtěl jsem běžet pro něj, vždyť je po závodě, když Tarpa spadla, ale z ampliónu se vtom ozvalo:

"Nebyla to Tarpa... byl to..."

Josef o tom později řekl:

"Přijel jsem na zahrádku úplně poslední, a co vidím: válí se tam Gimín a ještě jakási šimla."

Střelhibitě začal jsem zase filmovat: jako když hrách na stěnu hází, film zůstával za mnou prázdný, taková byla tma. Viděl jsem jenom, jak se jakýsi roztažený, prořídlý útvar blíží k francouzskému skoku. Fran-

.....

couzák je dvojitý živý plot s metrovým příkopem uvnitř. Bílá skvrna se přenesla přes překážku a jde dál - k anglickému skoku. Josef o tom pak řekl:

"Angličák je ošemetný, protože má doskok výš než odskok. Tak jsem jí nadlehčil..."

"Proč," zeptal jsem se.

"Abych ji upozornil, že přijde něco, co neví: že ten doskok je výš."

Tam někteří koně spadli, někteří se zastavili. Marně je jezdci otáčeli znovu k překážce. Sestava, už hodně řídká, dospěla po celé délce protější strany závodistiště až do levého rohu, přešla přes zeď a vcházela do zatačky, blíží se k nám. Za zatačkou čekal nejprve bulfinč, což je hliněný násep s plotem na vrcholu, a pak velmi vážná překážka - tribunní skok neboli tribunák. Je to plot a v jeho skrytu čtyřmetrový příkop. Bylo neuvěřitelné, co se dělo dál, ale viděli to všichni, což je několik tisíc lidí:

Přes tribunák přešel jediný kůň, což byla Tarpa!

Josef o tom později řekl:

"Už v zatačce jsem viděl, že přední koně

.....

jsou nejistí a odskakují šikmo. Když jsem přešel přes bulfinč a šel na tribunák, trochu jsem přidal a našel si místo mezi koňmi..."

"Proč," zeptal jsem se.

"Abych šel na překážku mezi prvníma..."

"A proč," zeptal jsem se.

"Že kdyby někteří koně štycli a Tarpa byla za nimi, už bych ji tam také nedostal. A naráz, člověče, hledím... já ježu sám!"

Zakryl si údivem tvář, vrtěl pomalu hlavou a strašně se smál.

V neuvěřitelné samotě, pozoroval jsem to s nesmírným úžasem, šla Tarpa mezi loužemi po tom obrovském zeleném sukně. Překonala heku, pak malý anglický skok na diagonále, to však už docela pomalu a v klidu. Přesně tak, jak jsem Josefovi předtím radil. Neboť už nic ji nemohlo ohrozit, jediné zakopnutí zlaté podkovičky o stříbrnou nitku nebo sklouznutí na mokré trávě. Pořád lilo. Kdyby i Josef spadl, dalo se to všechno prohlásit možná za zmateční a neplatné. Ale když dojede, dojde, doleze - všichni, úplně všichni prohráli!!!

.....

"Závod se stal záležitostí jediného koně," hlásil amplión. "Splnilo se neuvěřitelné, co jsme mohli číst na jednom hesle: Josef z Bezejovic, ten jede nejvíc!"

Kolem mne rozezněly se kletby. Přímou se říkalo, že to patří do prdele, že je v tom jistě nějaká sprostárna a že bude podán protest. Mizel jsem a hlavou mi znělo: Udělali jsem koně, udělali jsme koně! Už jen v chůzi jsem podle hlášení ampliónu sledoval Tarpin doběh, podle zvonu věděl jsem, že se blíží k cíli, a že zvítězila, poznal jsem podle potlesku, který zazněl zpod okapů, od kiosků a ze všech děr, kam diváci zalezli.

"Schovej se!" volal jsem na svého nejmladšího syna stojícího na smluveném místě.

Ale on neslyšel pro šumot vody na svých boltcích.

Z ampliónu se zas ozvalo hlášení: rozhodčí potvrdili vítězství Tarpy. Odněkud se zvedl protestní pískot. Objevil se Bohuslav Blažek.

"Otče, co říkáte!"

Objali jsme se.

Josefa jsme našli, jak se starostlivým

.....

čelem vyvádí na vůz Tarpu zakrytou příkrývkami. Právil:

"Člověče, bylo to dobré, ale musím honem zmizet!"

"Jak to? Proč? A co cena?"

"Ať mi to pošlou. Teď musím pryč, nebo mě tu zmlátí. Chtějí prý to skrečovat."

"Kdepak, už to potvrdili," řekl jsem a zeptal se: "Jak to, žes vyhrál?"

Mávl unaveně rukou a řekl:

"Co jsem měl dělat? Když tak lilo, ona chtěla jen domů! Tak jsem ji vždycky jen natočil hubou k překážce."

Bylo to tak. Tarpa o tom později řekla:

"Dalo se hrozně do deště. Nebylo vidět na deset metrů. Vždycky jsem myslela, že je to už ta poslední překážka."

Poslal jsem nejstaršího syna k vlajkovému stožáru pro nejmladšího. Ten, když přišel a viděl nás všechny suché, považoval to za hrozný podvod, pak se zeptal:

"A kdo teda vyhrál?"

"Tarpa!!!" odpověděli jsme všichni.

Nemohl tomu uvěřit. Když uvěřil, zeptal se:

.....

"A měli jsme na ni vsazeno?"

Všichni jsme na sebe pohlédli s úžasem. Neboť na to jsme zapomněli. Teprv teď se náš nejmladší rozplakal.

/1969/

Alexandr Kliment:

INTELEKTUÁLKA

Lidé, kteří postávají u pultů v automatech, potloukají se po nádražích, dřímají v parcích; neoholení, boty nevyčištěné, límeczek zašlý, postoj mírně zhroucený, pohled provinile vyčítavý, ale spíše jen prázdný, lhostejný, ruce v kapsách. To je sociálka. Nebo jen bývala? Ale i ještě je. Produkuje ji každé velkoměsto v každé době. Alkoholi-ci, slaboši, zoufalci, flákači, pasáci, šmelináři, tuláci, chmatáci, hochštapleři malého akčního radia, méně šikovní podvodníci nižších společenských stupňů. Lidé, jimž se nepovedla existence, lidé, a nichž mnozí by ani o nějakou lepší existenci příliš nestáli. Sociálka ráda trčí, prodlévá, poletuje, přešlapuje, bahní se, ba i ráda si sní právě v sociálce.

V posledních letech po válce a aspoň v na-

.....

šem mírném euroamerickém severnějším pásu sociálka už nehladoví. Sociálka si docela žije z duchovního odpadu a hmotného přebytku našich pestrých velkoměst.

Ten jev, ten pojem, to krásně výstižné jméno "sociálka" se mi neustále vnucovalo, když jsem hledal pojmenování pro docela novou, a zcela odlišnou skupinu lidí, která u nás vznikla po válce, ale asi i v celém mírném euroamerickém severnějším pásu, a spíše než vznikla, byla ustavena, vyformována. Tahle druhá skupina má také svůj kolektivní osud, v mnohém společnou psychologii a společné znaky: Vždy oholení, postoj mírně sebevědomý, boty vyčištěné, radostně ošumělá elegance střihů vyšlých z módy, pohled cudně zaostřený melancholií, neklidné, nervózně si pohrávající prsty.

To je intelektuálka. Z duchovního přebytku a hmotného odpadu našich pestrých velkoměst si žije dost špatně.

Farář lakuje okna a dveře. Sociolog provází turisty po starém hradě. Filozof dělá nočního hlídače, esejista skladníka, básník plavčíka, novinář taxikář. Politik rovná

.....

terén bagrem, literární vědec uvádí diváky na správná místa v divadle, prozaik prodává v trafice, dramatik lapiduší ve špitále, povídkář je noční vrátný v hotelu, psycholog píše obchodní korespondenci, historika živí tu a tam znalost jazyků, pedagog koriguje technický slovník, literární kritik vrtá vo-
du, univerzitní profesor dává kondice, romanopisec šoféruje nákladák, filmový režisér razitkuje na poště... Dostali výpověď. Funkcionáři režimu prohlásili jejich práci za nežádoucí.

Intelektuálka má svojegenerace. Ti starší to už zažili mnohokrát, ti mladší nebo obratnější to prožívají po prvé. U nás v Čechách jsou duševní pracovníci zatracováni v mírnějších nebo mocnějších vlnách, které se neustále navracejí, až to připomíná cyklické přírodní katastrofy. Stavby intelektuálky jsou pravidelně doplňovány. Společnost tu s kvalifikovanými lidmi zachází jako s plevelem, který se ani příliš nemůže bránit, neboť jak řekl Karel Havlíček Borovský: "Na rebélii jest nás málo".

Ale intelektuálka drží svoji ironickou

.....

čest: "My těm funkcionářům ještě ukážíme, jak se dovedeme uskrovnovat!"

Intelektuálka má svůj romantismus: "Duchovní kultura je přece nezávislá na vnějších, hmotných podmínkách!"

Intelektuálka má svoji naději: "Nevšimli jste si, že moderní dějiny mají svoji úžasnou akceleraci?"

A má svou metodu: "Je to prosté: Nemůžu dělat sochy v nadživotní velikosti, ale můžu dělat dochy v milimetrových rozměrech."

Má svoji osobní útěchu: "Konec filmového režiséra ještě neznamená konec člověka!"

Intelektuálka je pilná, pracuje na dvě směny: "Na svém a na panském!"

Intelektuálka se drží. Aby ne! Za bezesných nocí má už všechno dávno předem promyšleno: "O existenciálních, mezních situacích jsme uvažovali, četli a psali, teď je taky žijeme!"

Ale jak dlouho se může udržet duchovní kultura bez individuální svobody a v takovém nemilosrdném stavu surového, duchem pohrdajícího obležení, v takovém nemilostivém létě, které nemá charakter jedné sezóny?

.....

Intelektuálka má tolik nesnází.

Nesnáz času, živobytí, diskoncentrace, drolí se paměť vysazující z cviku, virtuozita upadá, neboť není kdy na hru, úroveň klesá v nedostatku veřejné konfrontace a kritiky, miniaturizace vytvářených hodnot uniká až na samu mez pouhého duchovního prožitku myšlenky, která už ztrácí potřebu uskutečnění, talent chátrá, protože není bičován konkurencí, ani závaznými termíny, ani nedočkavým publikem. Tvorbu nahrazují diskuse bloudící v kruzích. Jasně sebevědomí selhává v přirozené, lidské únavě a člověk z intelektuálky by se málem začal litovat, že je všechno tak nesnadné, neradostné, sysifovské, jen banalita, kýč a zkáza, a to už je jen krok k podivínství a marnému sebeobdivu těch chých, samotářských postav, které si někde na periferii tajně a pyšně předou krajku vlastní trpké originality. A těch starostí. A ty nezadržitelné úbytě energie. A to nepozorované stárnutí.

A žádné iluze, žádná perspektiva, žádná budoucnost, žádné čekání na zázraky. Lidé z intelektuálky vědí, že je to zlé a většinou

.....

dokonce i pro jejich děti.

Intelektuálka má i svůj humor, ale teď všechny černé vtipy stranou. Lidé z intelektuálky se pokoušejí o něco, co se jeví dramaticky, tragicky, ale co se odehrává tiše, v skrytu, v izolaci! přemoci, ošidit síly, které jsou mocnější. Komu se to podaří? Kdo to dokáže? V těch naprosto nenormálních, absurdních, nemožných a nevlídných podmínkách si udržet úroveň, uživit sebe a ty dvě tři děti a ještě vytvořit dílo, ne jen torzo, ne jen několik poznámek na okraj sebe a doby

Lidé z intelektuálky jsou posedlí svou věcí a na neštěstí pro ně a na štěstí pro tu věc nemohou, nedokážou přestoupit do normálního způsobu života: neadaptují se, nezaškolí, nepřevedou se na jiné povolání. Jiná společenská vrstva je ráda přijme mezi sebe, ale nikdo ^{dy} za své.

Intelektuálka je na doživotí, intelektuálka nikoho nepustí, leda k sousedům, to ano, leda do sociálky.

Tedy: Intelektuálka nebo sociálka.

Intelektuálka nebo sociálka?

Jaroslav Seifert:

VŠECHNY KRÁSY SVĚTA

V tichu paměti, a zvláště když pevně zavřu oči, kdykoliv se mi zachce, zahlédnu tváře tolika krásných lidí, s kterými jsem se v životě setkal a s mnohými z nich se přátelsky sblížil, že vzpomínka střídá vzpomínku, jedna krásnější druhé. A je mi jako bych s těmi lidmi hovořil včera. Ještě cítím teplo jejich podané ruky.

Ještě zaslechnu Šaldův šťastný smích, ironický hlas Tomanův i tiché vyprávění Horovo a zdá se mi v těch okamžicích, že by snad přece jen bylo škoda, kdybych nezaznamenal aspoň něco z těch chvil, byť to byla jen letmá věta nebo krátký příběh, ne delší než třeba bývá anekdota. Byli to krásní a zajímaví lidé a jsem možná jeden z posledních, kdo se s nimi přátelsky setkával a kdo je v literárním životě dobře znal. A

.....

kdo také může zapsat, co by bylo navždy zapomenuto, až se i já přidám k jejich mlčícímu a neviditelnému zástupu v temnotách.

Všichni jsou mrtvi, ale vzdychat nebudu, i když slzy, jak říká Juvenalis, jsou nejkrásnější částí našich smyslů. *Lacrimae nostri pars optima sensus* - jestli si dobře pamatuji ze školy. Paměti však psát nebudu. Nemám doma ani kus papíru s poznámkami a daty. Chybí mi také trpělivost k takovému spisování. A tak mi zbývají jen vzpomínky. A úsměv.

Koncem měsíce ledna roku dvacátého sedmého přinesl mi Hora do kavárny Tůmovky nové vydání svého *Stromu v květu*. Toto datum jsem totiž objevil pod dedikací v knížce. O čem jsme tenkrát hovořili, samozřejmě si nepamatuji. Byl to však určitě někdo, kdo už zemřel. Možná že to byl Wolker, protože o jeho poezii jsme se v těch letech šost přeli. Náhle mě Hora požádal, abych mu ještě na chvíli zapůjčil jeho knížku. Poté na předposlední prázdnou stránku napsal mi verše:

Stín táhne nad hrobem,
bubeník vzduchoprázdna.

I mrtví žálí, věz!
Smuteční vrba srázná
tříští svou němotou hlas.
Tam dole pomlouvají nás.

Tyto verše, které Hora tehdy patrně improvizoval, vybavily se mi náhle v paměti, když jsem téměř po půl století ležel v novém pavilónu Vinohradské nemocnice, který je postaven proti jižní zdi vinohradského hřbitova. Z velkého okna svého pokoje jsem viděl spoustu náhrobků a křížů i smutnou podivnou architekturu nízkého kolumbária.

Jednoho večera napadlo maličko sněhu, který poprášil pomníky i zeď. Jako když fotograf před připraveným objektivem pohází zašlý kamenný reliéf hrstí mouky, aby obrysy rozplývající se v šedi byly výraznější.

Pozdě večer, když už se nemocniční budova propadala do nočního ticha, zaslechl jsem kdesi dole pod sebou dva hlasy, které se nesouhlasně proplétaly. Patrně některý z lékařů zapjal tranzistor a někdo z pacientů usnul a zapomněl zavřít rozhlas po drátě, který byl ve všech pokojích. Také se mi to

.....

jednou stalo. Hlasy zněly v lehké, moderní budově jakoby zhluboka, ale dost zřetelně, a já se bezděky podíval na hřbitov v širokém okně bez záclon. Vypadalo to, jako by ty hlasy opravdu vzlínaly odněkud ze země, zpod povrchu blízkého hřbitova.

Tento přelud jsem rychle zaplašil. Mrtví mlčí a mlčí zarytě.

Co řekl harpunář Ned Land

Do nové, právě otevřené budovy Žižkovského gymnázia v Libušině ulici, která byla již téměř na rozhraní Žižkova a Vinohrad, vstoupil jsem poprvé jako primán.

Budova ústavu, nijak zvlášť význačná, vřazená mezi šedivé činžáky, třpytila se uvnitř novotou. Okna, tehdy nezvykle veliká, zaplňovala třídy i chodby světlem a přívětivou pohodou. Ze všeho nejvíce mě však v budově zaujalo krásné a jistě i kvalitní lino-leum. Bylo červené jako jen trochu tmavší růže stolistá a plnilo budovu nezvyklým, ale příjemným pachem. Běda mu! pomyslí

.....

jsem si. Bude musit vydržet nápor žižkovských školáckých bot, namože okovaných podkávkami a někdy i dokonce kasárenskými cvočky.

Linoleum vydrželo. Já ne! Nedokončil jsem studium v těch krásných síních plných slunce a latinských hexametrů. V prvních třídách patřil jsem k dobrým žákům. Později nikoli. Latinu jsem však miloval a vynikal jsem v náboženství.

V sekundě při hodině náboženství ukázal na mě katecheta Š., a protože nám onikal, povídá:

"Zítra se u mě zastaví ve sborovně."

Stal jsem se ministrantem. Malým, hodným ministrantem. Gymnaziální kapli jsme měli v tělocvičně. Zpočátku to bylo pro mě téměř nesnesitelné, ale pak jsem si zvykl. V neděli při bohoslužbách byla cítit v kapli čerstvá kůže tělocvikářského nářadí a v pondělí při hodině tělocviku vonělo v tělocvičně kadidlo. Zvláště u stropu, když jsme cvičili na šplhadlech.

Ta sladká vůně kadidla!

Ministroval jsem s nadšením, i když jsem

.....

směl ministrovat jen všedního dne, a byli jsme tam sami s katechetou v prázdné tělocvičně. V neděli to obstarávali starší spolužáci, kteří byli jaksi už důstojnější a za studia prohlašovali, že půjdou po maturitě do semináře. Nešel tam pak ani jediný.

Časně ráno, snad asi hodinu před vyučováním, zvonili jsme na školníka, abychom v sakristii připravili roucho, jehož barvy nám kostelník na celý týden označil, a rozsvítili jsme svíčky na malém oltáři, který byl ve všední dny zakryt ve výklenku železnou roletou.

Vstupní modlitby jsme odříkávali dva, ale sotva kněz vstoupil k oltáři, jeden z nás chlapců se odlepil od oltářních stupňů a horempádem utíkal do bytu pana profesora pro snídani. Střídali jsme se. Nebydlil daleko, poblíž tajemného židovského hřbitova, kterým končil Žižkov. Než jsme se vrátili, bylo již po mši a pan profesor už převlečený čekal na kávu. V zimě jsme nosili konvičku v chundelaté šále, aby káva nevystydlá.

Na jaře a v létě byly ty cesty příjemné. Utíkávali jsme kolem hřbitova a podél škol-

.....

ního hřiště, kde jsme hrávali kopanou. Kopaná! Jaká to byla hra! Měli jsme jediný míč pro všechny třídy gymnázia a rvali jsme se o něj. Hřbitov byl téměř po celý rok uzavřen, a když se jeho brána vzácně otevřela, hrobník nás vyháněl. A to nejen proto, že jsme byli jinověrci. Tak se hřbitov stal mezi žižkovskými činžáky místem, kde se pelešily kočky a kde v korunách stromů to řinčelo mnohohlasým zpěvem. Nejednou jsem tam zahlédl i strakapúda a poprvé a naposled v životě jsem viděl letící sovu, která, čechrajíc xx jen vzduch, přelétla neslyšně blízko mé hlavy.

Kamarád, s kterým jsem seděl v lavici, bydlel ve starém činžáku na druhém konci hřbitova. Chlubil se mi, že se umí poměrně snadno dostat přes hřbitovní zeď, a y slíbil, že mi to ukáže. Na druhé straně zdi to jde prý už jako po schodech. Ze zdi bylo totiž snadno vyjmout cihlu a opřít se o tyč elektrického vedení.

Jarního večera slib opravdu splnil, když už se smrákalo; ale dopadlo to překvapivě. Dostali jsme se snadno na zeď, leknutím

však div jsme z ní opět nespádli. Aspoň já. Za zdí, opření o náhrobek, po kterém jsme chtěli sestoupit, líbali se náruživě milenci, kteří se tam dostali asi stejným způsobem. Bylo mi, jako bych čelem prudce vrazil do skla výkladní skříně, kterou jsem neviděl. I milenci byli polekáni a děvče třeštilo na nás leknutím očí. Rychle jsme seskočili a roztlouklo se mi srdce, že jsem sotva popadal dech.

Nikdy na ten okamžik nezapomenu. Poprvé podíval jsem se lásce do očí a poprvé jsem spatřil milostné objetí. Ačkoliv již předtím dotíraly na mě všelijaké vidiny, tato nenadálá milostná scéna svou skutečností mě ohromila. Odnášel jsem si do života pevně zafixovaný obraz lidské vášně, třeba něžný a třeba cudný, ale svou pravdivostí drtící. Nemohl jsem se dočkat hromadné školní zpovědi o blízkých velikonočních svátcích, abych se zbavil všelijakých hříšných myšlenek, které mě počaly pronásledovat. Když jsem konečně poklekl v kostele, s jistým ulehčením vychrlil jsem ze sebe do mřížky zpovědnice svůj hřích, za který jsem vlastně ani nemohl:

.....

Díval jsem se na nemravné věci!

Tak to dopadá, když se člověk ~~marnivě~~ marnivě zhlíží ve Zpovědním zrcadle.

Zprvu jsem byl přesvědčen, že jsem ze sebe smyl veškerou svou vinu, která na mě padla, když jsem vylezl na proklatou zeď. Obraz vzrušené dívčí tváře a drobná nahota ženské pleti zjevovaly se mi na mysli co chvíli. Zvláště když jsem ráno spěchával s konvičkou kávy pro pana katechetu kolem hřbitovní brány. Marně jsem se bránil a odvracel oči od náhrobků plných podivných znaků. Vždycky jsem znovu zahlédl vzrušené dívčiny oči. Zpověď mi nepomohla.

Současně však s touto mou příhodou počal mě skličovat stereotyp mého života. Aspoň mé služby Bohu a panu katechetovi. Tenkrát ještě toto slovo stereotyp nemělo svůj širší a vlastní hlavní význam. Ten mu byl přičten později. Avšak na pocit, který mě se tenkrát počal zmocňovat, se již hodí.

Obratnost a macha, s jakými kněz denně proklouzával tajemstvím bohoslužebního úkonu, ačkoliv jsme o něm v hodině náboženství musili hovořit nadnesenými, vznešenými slo-

.....

vy, se mi nelíbily. Znal jsem již každé jeho gesto i každý krok naprosto přesně a dopodrobna. To poznání mě děsilo. Všechno bylo chladné, nepřesvědčivé a profesionální: kleče před oltářem a odpovídaje na modlitbu modlitbou, zpozoroval jsem, že ten, komu odpovídám, nevěří tomu, co říká. Bil jsem se pokorně v prsa a má ministrantská dušička se vzpouzela přetvářce, kterou jsem zaznamenával vedle sebe. Tak se stalo, že i má vroucnost se pomalu a bezděky vytrácela. Nebylo nikoho, kdo by ji mohl zachránit.

V takových chvílkách, které byly spíš smutné, rád jsem si vzpomínal, jak to bylo pěkné, když jsme v prosinci s maminkou chodívali časně zrána zmrzlými žižkovskými ulicemi k Sv. Prokopu. Vedl jsem si maminku v podpaží a tiskl jsem se k ní. Před lidmi bych se byl za tento projev dětské příchyllosti a lásky styděl, ale ulice byly liduprázdné. A co bylo krásy v těch prchavých okamžicích. Vánoční stromky na nárožích svázané dráty věněly a před námi matně svítily okna kostela. Maminka v lavici klečívala a já zapálil sloupek, který jsem - zpívaje

přítom na celé kolo - pomalu rozvínoval ze žlutého nebo červeného plochého klubička. Štřešně rád jsem zpíval vstupní rotální žalmy plné posvátnosti a uhrančivé krásy. První verše zpívaly se třikrát za sebou, vždy o tón výš. To mě okouzlovalo, bylo to dojemné, i když jsem dost dobře nevěděl, jak má obloha dštít spravedlivého a jak Spasitel vypučí ze země. Jak to bylo však všechno upřímné a milé, i ta hubička, kterou jsem vždy dával mamince, když jsem šel do školy.

Drávě tak nemohu zapomenout ani na svatý týden, který jsem obvykle prožíval u matčiných rodičů v Kralupech. Byl jsem při tom, když pan farář spaloval na Zelený čtvrtek oleje, zpíval jsem o Velký pátek na kůru kralupského kostela v pašijích svatého Jana, klečel jsem u Božího hrobu a konečně s duněním zvonů a mazlivě měkkým hlaholením mešních zvonků vyšel jsem s průvodem na vzkříšení. Zvony se přímo nacpaly do ulic a pan farář Záruba, celý ve zlatém a smetanovém, kráčel pomalu, vážně ubohým kralupským náměstím. Nebe však bylo už modré a zakouřené Kralupy byly obklíčeny kolem dokola skřiva-

ny a hospodyně vyleštily okna do třpytu. Jak mi bylo smutno, že už ta krása končí, když průvod zahýbal košem klempíře Kratiny a úzkou cestou vracel se do kostela ještě zpívaje.

A teď, když před oltářem odříkávám konfiteor a říkám jej zbožně, jen trochu pomaleji, obrací se na mě katecheta stojící vedle: "Aby mi tu neusnul!"

Ne, taďy nebylo něco v pořádku. A opravdu nebylo. Ze srdce, které se mi chvělo pod rozepjatou košilí, kde mi chyběl knoflík, protože matka mi je nestačila přišívat, počala se vytrácet naivní dětská zbožnost. A s ní i chlapecká víra. Nabízely se však pochybovačnost i pohoršení. Byl jsem zklamán. Nakonec se mi přihodilo i toto:

Krásného jarního jitra v činžáku, kde bydlil katecheta, zapomněl jsem se u otevřeného okna na dvoreček. Díval jsem se na kočku, která rafinovaně mučila chyceného vrabce. Byla to nepříjemná podívaná, ale byl jsem zvědavý a bezmocný. Dvorek byl zavřený. Ne bez vzrušení pozoroval jsem dost dlouho rafinovanou a krutou kočičí hru. S

.....

kávou jsem přišel o něco později. Když jsem postavil konvičku na podélnou skříň, do které jsme ukádali roucho, káva byla vlažná.

"Zítřka už může zůstat doma," zasyčel katecheta.

Ulekl jsem se. Z profesora náboženství, který nebyl na žáky nikdy zvlášť příjemný a přitom byl důvěrným poradcem pana vládního rady, tedy ředitele školy, měl jsem strach. Také jsem byl uražen. Za mnohaměsíční věrné a upřímné služby. To byl přece nevděk. Posléze se mě však zmocnil téměř radostný pocit úlevy. Už nebudu musit chodit s konvičkou, už nebudu musit ráno časně vstávat. A s tímto pocitem, téměř současně, přivábil jsem si před oči milostnou scénu, kterou jsem před nedávnem zahlédl u zdi hřbitova, A bylo mi to milé vzpomenout na dívku v chlapcově objetí. To jsou věci! Ale vzpomínku jsem už nezaháněl, ba naopak. Kašlu na Zpovědní zrcadlo. Proč bych měl z katechety strach!

Zato jsem se docela oddal našemu novému profesorovi češtiny. Jmenoval se Kašík, byl to mladý, sympatický elegantní muž a jak

.....

jame se dozvěděli, byl nevěrec, neznaboh a nenáviděl profesora náboženství. Za dveřmi sborovny jsme několikrát zaslechli rozhovory s katechetou. Když míval ráno první hodinu češtiny a třída musila se povinně nahlas a sborově modlit Ave Maria, stoupl si k oknu, prohodil: Spusťte! a díval se kamsi na protější fasádu činžáku. Jednou mě sice zesměšnil, ale nic to neubrало mé lásky k němu. Psali jsme školní kompozici, ve které se vyskytlo jméno Ježíšovo. Napsal jsem je s krátkým i. Zastavil se nade mnou a ušklíbl se: "Styďte se, ani nevíte, jak se jmenuje váš bůh."

Padl v prvních týdnech světové války.

V té době jsem se již horlivě seznamoval na palubě slavného Nautila s jeho posádkou. A tak jsem byl přítomen i prudkému rozhovoru mezi kapitánem Memem a harpunářem Ned Landem. Odvážný harpunář vytýkal totiž kapitánovi, že je neprávem zdržuje na palubě. Kapitán mu namítal, že jsou na lodi svobodni a že jsou účastni jedinečné cesty za podmořskými divy. Ned Land mu na to řekl tato slavná slova:

.....

"Kde je přinucení, není radosti, pane kapitáne."

Ano, a zavřel jsem školní knihu katechismu a koupil jsem si za dvě koruny kolibří vydání Máchova Máje.

Od těch dob mnohokrát jsem se zastavil u železného mříže židovského hřbitova na rozhraní Žižkova a Vinohrad a přemýšleje a vzpomínaje, díval jsem se na tmavý pískovec náhrobků a stél. Možná ti, kdo šli kolem, si mysleli, že se dívám na nesrozumitelné nápisy na hrobech. Ž Ale já jsem si myslel své a to mi bylo srozumitelné naprosto.

Jsou přece jen sladší vůně na světě, než je vůně škvařícího se kadidla!

Eskapáda v pantoflích

V neděli 7. července 1872 vydal se Paul Verlaine, aby v blízké lékárně koupil své nemocné ženě Mathildě lék. Naneštěstí na své krátké cestě potkal Rimbauda. A Rimbaudovi nedalo mnoho námahy, aby Verlainea přemluvil k útěku a k cestě do Belgie. Namísto

.....

do lékárny šel Verlain s Rimbaudem přímo na nádraží. Po tři dny ho Mathilda marně sháněla po Paříži u známých. I v márnici se byla podívat, než se dozvěděla, že její manžel ujel s autorem Opilého korábu do sousední Belgie.

Tato cesta pro lék - to je ovšem to jediné, co mi připomíná tohoto básníka v souvislosti se vzpomínkou, kterou tu počínám vyprávět. Zdá se, že jsou totiž spisovatelé, které není radno posílat do lékárny, je-li žena nemocná.

Ale začít musím odjinud.

V posledních letech první světové války bydleli jsme v nepěkném bytě a v nepěkném domě na Žižkovské Husově třídě. Byt ve starém rohovém činžáku měl však jedinou velkou výhodu. Naše kuchyňské okno a pavlač byly obráceny do rozlehlé stráně vrchu Vítkova. Na stráni ihned nad tratí rostl v mnoha vlnách zlatý déšť, a když přišlo jaro a keře rozkvetly, byla to jedinečná podívaná na vlny sice nevonných, ale jasně žlutých hroznů. A když čilimník odkvetl, otevřela nám okno vůně kvetoucích akátů, které rostly podél

.....

trati. Voněl celý dům, pavlače i temný dvorek oddělený od železničního náspu vysokou cihlovou zdí, která se dročila a byla obestavena kůlnami na uhlí. Té jarní vůně bylo tu dost zapotřebí. Dvorek byl malý a utopený. Nájemníci za války chovali na něm slepice, které marně hrabaly na kamenném dláždění a klovaly maltu zdí. Občas přeběhla tam i za dne krysa, která se dělila se slepicemi o zbytky jídel, které nájemníci házeli dolů z pavlačí. Kvečeru, když se počalo stmívat, slepice se seběhly ke dveřím dvorku a trpělivě čekaly, až jim někdo otevře. A pak se hrnuly ke schodům, vyskakujíce komicky ze schodu na schod. Bezpečně našly své poschodí i své dveře. Po schodech skákaly, i když chtěly snést své vajíčko, a nevrle domáhaly se vstupu. A pak byl dům plný jejich jáasavého mateřského zpěvu nad zázrakem malého, ale za války tak převzácného pokladu.

A ptáte se, kde je nájemníci měli? Buď v kuchyni, ale většinou v malé temné spižírně, jejíž okno vedlo do páchnoucího světlíku a kde potraviny nemohly být uskladňovány. Ale jaképak potraviny za války!

.....

Okno z malého úzkého pokojíka obráceno bylo do rušné ulice. A přímo proti nám v domě U zlatého anděla, jehož pozlacený plastický reliéf visel nad hostincem, bydlil František Sauer, proslulá žižkovská osobnost, hodný člověk a na konci svého života i autor knihy o svém neklidném živobytí.

Válka skončila a k Sauerovi brzo po svém návratu nastěhoval se Jaroslav Hašek se svou druhou ženou, kterou si přivezl z Ruska. A věčný mystifikátor vydával ji za kněžnu. Nevypadala na to. Dívali jsme se jim přímo do okna, a tak jsme mohli vidat i jejich pozdní levé a poté paní Šůru, která s oblibou pozorovala život na naší rušné ulici.

Ob dům byl hostinec. Říkalo se tam, nemám zdání proč, U kamenáče. Vlídny nájemce, znamenitý hráč kulečnicku, zasvěcoval nás do tajů této hry.

Do hostince zašel někdy i Jaroslav Hašek. Ne nadlouho. Byl tam přespříliš blízko své manželce, která se marně snaživala přidržet Haška doma. Když se ho jednou kdosi optal, proč nechodí k Zlatému andělu, namítl, že jsou tam schody. A skutečně, do hostince

.....

byly tři schůdky.

Jednoho letního večera přišel do hostince jen tak podomácku. Byl jen v košili a v pantoflích. Kalhoty si přidržoval rukou. , Přiznal se, že mu Šůra zavřela boty, šle a kabát. Jde jen do lékárny, žena je nemocná a lékař jí předepsal prášky. Aby nešel jen tak nadarmo, přinesl si džbánec. A než mu jej hostinský natočil a než si vypil sklenici piva vestoje, zahrál si s námi kulečnick. Hrál pramizerně. Když dopil třetí sklenici piva, rozhodl se, že už musí jít pro lék. Žena čeká a on si pro džbánec přijde z lékárny. Už nepřišel.

Za dva dny u nás kdosi rázně zaklepal, ve dveřích stála rozhaňvaná Šůra a zlostně se ptala:

Kde Jaroušek?

Pak si trochu u maminky poplakala a utírajíc slzy odešla.

Ne, Hašek žádného Rimbauda nepotkal, ani do ciziny neodjel. Vrátil se za týden. Se džbánkem piva, ale bez léku. Konečně lék už nebyl zapotřebí. Jeho žena byla již zdráva. Až moc! dodával se smíchem.

.....

Na té dlouhé cestě v pantoflích a bez kabátu po letní Praze a ovšem po všech možných hospodách napsal Hašek uprostřed svých přátel a kumpánů, kteří nikterak se nepokoušeli respektovat jeho práci, celý sešit Osudů dobrého vojáka Švejka. Psal na rohu stolu, a když napsal několik stránek, někdo z kamarádů odnesl rukopis nakladateli Synkovi, který vyplatil přiměřenou částku za dodanou práci. Ovšem ani o korunu více. Tak bylo postaráno o den a snad o večer a druhého dne musil psát znovu, když nechtěl sedět před prázdnou sklenicí.

Při tomto způsobu psaní vtírá se ovšem i otázka, jak mohla kniha vypadat, když by psal v klidu u pracovního stolu a v pohodlí. Ale to je to věčné a osudové kdyby. Možná že kdyby byl Hašek nepsal na stolech politých pivem, v hluku hospodských hovorů, mezi živými přáteli a pro potřebu těch několika deseti korun na pivo, možná že by tato kniha nebyla napsána a že by Hašek nebyl Haškem, jehož jméno letělo Evropou.

Hašek, jak víte, zemřel záhy. Zemřela i paní Šůra. Zemřel i jeho věrný druh a trpě-

.....

livý přítel František Sauer. Jenom Švejk - tento pykník, extrovert a cyklothym s naprostým smyslem pro realitu bez příkras, žije si vesele dál nejen na své putimské pouti, ale na pouti téměř po celém světě, kam někdy neměl namířeno.

Dosti Wolkra!

Seděli jsme u dlouhé tabule v domě Wolkrových na náměstí v Prostějově. Proti mně posadili dívku, kterou paní Wolkrová oblékla do hlubokého smutku černého krepu a černých krajek. Její tvář, když ji za rakví vedl bratr Jiřího, zakrýval hustý závoj a tak teprve u stolu mohli jsme zahlédnout uplakané oči poslední lásky Wolkrovy.

Bylo pár chvil po Wolkrově pohřbu. Dozněly smuteční řeči a Marie Majerová hodila na rakev, kterou lehce spustili do hrobu, svěží snítky vavřínu. Zkřehlí a zamklí vydali jsme se na zpáteční cestu. Rychle se blížila zimní noc. Na hanáckých polích a rovinách ležel sníh.

.....

Vraceli jsem se od hrobu a před námi byl celý dlouhý život. U bran hřbitova jsme se chtěli rozloučit a spěchat na večerní vlak. Paní Wolkrová však nedala a pozvala nás do svého domu, odkud před hodinou vyšel původ.

Wolker - to nebyl první tragický osud básnický v naší novodobé literatuře. Téměř každá generace má mrtvého, který opustil své dílo sotva započaté. Příroda, která jim poskytla jen tak krátký čas, obdařila je zato zdvojnásobenou silou tvůrčí. V krátkém čase svého života řekli víc než jiní za mnoho let. Možná, že je to jen zdání, nevím, ale přejme jim to. Tím více byli však milováni po své smrti. Wolker byl svými čtenáři milován již zaživa.

Kolik nás bylo u Wolkra, už si dobře nepamatuji. Snad dvanáct, snad patnáct..

Vedle plačící dívky seděl Konstantin Biebl, efébsky pohledný milý mladý muž s něžnými očima. Byl spolu s Píšou nejbližším přítelem Wolkrovým a obracel se dvorně k mladické černé nevěstě.

Nebylo pražádným tajemstvím, že přemphé z mladých žen, které se v těch letech ocit-

ly v naší blízkosti, spočinuly na Bieblově chlapecké tváři se zalíbením. A také nebylo tajemstvím, že Biebl tyto pohledy ochotně přijímal a oplácel.

Jiří Wolker seznámil se s touto dívenkou patrně v prostějovských tanečních hodinách, ale k důvěrnějšímu sblížení došlo až na akademickém věnečku v lednu 1923, tedy rok před jeho smrtí. O této lásce svědčí báseň o šťastném děvčeti, kterou napsal o dva měsíce později.

Ještě před večeří pozval pan Wolker Horu a mě do svého pokoje a přinesl účetní knihu, jaké bylo vídat na stolech v bankách a spořitelnách. Byla podlouhlá, vázaná v nazelenalém plátně s temnými pruhy. Na jejím štítku bylo krasopisně napsáno: Nemoc Jiřího. Pan Wolker byl ředitelem prostějovské spořitelny. Knihu otevřel a položil před nás a upozorňoval na zapsané obnosy, které musil vynaložit na nemoc svého syna. Lékařům, sanatoriu v Tatranské Poliance a nakonec i pohřebnímu ústavu v Prostějově. Byli jsme rádi, když nás paní Wolkrová zavolala k večeři a unikli jsme z dosahu smutných cifер.

.....

Uprostřed večeře poprosila náhle paní Wolkrová o trochu pozornosti, povstala u stolu a počla jímavě hovořit o svém synovi, o jeho příchyllosti, která trvala už od dětství a neztrácela na něžnosti ani v létech, kdy Jiří dospěl. Svěřoval se jí se vším. Četl jí své první literární pokusy, aby ji později zasvěcoval i do prvních milostných zalíbení a úspěchů u prostějovských děvčat. Všechno, co se týkalo Jiřího, provázela svým láskyplným zájmem. Pak si jen posteskla, na to, že Jiří vedl v Praze život bohémský a bouřlivý, a tak si přivodil svou nemoc, která ho zahubila. A podívala se na ~~mám.~~ mě.

Konečně obrátila se paní Wolkrová k dívence ve smutku. Spočinula na její smutné tvářičce a hlasem poněkud zvýšeným ji požádala, aby se na památku Jiřího a jeho lásky vzdala všeho světského života a vstoupila jako řeholnice do kláštera.

V té chvíli jsem postřehl, že Bieblovou tváří škubl krátký úsměv. Co si myslela čtená nevěsta, nevím. Dnes má již dospělé děti a byla prý v životě šťastná.

Na cestě k nádraží se mi Kosta Biebl avě-

řil, že v okamžiku, kdy paní Wolkrová posílala dívku do kláštera, jeho opovážlivá ruka pokoušela se pod hlubokým ubrusem dlaní sevřít dívčí koleno.

Téhož roku, kdy umírá Jiří Wolker, zemřel v Paříži Anatole France.

Nejen Paříž, celá Francie byla ho plná. A Francie, jejíž jméno si zvolil za své příjmení, vystrojila svému velikému básníkovi pohřeb, jaký si podle mínění úředních míst zasloužil. Vystrojili mu pohřeb státní se vši pompou. Byl to průvod lesklých cylindrů a vojenských uniforem. Francie to dovede! Pařížští surrealisté vytiskli však k této příležitosti leták s heslem:

Il faut tuer le cadavre.

A leták s tou nejvážnější tváří rozdávali lesklým cylindrům.

Pomstili se jednak Franceovi za jeho nevlídný postoj k jejich hnutí a pak - a to bylo asi hlavní - zásadně odmítali smekat a klanět se před úředně petrifikovanou básnickou velikostí a slávou.

Proč to však vyprávím!

Když zemřel Jiří Wolker, popularita jeho

.....

poezie rychle vzrůstala. Nebyli to ~~ja~~ mladí komunisté, kteří z básnických rukou přijali jeho revoluční odkaz, hlásil se k němu kde-kdo. Ba dokonce i kruhy politicky odlehlé a nepřátelské. Jeho verše se ozývaly z míst, kde bychom to nejméně očekávali. Této popularitě nahrávala nejen sama Wolkrova poezie, časová svými myšlenkami a blízká šťastnou sdělitelností, ale i tragický a předčasný konec mladého a tolik slibujícího života. I mrtví nás na svých smutečných oznámeních téměř napořád ujišťovali slovy Wolkrovými, že jejich smrtí se na světě pranic nezmění a jen několik srdcí se zachvěje.

Nakladatel vydával Wolkrovy knihy znova a znova, chystal sebrané spisy. Vycházelo vše. I první básnické pokusy studentské, první básničky, deník a kde co/ž bylo.

V řadě drobných bibliofilských tisků, jako byly studentské Básně v próze, Klytie a Děti, básně, které byly básníkoým zave-ním na cestě k Těžké hodině, vydal Petr i Zápisky z nemoci ý a Dopisy slečně K., které psal Wolker své poslední lásce. Nakladatel dal dopisy opsat kaligraficky, Cyril

.....

Bouda nakreslil básníkův portrét a paní Wolkrová napsala předmluvu. Knížka vyšla v jediném výtisku. Po čase si tento unikátní výtisk paní Wolkrová od nakladatele vypůjčila a svou předmluvu z publikace vytrhla. Předtím se sice poškorpila se svým nakladatelem, ale zdá se, že to věru nebyl jediný důvod tohoto vážného kroku.

Zkrátka celá veřejnost byla zahlcena kultem Wolkrovy poezie a konjunktura její trvala.

Tato slávu bychom byli nešťastnému příteli přáli, kdyby v tomto kultu nebylo cosi retardačního, co nás nutně popuzovalo a co nám prostě překáželo v době, kdy jsme dospěli k počátkům svého nejvlastnějšího díla, které nemělo, a to jsme si samozřejmě přáli, zůstat ve stínu poezie Wolkrovy.

Přihlásili jsme se k evropskému proudu poezie, který byl předznamenán jménem Apollinairovým. Mnozí z našich kritiků poukazovali, že Wolker se odvrátil od Apollinaira a navázal na tradici Erbenovu.

Poezie Erbenova nám v té době říkala málo a Apollinaira jsme milovali a s Nezvalem a hlavně s Teigem jsme právě vymýšleli poe-

.....

tismus, poezii životní pýchody a rozkošných
chvil.

Ale nebyli jsme to jen my nejmladší, ale i Hora, tento magnus parens poválečné poezie, se uchyloval od proletářské a revoluční poezie do krajin duše, aby se stal básníkem svých dvou tří nejkrásnějších knih.

A tak po vášnivých debatách jsme se shodli na protiwoolkrovské akci a vymysleli si bojovné pregnantní heslo Dosti Wolkra! Nemohu nepoznamenat, že Nezval touto akcí nadšen neby., ale nakonec neprotestoval. A poněvadž jsme v té době neměli žádný časopis, obrátili jsme se na Černíka, který v Brně redigoval časopis Pásmo. Hned v příštím čísle se pod tímto heslem objevil nedlouhý, a ne právě nejšťastnější komentář, a byla mela. Později se objevilo, tuším že v časopise Listy pro umění a kritiku, svolání několika autorů mámo Devětsil. Pokud se pamatuji, soustředil se pak protiútok Wolkrových zastánců na ně. Neprávem. Vymyslel jsem je já. Už je to dávno!

Kult Wolkraův ovšem pokračoval pak samozřejmě dál. To už nám však nikterak nevadí-

lo, protože jsme si aspoň ve svých představách uvolnili cestu. A generace avantgardy, o které někteří mladí lidé dnes mluví jako o legendě, měla záhy úspěchy navšech úsech: v poezii, ve výtvarnictví, v hudbě, a v architektuře. V té zejména. A v poezii také.

A pokud je nutno tuto generaci pro historii umění nějak označit, věřte mi, byla to generace Teigova.

Jestliže jste v tomto okamžiku zaslechli tichý vzdech, nevšímejte si toho. To jsem si povzdechl já naě krásou těch dávných let, kdy jsme byli šťastni, a nevěděli jsme o tom.

Dnes už to víme.

U hrobu rabbiho Löwa

Před lety navštívil Prahu pařížský architekt Auguste Perret, stavitel katedrály v Reinci. Sotva vyšel z nádraží, zeptali se ho jeho žáci a známí, kteří ho přišli přivítat, co by si chtěl v Praze prohlédnout nej-

.....

dříve. A Perret jako by s mírným podivem
nač touto otázkou odpověděl: No přece Starý
Židovský hřbitov!

Proslulost této památky vyčítá. Jak mohli povolaní i nepovolaní činitelé přivolit k zbytečné asanaci středověkého židovského města, byť i požáry již dost ochuzeného a porušeného, jak mohli dovolit, aby byl okrájen i Židovský hřbitov pro parcely stupidních činžáků, trčících tam podnes k ostudě svých původců. Pět synagog, hřbitov a zbytky ghetta tvořily by dnes stavebně historický areál, význačný i tradicí učených pražských rabínů a ověřený starožidovskými pověstmi, proslulými ve světě.

Na Starém židovském hřbitově octl jsem se kdysi s Nezvalem, a to v letech, kdy naše verše byly mladičké jako dívky v prvních třídách gymnázia.

V těch časech, ale myslím že i později, ba až do konce svého života, vzrušoval jsem se Nezval vším, co bylo poznamenáno tajemstvím a romantikou. Vím, že xx vyhledával jasnovidky, snil o grištálové kouli, dával si hádat z písma i z ruky a tomuto poslednímu

.....

umění se dokonce i přiučil. Bedlivě studoval knihy o astrologii a horoskopech. Do počítání horoskopů ho nakonec odborně zasvětil dramatik Jan Bartoš. Je známo, že si předvídal i vlastní smrt. Aspoň tvrdil, že zemře o velikonočních svátcích. Pamatuji-li se dobře, zemřel na Bílou sobotu. Určitě však nečekal, že tak záhy.

Šli jsme z Hanavského pavilónu, kam jsme vzácně chodívali na sklenku absintu. To byl tak trochu básnický obřad. A na víc jsme obvykle nemívali. Snadno mě Nezval přemluvil.

Na hrobku rabbiho Löwa kladli Židé už odedávna kamínky - jako na hroby svých známých - a vyslovovali přitom svá přání, žádajíce zázračného rabbiho, aby je vyslyšel. Účinnější však prý bylo toto přání napsat na malý kousek papíru a vhodit je přímo do hrobky úzkou škvírou mezi deskami kamenů. Nezval vytrhl z kalendáříku dva lístky a jeden mi podal. Sám pak napsal: Chci být slavným českým básníkem a být živ do devadesátilet. A tajuplně vložil lístek do hrobky. První přání, jak víte, mu rabbi ochotně vyplnil. Druhé nikoli.

.....

Já napsal jen jediné, drobné, ale toužebné přáníčko a vyplnil mi je v nejbližších dnech. Jednoho krásného jarního dne ve Střimově.

Pár minut před smrtí

Ve světové literatuře není jistě jediného životopisu F. M. Dostojevského, v němž by jeho autor nepřipomínal a nezdůraznil chvíle, kdy byl Dostojevský odsouzen k smrti a prožil chvíle, kdy smrt měl již na dosah. To je samozřejmé. Kdo by opomenul připomenout těch pár jistě závratných minut, kdy odsouzence a mezi nimi i Dostojevského odvezli až na Semjonské náměstí v Petrohradě, kde v nejposlednějších vteřinách jim car udělil milost. Jaký to úděsný a otřesný prožitek pro autora, který s geniální tvůrčí rozkoší dovedl lidskou duši svléknout do nahoty a podívat se až na dno lidské krve, zmítané a poháněné v těle všemi možnými náruživostmi a vášněmi.

Dostojevský však o tomto vrcholném oka-

mžiku svého života píše až překvapivě prostě. Zatímco v pozdějších dopisech ze Sibíře, kam byl po udělení milosti poslán, napsal svému bratrovi mnohé a podrážděné dopisy, ve kterých dopodrobna vypisuje všechny útrapy a krutosti, jimž byli trestanci vystaveni a které přece jen jsou zcela nesrovnatelné s hrůzou blízké smrti, o těch několika minutách píše celkem klidně a prostě: Oblékli je v bílý popravní šat a přivázali je po třech ke kůlu. Ještě v posledních okamžicích podařilo se Dostojevskému obejmout své dnuhy. Pak jim dali políbit kříž a nad jejich hlavami zlomili kordy, protože byli šlechtici. V nejposlednějších vteřinách si uvědomil, jak miluje svého bratra. Toť vše. A je to vyprávěno právě s takovou stručností a klidem, jak to píše já.

Květen roku 1945 zastihl nás několik redaktorů a redakčních zřízenců spolu s úředníky administrace v Lidovém domě v Hybernské ulici, kde jsme již chystali nový osvobozený deník Práci. Spolu s námi pracovali tam ostatní na prvním čísle poválečného, nikoliv již ilegálního Rudého práva. Když v

.....

sobotu 5. května počali občané v pražských ulicích shazovat německé firmy, zatýkat nacionalistické vojáky a počalo Pražské povstání, zůstali jsme již v redakci a přidali se k nám i ostatní: sazeči, metěři a pomocný personál. Přispěchali i ostatní redaktoři a počali jsme ihned pracovat. Za chvíli zaduněla rotačka a kolportéři roznášeli po městě již první výtisky. Když se v ulicích ozvala první střelba, uchýlili se do Lidového domu i náhodní chodci, kteří nemohli již bez nebezpečí přeběhnout ulice ani nahoru na Žižkov, ani k Prašné bráně. Na Lidovém domě vlála československá vlajka s rudým praporem. Na zahradě domu kvetly kaštiny. A uprostřed kaštanů rostl strom ginhgo biloba, u nás dost vzácný, památka na doby, kdy palác patřil ještě Kinským a uzavíral šlechtickou zahradu.

Masarykovo nádraží bylo obsazeno českými lidmi a Němci je bombardovali. Dělovým nábojem byl zasažen i Lidový dům a na nádvoří létaly střepiny granátů i kulky. Protože Němci se opevnili nejen v Ymce na Poříčí, ale i v sousední Anglobance, hvíždaly nám

.....

střely i nad psacími stroji a nad účesy našich písarek. A tak jsme se uchýlili s celou redakcí dolů do podzemí, k rotačce a do stereotypie a ještě níž do skladiště papíru. Psal jsem květnové verše na rolích novinového papíru ve skladišti a psalo se mi pěkně. Jaképak pracovní stoly! Nocí splývaly se dnem, plynuly dramatické dny, sobota, neděle, pondělí a úterý!

Posádka, která na příkaz povstaleckého velitelství v kasárnách Jana Žižky na Josefském náměstí měla Lidový dům bránit, byla nepatrná a skromně vyzbrojena. Trošky zbraní se zmocnili, když se jim podařilo odzbrojit německé vojáky, kteří obsadili sousední hotel Monopol proti nádraží. Situace se však změnila rychle v náš neprospěch, když Němci dobyli Masarykovo nádraží a postříleli všechny, které tam zastihli. Jen několik lidí se podařilo se zachránit v Lidovém domě, kam se uchýlili s prázdnýma rukama v poslední chvíli. A pak šly již události ráz na ráz. Němci se zmocnili vzápětí rohového domu v Havlíčkově ulici a Hybernské. Tam objevili v lahůdkářství zásoby vína a šampaň-

ského. A protože sklepy byly podle rozkazu propojeny, rázem octli se v Lidovém domě; zatím se miniaturní posádky rozdělila mezi sklep a hlavní vchod. A Němci se blížili s pancéři. Jediný z obránců ve sklepě použil pušky a zastřelil prvního pronikajícího vojáka. Voják padal k zemi právě přede mnou a tak jsem měl poprvé možnost vidět, jak vypadá smrt zblízka. Ještě na zemi volal voják svým druhům, aby stříleli, ale už se mu nepodařilo zvednout pušku. Ba ani neměl tolik sil, aby stiskl spoušť ležící pušky. Tak rychle unikal mu život z rány v břicho.

Chvíli jsme zmateně šlapali v jeho krvi, ale důstojník, který se objevil v prázdném zdi, nám přikázal, abychom zdvihli ruce. Oddělil ženy, které zůstaly ve sklepení, a mužům poručil, aby odešli zadním vchodem do Havlíčkovy ulice a odtud do haly hořícího Masarykova nádraží. Vojáci, kteří nás provázeli, s úsměvem nás ubezpečili, že na nádraží budem ihned zastřeleni. Museli jsme si nejprve usednout na koleje. Pár kroků od nás byla hromada mrtvých českých lidí, kteří byli postřeleni před chvílí. Čekali jsme

.....

jen, až odjede dlouhý lazaretní vlak, stojící na koleji za námi. Byl plný těžce raněných, kteří leželi na palandách nad sebou. Jen z rozmaru zastřelili nám před očima chlapce, kterému naneštěstí čouhalo zpod kabátu starodávné rakouské bodlo, a pak staršího muže, o kterém někteří němečtí vojáci tvrdili, že ho viděli střílet. Oba střelili revolverem do vazů. Když crčí krev z rány v týlu, není to pěkná podívaná. Starší muž mlčel, ale hoch před smrtí žalostně zakvílel.

Nevím proč, ale patrně jen proto, že nemohli už rychle vypravit z nádraží lazaretní vlak a požár na nádraží se šířil, poručili nám, abychom se zvedli a v řadě po dvou vyvedli nás přes nákladní nádraží do Hybernské ulice a hnali nahoru k Žižkovu. Ředitelství železnic na kraji Žižkova hořelo. Také protější dům u Bulhara byl v plamenech. Žár požáru byl tak prudký, že jsme si museli obličeje chránit kapesníky.

Kolikrát, ach kolikrát jsem běhával šťasten a spokojen touto cestou nad nádražím. Už od nejranějšího mládí. Tudy jsem spěchával, když jsem odjížděl šťasten do Krahup

.....

na všechny prázdniny a nazpět do mamínčina náručí. A teď jsme touto cestou šlapali mlčky, plni úzkosti, nevědouce ani kam.

U Hrabovky jsme zahnuli dolů do Karlína ke kasárnám Jiřího z Poděbrad. Tam nás postavili ke zdi a čekali jsme opět. Znovu jsme se dozvěděli, že budeme zastřeleni na dvoře kasáren. Ale na dvoře se zatím chystali Němci k útěku z Prahy a přípravy nebyly dosud skončeny.

Když jsme šli kolem Hrabovky, pohladil nás jarní vánek plný vůně šefíku ze sadu na vrchu Vítkově, kde jsem v lehkých, nevinných radostech a bezstarostném smíchu, s prsty propletenými s dívčími prohloupl pár dní a vzpomínal, jak tam vonívaly hnědé letní fialy, jejichž vůně se nemohu dodnes nasytit. A z vyhlídkového pavilónu, který je tam podnes, je jeden z nejkrásnějších pohledů na Prahu, když trochu zamžený kouřem lokomotiv z nádraží pod vrchem.

Dvakrát šli středem ulice kolem nás parlamentáři tam i zpět s bílým praporem na rameni. Ani se na nás nepodívali. Neměli jsme tušení, oč v těch chvílích vyjednávali. A

.....

tak jsme všichni prožívali horké chvíle dál, až se v poslední chvíli Němci rozhodli a vyměnili nás za skupinu německých žen, dětí a starců, které naši zadrželi na útěku. Jak dlouho jsme stáli u zdi kasáren, neměl jsem tušení. Hodinky mi stáhl německý voják na cestě z Lidového domu. Zdálo se mi však, že to byla věčnost.

Pak nás Němci bryskním rozkazem rozehnali na všechny strany. Po delší procházce kolem barikád octli jsme se s Píšou a dvěma druhy u Trojského mostu. Tam jsme u známých přespali poslední bouřlivou noc a z oken čínžáku, který tam tehdy stál ještě téměř osamělý, dívali jsme se na Schörnerovu armádu, jejíž část stála na silnici svažující se od Bulovky k Trojskému mostu.

Při vědomí samozřejmě nesouměřitelnosti geniálního spisovatele světové slávy a brika malé země, záviděl jsem tak trochu Dostojevskému, možno-li to takto říci, tu jedinečnou zkušenost: být odsouzen k smrti, poznat okamžik, kdy se člověk musí nutně rozloučit se životem, přijmout neúprosný fakt, pak okusit znovu jistotu a sladkost života

.....

a zachránit se. Poznat těch pár strašlivých minut, kdy čas rychle vleče člověka k jeho zmaru, a pak se podívat na širou rozlohu času, která leží před ním jako překrásná krajina. Jaké to musí být drama, které v člověku za těch pár chvil proběhne. Co znamená takový okamžik pro každého a pro spisovatele zvlášť, neboť on má schopnost formulovat přesně takový prožitek.

Aniž bych srovnával cokoli jiného než právě jen tuto lidskou příležitost, chtěl bych pro svou osobu říci toto:

Když jsme stáli u zdi karlínských kasáren, vytáhl jsem z kapsy kousek sýra, s chlebem, kterého jsem se zmocnil z německých zásob, když jsem opouštěl hotel Monopol. Byly to ještě zásoby německých vojáků. Chléb a sýr nebyly už čerstvé, ale snědli jsme to hladově. Pak jsem myslil na své doma. Věděl jsem, že byli celkem v bezpečí. A přitom jaksi v podvědomí nepřipouštěl jsem si vůbec myšlenku, že bych je neměl spatřit. Tu jsem ze svých myšlenek rozhodně odháněl. Pak jsem se díval na smutné a ošklivé domy naproti. Všechna okna, patrně z opatrnosti, byla za-

.....

vřena. Jen chvílemi se poodhrnula někde záclona a objevila se lidská tvář. Pak jsem zahlédl nedaleko karlínského viaduktu plechový, pouliční záchodek, na který jsem měl groteskní vzpomínku.

Před mnoha lety nakreslil tam neznámý, ale zřejmě dost zručný kreslíř dehtovou barvou ženský akt v nejpovážlivější pozici. Jako chlapci chodili jsme se na tu kresbu často dívat. Byla tam dost dlouho. Vzrušovala nás! A v chlapeckých letech byl to zážitek zcela mimořádný. Ve chvílích, kdy jsme stáli u kasáren, vytanula mi ta kresba zřetelně na mysl, ačkoliv jsem předtím na tento trochu nesalonní zážitek téměř zapomněl.

A znovu jsem se díval do šerých oken naproti. Z komínek se kouřilo a mě napadlo, co ti šťastní lidé, kteří nemusili stát u zdi kasáren a jen se dívali chvílkami na nás zataženými záclonami, co asi vaří dnes k obědu. Proboha vás prosím, nepovažujte to za statečnost, ale já v těch chvílích na mou věru na smrt nemyslil, ačkoliv, a s tím jsme už jaksi počítali, čekala nás pár kroků odtud na dvoře.

.....

A když nás rozehnali na všechny strany a když jsme se nadechli sladkého vzduchu svobody a když jsme zaslechli i pražský rozhlas oznamující zvýšeným hlasem, že Němci kapitulovali, mohu říci, že v tu ránu jsme rázem zapomněli na prožité chvíle.

A po letech?

Nedávno se mi stalo, že jsem se octl právě v těchto místech, kde jsme prožívali ty přetěžké okamžiky, a vůbec jsem si na ně nevzpomněl. Teprve když jsem se octl doma, napadlo mě, že jsem šel těmi místy a neuvědomil jsem si to.

Smíchovský dans macabre

Muži vyznají se v mnohém, bž, řekněme, ve všem. Ovládají složité mechanismy a ke kybernetickému stroji sklánějí se věru s menšími rozpaky než tipmanzelka k svému stroji psacímu. Ale často, když se přiblíží k ženě, stává se, že jí nerozumějí vůbec. Já vím, řeknete, že žena není žádný stroj. Ovšem že není, ale i tak! Jiní muži bravurně

.....

vypočítávají úchytky v drahách nikdy neviditelných hvězd, ale v ženách, s kterými se na jejich oběžných drahách setkávají denně, se nevyznají. To, co je tak zvláštní a jedinečné v počínání a gestech žen, jim prostě uniká.

Byli takoví i spisovatelé! Na stránkách knih přesvědčivě hovoří o ženské duši, neboť psychologii rozumějí dobře, ale jejich vlastní manželství jejich vlastní vinou žalostně ztroskotala. A byli to spisovatelé slavní a slovutní. A nejhůře na tom bývají ti, kteří se procházejí po zahradách filozofie.

Jako by přitažlivé tajemství žeg bylo vůbec tajemstvím! Či snad přece jenom je?

Chci však vypravovat o smrti Karla Teige-
ho a zcela nevhodně začínám téměř od konce.
Je zapotřebí vyprávět od samého začátku.
Mrtvý si toho sám žádá.

Když jsme se s Teigem rozhodli, že se poprvé podíváme do Paříže, přemluvil mě, abychom si na cestu dali ušít nové pěkné šaty. Abychom reprezentovali tuto zem, což od nás nikdo nechtěl, ale abychom také trochu reprezentovali i naše moderní umění, a to jsme chtěli sami. Po Praze jsme chodili všelijak.

Teige měl na Národní třídě známého krejčího pana Turka, který měl svou dílnu nad bývalou kavárnou Unionkou. Nebyl to krejčí ledajaký, ani zvláště laciný. Peněz měl jsem maloučko a trochu jsem zaváhal, ale nakonec dal jsem si říci. Pan Turek nám vybral šedou anglickou látku, které se říká "pepř a sůl" a šaty nám brzo ušil. Za čtrnáct dní pak už jsme v nich šlapali po bulvárech s kloboučky "líbezně opršalými", jak říkala Milena Jesenská, tehdy ještě módní referentka.

Eiffelova věž, kterou jsme předtím dost zbožně vzývali, dívala se na nás netečně.

V Paříži je krásně, i když prší. Nat ož když je pěkně. Tehdy byl navoněný letní den a měli jsme schůzku s malířem Šimou. Hledali jsme Rue Ségnier 14, když před námi vyhoupla se z auta překrásná mladá žena. Elegantní, samozřejmě! Byla jako vystřižená z Colletina románu. Závoj jí oči neskrýval a na zápěstí zvonilo třpytivé zlato náramků. Přechvěla se kolem nás v obláčcích vůně a byli jsme tak okouzlení, že jsme se zastavili a pohlédli na sebe.

"Škoda, že nemám čas," povídal náhle Tei-

ge, "tu bych si namluvil!"

Trochu mě to sice překvapilo, ale Teige to řekl tak samozřejmě, že jsem mlčel. Ostatně do těchto a podobných věcí jsme si nikdy nemluvili.

Dnes, po padesáti letech, poznávám, že jsem se divil zbytečně. Teige měl pravdu! Muž je muž a má vždycky mířit výš, než může. Ostatně jen tak vznikají krásné a zajímavé nešťastné lásky, o kterých čtenáři rádi čtou.

Sbohem, Paříži! Už nikdy nebudeš tak krásná!

Když jsme se vrátili do Prahy, bylo nám asi dvacet pět let a měli jsme v očích nadšení. A tohhy! Škoda jen, že jsme si tehdy jen málo uvědomovali přítomnost svého štěstí. Žel, to se pozná, až je už všechno pryč.

Devětsil se rozrostl, noví členové přibývali. Tím víc však nás překvapovalo, když Teige počínal vynechávat schůzky ve Slávii. Přicházel nepravidelně a ztrácel se beze stop. Už nás večer nepřemlouval do barů, kde saxofony tak svůdně lkaly k tancům a tanečnice nabízely svá náručí.

Toyen - tenkrát jsmejí ještě říkali Man-

.....

ka, řekla to Teigemu upřímně.

"Ty jsi se zabouch, víd?"

A Teige s malými rozpaky se přiznal. Od mládí vyznával Teige právo na volnou lásku. Manželství - to byl však měšťácký přežitek.

Tenkrát jsme někde v ulici zahlédli Nezvala, jak nese do své domácnosti žehlicí prkno. Patrně to nepřipustili do tramvaje. Držel je jako kytaru a vypadalo to dost komicky. Toyen vyprskla smíchy a Teige byl zle ironický. A Nezval, celý rudý, byl v rozpácích.

Pak život šel a ubíhal, hřměl a míjel. Každý den jsme umírali tak trochu, jak radil Tristan Tzara, ale o čase nikdo nepřemýšlel. Vydávali jsme knížku za knížkou, veršů jsme měli plné kapsy. Chtěli jsme "děsit měšťáky", ale děsili jsme je patrně mírně. Neměli z nás žádný strach.

V roce 1929 spolupodepsal jsem manifest sedmi spisovatelů. Z těch sedmi byl jsem nejmladší. Mí přátelé Teige, Nezval, Halas, Píša ještě s jinými autory vydali protimanifest a já na návrh Julia Fučíka jsem byl vyloučen z Devětsilu.

.....

UŽ mě to však tehdy tolik nebolelo. Devětsil pomalu končil své tvůrčí poslání v českém kulturním životě a blížil se k závěru své krásné a bohaté historie. Členové už začínali nepotřebovat mladý spolek, který by pomáhal jejich práci. Mnohé z věcí avantgardní generace byly již probojovány a každý z nás už byl natolik hotový, že se rozhodoval jít vlastní cestou a nechtěl být spoután pravidly spolkové hry, která jsme si pro Devětsil vymyslíli a která Teige dost přísně prosazoval.

A pak do pravidelných schůzek začaly přímo i nepřímě zasahovat naše dámy, a tak bývalo čím dál tím víc prázdných židlí kolem stolu.

Však to dobře znáte. Chtějí-li, dovedou ženy rozvrátit i říše. Natož umělecký spolek. Ale ženy to nebyly, kdo rozvrátil pěkná přátelství mladého sdružení. Ženy ne!

Nezval ve svých vzpomínkách vypravuje, jak jsem večer co večer, když jsem se pozdě rozloučil se svou dívkou, spěchal tam, kde jsem tužil své přátele. Ano, měl pravdu, bylo tomu tak. Toužil jsem však hlavně po Teigem, s kterým jsem vždy potřeboval hovořit.

.....

Byl to rádce i přítel neúnavný a účinný.

Co se mě dotklo při rozchodu nejvíce, bylo spíš poněkud nalomené přátelství s Teigem. Stýkali jsme se čím dále tím vzácněji, ačkoliv jsme se zpočátku oba snažili, aby tomu tak nebylo. Když však později Nezval s Teigem přivezli z Paříže surrealismus, setkával jsem se s nimi méně a méně. Navázali nová přátelství s umělci francouzskými a Nezval s celou svou brutální robustností vrhl se do proudu nového hnutí. Zatímco Teige spolu se surrealismem soustředil svůj zájem na moderní architekturu.

A tak jsem začal míjet schody do Slávie a pilněji navštěvovat Révu.

Bydlím dost blízko motolské nemocnice. Už léta, vždycky před zimou, slétají se nad areálem nemocnice havrani a svým nepříjemným zpěvem rozvířují ticho. A zalétají i k nám. Někdy jich tu máme plné nebe. A tu, na tomto místě své knihy a ve chvíli, kdy jejich křik doléhá jako memento času, který se mi už nachyluje, chtěl bych ještě poděkovat svému milovanému, mrtvému příteli. Dokud mám ještě trochu času! Než bude pozdě!

.....

Nebylo toho málo, co mi dal, kromě krásného přátelství. A bylo toho víc, než jsem si ve své mladé domýšlivosti kdysi připouštěl.

Otvíral mi postupně svět moderního umění, který jsem neznal a při své chabé znalosti jazykové znátani nemohl. Měl jsem poezii rád, ale Teige mě ji naučil milovat, právě tak jako výtvarné umění. Naučil mě dívat se na moderní obrazy a sochy. A učil mě opatrnosti, které je zapotřebí ve světě umění. Ne všechno je umění, co si takto říká, co se nám nabízí a co je nám někdy vnucováno.

Vzpomínám si, jak Teige ještě hodně mladý se svým přítelem Vladimírem Štulcem, který psal o hudbě a byl rovněž později členem Devětsilu, chodívali na zkoušky Českého kvarteta. Bylo to nějaké rodinné přátelství, už si nevzpomínám jaké. Teige měl sice hudbu rád, ale odborně jí zdaleka nerozuměl. A po jedné zkoušce vyslovil příznačnou obavu, zda primárius K. Hoffmann nehraje na svůj nástroj jen tak krásně jako krásně Švabinský maluje. A když kdosi v novinách rozvířil marnou anketu, aby za německé slovo kýč bylo nalezeno slovo české, Teige bez rozpaků, ale trochu

.....

krutě navrhoval: R. U. R. A to jsme Čapky dobře znali a jejich zářivé hlubiny, Krakonošovu zahradu a Boží muka jsme milovali. A Čapkům jsme vděčili i za jméno Devěsil.

Jen v jediné věci Teige u mne neuspěl. Vytřvale, ale marně mi domlouval, abych se naučil moderním tancům. Nabízel se dokonce, že mě bude sám učit. Nezval měl k těmto hodinám tance hrát na piano.

Teige tančil rád, s plným zaujetím. Na knihovně měl připevněnou připínáčkem titulní stránku starých L'Illustrations s rekošnou kresbou Gavarniho, na které mladičká dívka vrátivší se právě z plesu usnula ještě v plesovém úboru na stole. Pod kresbou byla jen málo pozměněná slova Kristova: Buďe jí mnohé odpuštěno, protože mnoho tancovala.

V třicátých letech vídal jsem se s Teigem už jen vzácně a spíše náhodně. Zato však po válce, když nakladatelství Družstevní práce se snažilo podle svých možností usnadňovat život spisovatelům, kteří nemohli nebo nesměli publikovat, setkal jsem se s Teigem častěji. Existovala pak jakási smlouva, podle které bylo možno Teigovi poskytovat zálohy. Do

.....

samé věci nebyl jsem však již zasvěcen.

Po válce natrefil jsem Teiga častěji. Přicházel do knihkupectví Otty Gírgala. V malé a těsné místnosti U Anděla na Smíchově bývalo někdy plno. Od Teigeho kupoval Gírgal, jistě šenerózně, antikvární knihy, neboť ani po válce nevedlo se Teigovi nijak pěkně.

S dávným nadšením, které jsem tak dobře znal z počátků Devětsilu, vypravoval mi Teige o menší skupině svých přátel, malířů, básníků surrealistů, s kterými se scházel.

A naříkal si už tehdy na bolesti žaludku. Tuto chorobu si také léčil, ale útrapy neustávaly. Nebyl to ani žaludek, nebyla to ani rakovina, jíž se obával. Bylo to srdce. Na to nemyslí.

Teige zemřel 1. října 1951. Byl to tesklivý den plný podzimu. Elektrokardiogram lhal. Lékař, který jej nedlouho před Teigovou smrtí četl, nemohl podle záznamu přístroje konstatovat nic jiného, než že jeho srdce pracuje zcela normálně. Nepracovalo. Normálně nepracovalo už dlouho. Srdce Teigovo bylo tak rozervané, že lékař, provádějící pitvu, nemohl uvěřit, že s tímto srdcem mohl ještě a tak žít.

.....

Byl to důsledek intenzivní práce, která mu téměř doslova nedávala spát. Pracoval celé noci. Večer po 22. hodině usedal si doma ke stolu a pracoval až do rozbřesku příštího dne. Poháněla ho nutnost. Měl obavy, aby knihu dokončil. V té době byl totiž soustavně napadán příkrými a nespravedlivými kritikami v pražském tisku. Protože byl bezbranný, vznikly po jeho smrti mnohé pověsti, vyvolané i tichem, které náraz obklopilo jeho smrt, jeho jméno a ovšem i jeho knihy.

André Breton ve své monografii o malíři Toyen uvedl jako skutečnost jednu z těchto pověstí, že totiž Karel Teige vzal jed ve chvíli, kdy byl zatýkán, a že jeho žena zabila se ihned poté skokem z okna. Je zapotřebí konstatovat, že Teige nebyl ani zatýkán, ani vyslýchán.

Události, stejně dramatické, udály se jinak.

Jsou ženy, a bývají to ženy spíše mladší, ale někdy i starší, které, stane-li se jim to neštěstí a muž jim zemře, vracejí se z pohřbu a pláčí. Pláčí kolik dní. Pak si utřou slzy, napudrují nos a zvědavě se roz-

.....

hlédnou po světě. Nu, nevytýkám jim to. Takový je život. Jsem při ženách.

Nádherný básník francouzský Alfred de Vigny, majitel rozviklaného manželství, řekl o ženách, že jsou ničitelky vznětů. Ne všechny!

Nedám si nikým vyrvat mýtus ženy, kterým muži již odedávna si věnovali ženinu krásu. Ani stáří, ani nemoc, ani bolest, ba ani zklamání, které bývá nejhorší, nepřipraví mé staré oči o tento krásný pohled na ženu. Jsem zatvrzelý feministka. A ženy bráním, i když to nemají už dnes zapotřebí. Brání se dobře sama.

Těchto pár vět o ženách je předehra. Opona se vznáší a na scéně je muž se svou ženou. Někdo klepe a vstupuje druhá žena. Ne, probůh, nezačíná komedie o manželství, jakých jsme známe na tucty ze všech divadel. Ba naopak, začíná jedinečný děj. Tragédie muže a dvou ženských srdcí.

"Jak jistě víte," psal mi mladý přítel Teigův Vratislav Effenberger, "Karel Teige ve svém romantismu zaujat byl volnou láskou. Miloval upřímně svou ženu. A když počátkem války poznal slečnu E., snažil se dokázat sám sobě i oběma ženám, že jejich vztah může

.....

být šťastný a harmonický."

Věděl jsem o Teigově novém poměru. Jeho ženu jsem znal již z mládí. Byla to vážná, půvabná i vzácná žena. Jeho přítelkyni jsem poznal jen letmo, jednou v knihkupectví u Girgala. I ona byla žena nevšední, rovněž půvabná ~~xxxxxxx~~ a jistě i zajímavá. Při jednom z těch setkání pozval mě srdečně k sobě na smíchovskou Šalamounku. Nebylo to dlouho před jeho smrtí. Jak lituji, že jsem jeho pozvání nepřijal ihned. Zakrátko bylo již pozdě.

Nikdy jsem nepochyboval o vážném vztahu k oběma ženám. Nechtěl být a také ovšem ani nemohl být hercem v banálním manželském trojúhelníku. Divím se však, jak tento neobyčejně bystrý a chytrý člověk mohl se domnívat, že vytvoří mezi oběma ženami klidný a harmonický poměr. Jak mohl nevědět, že v oblasti opravdové lásky něco podobného mezi ženami není možné. Sám mohl obě ženy upřímně milovat, ale ženy, jestliže milují, o lásku se dělit nedovedou. Leželo to na něm jako břímě a stálo ho to mnoho trvalého vypětí. Ani to nepřidávalo síly jeho malátnému, nemocnému

.....

srdci. Zřejmě tím trpěli všichni tři.

Večer co večer pracoval Teige doma. Teprve k ránu ulehl a dopoledne spal. V poledne se odebral ke své přítelkyni na Smíchově. Tam poobědval, bydlela blízko Arbesova náměstí, a odpoledne mu slečna E. pomáhala při excerpátech pro jeho knihu. Tak plynuly dny a uplynuly tři roky od r. 1949 do října 1951.

Osuďného říjnového dne, protože dlouho nepřicházel, rozhodla se slečna E., že mu vyjde naproti. Čekala marně. Cestou se minuli. Teprve když se vracela, našla Teigeho na reifyži u Arbesova náměstí. Opíral se o litinový sloup a volal na ni. Jeho obličej byl zkřiven bolestnou křečí. Byla to už tvář políbená smrtí. S námahou dopravila ho do svého bytu. Chůze už působila jen trýzeň. V bytě si usedl a bylo mu těžko a zle. Spěchala zavolat lékaře. Chvilí to trvalo, než lékařé dostihla. Když se vrátila, byl Teige mrtev.

Bez rozmýšlení se rozhodla, že zemře též. Nejdříve musila však zprávu o jeho smrti sdělit Teigově ženě. Napsala dopis: "Karel už není. Zemřel dnes v poledne." A dopis poslala po taxikáři na Šalamounku.

Jeho žena, jakmile zprávu přečetla, spálila ihned všechnu Teigovu korespondenci. Nebylo jí málo. Ačkoliv se s oběma ženami denně stýkal, oběma psal téměř denně dopisy. A po tomto truchlivém obřadu otrávil se plynem.

Slečna E. žila jen několik dní. Času použila, aby srovnala rukopisy, pokud je Teige měl u ní, a odevzdala je přátelům. A pak následovala Teigovu manželku. Otevřela si kóhoutek od plynu.

Její smrtí ustal tento truchlivý tanec smrti, o kterém veřejnost se mnoho nedozvěděla díky opatřením, která následovala po Teigově smrti.

S jakým krásným a neobyčejným člověkem i umělcem jsme tu žili! Jaké to síly vyzařovala jako bohatá osobnost!

V obřadní síni při Teigově pohřbu bylo téměř prázdkno. Bylo tam jen několik jeho mladých přátel, které jsem tehdy ještě neznal. Z přátel a známých naší generace - byla to generace Teigova a nikoliv Wolkrova, jak se již vžilo - nebyl tam žádný.

Cesta k Nelahozevsi

Té drobné, chudé kytce, nad jiné pohledné a pěkně malované přívětivou červení, říkali jsme červená hluchavka. Trhávali jsme ji na stránkách u Kralup, sušili a její odvar pili na podzim a na jaře, když jsme se otráasali kašlem.

Nebyla to červená hluchavka. Není květina takového jména. Její pravé jméno jsem se dozvěděl až nedávno, když jsem se povaloval v motolském špitále a prohlížel si knihu, kterou mi půjčila jedna ze sester. Byl to Rostlinopis od Jaroslava Petrboka ilustrovaný Svolinským s něžnou přísností. Tam jsem se konečně dozvěděl, téměř po sedmdesáti letech, že květina, kterou jsme trhali, se správně jmenuje ožanka kalamandra a ihned na další stránce jsem poznal její blízkou příbuznou, rovněž chudou a jí podobnou marulku klinopád.

Bože, jaká to krásná jména vymyslili si naši lidé pro dvě celkem nepatrné květiny!

Ožanka kalamandra a marulka klinopád! Říkal jsem si ta dvě jména, jako bych se s tě-

.....

mi zvuky, které dech obracel na patře a na jazyku, mazlil a nemohl se nasytit jejich melodie. Jen proto, abych je mohl vzápětí vyslovit poznovu, popletl jsem si jména: Marulka kalamandra a ožanka klinopád. Ach ne, ožanka kalamandra a marulka klinopád. Jak ta čeština dovede čarovat a co umí udělat z cizího, těžko vyslovitelného slova!

Kvečeru, právě tak jako v ranních hodinách, bývá v nemocnici rušněji. Sestry se chystají po službě do svých domovů a těm, které přijdou na noc po nich, musí odevzdat pacienty ošetřené. Nosí léky na noc, chystají nemocné k spánku, čechrají jim polštáře. A už unavené pobíhají ještě nad pacienty.

"Sestřičko, vy se stále usmíváte a jste ze všech nejhodnější!"

"My bychom byly všechny hodné a všechny bychom se usmívaly, jen kdybychom m to měly časi!"

Téměř sedmdesát dlouhých let to trvalo - tak jsem přemítal, když jsem položil hlavu do tvrdého polštáře, dvě velké války. Měl jsem několik operací, jednu z nich těžkou, desetkrát jsem ležel v nemocnicích, poznal jsem tolik lásek, nenávistí a

.....

vsteků, přátelství i nepřátelství a ještě pojezenácté musil jsem si jít lehnout do nemocnice, abych se konečně dozvěděl, jak se ta jedna květina mého dětství vlastně jmenuje.

Teď tu ležím a jsem už tolik stár, abych si nedělal velké plány pro příští časy, ale přece jen ne stár, abych nedoufal aspoň v m - ději; má chudá, půvabná ožanko kalamandro.

"Jste tu?" zeptala se staniční sestra, když nahlédla pootevřenými dveřmi do mého pokoje. "Dostanete ještě injekci."

Ale já tam nebyl. Seděl jsem na prohřáté vápencové stráni nad dlouhou, úzkou cestou do Nelahozevsi. Kolem bylo plno kvítí. A krásná voňavá řeka pomalu a tiše mījela všechny mé mladé a nedočkavé smysly.

/Úryvek z nevydaných memoárů/

Petr Kabeš:

SKANSENY

ozdobím hlavu slova
jakým vavřínem
pod ním se bude olizovat
solná hůl

-

zavří si před sebou všechny dveře odtud
zůstaň taďy
nečekat

-

...perlородky tam proplouvají
lítacími dvířky prasečnicku
kovovou pružinu dvířek
opakují zpomalené chaluhy

perloročkám povolují slastí svaly
ve vlahém proudu pod stropem

/malá voda/

obklíčen nikoli otáčením klíče
klíčovou dírkou vykrojen
utkvělý profil: vzduchu pán
pán vzduchu, panenka nad vchoodem
do veřejných záchodů

jeho řeč možná jen zpívá
ale zpěv zastavený zdí vypráví
a zase možná jen jemu o něm
a protože kdo vypráví druhému o něm
vypráví o sobě
zpěv mluví o sobě a tím i o zdi
která jej zastavila
která jej vrací a tím i nechtě vydává

.....

a zeď se stává ústy
kam už nelze vejít vezdít se
protože zpívá-li kdo
umí i zpěvu naslouchat
a svědčit o tom neslýchaném slýchaném

-

půjčeným nebeklíčem to zkouším
odemknout zámek pekelcových slov
slova jsou ve vzduchu
zámek je visací
mezi zuby vrže očistcová rez

-

nebe putující novým nebem
hlína putující starou hlínou
nové nebe deroucí se starou hlínou
nová hlína deroucí se starým nebem
nebe plné chodníků a se stopami hlíny
hlína plná chodeb se stopami nebe

.....

všude stopy po stopách
stopy po chodbách a po chodnících
stopy ve hlíně a stopy v nebi
stopy které bíle odrolují
mapu do věrnosti mrtvou
svislým krajinám

-

na stěnách zeměpisných kabinetů
sevřenější stěny map
vrstvy tmelené v trup
prázdninovým prachem

vdechnout tomu nohy
na ramena je to vezme, do známa dalekého
nekřtěného vodou

-

mezi paloukem a mezi loukou
jiná variace na trávu
vlnité plechy, vodotěsná hladina

-

.....

už jsem tam byl a musím
znovu tam
příčný trám kříže sevřený
jak náruč
kolmé břevno schoulené

uzavřel se v kouli kříž
jíž nedržím
aniž ona mne

-

blíž - k tobě - blíž

/jako/ u vytržení: na něm hlína
na tom sladkém kořání
po té hlíně světlo
ty tak náhle
na světle v tom světle vidíš
jak přepadá vpředu
poslední, a je to myš

-

.....

stěl ze svého těla kříž který v něm vězí
riskuj sesypat se na hromádku
která unikne tvému popelu a cizí
vstřebá v sebe
vyhlížej letící svůj kříž oděný teď
v jiné peří
vyhlížej ten kříž, nahá krtino

tvé místo pravdy propukne o hodinu dál
vyvěřelé prací temného svalu

-

mít slova pro svá slova!
mít smyčec na tvůj zvon!
mít v tabletkách tvůj cukrín
a jím si sladit panelový med samoty
kde mlčení je příliš veřejné
veřejné jak tento věžový dům tajemství
a haity
v němž jenom průvan má své soukromí
od půdy nad střechou
po hromosvod pod sklepem

dům v němž zvukové vlny se nevlíní
neohébné jako políček
jako prkno jako mrtvola
jak prkno pod mrtvolu
zvuk ztuhlý poznáním
že povědět je možné všechno
ale dýchat tím už ne
a proto vzpěčuje se v kolmou kru
v houslový klíč ke hluchému masakru

chvíli, a bude pozdě tak
jako by nebylo bývalo včas nikdy:
ohřej si ruku o svou ruku o svůj dech
nebo nad sporákem s karminovým šnekem
nenech však odbíhat myšlenky
natožpak slova
k obrysům stromů které jsi nevysadil
stačí když zůstaneš u přesliček
kouskovaných teď sbíječkami
hrnou se do sklepů a odtamtud tě
poddolují dřív
než zahrnou, hrobo mnohosti
/svou vytříbenou hudbou sesuvu/

.....

ale ukaž mi stín, kterému v zádech
nežhne jas, ukaž mi strom
kácený sekýrou bez topírka z jiného
stromu

ukaž na výlitek otevřených úst
mezi tím zvěčnělým kalem
prosraď ne co si pamatuješ do smrti
ale co si pamatuješ do života
svůj prázdný dech si zopakuj, ještě teď
kdy už je pozdě
kdy to všechno už tady nebylo

-

vzepnuté mosty a kolmá dálnice
z věžového domu nabok
nízký tunel labyrint:

nástěnná šachovnice ve zdi rotundy
ztracené v durmanovém poli tak
že kupole je dodatkovým půdorysem:

po mozaice skáče tam fretka
po jednom políčku to běře
jako král

.....

-

krtek s asbestovými křídly
plovací blánu mezi drápky
první čtyřživelník
kterého jsem kdy spatřil

pozor val mne na pomezí
jak orám vlnu ohně
jak žhoucí kámen osívám
potopeným oblakem

krtek mne pozoroval celé odpoledne
na pomezí
nahého a sálajícího čtyři žívy
nahý člověk je pomezí celého odpoledne
nahý člověk je časované pomezí

nahý, celé odpoledne na pomezí
sálal jsem krtka
s asbestovými křídly
plovací blánu /měl/ mezi drápky

-

.....

zamlklá, zmlkající řeč

střílna ve slonové věži
osklena skly zrcadlových brýlí
co ze sebe věž v sebe zrcadlí
když oko chodce vidí hnědě?

běžel nebo postával tam hnědý kůň
co nevím to jsem viděl
také já pohlédl do zasklených střílen
z ochozu zpřístupněné věže

řeč za řeč nestojí
leč slovo trvá na svém vyvtělení

: běžel nebo postával tam hnědý kůň

vybagrovaný štěrk vrzal sám
ticho však neodolá mlčení
co nevím to jsem viděl
za skly střílen hnědý kůň

/Z cyklu veršů/

Luďvík Vaculík:

K PŘÍPADU MLYNÁŘ

Nevím už, kdo z přátel mě upozornil, že v Rudém právu byl článek o tom, jak Zdeněk Mlynář v mládí udal svého otce Komunistické straně Československa, jejímiž členy oba Mlynářové byli. Obstaral jsem si to číslo a článek si přečetl. Při následném listování novinami padly mi oči na jinou, nesrovnatelně skromnější zprávu, nadepsanou však omračujícím titulkem: NÁHLÝ ÚBYTEK ENERGIE QUASARU. Vzrušen začal jsem číst.

Ve zprávě, získané z ČTK, se oznamuje, že sovětští astronomové pozorovali "neobvyklý kosmický úkaz - náhlý úbytek rádiových signálů quasaru 3s 273". Úkaz byl sledován čtyři hodiny a za tu dobu intenzita záření klesla o 20 %! Rudé právo vysvětluje, že quasary jsou vesmírné zdroje "rádiových signálů", vyzařující energii až stokrát silnější než ce-

.....

lé galaxie. Jejím zdrojem "pravděpodobně je gravitační kolaps - zhroucení hvězdy vlivem vlastní mimořádně silné gravitace." Quasar 3s 273 je prý Zemi nejbližší ze všech: tři miliardy světelných let. Nakonec Rudé právo svými slovy reprodukuje, co se dovědělo o možné příčině tak veliké ztráty energie dotyčného quasaru: buď jakýsi dosud neznámý přenos energie, rychlejší než světlo, nebo mimořádně stlačení hmoty, jež "vede k efektu takzvaných černých děr - náhlému zmizení hmoty ve vesmíru".

Zprávy tohoto druhu mám v novinách rád. Jednak je jimi příjemně potišťeno místo, které mohlo být potišťeno daleko hůř, a pak podávají najednou jiný vhled do všeho, co psáno okolo.

Událost, pozorovaná krymskou observatoří, je skutečně vzrušující a já se už těším na její podrobnější vyličení ve Hvězdářské ročence 1979. Shodou okolností, mezi jiným i politických, mě zpráva Rudého práva zastihuje při každodenní těžké, pomalu postupující ale přitom až resuscitačně blahodárné četbě Hvězdářské ročenky 1977, kde čtu o čerstvých

.....

událostech roku 1975.

Beru nůžky a vystřihávám si nejzajímavější článek Rudého práva z 1. března 1977, věděčen příteli, jenž mě naň upozornil. Useďám do křesla, nohy na protější židli, a čtu jej znova důkladně, v touze dovědět se aspoň trošku víc. Náhlý úbytek rádiových signálů quasaru - proč náhlý? Kvasary tohle přeci dělají. A píšeme už dávno Kvasar. Signály? Signál je smluvené znamení, kdežto tu jde o divoké záření. Zhroucení hvězdy? Kvasar není hvězda-stella, nýbrž quasistella, z jejíhož záření nemusí ve viditelném pásmu být vidět nic. Ve vývoji kosmické hmoty řadíme já a OHNISHI kvasary ještě před vznik galaxií a diferencovanými hvězdami. Já proto, že mě to víc vzrušuje.

Napadá mi, zda je o kvasaru 3s 273 známo něco z doby, než Rudé právo vytáhlo jeho těžkou příhodu, starou $3 \cdot 10^9$ let. Donáším si k noze staré ročenky a probírám je: tady je zmíněn kvasar 3C 48, dále 3C 123, máme zde 3C 237 a 3C 279... Tu si uvědomím, že písmeno S je přeci obsazeno spirálními galaxiemi! Napadá mi, že quasar 3s 273 je nej-

spíš plodem neblahého zvyku jistých míst číst pomalu už každé C jako S, zatímco x astronomové všech abeced se drží mezinárodních signatur. A celé mě to začíná znovu namíchávat. Člověk by musel mít nejmíň čtyři ruce!

Podle Rudého práva je kvasar 3C 273 ze všech takových objektů Zemi nejbliž: tři miliardy světelných let. Nedůvěra vypěstovaná za poslední nesvětelná léta pudí mě dát nohy ze židle a jít si to kruci přeměřit. Několik večerů listuju ve starých ročenkách a vypisuju všecko o kvasarech. Bohužel jsou jejich vzdálenosti udávány nikoli v lidové míře světelných let, nýbrž v rudém posuvu z s použitím Hubbleovy konstanty. Hledám, který z kvasarů má nejmenší z a kdo by mi to s použitím Hubbleovy konstanty vypočítal. Náš Jan není doma. Ve Hvězdářské ročence 1976 vybírám si z oddílu kvasarů protáhlý objekt kolem BL Lac, jehož z mi připadá směšně malé: 0,07. Též Hubbleovu konstantu nacházím: $H = 60 \text{ km s}^{-1}$. Píšu obě nalezené veličiny pod sebe jako v počtech, hledím na ně a čekám, co bude dál. Poprvé mě vážně uráží, že mi vzali telefon. Napadá mi rozprostřít ma-

.....

pu severní oblohy a podívat se snad přímo, jak daleko to je. Souhvězdí Lacerty nacházím snadno, ale žádné BL v něm nemají... Moje mapa je ovšem jen taková turistická.

Čtu všecko znovu, až přece jen zavadím o jakýsi i pro mne uchopitelný údaj o vzdálenosti rádiového zdroje u BL Lac: 350 Mpc. Jdu do Janova šuplíku pro kalkulačku. Na černou mapu hvězdné oblohy pokládám list bílého papíru a беру do ruky tranzistorovou kalkulačku. Odkládám blbou kalkulačku, беру do ruky tužku a pěkně počítám:

$$3,26 \text{ sv.r.} \times 350,000.000 = 1.141,000.000 \text{ sv.r.}$$

Ano. Už první kvasar, na který jsem sáhl, je Zemi blíže než quasar RP.

Krom toho není pravda ani to, že černá díra ve vesmíru je místo, v němž může, jak to chápe Rudé právo, zmizet hmota. Naopak je pravdou, že černá díra ve vesmíru je suprahmotné těleso strašné gravitace, jehož hmota roste, roste, až...

Chvilí uvažuju, jestli bych neměl žádat o tiskovou opravu. Ale vím, když se půjdu zas radit s Pavlem Rycheckým, co mi řekne: "Já bych se na ně, poslyš Ludvíku, vysral."

.....

- Ano, tak udělám. Fascinující černá mapa
kropeňá barevnými kroužky a značkami radí
mi totéž.

A co tedy s nimi? Oni ať si dál září ve
své černé díře rotující 90 ± 3 cm nad Zemí,
kam patří.

Praha 6. března 1977

/kopie pro RP/

Jan Trefulka:

NA KRÁSNÉ VYHLÍDCE

Antonie Kafoňová věděla, že brzo umře. I kdyby si byla nechala zavolat lékaře ze dřevníka, nedovedla by mu vysvětlit, co ji vlastně nejvíc bolí. Prsa, břicho, záda, za krkem a na stehnech, všude byla bolestivá místa a i malé pozvednutí hlavy jí působilo závrať a nevolnost. Bolest v útrobách hodinu po hodině ukrajovala z jejích sil, ale zároveň se sama jaksi stravovala, co tělo zpočátku pociťovalo jako ostré bodnutí, byl teď pouhý tlak, co hořelo, teď už jenom doutnalo, co řezalo, cítila teď jako odlupování nebo odpadávání, bylo to zlé, ale bylo to k vydržení. Antonie byla k sobě vždycky tvrdá, ani při porodu prvního dítěte nekřičela, a je-li porod pro ženu mírou bolesti, pak bylo její umírání celkem snesitelné, dařilo se jí utrpení zatajovat a chvílemi se dokonce na své

.....

děti a na svého muže usmívala.

Paní Kafoňová ležela na gauči v kuchyni, ne snad že by v domě, který si s manželem postavili, nebylo dost místa - za kuchyní byl ještě obývací pokoj, vedle potom ložnice a nahoře v podkroví dvě světnice, kde spaly děti - ale proto, že u Kafoňů se vždycky stonalo v kuchyni. Bylo to nakonec nejpraktičtější, nemocný byl při ruce, bylo snadné ho obsloužit i rozptýlit, necítil se vyřazený a opuštěný, a když zůstal doma sám, mohl si snadno uvařit čaj a ohřát oběd. Ostatně doposud to byly vždycky jenom docela banální choroby, Kafoňovi byli zdraví, nějaká ta angína, chřipka, manželův houser, dětské kašle a spalničky, zarděnky a Martinova zlomená noha. Nemoc se u Kafoňů brávala s humoru / trochou, o jedovaté, dobromyslné i štiplavé poznámky nebyla nikdy nouze, pobavili se všichni a pacient se lépe uzdravoval. Antonie nechtěla v žádném případě porušit rodinnou tradici, jednak proto, aby nevytušili, jak je to s ní vážné, a nenechali ji odvézt do nemocnice, jednak proto, že to byla tradice. Paní Kafoňová za živého boha do nemocnice ne-

.....

chtěla, i když věděla, že by tam měla víc klidu, i když jí někdy šly rodinné řeči na nervy a musela se přemáhat, aby na ně odpovídala úsměvem, i když věděla, že by jí v nemocnici možná pomohli a zachránili ji před smrtí. Paní Kafoňová nechtěla, aby ji zachránili, a měla pro to, podle svého názoru, vážné důvody. Zdálo se jí, že by za záchranu života musela zaplatit příliš vysokou cenu a nadto že by ji platila nejen ona, ale také její děti, Marcela a Martin - oběma dala jména začínající na em, aby nemusela přešívát značky na ručnicích do školky a na prádle do dětských a pionýrských táborů - a její manžel, který koneckonců za nic nemohl a jemuž nepřála nic zlého.

Paní Kafoňová raději svému manželovi a dětem zalhala, jenom aby jim znemožnila poznání pravdy, která by se jim zdála nepochopitelná a hrozná, třebaže pro ni samu byla sice neuvěřitelná, ale způsobem, který se snad nedal nijak vyložit, který se nedal vysvětlit nikomu, kdo se na věc díval zvenku, bylo to i pro ni všechno děsivé, ale zároveň nevyslovitelně krásné a povznášející, bylo

.....

v tom něco, čeho by se za nic na světě nechtěla vzdát, a kdyby ~~se~~ jí někdo dal možnost, aby se mohla znovu rozhodnout, aby se mohla vyhnout setkání s Vojtěchem a všem jeho důsledkům, byla by s údivem a s úsměvem Mony Lisy, bez velkého gesta, ale rozhodně odmítla.

Paní Kafoňová řekla manželovi a dětem, že byla u lékaře, ve skutečnosti si vzala týdenní dovolenou předpokládajíc, že týden je k umírání až dost dlouhá doba a že potom už nikdo nebude moci s určitostí říci, co bylo příčinou její smrti, a nikdo tudíž nebude moci nikoho obviňovat a stíhat. Když v pátek ráno telefonovala na podnikové ředitelství, mluvila klidně a věcně a nebylo jistě důvodu, proč by jí odmítli dát volno, když na ně měla právo a když ještě nebyla sezóna. Hostinec Na krásné vyhlídce bude prostě týden zavřený, tak se to dělalo už několik let, paní Kafoňová byla vedoucí i jedinou zaměstnankyní závoďu, do něhož mimo sezónu chodilo pravidelně jenom pár štamgastů na kořalku, skupinka mladíků hrát kulečnick a děti z chalup s konvemi a džbány pro pivo. Antonie Ka-

foňová trpěla jako raněné zvíře, ale v pátek dopoledne dokázala za pomoci staré paní Hortové dojít ještě k telefonu, zamknout sklep, skladiště, výčep a vylezla i do podkroví a vešla do pokoje, kde býval Vojtěch ubytovaný. Našla tam jenom po mužsku ledabyle ustřanou postel a otevřenou skříň, na níž po celou dobu, co zde sloužila a šéfovala, leželo nakrápnuté stínítko lampy. Neobjevila nic, co by mohlo Vojtěcha nebo ji kompromitovat, nenechal zde žádný dopis, byl bohužel tak rozumný, v zásuvce nočního stolku ležela jen knížka s životopisy hrdinů socialistické práce s věnováním od závodního výboru Revolučního odborového hnutí za vzorné plnění pracovních povinností. Antonie na okamžik zaváhala, jestli by si ji neměla vzít s sebou jako upomínku, ale hned tu myšlenku odvrhla, jednak proto, že knížka byla dost objemná, jednak proto, že byla samozřejmě v polském jazyce a hlavně nevěděla, kam by ji ukryla, aby ji po její smrti nikdo doma nenašel a nezačal uvažovat o tom, proč si knížku vypůjčila. - Detektivky si odnesl všechny, a pomyslí si, ale ne proto, že by tím Vojtěcha chtěla

.....

nějak sama pro sebe shazovat, snižovat jeho inteligenci nebo čtenářský vkus. Věděla, že knížku o hrdínech práce občas otvíral a čítal si v ní, a i když ji vždycky brzo odložil, protože ho neuspokojovala. Přesto však těžko snášel, když o ní žertovala a nazývala ji Životopisy svatých nebo pohádky pro blbé. Vojtěch měl k onomu dárku dvojznačný vztah. Ovšemže věděl, a uznával, že kromě základních údajů je to knížka nepravdivá v tom, co všechno obchází a zapírá, i v tom, jaké motivace připisuje svým hrdinům - proto ji také nemohl souvisle číst - na druhé straně byla však pro něho přece jenom určitým významáním, o němž sice mluvil pohrdlivě, ale bylo znát, že ho těší. A konečně Vojtěcha i dojímal, že se takové knížky o dělnících píší, a domníval se, že se psát mají - ovšem jinak a hlavně lépe - protože svým způsobem byl pyšný na to, že už jeho otec byl šikovný řemeslník, že uměl spravit všechno od mlátičky po kapesní hodinky a že byl ve své spolehlivosti a dobrovolné, bytostné pracovitosti jedním z těch nenápadných lidí, bez nichž by společnost nemohla fungovat.

.....

Paní Kafňové bylo divné, že zde Vojtěch právě tuto knížku zanechal, ale snad i jemu připadala příliš objemná a při svém kvapném odjezdu ji neměl kam uložit, nebo na ni zapomněl. Naposledy se rozhlédla po pokoji, kde prožila nejkrásnější týdny svého života, a viděla teď, když už bylo po všem a její mysl byla schopná bez skreslení registrovat, co viděly její oči, jak je pokoj strašně ubohý, podkrovní místnost ve venkovské hospodě, pošetile vymalovaná jako salónek v moderní restauraci, nepravidelné plochy, barvy a čáry, ale do toho zas i kachničky na vodě uprostřed rákosí, v rohu promáčený strop, stará kamna, umyvadlo, v rohu malá dvířka na půdu, kde byly uloženy staré slamníky. Již dávno předtím, než se zde stala vedoucí, rozhodlo ředitelství podniku, že pokoje už neodpovídají současným požadavkům na ubytování hostů, a hotelový provoz byl zrušen, jenomže když nebylo Vojtěcha kam umístit, vzpomněl si národní výbor na prázdné hostinské pokoje a vymohl si výjimku, bránila se tenkrát proti tomu zuby nehty, i paní Hortová, bývalá majitelka hostince a domu protestovala, protože se do po-

.....

kojů chodilo teď přes předsíně jejího bytu, ale nebylo to nic platné a jednoho pošmourného dne vystoupil z otlučené a zablácené varšavy tajemník MNV s mužem, který na první pohled nevzbuzoval žádný mimořádný dojem.

Antonie Kafoňová se dívala z okna od šenku, jak pobíhá kolem auta. Ve vatovaném tříčtvrtečním kabátě a holínkách vypadal zavalitý a neobratný, čepice s velikým štítkem stínila jeho obličej a jediné, co paní hostinská v té chvíli cítila, byla zlost, že jí ho sem strčili proti její vůli a že kvůli němu bude mít práci a nepohodlí navíc, protože podnik nebyl na hosty zařízený a neměl pokojskou ani uklízečku.

Když pak muž vstoupil do výčepu, staž se něco, co Antonie ani teď na smrtelné posteli dost dobře nechápala. Muž byl slatovlasý a modrooký a první, co udělal, bylo, že jí políbil ruku, což se jí za celý život nestalo. Samozřejmě, že instinktivně ucukla a hned se začervenala, protože pochopila, že její pohyb byl nevhodný a trapný. A najednou jí velice začalo záležet na tom, aby měl příchodí o ní dobré mínění, a styděla se, že nevěno-

.....

vala úpravě jeho pokoje dostatečnou pozornost, že podlahu nevydrhla, ale jenom utřela vlhkým hadrem, okno neumyla a nepověsila záclonky a i ty postele povlíkla jen tak halabala a starými prostěradly, která sice nebyla děravá, ale byla už tak řídká, že jimi bylo vidět flekaté matrace. Protože byla od mládí v tomto kraji na polštinu zvyklá, pochopila, že se jí muž mnohmluvně, s polskou zdvořilostí omlouvá, a její rozpaky tím jenom vzrostly. Stála u pultu, neschopná pohybu a slova, také proto, že se nedovedla rozhodnout, jestli má použít svých nepatrných a nepřesných ^{znalostí} polštiny, nebo mluvit česky.

"Je mi velikou ctí," vykoktala. Takovou větu nikdy předtím v životě nevyřkla a nikdy by ji to také nenapadlo, kdyby nebyla potkala právě tohoto muže.

"Ten pán se jmenuje Vojtěch Jasiczek," řekl tajemník MNV, "je to skromný člověk, nebudete s ním mít potíže."

Muž opakoval své jméno a opět se rozmáchle omlouval, tentokrát proto, že se hned nepředstavil sám.

Paní hostinská zašeptala své jméno, ale

.....

ruku schovala za záda, aby jí snad nechtěl znovu políbit, zlobila se na sebe pro své rozpaky, nepamatovala se, že by se jí někdy něco takového přihodilo.

"Dáte si pivo?"

Hledala záchranu v běžných pohybech a úkonech.

"Pan Jasiczek by si chtěl především uložit kufr a umýt se," řekl tajemník.

"Jistě, pokoj je připravený," řekla váhavě. Nejraději by se byla rozběhla nahoru sama a napravila, co by se napravit dalo.

V lokále seděl jenom pan Ondrušek, osamělý starý muž, který jezdil v JZD s koňmi, byl to stálý host, jemuž mohla důvěřovat, mávnul rukou, aby jenom šla, že její skříňky a pokladnu pohlídá, jako už tolikrát, když musela zajít do kuchyně nebo do sklepa.

Antonie se svému hostu uklonila a vedla ho na chodbu a po schodech do prvního poschodí, kde zazvonila u dveří paní Hortové, protože k hostinským pokojům se muselo jít přes halu, která teď paní Hortové sloužila jako předsíň i komora. Paní Hortové bylo přes sedmdesát, ale byla pořád čilá a energická,

.....

vyzařovala z ní sebejistota, kterou jí snad dávalo její bývalé povolání, postavení a životní zkušenosti, jež při něm nasbírala. I teď se ukázala její obratnost a duchapřítomnost, nechala si bez odporu políbit ruku jako královna a spustila na hosta jeho mateřštinou.

"Snad vám nebude vadit," říkala, když ho převáděla přes halu, "tady to haraburdí. Dám u kostela mi sebrali a nechali mi jen taď tu díru."

Předsň byla plná starých křesel, stolků a skříní, lísek se svraštělými jablíčky a pytlíků se sušenými houbami a bylinami, takže se úzkou cestou uprostřed dalo sotva projít.

"Měla jsem to všecko popálit," řekla paní Hortová, "ale to víte, starý člověk se těžko loučí. Je to, jako by s těmi krámy odcházelo kus jeho života."

Pálák hluboce vdechl zatuchlý, a přece i trochu voňavý vzduch.

"Připomíná mi to prázdniny u babičky," řekl.

Antonie ho vedla po schůdkách do podkrovní

.....

a vroucně si přála, aby se něco stalo, co by ho zadrželo, aby mu mohla pokoj pořádně uklidit a vyzdobit. Ale nepříhodilo se nic, chtě nechtě musela otevřít dveře, za nimiž leželo prošlapané linoleum a měsíce nevětraný pokoj s výhledem do koruny staré hrušně.

"Čekala jsem vás vlastně až zítra," omlouvala se, "myslela jsem, že budu mít ráno ještě dost času."

Zdálo se, že pan Jasiczek vidí z celé světnice jenom okno, za nímž se pohybovaly větve s trsy květů, které zakrývaly i odkrývaly panorama okolních kopců.

"Je tady krásně," řekl muž, "nic lepšího bych si nemohl přát. Pro mě je takový výhled něco málem exotického."

Paní Kafoňová neříkala nic, protože pochopila, že Polák mluví pravdu, že samu světnici vůbec nevnímá, a i kdyby byla podlaha pokrytá peršany a umyvadlo bylo z ryzího zlata, neudělalo by to na příchozího valný dojem. Patřil k onomu typu mužů, kteří za žádných okolností nerozeznají uklizený pokoj od neuklizeného, pokud na tu nejsou výslovně ať důrazně upozorněni.

.....

"Voda i záchody jsou bohužel v přízemí."
Polák pokrčil rameny.

"Však nejsem invalida."

Přistoupil k oknu a otevřel je. Zvenku bylo slyšet štarání slepic a poštěkávání psy.

"Kdybyste ještě něco potřeboval," řekla paní Kafoňová, "budu až do desíti hodin v šenku."

"Jste velice laskavá."

Pan Jasiczek k ní přistoupil a znovu jí políbil ruku. Tentokrát si to nechala líbit. Všimla si, že jeho zlaté vlasy jsou na skráních o poznání světlejší.

"Neblázněte," řekla, ale cítila se polichocená a šťastná.

Vyběhla z pokoje jako dívka a teprve v předsíni změnila krok. Paní Hortová stála ve dveřích před svým bytem a dívala se na ni s počouchlým, jedovatým, vědoucím úsměvem, byla to až nepřirozeně chytrá a zkušená ženská, jaká snad může dozrát jenom po životě stráveném za hospodským a zároveň recepčním pultem. Ještě včera se s ní paní hostinská radila, jak by se měla nevítaného hosta rychle zbavit.

.....

"Je to pěkný chlap," řekla teď paní Hor-
tová. "Takový Polák, když se vyvede - "

Antonie Kafoňová neodpověděla, protože
tušila, že by to bylo marné. Jenom si najed-
nou uvědomila, že to, co cítí teď a jak se
teď chová, se podobá pocitům, jaké naposledy
prožila, když jí bylo necelých šestnáct a
přes vesnici jezdil do konzumu u kostela ja-
kýsi mladík, který byl s rodiči na letním by-
tě ve vile u továrny. Velmi ji to polekalo.

2

První přicházela domů Marcela. Paní Kafo-
ňová slyšela z předsíně, jak její nepořádná
dcera práská dveřmi, shazuje boty kopnutím
proti stěně a k tomu si cosi pobrukuje, ja-
kousi dotěrnou melodií, které se pak nemůže
zbavit ani při jídle. Několikrát jí za její
nesnesitelné zvyky nafackovala, ale nebylo
to nic platné. Marcela byla prostě v letech,
kdy nepomáhá snad vůbec nic, na domluvy rea-
govala buď zuřením, hysterickým pláčem nebo
výsměchem, pak zas byla pár dní jako beránek

.....

a vzorně matce pomáhala v domácnosti, dalo se od ní očekávat cokoliv a paní Kafoňová nakonec usoudila, že její dcera potřebuje spíše tu a tam povzbuzení než výčitky. Ve škole jí to dvakrát dobře nešlo, a i když o svých spolužačkách, které se dobře učily, mluvila opovržlivě, přece jenom bylo cítit, že jim občas závidí.

"Mami, ahoj."

Paní Kafoňová si povšimla, že dcera má trochu začervenalé oči a vůbec nějak není ve své kůži. Pohybovala se po kuchyni nezvykle tiše a opatrně. Bez řeči umývala nádobí od snídaně a ani se nesháněla ve spíži po sladkostech, které před ní matka schovávala. Paní Kafoňová sledovala očima neobratné pohyby čtrnáctiletého děvčete, hodnotila její ještě hranatou, nedospělou postavu, kostnaté ruce, které nejspíš připomínaly složená křídla oškubané krůty, tvář, v níž převládaly otcovy rysy, zjemnělé ovšem působením neznámých a nevypočitatelných sil, které do nich přimísily i stopy babiččiny trochu přísné, ale pověstné krásy, přála by dceřině podobě víc všednosti a líbivosti, protože s tímto obli-

.....

čejem, dozraje-li tak, jak se teď ukazuje, bude mít mnoho obdivovatelů a ctitelů, ale asi málo ženichů, neboť většina mužů se bojí opravdové krásy, která se odlišuje od průměru a jistě i vyžaduje zvláštního zacházení a ohledů. Přemýšlela o životě, který její dceru pravděpodobně čeká, a bázeň jí vstoupila do srdce, když pomyslela, že by jako Marcela měla mít před sebou desítky nepopsaných, neznámých, neurčených let, seznámení, svatbu, děti a pak teprve to nejtěžší, všední čas, který plyne i neplyne, stárnutí a opadávání, které přichází neuvěřitelně brzy. Možná by měla žít, aby mohla dceru chránit, ale věděla příliš dobře, že se nic a nikdo nedá uchránit, žádnou svízel nelze vzít na sebe, každý si musí prožít své a je to koneckonců jenom spravedlivé. Ráda by vzala svou dceru kolem ramen a pokusila se jí vysvětlit, jak hrůzně závažná chvíle, kdy se spojí s jiným člověkem, jak zoufale definitivně může určit celý její život, jak jeden chybný krok a jedno neštěstí přitahují spravidla další, že potom už není úniku a nápravy. Ale kdo tomu uvěří, dokud to sám neoku-

.....

sí? Kdo uvěří, že i ten nejspokojenější, nejšťastnější osud je plný nejistot, přemáhání a úzkosti?

"Proč se starají pořád o mě?" řekla m - jednou dcera slzavým hlasem, "proč mě nenechají na pokoji?"

Paní Kafoňová se pokusila posunout se trochu výš, aby na dceru lépe viděla.

"Co na mně mají? Co jim pořád vadí?" bědovala Marcela.

"A co zas?" Nebylo poprvé, co dcera přišla domů s pláčem.

"Ať udělám co udělám, všechno je blbé. A hned se po mně všelijak pitvoří. A že prý naše rodina - "

"Co naše rodina?" Antonie se polekala.

"Jestli prý mám dlouhé prsty po rodičích. Že prý kradete oba."

Paní Kafoňová se s úlevou zasmála. Ovšem, kdysi dávno, když ještě byla mladá a nezkušená, bylo jakési manko na prodejně a podmíněný trest, dodneška neví, jak se to stalo, rozhodně ne z úmyslu, snad z nepozornosti nebo přílišné důvěřivosti. A manžel se také před lety dostal před soud s celou partou z

.....

jatek, kradli všichni, a pokud chtěl zůstat mezi nimi, musel se přidat, nebylo vyhnutí, byl z toho rok a stejně přišla amnestie, takže neseděl ani dva měsíce.

"Nech je mluvit. Lidí jsou závistiví, to poznáš. Šíleně závistiví a zlomyslní. A holky, co ti to vykládají, si nejspíš potřebují podepřít vlastní sebevědomí.

"No, Hornáková je pihovatá, jako by spadla na hubu do kravince," uchichtla se Marcela a chvíli jí šťastná škodolibost vydržela. "Ale když ony jsou na mě čtyři," začala pak znovu, "dneska mně vytáhly z aktovky vložku a strčily ji Běličovi do lavice. Všichni se mně smáli."

Antonie Kafoňová ji dál neposlouchala, protože vzpomínala, jaké to tenkrát bylo, když ona chodila před válkou do školy, bosá a v zalátaných šatech po starších sourozencích, také se jí posmívali, nic nebylo pěkného v tom dětství, a jak potom sedávala na půdě v seně jako na pozorovatelně a už zdálky rozeznávala zvláštní cinkot nádherného bicyklu chlapce z města, propíchla si ve střeše tajný otvor, aby ho viděla, jak uhání po sil-

.....

nici, kdepak se mu mohli rovnat venkovští kluci, ukoptění a věčně zaměstnaní nějakou potupnou prací kolem hospodářství, a jejich rezaté vehikly, podělané od slepic!

Byla to její první láska, přísně tajená, nikdy nevyjevená, a zůstalo jí po ní navždycky spojení lásky a tajemství, takže ji o pár let později ani nenapadlo, že by mohla a měla být nějaká souvislost mezi tím v podstatě veřejným a schváleným vztahem, mezi těmi venkovsky veřejnými námluvami a domluvami, které směřovaly k manželství, a citem, který tenkrát na rozhraní mezi dětstvím a dospělostí poznala. Teprve když se ocitla sama se svým mužem potmě ve světnici, teprve když se začal dobývat do jejího těla, dostala strach z toho, co učinila vlastně jenom proto, že to bylo zvykem, že se jí zdálo, že to tak musí být, a že si od toho slibovala jistou nezávislost na rodině a vážnost vdané ženy. Strach a nechuť byly jediné, co ještě dlouhé měsíce v ložnici prožívala, a jenom ohleduplnost jejího manžela nakonec překlenula období, kdy by byla nejraději utekla, aby s ním nemusela v noci být. Byla mu provždycky

.....

vděčná, když s ním konečně poprvé pocítila radost z blízkosti cizího těla, a řadu let si myslela, že ta vděčnost je to, čemu lidé říkají láska. Dá se však o takových věcech vůbec s někým na světě promluvit, je možné předt takové zkušenosti a mělo by to nějaký smysl?

"Mami, není ti špatně?"

Dcera najednou vycítila, že jí matka neposlouchá, že má své starosti a snad i bolesti, možná by mě potřebovala, ale jak by se na mě dívala, kdyby se dozvěděla, co se ve skutečnosti stalo minulý týden ze čtvrtka na pátek v hospodě Na krásné vyhlídce? A nedejbože i to, co se tam dalo předtím, po celé čtyři dlouhé a krásné měsíce, po celé čtyři krátké měsíce? Ale to se nesmí nikdy dozvědět, Antonie Kafoňová byla pro to ochotna umřít, předpokládajíc, že paní Hortová bude mlčet a pan Ondrušek snad zas neví tolik, aby se z jeho řečí mohli lidé dopátrat pravdy, nebo aspoň toho, co by bohužel za pravdu pokládali.

Paní Kafoňová se pokusila o úsměv.

"Nic mi není, zítra už vylezu z postele."

.....

"Nepotřebuješ něco?"

Na matčin pokyn vynesla nádobu a vrátila ji pod postel.

"O těch řečech ve škole tátovi radši neříkej. On by byl s to zajít za učitelem a udělat kravál. Ničemu by to neprospělo."

"Já vím," řekla dcera.

"Ale jinak mu můžeš říct všechno. Vždycky ti pomůže. Je to hodný člověk."

"Já vím. Mami, fakt ti není špatně?"

Překvapila ji dceřina nezvyklá citlivost. Ještě štěstí, že nemohla být celý den doma. Bylo by utrpení přetvařovat se před ní.

"Ne. Vypadám snad tak zle?"

"Nikdys nebyla tak bleďá."

"To se ti zdá. To je zdravá hospodská barva."

"Mami, můžu jít teda do rytmiky?"

"Proč bys neměla jít? Jestli se nemáš co učit."

"Jenom zemák. Večer ho hravě zvládnu."

"Tak běž. Nestarej se."

Dcera najednou ožila, zapomněla na všechny starosti a mrzutosti. S velikým hlukem a falešným zpěvem vyběhla nahoru do svého po-

koje. Dveře skříně bouchaly a vrzaly.

- Zapomene, - říkala si paní Kafoňová, - do roka a do dne zapomene. Vedle rytmiky /kdožpak kdy slyšel, aby na vesnici byla nějaká rytmika/ budou první taneční a první kluci. A za pět let bude přicházet na můj hrob nanejvýš na Dušičky, tak jako já docházím na mamčin hrob. A bude tam stát, tak jako já stojím, s rozpaky a výčitkami, protože necítím dojetí, protože nemohu při nejlepší vůli vykouzlit žádnou obzvlášť pěknou vzpomínku, slovo, gesto. -

Maminka jich měla pět, Antonie byla poslední. Možná že první i druhý ještě zažili její něhu a úsměv, potom už byla nadevším kázeň a rutina, bylo třeba všech jejích sil, aby udržela chudou domácnost nad vodou, a tak byla, co jí paní Kafoňová pamatovala, uštvaná a zatrpklá. Jenom mamčin vztah k Bohu, k Ježíši Kristu se časem prohloubil. Obracela se k němu, protože on byl jediný, kdo mohl porozumět jejímu utrpení a sebeobětování. Pak přišla tuberkulóza a brzký konec. Antonii bylo sedmáct let, když maminka umřela. Pomyslíla si, že je snad údělem žen v jejich

.....

rodině dospívat bez matky. Poslední maminčiny rady uposlechla: aby si ze všech ctitelů, kteří se kolem ní začínali točit, vybrala mladého řezníka. Snad pod dojmem války, jež nedávno skončila, ji maminka až do konce přesvědčovala, že není lepší partie nad řezníka.

"Aspoň budete mít vždycky co jíst," říkala a usmívala se přitom, jako by již prožívala naplnění svého snu.

Paní Kahoňová se také usmívala, protože, koneckonců, maminčina rada byla dobrá. Karel sice o svůj krámk a dílnu bezco přišel, ale kvalifikovaných řezníků bylo potřeba, a tak opravdu měli vždycky jídla dostatek, i peněz, i chuti do života a vedlo se jim dobře.

Teprve když postavili dům a děti povyrostly, začínala tu a tam pociťovat jakousi úzkost, neklid, že všechno kolem ní neúprosně a pravidelně plyne, děti odcházely a přicházely, manžel odcházel a přicházel, pořád stejné pohyby, stejná jídla, stejná únava, stejná nedělní odpoledne, kdy vypuďili mládež z domu a milovali se, protože ve všední dny se vracel příliš utahaný nebo spíš otupělý, příliš plný piva, které si zvykl po

směně do odjezdu autobusu vypít. Nechutně opilý nepřišel nikdy, to by si už kvůli dětem nedovolil, ale ona cítila, jak z něho postupně vyprchává živost a mužská ctižádost, které na něm mívala ráda, jak už se spokojil s údělem, jehož se dopracoval, ostatně ho nikdo nepřinutil, aby šel na nějakou schůzi, a nikdy nepřečetl nic jiného z novin než sportovní stránku, vlády se střídaly, ale oni o tom skoro ani nevěděli, a také je to nezajímalo, ale pak začínala být ta idyla obtížná a někdy se jí ráno nechtělo ani vstát a uvařit snídani. A tak se přihlásila na výzvu a vyučila se prodavačkou, sloužila v různých krámcích a samoobsluhách v okolí a nakonec dostala chátrající hospodu, kde byla svou paní i sloužkou, dopoledne měla volná, takže mohla doma uklidit a navařit, večer se vracela po desáté posledním autobusem, v neděli, v pondělí i v úterý byla Krásná vyhlídka zavřená, bylo to pro ni výhodné, a přestože si na své zaměstnání stěžovala, doplňovalo její život a těžko by se bez něho obešla. Mimo sezónu bývali jejími hosty šoféři kamiónů, kteří jezdili z Čech a Moravy na

.....

Slovensko, shodou okolností zůstalo před hospodou široké prostranství k parkování a kromě roho oceňovali její poctivý guláš, dobré klobásy i výběr salámů a sýrů a rádi povídali o svých cestách a namlouvali si ji, zpočátku vážně, když pak poznali její neoblomnost, jenom žertem a pro zábavu. V létě bývala hospoda plná chatařů a turistů a takřka nebylo dne, aby se zde večer nehrálo na kytaru nebo na harmoniku a nezpívalo. Paní Kafoňová byla pyšná na to, že se jí podařilo udělat z Krásné vyhlídky slušný lokál. Nelitovala námahy, aby útulná, starosvětská místnost byla vždycky čistá, i ona sama byla úpravná a čistá a kromě toho pořád pěkná, jak může být pěkná a přitažlivá čtyřicetiletá žena, kterou neutahala příliš těžká práce ani příliš velké starosti. Její štamgasti vykonávali dobrovolně pořádkovou službu, těžké opilství, výtržnosti a sprostota zde nenacházely živnou půdu, což byla v kraji veliká vzácnost. Snad k tomu přispívala i šťastná okolnost, že paní Kafoňová neměla zapotřebí, aby se snažila z podniku vytlouct co nejvíc peněz. Dokonce i stará paní Hortová, které

.....

samozřejmě každý cizí člověk na její hospodě připadal jako zloděj a vetřelec, a ješ se zpočátku dívala na její úzkostlivost s hlubokým despektem, začala si jí pomalu vážit a pokud to bylo vůbec možné při rozdílu věku a zkušeností, vzniklo mezi ženami opatrné přátelství.

Na schodech se ozval rámus, jako by se valil pytel kamení, dcera nahlédla znovu do kuchyně a paní Kafoňová si povšimla, že se snaží ukázat jenom hlavu, zřejmě proto, aby nebylo vidět, že si vzala své nejlepší, sváteční šaty. Věděla, co to znamená, a opět cítila provinění, že dceři nenechává ani tu jedinou dobrou radu, kterou jí zanechala maminka. A třeba je toto poslední chvíle, kdy by jí ještě nějakou radu mohla dát.

"Marcelo!"

"Mám něco nakoupit?" zeptala se dceřina hlava.

Paní Kafoňová horečně přemýšlela, co by jí mohla poradit, žádní ženiši nebyli na obzoru a také už by to nebyla ta pravá rada, které by dcera mohla uposlechnout, snad by jí jenom mohla říct, aby nikdy nehledala

.....

velké štěstí, protože štěstí setrvává jenom tenkrát, když má podobu všednosti, každodenní malé radosti, doteku, něhy, uspokojení, protože velké štěstí neudržíš, jako velikou vodu, veliký oheň nebo veliké peníze.

"Marcelo," chystala se vyslovit svou myšlenku, ale když viděla dceřinu rozjívěnou tvář, nešla jí slova přes rty a připadala jí nepatřičná.

"Jestli budou mít zavináče, mohla bys přinést. Tatínek je má rád."

Dcera pokývla a stáhla se do předsíně. Bylo slyšet, jak hledá boty, a potom zapráskly dveře, až se otřásl celý dům. A ještě pak branka v předzahrádce kovově zařinčela.

Pan Jasiczek přicházel a odcházel ze svého pokoje v podkroví jako duch. Nebylo ho v domě vidět ani slyšet, ve výčepu se neukázal, na večeři nepřišel, kdyby před hospodou nestála jeho varšava, paní Kafoňová by ani nevěděla, že je doma. Předpokládala, že se mu ubytování nakonec přece jenom nelíbí, přestože hned dopoledne po jeho příchodu napravila, co se napravit dalo. Umyla okna a pověsila

.....

silonové záclonky, vydrhla podlahu a dokonce ohyzdnou rouru od kamen natřela stříbřenkou. A na stolek postavila sklenici s květinami. Připadala si při vši té práci chvílemi směšná a trapná, ale přesto od ní nedokázala odejít a mávnout nad ní rukou. Paní Hortová se na ni přišla podívat, neřekla vůbec nic, jenom se útrpně a chápavě zašklebila a paní Kafoňová se začervenala. Když se vracela s kýblem vody dolů do kuchyně, vyšla stará žena před dveře svého bytu.

"Dejte mu tam k oknu něco na sezení, aby se nemusel celý večer válet v posteli," ukázala do rohu předsíně, kde byl uskladněný její parádní nábytek z vily u kostela. Dokonce ještě paní Kafoňové pomohla odvléct masívní křeslo do Polákovy světnice.

Paní Kafoňová jí poděkovala a pokoušela se jí vysvětlit, co se vysvětlit nedalo a co sama nechápala.

Stará žena ji přerušila.

"Mně nic povídat nemusíte. Kdyby se taď naráz sešli všichni, co zde spali a nebyli oddaní, bylo by zde lidí jako o pouti. Život je jenom jeden, paní Kafoňová. A jestli se

.....

vám podaří prožít něco příjemného, je to zá-
zračný dar, za který musí být každý vděčný
Pánubohu."

Hostinská neříkala nic, i když ovšem na
nějaké spaní dosud ani nepomyslela.

Jenomže pan Jasiczek se neukázal ani prv-
ní, ani druhý, ani třetí den. Marně ho vy-
hlížela, marně si nechala z výčepu na chodbu
pootevřené dveře, aby ho aspoň uviděla, až
půjde pro vodu nebo na záchod. Jako z udělá-
ní byla vždycky asi nějak zaměstnaná, když
šel kolem. Byla z toho už málem tak rozčile-
ná, jako když hodiny vysedávala na půdě, aby
zhlédla mladíka na bicyklu. Už v ní i zvol-
na narůstal vzdor a zlost na muže, který,
jak se jí zdálo v ní úmyslně svou rytířsko-
stí vyvolal tolik nadějí, aby ji pak mohl po-
kořit svou nevšímavostí. Nejraději by byla
zamkla hospodu a schovala se do svého domo-
va, třebaže i doma, uprostřed rodiny, na ně-
ho neustále myslela.

V sobotu po poledni vstoupil pan Jasiczek
do šenku s nesmyslně velkou kyticí karafiátů.
Naštěstí nebyli v šenku ještě hosté, jinak
by si paní Kafeňová s touto situací vůbec ne-

.....

věděla rady. Připadalo jí, že něco takového je možné jenom ve filmu nebo na jevišti, že takové věci se ve skutečném životě nepříhazují. A už vůbec ne v zapadlé hospodě v zapadlé vesnici, rozhozené po kopcích. Takovou kytici musel přivést z okresního města a musel si ji patrně objednat.

Pan Jasiczek jí opět políbil ruku, předal jí kytici, a pokud mu dobře rozuměla, děkoval za křeslo a omlouval se, že nepřišel dříve, že se styděl přijít jen tak, s prázdnýma rukama.

"To křeslo," řekla paní Kafoňová červena-jíc se, "je od paní Hortové."

"Já vím," řekl pan Jasiczek, "kdo je tam přinesl."

Paní Kafoňová stála za výčepním pultem s kyticí v ruce, docela vyvedená z míry pozorností, které se jí dostalo. Nevěděla, co si má s kyticí počít, přece ji nemůže nechat v lokále, jejím štamgastům by to bylo nápadné a vyvolalo by to peprné poznámky, ale kam ji dát, aby se pan Jasiczek neurazil, a do čeho ji dát, když ani v šenku, ani v kuchyni nebylo nic než hospodské nádobí?

.....

Pan Jasiczek se uklonil a odcházel.

"Neposadíte se na chvilku?" snažila se ho zastavit. "Proč se vlastně mezi námi večer neukážete?"

"Třeba by se to vašim hostům nezamlouvalo. Jsem tady cizí."

"V hospodě není nikdo cizí."

"Přece."

"Můžu vám nabídnout fernet? Zvu vás."

Paní Kafoňová odložila kytici do dřezu, v němž tekoucí voda vymývala sklenice, a sáhla do poličky.

Pan Jasiczek se vrátil k pultu.

"Víte, já s tím pitím," řekl v rozpacích, "já sice nejsem abstinents, ale když jsem na stavbě, tak si s tím raději nezačínám. Jednou dvakrát se s chlapama napijete a disciplína je v háji."

"Tak vám uvařím kávu."

"Kávu bych si dal, když budete tak hodná."

Paní Kafoňová odešla i s kyticí do kuchyně. Když nalévala vodu do konvice, povšimla si, že se jí třesou ruce. Nenápadně pak pootevřenými dveřmi sledovala plavovlasého muže, jak si zvolna zapaluje cigaretu. Pravdě-

.....

podobně nebyl silný kuřák, protože to pro něj byl malý obřad, který prodlužoval a vychutnával. Uvažovala o tom, jestli má v Polsku rodinu, a hned se zas okřikovala, že jí do toho nic není. Hledala vázu pro kytici, až konečně vzadu v příborníku našla smaltovanou konvici, sice trochu potlučenou, ale aspoň dost velikou, aby se do ní květiny vešly. Postavila si je na skříňku za dveřmi, aby je z šenku nebylo vidět, a zalila kávu. Uviděla svůj obličej v zrcadle, které viselo vedle okna. Skoro se polekala tváře, na niž se zběžně dívala několikrát denně. Byla napjatá a dychtivá, nepatřila k jejímu poklidnému domácímu životu, s takovou tváří by se neměla nikomu ukazovat, vyzrazuje na první pohled, co se s ní děje, proč se to muselo přihodit právě jí a teď, když už pomalu přemýšlela o vnoučatech, on tam sedí a čeká, třeba ještě odejde, snad tam už nebude, přepadl ji nevysvětlitelný děs, který se kupodivu týkal obou možností, že by zůstal i že by odešel, je to mírný a citlivý člověk, snad sám pochopí, co by měl udělat, snad jeho rozhodnutí bude správné, upravovala si

.....

vlasý, aby mu dala ještě trochu času, ale ne-
bylo už vyhnutí, postavila šálek na podnos a
nesla mu kávu, seděl u stolu a kouřil, pocho-
pila, že rozhodnutí o tom, co se stane, musí
učinít ona, protože on by si nikdy sám nedo-
volil překročit určitou mez, je příliš korekt-
ní a snad i, mimo své zaměstnání, nemá v so-
bě dost jistoty.

"Vy si kávu nedáte?" zeptal se. "Ani si
se mnou nesesednete?"

"Personál nemůže vysedávat s hosty," řek-
la.

Ale vždyť tady nikdo není."

"Mohl by přijít."

"Ale tak si sedněte."

Vyskočil a nabídl jí židli.

"To nejde," řekla. "Ale jestli chcete,
můžeme si sednout do kuchyně. A kdyby někdo
přišel, vyjdete do chodby."

"Dáte si také kávu? To vám uvařím já."

Pletl se jí kolem sporáku, dokud neuvařil
coś hustého a sladkého, co chutnalo podstat-
ně jinak, než nápoj, který připravovala po-
dle domácího, českého způsobu.

Seděli potom u stolu, kde obvykle vyřizo-

.....

vala úřední písemnosti, objednáací listy, vyúčtování, urgencye nutných oprav. Pod sklem zde měla fotografie svých dětí, od kočárku až po skupinové snímky jejich tříd. Vyprávěla mu o nich, jak o nich nikdy nemluvila se svým mužem, a naráz umlkala, aby se ho snad nějak nedotkla. Ale on ji pobízel sám a zdálo se, že ho opravdu těší, může-li jí naslouchat.

Paní Kafoňová se probírala z polospánku s pocitem, že není v kuchyni sama. Otevřela oči a pokusila se otočit hlavou, ale hned cítila, že ji spánek neposílil, nýbrž podstatně oslabil. Když se jí přece jenom podařilo pohnout, uviděla Martina, jak si přihřívá jídlo a velmi se při tom snaží, aby ji nevzbudil. Dojetím jí slzy vstoupily do očí. Syn byl ve svých sedmnácti letech kolohnát, vysoký, ramenatý, ani po matce, ani po otci, ale nejspíš po jejím tatínkovi. Jako dědeček byl také plachý a samotářský, napovrch nerudný, ale i u něho vyvěřela občas nefalšovaná, hluboce prožitá něha, která je mezi lidmi čím dál vzácnější. A stávalo se to právě v

.....

takových nenápadných, nedramatických okamžicích, jako byl tento.

"Nepřipal si zelí," ozvala se paní Kafoňová. Chtěla mluvit nahlas a vesele, ale bylo z toho jenom zašeptání.

"Nechtěl jsem tě vzbudit," omlouval se Martin.

"Stejně prospím skoro celý den. Co bylo ve škole?"

Martin dojížděl do města na průmyslovku, tak tak, že se na ni dostal, a tak tak, že procházel z ročníku do ročníku. Ne že by byl hloupý nebo že by se neučil, ale potřeboval by občas poradit a pomoci a takovou pomoc mu ani ona, ani manžel nemohli poskytnout. Matematické a fyzikální vzorce byly pro oba španělskou vesnicí.

"Nic. Teď už se nezkouší."

"A jak dopadneš?"

"Jako vždycky."

"Hlavně abys udělal maturitu."

"Když už si mě tam nechali tak dlouho, v poslední chvíli mě nevyhodí."

"Bereš to všechno moc nalehko. Jednou tě život skřípne."

Vzpomněla si, jak byl mezi čtvrtým a sedmým rokem neuvěřitelně umíněný. Jeho umíněnost nespočívala jenom v tom, že by byl neposlušný, i když i to byl problém, s nímž si nevěděli rady. Hlavně si však kladl nesmyslně těžké úkoly, které chtěl za každou cenu, třeba za cenu úplného vyčerpání, splnit. Na jednom z mála rodinných výletů, které podnikli do nedalekých hor, je přiměl pochodovat dvacet kilometrů po hřebeni, otec mu chtěl konečně ukázat, že přecenil své síly, Martin se k posledku setva vlekl, ale došel, třebaže poslední úsek šli v bouřce a dešti a nebylo, kam se schovat. Když mu potom doma zula botky, zjistila, že má na obou nohou krvavé puchýře. Ale po cestě si na ně vůbec nestěžoval. Snad právě proto se o něj tolik nebála jako o dceru. Zdálo se jí, že i nejtěžší zkoušky, které ho v životě mohou potkat, překoná tím, že si vlastně ani neuvědomí, že cosi svízelného nebo nespravedlivého prožívá. V poslední době cvičil jógu, a když se zešeřilo, běhal po silnici ke kostelu a zpátky, ne že by chtěl závodit nebo vstoupit do sportovního klubu, ale z vnitřní

.....

potřeby a tvrdohlavosti. A bez řečí jí pomáhal s úklidem domu, umýval podlahy, pracoval na zahradě. Jeho přítomnost jí uklidňovala, když byli spolu sami doma, cítila se bezpečně a volně jako s někým starším a zkušeným, vykládala mu o svých drobných plánech a starostech, poslouchal jí, ale nikdy neodpovídal, peníze a jakýkoliv jiný majetek na něj nedělaly žádný dojem, věci i oblečení mu byly lhostejné, dovedl se nadchnout jenom pro svůj obor a jeho pokoj byl plný součástek různých aparátů, drátů, kleští, kousků kovu, o jejichž účelu neměla ponětí.

"Mami, já ti zajdu pro doktora," řekl najeďnou rozhodně. "Toto přece není žádná chřipka."

Soustředila zbytek svých sil a posadila se.

"To tě nesmí ani napadnout." Úzkost jí dodala síly, že mohla mluvit nahlas, třebaže jí zvuk vlastního hlasu řezal v útrobách. "Všechno je v pořádku. Dneska už je mi lepší. Jenom jsem slabá."

"Co to máš na ruce?"

Podívala se na svou paži. Jak se křečovi-

.....

tě opírala o pelest, nevšimla si, že se jí vyhrnul rukáv noční košile až po loket a bylo vidět dva fialové a zelené pruhy.

"Uklouzla jsem, když jsem narážela pivo. To nic není."

"Jdu pro doktora. Musíš se nechat prohlédnout. Co kdyby to bylo nějaké vnitřní zranění."

Na okamžik pocítila dojaté uspokojení, že se právě Martin o ni tak stará, že s ní tak soucítí, že málem uhořel, čím doopravdy stůně. Ale nemohla připustit, aby přivedl lékaře. Kdyby se měly vyjevit všechny její lži, byla by její smrt mnohem horší, protože by byla nesmyslná.

"Doktor mě prohlédl a řekl, že je to chřipka."

"A co ti předepsal? Teplou vodu?"

Martin skoro křičel a už stál ve dveřích a paní Kafoňová nevěděla, jak by ho mohla zastavit.

Zvenku se ozvalo vrznutí branky.

"Táta jde," řekla paní Kafoňová s úlevou.

"To je dobře," řekl syn, přesvědčený o tom, že otec bude na jeho straně.

.....

Pan Kafoň vešel do kuchyně, veliký, silný, ale pořád ještě ne tlustý mužský, s bohatou kšticí prošedivělých vlasů, natlačenou nad čelem do frajerské vlny, jaká se už dávno nenosila a také jaksi nepřislušela jeho věku, ale pan Kafoň si ji tlačil po všechna léta, co ho znala, kdykoliv se vykoupal a p pan Kafoň se po své práci sprchoval denně. Na to, že mu už táhla padesátka, vypadal velmi mladě, jeho souměrná tvář byla až nepřirozeně hladká, zdravá, jenom v očích bylo vidět únavu a kolem nich pár vrásek, které působily spíš zajímavě.

Vždyť on se ještě ožení, pomyslela si paní Kafoňová, může se oženit, může mít ještě novou rodinu a děti, ženské se za ním jistě ohlížejí, pro Martina a Marcelu by to mohla být katastrofa, ne, má je rád, přesvědčovala se, rozhodně by je neošidil a ostatně nikdy nepozorovala, že by měl o ženy zvláštní zájem.

"Máti nechce, abych jí zavolał doktora," žaloval syn, "je tvrdohlavá jako mezek."

"Máti byla vždycky tvrdohlavá jako mezek, to je v rodině a ty to máš po ní," řekl pan

.....

Kafoň. "Radši umře, jen aby nám ukázala, že jí nic není."

Paní Kafoňová viděla a slyšela, že manžel má vypitou svou obvyklou dávku piva, je blažený a smířlivý, jako by obklopený, vypolštěňovaný ochrannou vrstvou alkoholu proti ohavnostem světa, zralý tak právě k tomu, aby se najedl a spal až do začátku televizního vysílání, navečeřel se, vypil kávu a usnul znova, vědycky po kávě výborně spal až do rána, zastyděla se, že mu křivdí, staral se o údržbu domu, o auto, které skoro nepoužívali, občas někde vypomohl při domácí zabijačce a hospodyně z okolí za ním přicházely, aby jim usmrtil slepice, husy a králíky. Dělal to tak zručně, přesně, očividně bez jakéhokoliv rozrušení, že i těm, kteří se na něj dívali, v tu chvíli připadalo, že usmrtit živého tvora není opravdu nic jiného, než jediný pohyb ostrým nožem nebo jediný úder hranou ruky. Někdy si při pohledu na jeho perfektní práci pomyslela, jestli by stejně klidně dovedl zabít člověka, ale musela uznat, že jí k této myšlence za celý život nezavdal žádné příčiny.

.....

"Tak já jdu na středisko," řekl urputně syn.

"Nech matku být," řekl pan Kafoň. "To chce jenom klid a dobrou náladu."

Usmála se na syna co možná laskavě a bezstarostně. Kdyby bylo po jeho, snad by ji ještě zachránili.

"Nic mi není."

Pokrčil zlostně rameny a odešel.

Konečně se zase mohla sesout do lůžka a uvolnit tvář. Manžel seděl u stolu, dojídal svačinu a neřídval se na ni.

"V pátek a v sobotu si zas nevydechnu," řekl. "Řihákovi v Počolíně dělají trachtu."

Nic na světě ji v této chvíli nezajímalo, ale zeptat se musela.

"Svatba?"

"Kdepak. Promoce. Osmdesát hostů. Lidé už nevědí, co by ještě oslavovali. Budou mít doktora."

"A ty bys nechtěl, aby Martin jednou taky vystudoval?"

"To víš, že bych chtěl. Ale žranici bych kvůli tomu neřídval. Ona zas taková sláva to dnes není. Jak máš bílý límeček, musíš ská-

.....

kat, chodit po schůzích - a za co? Myslíš, že si takový doktor vydělá víc než já?"

"Já nevím. Ale přece jenom bych chtěla, aby Martin šel dál. A Marcela taky, jestli ji to bude bavit."

"Proč by nemohli? Přece jim v tom nebudu bránit."

Pan Kafoň vstal a přisunul si židli k jejímu lůžku.

"Tak jak je ti. Doopravdy."

"Bolí mě celé tělo. Chce se mi pořád spát."

"To máš z toho tepla v lokále a z té zimy ve sklepě. A taky si toho v poslední době moc bereš."

Paní Kafoňová zrudla. Viděla jeho klídnou, vyrovnanou tvář a cítila, že by mu velice nerada ublížila a narušila jeho pohodu, třebaže jí někdy šla na nervy, třebaže věděla, že klid jeho tváře je až příliš často zaplacený sklenicemi piva, jež vypuzují zbytečné otázky a myšlenky. Vztáhla k němu ruku, nedbajíc kruté bolesti v zádech a on ji přijal do svých velikých a kupodivu měkkých dlaní a pohládl ji.

.....

"Tak spi. V televizi večer stejně zas nic není."

3

Antonie otevřela oči do tmy a v první chvíli si myslela, že je v pokojíčku Na krásné vyhlídce. Jaké štěstí! Nevěděla, jak se v něm ocitla, ale to jaksi nevěděla určitě a nechápala ani poprvé, nebo snad to nechtěla vědět a nechtěla si to vysvětlovat. Bylo v tom tolik radosti a snadnosti, že ji to až zahanbovalo. Vždyť se měla bránit, měla odolávat, měla odpírat. A zatím se to stalo hned první večer, kdy pan Jasiczek přišel do šenku, posadil se k malému stolku do výklenku za kulečníkem, ale byl záhy přizván ke stolu štamgastů, neboť i u nich vzbudily důvěru jeho korektní vystupování a sympatická, mužsky pěkná tvář, jaké lze vidat v polských historických filmech, i jim se líbil se svou trochu přepjatou zdvořilostí a přímým pohledem, který se neklopil a neuhýbal.

Pan Jasiczek tentokrát neodmítl skleničku

.....

fernetu a sám pak poručil rundu pro celý stůl, po počátečním opatrném vyptávání došlo i na vtipy o polském psu, který přebíhá hranice, aby se v Československu nažral, a českém psu, který podniká opačnou cestu, aby si mohl zašťekat, a na staré válečné anekdoty, znecťující nacistickou armádu stejně jako pro Čecha nepochopitelné složeniny polského jazyka a pan Jasiczek řekl, že se nikdy nesetkal s takovou podlézavostí a donabečstvím jako na Moravě, a na oplátku se dozvěděl, že nikde není tolik libových frajerů a p údajných bývalých šlechticů jako v Polsku a že ostatně Češi se nikdy nepokoušeli odnárodnit nikoho a nikoho okupovat, řeči obvyklé, kdykoliv se v hospodě setkají slovanští bratři a sousedé. Bylo kolem toho i trochu křiku, ale pan Ondrušek v nejhorším prohlásil, že Poláci i Češi jsou stejní chudáci, a poručil další rundu. Paní Kafeňová se neodvážila rozehnat společnost právě ve chvíli definitivního smíření a vzájemného zalíbení, takže jí ujel jediný autobus, kterým se mohla ještě na noc dostat domů, což se jí stávalo velmi zřídka, ale přece jen

.....

to zas nebylo tak výjimečné, aby si o ni dělali doma starosti.

Když se co noha nohu mine vracela od zastávky, uvažujíc o tom, že by mohla ráno nabídnout panu Jasiczekovi snídani, uviděla ho na lavičce před hospodou, jak pokuřuje poslední cigaretu na dobrou noc. Pan Jasiczek okamžitě vstal, uhasil oheň a začal se omlouvat, že způsobil její zdržení, a nabídl jí, že by se mohl vyspat na lavici v šenku a postoupit jí svůj pokoj. Paní Kafoňová odmítla, protože měla pro tyto případy v kuchyni rozkládací lůžko, a řekla mu, že se ještě půjde po silnici kousek projít, protože jí brní hlava z kouře a řečí a od smíchu. Pan Jasiczek se nabídl, že ji doprovodí. Tak jí to opět vyvedlo z míry, že ani neodpověděla a celá se chvěla, když slyšela jeho kroky vedle svých, dvojí, jak se jí zdálo, nesmírně hlasitý klapot na asfaltu silnice, nevěděla, o čem by měla mluvit, a pan Jasiczek se omlouval, že jí snad obtěžuje a že se vrátí do hospody. Řekla mu, aby se nevracel, že je ráda, že jde s ní, a on začal tiše vyprávět o sobě.

.....

V chalupách na stráních až dolů k říči
jedno po druhém zhasínala poslední světla,
tu a tam ještě vrzly dveře a zářivý pruh vy-
řízl ze tmy kus kamenité cesty, kus louky,
tyčkového plátku, záhon tulipánů a dveře zá-
chodu nad hnojištěm, v dálce na hlavní sil-
nici se míhaly reflektory, kočky se plížily
ve škarpách a psi štěkali ze strachu z tem-
not a samoty.

Pan Jasiczek vyprávěl o svém životě, jak
přišel do rozbité Varšavy na studie, jak se
protloukal bez pomoci rodičů, kteří ho ne-
mohli podporovat, protože sotva uživilí mla-
dí šourozence, jak se zamiloval do spolužač-
ky Olgy, jaká to byla veliká a čistá láska,
jak se spolu učili a jezdili na brigády, jak
spolu hospodařili z prostředků, které si vy-
dělali příležitostnými pracemi, jak se s ní
za celé tři roky, co spolu chodili, ani ne-
pokoušel vyspat, protože to pokládal za věc
eti a slušnosti, a jak potom, v posledním
ročníku, když už společně hledali podnik,
který by je po ukončení studia zaměstnal oba,
najednou odjela na dovolenou s mladým, úspěš-
ným docentem a do měsíce se za něj provdala.

.....

Jemu pak neposlala ani dopis na rozloučenou, ani pár útěšných slov, ani vysvětlení nebo omluvu. Antonie slyšela v jeho slovech, kterým rozuměla jenom napál, a v jeho hlase, který byl neovládnutý, docela obmažený, že muž, který jde vedle ní, ani po tolika letech nebyl s to zapomenout na křivdu, která se mu stala, že v něm ještě žije a zabydlela se v jeho srdci a v nejneočekávanějších chvílích o sobě dává vědět krutým svíráním.

"Vojtěchu," řekla Antonie do tmy kuchyně, "Vojtěchu."

Místo jeho oddechování slyšela jenom dý-
kapávání vody a tiché bzučení ledničky, uvě-
domila si, že neleží v pokojíku Na krásné
vyhlídce, že je doma a že se chystá odejít
z tohoto světa, v němž nebyla příliš šťast-
ná, v němž snad mohla právem očekávat poklid-
né stáří, ale na jeho konci by ji stejně če-
kala smrt a kdo ví, jestli by i potom měla
v posledních hodinách nač myslet a jestli
by si vůbec byla s to vzpomenout na něco
pěkného, nač by stálo za to vzpomínat.

Vyprávěl jí, že chtěl spáchat sebevraždu,
že měl už batch s kamením připevněný na zá-

dech jako zátěž, ale nedovedl sejít dostatečně hluboko, bylo v něm něco silnějšího než vůle pomstít se sebezničením, připravoval potom i zabití úspěšného mladého docenta, ztratil s tím spoustu času, ale nakonec jenom přijal místo v nejvzdálenějším a nejzapaďlejším koutě Polska a poslal Olze odamtud pozdrav. Po pár měsících pochopil, že ji tím nijak nedořal, prostě na něj zapomněla, jako dívky v určitém věku zapomínají na své panny a panenky, které musely mít denně v ruce a neusínaly, dokud je neměly vedle sebe na polštáři. A tak mu nezůstalo z veliké lásky nic, než ty zapaďlé kouty, do nichž ho potom už pořád posílali, protože nebyl ženatý, a ženatý nebyl proto, že byl stále v zapaďlých koutech a žádná z žen, s nimiž se setkal, nebyla ochotná ani pro začátek s ním žít v primitivních podmínkách v podnájmech. Možná to bylo x ale také proto, že tádné z nich se nedovedl otevřít a odevzdat, žádné z nich nevěřil, zkoumal každé jejich slovo, aby odhalil, jestli ho nepotřebují jenom k vylepšení své životní situace, ve skutečnosti žádnou z nich nedovedl

.....

milovat a ony to ovšem vycítily a mstily se mu tím, že se ho snažily využít.

To všechno paní Kafoňová spíš vytušila, než že by porozuměla jeho vzrušené řeči, a protože nikdy ve svém životě neslyšela takový vášnivý a bolestný příběh, nikdy ani vzdáleně neprožila takovou křížovou cestu zraněného lidského citu, cestu, která navíc nikdy nekončí nanebevzetím, příšerný bludný kruh, z něhož člověk, který šel vedle ní, nemohl sám vystoupit, udělalo to na ni hluboký dojem. To, co bylo dosud jenom opožděné, a proto trochu komické pokračování pubertální první lásky, dozrálo v té chvíli v prudký cit zralé ženy, která ví, co může a musí dát, která chce dávat a rozdávat. Antonie zůstala natolik romantická, nebo natolik potřebovala klamat samu sebe, že si dokonce myslela, že je to její povinnost.

"Musíme se vrátit," řekla a vzala pana Jasiczka za ruku.

Přešli na opačnou stranu silnice. Nad horami, které uzavíraly široké údolí na obzoru, vycházel veliký měsíc. Bílá věž kostela zářila hluboko pod nimi jako vztyčený prst.

.....

Na protějším kopci svítilo věčné světlo v skleněné kapli u hřbitova. Z dalekého průsmyku bylo slyšet hučení namáhaných motorů. Pan Jasiczek se omlouval, že obtěžoval svými neveselými vzpomínkami.

"Mlč," řekla Antonie. "A neomlouvej se."

Prostranství před hospodou bylo plné měsíčního světla a stará, veliká hrušeň vrhala přes štít dlouhý popelavý stín. U paní Hortové se ještě svítilo a její pes se uvnitř zuřivě rozštěkal, sotva se dotkli domovních dveří.

"Potvora," řekla Antonie.

"Potwór," zasmál se pan Jasiczek.

Čekal, dokud nezamkla, a potom spolu za ohlušujícího štěkotu potmě stoupali do schodů, kolem bytu paní Hortové, přes její předstín až do pokojíku.

Tělo Antonie Kafoňové se ještě bránilo, ještě chtělo vyvrhnout všechno cizí a nepotřebné, bránilo se horečkou a bolestí chtělo připoutat na sebe pozornost a vypudit vzpomínky, které byly pro tuto chvíli přílišným přepychem, protože nesloužily bezprostředně záchraně. A když je nebylo možné vy-

.....

puďit, aspoň je zpřeházelo, zneprřehlednilo, potrhalo a znejistilo, Antonie najednou nebyla s to rozeznat, co se stalo napřed a co potom, dny, týdny, měsíce, které prožila, se sloučily v jeden celek, v němž nebylo posloupnosti a vůbec žádného řádu, jen jedna myšlenka spojovala tříšť, a třebaže nebyla nijak nadějná, přece ji uklidňovala. Vše, co se zrodí, touží po trvání, ale tím, že trvá, ztrácí se samo sobě, ztrácí svou ry-
zost a čistotu, přijímá okolní svět, ale tím se i opotřebovává, žije, a tím i umírá, žije a kráčí kupředu ke své záhubě.

Vzpomínala si, jak se od samého počátku, od prvního objetí úpěnlivě snažila, aby se tomu muži dala co nejvíc, aby mu odevzdala všechno bez výhrad a bez podmínek, protože věděla, že jenom to ho může zachránit a spasit. Vzpomínala si, jak byla závratně šťastná, když se jí zdálo, že se jí to podařilo, že konečně i on uvěřil, že může být milován bez postranních úmyslů, bez jediného důvodu, než je on sám. Cítila, jak z něho postupně odpadaly nejistoty a dávný, avšak pořád palčivý přítomný příběh se propadal do hlub-

.....

ších vrstev vědomí a stával se vzpomínkou jako každá jiná, vzpomínkou, která nebolí, nad níž je možné se i pousmát a mávnout nad ní rukou. Ještě teď se její tělo upamatovávalo na onen čas, snad týden, snad měsíc, kdy žilo intenzivněji než v celém dosavadním životě, kdy se znovu a znovu poddávalo a vítězilo, kdy se zdálo, že tomu bude pořád, že žádné překážky, žádné nešetrné doteky vnějšího světa tomu nemohou zabránit. Prosila Vojtěcha, aby nechodil do šenku, protože se bála, že by se každým pohybem a pohledem musela před hosty prozradit. Prosila Vojtěcha, aby přicházel do šenku, protože při pomyšlení, že sedí sám nahoře v pokoji a ona se za ním nemůže rozběhnout, nebyla s to spočítat nejjednodušší útratu a sklenice jí padaly z rukou. Milovala však se s Vojtěchem, sloužila mu a přijímala jeho lásku, pravdivou a bezpochyby ryzí i v okázalosti, která byla jistě v jeho povaze. Ráda si zvykala na výlevy a prudká gesta, která, jak si říkala, jsou v těchto pivních krajinách trochu nepatřičná. Pod různými záminkami se snažila co nejdříve vypudit své hosty, aby mohla vy-

.....

běhnout do pokojíku a usínat často až nad ránem hlubokým spánkem, z něhož ji budila paní Hortová, když právě přivezli pivo nebo čerstvý chléb. Nikdy v životě se necítila tak závratně blízko druhému člověku, aby do ní tak vrůstal, aby tak rozuměl jejímu tělu, aby cítila jeho doteky jako by unitř, aby prožívala jeho kůži a bez zábran ho přijímala zraky, hmatem ba i chutí a naslouchala šepotu, který byl sice čím dál srozumitelnější, ale zase ne natolik, aby byl příliš určitý a mohl ji rušit. Nejvíce byla pyšná, když jí jednou řekl, že ona ho stvořila, udělala ho mužem a člověkem, který je schopen uvažovat o sobě samém bez předsudků a bez hořkosti. Věděla, že je to pravda, a kdykoliv měla možnost dívat se na sebe do zrcadla, divila se tomu a pohlížela na sebe se zalíbením.

Antonie se také proměnila, ale zcela jinak než Vojtěch a sotva by si to tenkrát byla připustila. Ačkoliv ji dosud nikdy v životě nic nenutilo lhát v zásadních věcech, a proto také lhala vždycky jenom v rámci společenských pravidel, lhala teď ~~h~~ lahce, lhala jako když tiskne, vymýšlela si pro svého

.....

manžela a pro své děti inventury a nutné opravy, neodbytné hosty, neuvěřitelná setkání, ba i náhlé truchlivé příhody, nic jí nepřišlo zatěžko, nevnímala to, nesoudila to, bylo to samozřejmé jako dech, protože stejně potřebné. Usínajíc po boku cizího muže neměla sebemenší pocit viny a ještě teď, když si na tu dobu vzpomněla, necítila nic než radost, vzácně vyrovnanou radost těla i mysli, jaké se lidé málokdy dočkají být jenom jednou za celý život.

Zdálo se jí, že v domě někdo hlasitě dýchá. Byla by se chtěla podívat, jestli je to Karel vedle v pokoji, Marcela nebo Martin nahoře v podkroví, byla by chtěla vědět, kdy děti přišly domů a jestli se Marcela naučila zeměpis. Ucítila pach jídla, ohříváného zelí a uzeného, a zvedl se jí žaludek. Pomýšlela si, že nádobí není umyté a že tedy domovní životní mechanismus povážlivě zaskřípal a že to muselo mít nějakou příčinu. Potom si uvědomila, že příčinou byla asi ona sama, děti ji nechtěly budit, když tak pěkně spala, byla by je ještě jednou všechny chtěla vidět, byla by je chtěla i ve tmě vi-

.....

děť, vidět je rukama, nahmatat jejich tváře, vlasy, ramena, cítit je, i když už dávno nevoněly slámou a mlékem. Pokusilax se dosáhnout na vypínač, visící na zdi nad postelí, aby se podívala, kolik je hodin, ale pohyb rukou vzhůru byl už nad její síly. Málem při něm omdlela bolestí, jakousi úplně novou, úplně jinou bolestí na prsou, dech v kuchyni byl kratší a hlasitější a ona náhle pochopila, že je to její vlastní dech.

Zbýval jí už jenom pohled na strop a na okno, zatažené kretonem, jehož veliké květy byly i teď v noci zřetelné, ale ovšem černé jako stínové obrázky na starém porcelánu. Tuto místnost znala od doby, kdyzedníci kladli první řadu cihel jejích stěn. Střídali se s mužem v navážení stavebního materiálu, vysekávali do zdí rýhy pro elektrické vedení a vodovod. Kolem stavby běhal Martin a ona musela co chvíli odbíhat za jeho křikem. Vařila tenkrát bramborové polívky a guláše pod širým nebem na sporáku, sestaveném z několika cihel a starého železného plátu. Pamatovala si, jak sem přiváželi nábytek a věšili lustr. Jak nakupovala kastrolы, talíře a hrn-

ky, z nichž některé doposud stály v kmen-
ci. Velmi zatoužila, aby mohla vstát a podí-
vat se na ně a ještě jednou do nich uvařit
kávu. Najednou byla přesvědčená, že by ješ-
tě dlouho měla proč žít. Ale jak by to bylo
možné?

Okno se rozzářilo světlem kolemjedoucího
automobilu a paní Kafoňové zatrnulo u srdce.
Když měl Vojtěch občas na stavbě příliš mno-
ho práce, čekávala na něj v hospodské kuchy-
ni, předstírala si sama pro sebe nějakou práci,
ale ve skutečnosti hlídala široké okno
v šenku. Kdykoliv zdálky zahučel motor auta
a okno se rozjasnilo, toužebně očekávala, že
světlo uhasne, zvuk naráz ztichne a bude sly-
šet kroky těžkých bot po hrubém šterku. Když
se to konečně stalo, otvírala dveře do chod-
by a čekala na prahu, až se v světelném pru-
hu objeví zablácený a unavený mužský a v ob-
jetí se vraceli do kuchyně, aby mu ohřála
jídlo, zatímco Vojtěch, do půli těla vysvle-
čený, se sebe smýval cementový, vápenný a
železný prach stavby.

Jednou, když tak seděla naproti němu u
stolu a vyprávěla mu novinky, které toho dne
přinesli hosté, ne že by si myslela, že ho

.....

zajímají, ale proto, aby aspoň trochu rozptýlila jeho každodenní starosti, řekl jí, že si vezme pár dní volna, a prosil ji, aby s ním jela do Polska. Že by jí rád ukázal místa, která má doma rád, třebaže snad nejsou tak pěkné, jako česká krajina.

"Velice by mě potěšilo, kdybys je viděla se mnou," řekl.

"Ano," řekla. "Musím je vidět."

Odjet s Vojtěchem jí v té chvíli nepřipádalo o nic obtížnější než to, co doposud kvůli němu dělala. Jenom snad lež bude muset být komplikovanější a promyšlenější. Těšila se na výlet, koneckonců v cizině nikdy nebyla a nikdy neviděla moře. Od toho večera však byla plná neklidu, a nevěděla proč, pořád se jí zdálo, že na cosi důležitého zapomněla, musela se dvakrát přesvědčovat, jestli za sebou zhasla světlo a zamkla zásuvky.

Když potom seděla u stolku v chodbě na pavlovém oddělení a vyplňovala formulář žádosti, stalo se jí cosi nepochopitelného. Velmi intenzívně cítila, že to, co dělá, je naprosto nesmyslné, že kdosi cizí za ni vyplňuje formulář, že to nemůže být ona, kdo odjíždí s

.....

cizím mužem do jeho země a zanechává za hranicemi obelhaného manžela a děti, že nějaká jiná žena se těší na půlden u moře ve společnosti plavovlasého milence. Zaškebortla o slovo, které dosud nikdy nespojovala se sebou a s Vojtěchem, a připadlo jí, že přece není možné, aby právě ona měla milence a ještě k tomu z jiné země. To, k čemu ji nutil kus potištěného papíru, který ležel před ní, jí připadalo náhle absurdní. Nikde přece nepotřebuje být, nepotřebuje vidět cizí města a bez pohledu na moře se do této chvíle docela dobře obešla. Její cit jako by najednou předvídal budoucnost: věděla, že se za hranicemi bude cítit opuštěná, osamocená i ve Vojtěchově přítomnosti, zbavená domova a dětí, že tam bude toužit jenom po návratu do domku ve stráni, do kuchyně stále trochu páchnoucí ohřívánými jídly, do ložnice, kde se vždycky mohla pořádně vyspat. Seděla a dívala se do prázdna, polekaná svým vlastním proroctvím, zaskočená faktem, že mohlo přijít, zoufalá ze svého slibu, který, jak věděla, nemůže zrušit, aniž by se Vojtěcha hluboce dotkla. Třesoucí se rukou vyplnila

.....

formulář a odevzdala jej v kanceláři. Byla by ráda, kdyby jí cestu z nějakého důvodu nepovolili. V noci, když byla s Vojtěchem, nejistota pominula, naslouchala jeho vyprávění o přístavech a městech na pobřeží, těšila se na stálou přítomnost muže, kterého milovala, který pro ni objevil svět, je jž neznala. Přála si, aby u ní zůstal napořád až do odjezdu, aby nemusel jezdit do zaměstnání a ona se nemusela vracet domů, do domu, kde už bylo znát, že se hospodyně příliš nestará, chodby byly umyté jen tak halabala, v koutech se válely chomáčky prachu, sporák a umyvadla bývaly flekaté od mastnoty a záhony zeleniny na zahrádce zarostlé plevelem. Jak se přibližoval čas odjezdu, lhalo se jí čím dál obtížněji, několikrát se přistihla, že se málem podřekla, že její výmysly jsou nedůsledné a že jenom díky manželově nepozornosti a roztěkanosti dětí, které měly vlastní zájmy a problémy, nevzbudila její častá nepřítomnost podezření.

Toho dne, kdy si vyzvedla potvrzené dokumenty, se pocit cizoty, neuvěřitelnosti vlastního konání vrátil znovu a ještě silněji

než poprvé. Držela v ruce okolkované prohlášení a připadalo jí neuvěřitelné, že o ně usilovala, že jsou to její papíry, její jméno, její podpisy, že za čtrnáct dní nastoupí v časném ránu s Vojtěchem do vlaku a bude unášena v rachotu kol a s neznámými lidmi a bude pozorovat krajinu, uvězněna mužskými očima a rukama. Zdálo se jí najednou naprosto nepředstavitelné, že by^{se} mohla vyhat na celý týden, úzkostná fantazie jí přehrávala všechny možnosti ostudy a božího trestu.

Vojtěch na ni čekal za rohem v parku, oblečený v novém tmavém svrchníku, který dával vyniknout jeho plavým vlasům a v němž vypadal vysoký a štíhlý. Znovu si uvědomila, jaký je to pěkný mužský, a na okamžik byla zase plná něhy, něhy smíšené s obavou a smutkem.

"Máš?"

"Mám."

Políbil jí ruku a objal ji kolem pasu. Poprvé se od něho rychle odtáhla.

"Ale já nevím," řekla.

"Co nevíš?"

"Nevím, jak bude doma."

"Tam bude náš domov."

.....

Zmocnila se jí šílená úzkost, ohromení, děs. Nebyla schopna promluvit, pohnout se, ačkoliv by byla nejraději křičela a utíkala.

Večer poprvé zalhala Vojtěchovi cosi o Martinových narozeninách, které se bez její účasti neobejdou. A pak už mu lhala celých čtrnáct dní, vymlouvajíc se na to, že před odjezdem musí dát do pořádku domácnost, poklidit, navařit, nakoupit, aby v její nepřítomnosti měly děti všechno, nač jsou zvyklé. Doma sice skutečně dřela, leštila podlahy, umývala okna, klepala koberce, ale nikomu si netroufla říci ani slova o tom, že by chtěla na týden odjet. Když si vzpomněla na Vojtěcha, honem si ukládala nějakou další práci, aby nemusela myslet, aby se nemusela vžívat do oné chvíle, kdy mu bude muset vysvětlit, ale co vysvětlit? Že ho už nemiluje? Ale to by nebyla pravda. Že to všechno byl jenom rozmar vdané paní, matky dvou dětí, která ještě naposledy chtěla užít života? Ale ani to by nebyla pravda.

Vojtěch teď vysedával každý večer v šenku, roztržitě se bavil s hosty, úpěnlivě se na ni díval, rozzářil se, když se na něj u-

.....

smála, když se mu podařilo políbit jí ruku nebo dokonce položit jí nějakou otázku ohledně jejich odjezdu, přisvědčovala mu, aniž si co pamatovala, a vždycky se nějak rychle vykroutila, aby mu nemusela naplno odpovédět. Věděla však, že se nezadržitelně blíží okamžik, kdy nebude moci uhýbat, a čekala pořád na zázrak, který by ji té nutnosti zbavil, který by přivodil přírodní katastrofu nebo ji učinil neviditelnou, dokonce se po letech modlila k Bohu jako její matka, stávala se pověřčivou, naslouchala každému vrznutí v bytě a vykračovala pravou nohou z domu. Dny nemilosrdně ubíhaly a Bůh neučinil nic k její záchraně.

Ve čtvrtek se Vojtěch znenadání objevil v šenku hned po poledni, když ještě byla sama. Nechala se od něho obejmout a zavedla ho do kuchyně. Chvilé pravdy nastala, nedoufala už v nic a bylo jí ze strachu tak špatně, že si musela sednout. Vojtěch před ní položil jízdenku do Sopot a ona ji dlouho prohlížela, jako by jí ukázal předmět z jiné planety, z osudu docela cizích, nesmírně vášnělných lidí.

"Vojtěchu," řekla. "Nikdy jsem po tobě

.....

nic nechtěla. Viď že jsem po tobě nikdy nic nechtěla?"

"Ne," řekl.

"Tak teď po tobě chci, abys jel sám. Já přece s tebou nikdy nikam nepojedu."

Opřel se o stůl.

"Proč nepojedeš?"

"Mám muže a děti. Musíš to pochopit. Já tě mám strašně ráda, do smrti tě budu mít ráda, ale nikam s tebou nepojedu."

Čekala výčitky a předem je všechny uznávala za správné. Na okamžik věřila, že by se spolu mohli pomilovat a bylo by všechno na svém místě, vše by se vrátilo do prvotní podoby, toužila po tom z celého srdce.

Pan Jasiczek se k ní sklonil, políbil jí ruku a odešel. Slyšela, jak stoupá po schodech do svého pokoje.

Vzala jízdenku a položila ji pod těžítko s hlavou královny Nefretete, které zde zůstalo ještě od doby, kdy tu vládla paní Hortová.

Chtělo se jí rozběhnout se za Vojtěchem a vysvětlit mu, vysvětlit mu, že není taková, že neodvolává nic z toho, co s ním kdý prožila a co mu řekla, že ho miluje, že pro něj

.....

udělá všechno, pokud po ní nebude chtít, aby pro něj opustila svůj úděl.

Odpoledne se nekonečně táhlo, Antonie obsluhovala hosty, ale přitom pořád naslouchala, co se děje v domě, zdálo se jí, že slyší jeho kroky, každé bouchnutí dveří ji vyplašilo, pak zas se chvěla úzkostí, že neslyší jeho kroky, že tam nahoře v pokojíku je nepřirozené ticho, několikrát se chtěla za ním rozběhnout a říci mu, že tedy pojede, děj se co děj, že s ním půjde a odejde, jenom proba hoďně daleko, přes moře, přes hory, aby tou dálkou zapomněla, aby ji postavila jako neprostupnou a nepřekročitelnou zeď mezi sebe a svůj domov. Jednu chvíli už dokonce vyšla nahoru do předsíně, ale zase se schlíple vrátila, zmítala se, naslouchala, očekávala, že Vojtěch sejde dolů, přála si, aby přišel, nepřála si, aby přišel, setmělo se, zatáhla záclony a rozsvítila, rozhodla se, že vyběhne nahoru a vrátí mu jízdenku, desetkrát ji vzala do ruky a zase odložila, nakonec ji hodila do sporáku a dívala se, jak hoří.

Když se vrátila z kuchyně do šenku, se-

.....

děl Vojtěch u stolu s panem Ondruškem a poručil si velký fernet. Přinesla mu jej, podíval se na ni a paní Kafoňová viděla, že se jeho tvář proměnila, zpopelavěla, zestárla o deset let. Kdyby v tom okamžiku byli sami, byla by mu znovu slíbila cokoliv.

Pan Jasiczek vypil skleničku naráz a poručil si další. Nepoznávala jeho hlas ani gesta.

Pan Ondrušek popíjel své pivo a paní Kafoňová si velice přála, aby je popíjel co nejdéle, až do uzavírací hodiny, přiměla ho, aby si objednal další, zjistila, že je nemůže dotočit, a naléhavě ho přesvědčovala, aby zůstal, že stejně nemá kam spěchat, že půjde narazit, že je úplně jedno, jestli naráží hned nebo až zítra. Když odcházela do sklepa, ohlédla se na Vojtěcha a jeho tvář jí připadala jako tvář ze štukového stropu na zámku ve městě.

Antonie sešla opatrně do sklepa po kluzkých schodech, zoufalá a odhodlaná zdržet se co nejdéle, ale zase ne tak dlouho, aby jí pan Ondrušek odešel. Potřebovala si vydechnout, musela se zbavit aspoň na okamžik tíhy, která ji dusila ve Vojtěchově přítomnosti.

.....

stála před sudy a třásla se zimou a vyčerpáním.

Pak uslyšela, že se nahoře otevřely dveře do chodby, a když se otočila, uviděla Vojtěcha, jak zvolna sestupuje za ní. Nad kulatým límcem tmavého svetru se jeho bílá hlava vznášela jakoby bez těla, jakoby nesena na mise černým či šníkem.

Paní Kafoňová nevykřikla, ani se nepohnula, teprve když ji poprvé udeřil, pokusila se utéct za sudy, ale muž ji brzo dohonil, smýkl jí na zem a zuřivě ji bil. Nekřičela, jenom se ze vší síly snažila vyprostit, bylo to však marné. Na okamžik zahlédla jeho tvář, zbrocenou potem a mokrou slzami, a pochopila, že neustane, dokud ji nezabije, a že ani ona už nic jiného nechce, než aby ji zabil pokud možno rychle.

Potom nad sebou uviděla paní Hortovou a pana Ondruška. Snažili se ji zvednout a ona teprve teď hlasitě zaúpěla bolestí.

"Musíte vstát," řekla jí přísně paní Hortová. "My vás do těch schodů neuneseme."

Vstala.

"Pojďte," přikázala paní Hortová.

Kňučela jako zvíře, ale dokázala se za jejich pomoci dostat na lavici do šenku. Tam ji posadili a paní Hortová do ní nalila kořalku.

"Běžte domů," řekla starému muži. "Postarám se sama."

Pan Ondrušek k popadl klobouk.

"A držte hubu, Josef," řekla mu paní Hortová. "Nic jste neviděl, nic jste neslyšel. Ten škandál by ji přivedl do hrobu."

Pan Ondrušek přikývl a za okamžik bylo slyšet, jak pobízí před hospodou své koně a těžký vůz rachotí po silnici.

"Ať uteče," řekla Antonie.

"Už je pryč," odpověděla paní Hortová. "Odjel. A ty se z toho vyližeš. Spadlas se schodů. To se v hospodě stává."

Antonie se s úlevou usmála a zavrtěla hlavou. Byla už rozhodnutá, co udělá.

Paní Kafoňová věděla, že má oči otevřené, ale strop ani okno neviděla. Kruš ji bolelo na prsou a chtělo se jí zvracet, ale tělo už nemělo sílu ani k tomuto pohybu. Přála si, aby umírání skončilo. Přála si, aby přišel Vojtěch a seděl u ní až do konce. Jako

.....

zdálky slyšela otevírání dveří, šouravé kroky po kuchyni, šumění vody ve sklenici a dychtivé polykání. Karel míval ve zvyku v noci pít. Přistoupil k jejímu lůžku a položil jí ruku na čelo. Byla by mu chtěla poděkovat, ale zmohla se jenom na krátký povzdech. Přistrčil jí ke rtům sklenici a pomohl jí zvednout hlavu, aby se mohla osvěžit.

"No. Jen spi," řekl.

Bolest trochu polevila, ale Antonie cítila, že je konec. Už nikdy neuvidí Vojtěchovu tvář, bezelstnou a šťastnou, už nikdy neucítí na hrdle jeho polibky. Už se nikdy nebude milovat v ospalém nedělním odpoledni se svým mužem, klidně a laskavě až do únavy. Už nikdy nebude česat mezi dveřmi vlasy synův, který si je ráno co ráno zapomněl upravit. Už nikdy nebude mýt dlouhá, hubená záda své trochu ufnukané dceři. Smrt je jedno veliké, těžké, škrtící ne, jehož smyčka se stálet těsněji uzavírá. Smrt je tma.

Tvář Antonie Kahoňové byla po smrti klidná. Poslední, nač pomyslela, bylo, že za všechno, co od života dostala, nejen poctivě, ale vrchovatě zaplatila.

Brno, listopad 1976 - březen 1977

Jiří Gruša:

KABÁT STRÝCE ANTONA

Přinesli mi kabát strýce Antona a taky klobouk zn. Johnstone and Co, 25 Nelson Square. Vím, že uvnitř na podšívce je zlatě vyražený znak té firmy. Dva gryfové drží štít s křížem a na stužce dole stojí DOMINE DIRIGE NOBIS.

A hleďme: strýček v tom klobouku + v tom kabátu jde od dubiny kolem zvoničky, kde mrzák Hemele tahá za provaz. Je květen, Anton smeká, jako kdyby zdřavil hospodu U Kůrů. Zdvihá svůj londýnský tvrdák a do rytmu klinování se mrzákovi posmívá:

He-me-le-pil-čis-tou!

Hemelepilčistou!

Já jdu od Kůrů s džbánkem dvanáctky pro tatínka, džbán nesu oběma rukama, aby se mi

.....

nevyklepala pěna, ale Hemele se dřevěným špalkem, tou svou pajdavicí, co ji má místo pravé nohy /a která mu končí kopejtkem jako starému čertovi/, zapíchne do škváry, a takto, podobný mému hracímu vlku, chňapne po kobylici a ten letí na našeho Antona "prťáka zasraného a všiváka prťáckého", avšak vlítne mi do džbánu, že ta moje hlídaná pěna se rozchlejtne, až brečím.

"Nebul," vychrstne Anton tátovo pivo, "seš přeci Kokeš."

Tím míní, že jsem Kokeš jako on. A zatne pěst, až je pod anglickým sukrem tužit naběhlé svalstvo. A tou pěstí zašermuje Hemelemu, ale tak, aby to znamenalo úd, zvaný ocas: tákovejhle. Poněvadž k té zaťaté pravičce se v jejím lokti přikládá levá ruka /hřbetem dlaně/, jako kdyby tu pravou chtěla přeseknout, kdežto ona ji takto upřesněně odděluje na znamení veškerého topořiva. Potom se kývá tím znakem směrem k příteli i nepříteli, aby věděl, kde stojíme jako rod. Kdybysme měli mít jednou erb jako firma Johnstone and Co, bylo by na něm tohle.

Takže i já na mrzáka zatínám.

.....

Musí to být velice k smíchu u malýho kluka. Ale Anton se nechechtá jako jindy, je taký pochrstnutý, ovšem slzama - ona mu totiž umřela Anděla Vandasová /Anděla je umřelá!/, co kvůli ní letěl balónem. Má o tom v klobouku zprávu - za koženým vroubením. Až Hemele doklinká umíráčkem / a on nám za trest schválně dýl zvoní, Anděličino parte má připíchnutý napínáčkama na šínách zvonice, teda na tom prkně, co šíny spojuje /, strýček si nenasadí buřinku, nýbrž vyndá z ní "První doušek svobody", ten výstřižek s šitkou, na které napouštějí balóny jménem Kysibelka.

"Proč pořád zvoní?"

"Nemá mě rád."

"Jakto?"

"Poněvaďž mu ušmíkli nohu a já byl v tý válce taky."

"Hm," řeknu, "a co je to pilčista?"

"Co?"

"Pil-čis-ta! No, že mu tak říkáš..., Hemelemu?"

"Ach," směje se strýc /ale to jsme už v jiné hospodě, jdeme si pro jiné pivo a strýček má pořád ten kabát a klobouk a pořád

.....

ještě je květen v neděli/, "pilčista, to jsem dnes já.

Nato přistoupí k šenku a poručí si Damase Hobé and Cie S.A., čistý konzumní líh. Je k tomu ticho, že jen do džbánu slyšet pivo. Líh strýčkem zalomcuje, strýc sebou zatřese, odfrkne si, a té umrlkyni /což se mi zdá zvláštní/ řekne:

"Tak to bysme měli, Andělo!"

Já už se těším, až se ožere, protože pak mi bude o Kysibelce povídat. To on dělá, dřepne si u nás na kamenný schod, povídá o svém vzduchoplavectví a já ho poslouchám, dokud řádně vyslovuje, jakmile však začne huhlat, vyjdu do prvního patra s lavórem vody, poliju strýčka a on se diví, že se tak najednou zatáhlo. Avšak polejvám ho, když není svátečně oblečený, tj. když nemá své letecké náčiní, ten klobouk a kabát, které si nechci poškodit, protože slíhl, že mi je odkáže. Tvrdí, že ^{to} měl na sobě, když letěl. A já na to, jestli mu foukalo. Kde? No přeci v nebi.

"Ne," řekne, "vítr měl rychlost 5-6 m za vt. Skoro jsme stáli."

.....

"Ty a balón," dodám hned a on zde vždy prohlásí: "to jsem však ještě nebyl švec."

"Nýbrž vzduchoplavec," řeknu zde já a po-
odstoupím, kdyby náhodou poznal, že si z ně-
ho utahuju. Ale on že ano, že vzduboplavec,
- pluli jsme k Hradčanům.

"Já vím," kývnu. A opravdu, vím to. Plu-
li tam. Klesalo to. Co bylo kolem, padab
pod koš, a lidé vypadali jako olověný vojáč-
ci. A vpravo tři rybníky. Vzduch se tetelil.
Mrknu na Antona, jestli skutečně, a vida,
tetelí se i teď. Kysibelka stoupá, odsouvá
krajinu, obzor je mlžný, kolem balónu jasno.
Fole, louky, háje, silnice dole pod košem
neztrácejí nic na své přehlednosti a detail-
nosti, i když, jak se koukám, strýček je už
nejméně 900 m nad světem. Visí tam nehybně.
Žlutá koule Kysibelky + žluté slunce.

"Tak to bysme, Andělo, měli."

"Nebul," řeknu mu, "seš přeci Kokeš!"

Udělám na něj to gesto. On ho taky udělá.
Ale napřed si mě změří. Mně jeho slzy nepři-
padají ani jako u člověka, u nosu má z dich
kapičku, až se mi to trochu hnusí. Jenže vy-
držím celý pohled. I to pohlazení, něco mezi

.....

fackou a pohlavkem.

"Ty budeš pán," řekne, "máš na to hlavu. Slibuju mu to.

"Vidíš ty pracky?"

Pohlédnu na jeho veliké a oprýskané ruce.

"Takový si nepožizuj."

To mu taky slíbím.

"Pán, rozumíš."

"Ne."

On se zlobí a vysmrkává svůj pláč. /Hemle by měl ještě zvonit, sedělo by to k tomu!/
"A musíš lítat!" poroučí mi a šmátrá přitom po svém tvrďáku, ale ne a ne se strefit.

Já se vlichocuju:

"Jako ty?"

"Blbost," nachmátne dýnko klobouku, "jako káně. Jasný? Držet se pořád vysoko. A až tě to jednou nasere, vylítnout ještě veš, abys umrznul."

Pak vyloví "První doušek svobody" a podává mi ho. Zleva jde k balónu tlustá hadice. balón je ještě podobný slze. Kolem koše hlouček mužských, ale tak nezaostřený, že nelze žádného poznat.

"Ty seš kterej, strejdo?"

.....

"Tenhle," zahuhlá, ale jeho prst míří ke komínu za tou slzavou Kysibelkou. Proto jdou pro lavor, vypadá to, že se už dneska nikam nepoletí. Natočím vodu, otevřu okno v patře nad vchodem. Anton dole je rozplácílý, nebe nahoře čisté. Až na ten mráček, z kterého nenadále sprchne, když budu chtít.

Podívám se pozorněji a najednou nemám tu sílu. Stavím umyvadlo na dlaždičky... a časnu: Anton se veze v Kysibelce. Žlutí se nad zvoničkou směrem k dubině. Konečně! Já jsem rád, že se dočkal. Co jen se napovídal o svém lítání a já neměl srdce říct mu, že vím, že kecá. Mávám a vídím, že tam stojí s Andělou, svou láskou. S tou, co ho nechala pro pana Vandase, českého vařuchoplavce. Strýček jí právě podává její někdejší svatební boty. Anděla však ukazuje, že hodlá zůstat bosá a prostovlasá, jak je. Jak vlaje.

Jsou to ty boty, co jí Anton šil z mistrova poručení před dvašedesáti lety.

Šil je uhrančivě, že v nich zakrátko musela na pohřeb.

Ty boty byly z kozinky, futro brokátové a šněrování až do pál lejtek + na zlacené

háčky.

Ten Vandas vylít z Kysibelky mezi třema rybníkama. Olověný vojáčekové se proměnili zpátky v lidi a běželi seškrabat, co zbylo. Vešlo se to do dětský rakve.

Je to už dávno. Anděla chápe, jak byl Anton tenkrát smutný. Kysibelka stoupá. Obzor je zamlžený, ale pole a louky dole pod košem neztrácejí nic na své přehlednosti. Detailně musím být vidět i já, vykloněný zřetelně okna a s rukou na čele, aby mi stínila.

Anděla strýčkovi odpouští to uhranutí. Strýček je šťastný, a protože balón je jen pro dva, slibuje za to odpuštění Anděle, že si nevezme za ženu naši prdlavou tetu, třeba mu už od Nešvery posílají nejdražší kabát z anglického sukna a od Pecha, kloboučníka, tvrdáček Domine Dirige Nobis.

Poslíček musí běžet velice zvláštní zkratkou, protože ty věci nese rovnou mně.

Pavel Janský:

CEDNÍK

Ta věčná touha v nás
být propasírován!

Ta věčná touha
prolézt všemi oky,
dopadnout na dno,
rozstříknout se, vsáknout,
být vypařen sluncem,
stmelen v mrak
a na svou vlastní hlavu spadnout
coby déšť...

Je tedy nejprve nevyhnutelně nutno
být vybrán
/nepochopitelným osudem, jenž pouze metá,
nerozhlížeje se,
ten slepec!/,

.....

je nezbytné být t a k t o vybrán
do toho nejutěšenějšího Papinova hrnce
v tomto zastrčeném koutu Galaxie.

Sami si pod ním zatopíme.

A taktéž
sami si přikládáme.

A stále
ta věčná touha
být propasírován
všemi oky.

Tak se vaříme
za neustálého hvizdu,
za nepřetržitého třeštění,
pod tlakem 1000 atmosfér
strachu že neprolezem,
že neprojdeme,
že jsme příliš tuzí,
že ^{ne}jsem dost měkkí
že nejsme dost rozvaření.

.....

A tak se vaříme.
A tak přikládáme.
Par je plná kuchyň.

Popaďneme vidličku: mám
dost měkké srdce? a játra? a žaludek?
a mozek?
A všechno, co mě drží pohromadě,
nevzdoruje už?

Ta věčná touha
dopaďnout na dno!

A tehdy nás propasírují.

Vláčénka svalů, cévy, tuhé stěny žil,
kůra mozková, krev, šťávy v nás,
všechno, čím jsme kdý sluli.

Tak nás pasírují
všemi oky:
a jenom kost,
jen tvrdá kost,
kost lebeční

.....

a hnáta, již jsme ji bránili,
a žebra, která chránila skvělé ~~š~~/ srdce,
a stydká kost plná vzpomínek
na milování
a pánev zaslíbená
dětem
a páteř otloukaná kladivouny -
jenom ta tvrdá kost
už zbývá:

Nesme ji za zvuků trub
a tympánů!

I bude tento kout Galaxie
velikou kostnicí.

Ale
věčná touha
prolézt všemi oky,
prokapat na dno,
vsáknout a být vypařen sluncem
a z mraku s hromem a bleskem
srazit
nejen svou vlastní hlavu - -
/Území tekutých písků/

Pavel Kohout:

TRABL

"Proboha," řekl Šebesta, někdo ti umřel?"

Sáhl po kipru a ztlumil kontrolní poslech; chrápání teď znělo jako přerušovaný bzučák. Havlíček měl strnisko, popelavé tváře a kruhy pod očima. Nepřítomně pověsil bundu těsně vedle věšáku a vůbec nezaznamenal její pád. Šebesta se koutkem oka ujistil, že ještě nemusí zapnout druhý stroj, vstal, zvedl bundu a oslovil mladšího znovu.

"Rudo, slyšíš mě?"

"Šla k němu zas," řekl Havlíček hluše.

"Ale no ne!" řekl Šebesta, aby nějak reagoval. Nijak ho to nepřekvapilo. Ode dne, kdy se mu Havlíček svěřil, věděl, že špatně dopadne. Nebylo mu pomoci.

"Víš to jistě?" zeptal se. Mrkl přitom na pult; všechny ručičky se chvěly v mezích normy.

.....

"Nebyla doma!" řekl Havlíček zdrceně. "Napadlo mě jít k jeho baráku, a zrovna když jsem to chtěl vzdát, tak vyšla!"

"Dobře ti tak!" prohlásil Šebesta. "Radil jsem ti, abys ji nešpízoval. Co oči nevidí, to srdce nebolí."

"Musel jsem mít jistotu!"

"No tak teď ji máš. Dáš jí konečně kopačky?"

Havlíček vytáhl krabičku od cigaret, marně v ní štrachal a pak ji hodil do koše s ústřížky magnetofonových pásků.

"Já nevím," hlesl.

Šebesta se sehnul, vylovil krabičku a hodil ji do koše na odpadky. Ode dne, kdy Havlíčka zaučoval, věděl, že sem nezapadne. Monitor si žádal, aby se člověk choval jako šofér: mohl jíst, kouřit i klábosit, ale přitom se cele věnovat provozu; nesměl být ožralý, ospalý ani nešťastný. Havlíček byl.

"Udělej si kafe," vyzval ho, nabízeje mu ze svých cigaret, "a mně taky!"

Okem střelil po stopkách. Správně by měl nový pásek založit Havlíček. Rozhodl se udělat to ještě sám. Marta ho sice čekala se

.....

snídaní, ale on zas chtěl mít jistotu, že ten kluk nevybouchne. Po deseti letech člověk k práci přilne, i když je v penzi a jen zaskakuje za marody či dovolenkáře.

Havlíček ho poslechl v rámci svých možností. Zapnul vařič, postavil na něj konvici a sypal do hrnku mletou kávu. Ale jen do svého a k tomu z Šebestova pytlíku. Je groggy, řekl si Šebesta. Z dob svého aktivního boxu znal od pohledu i ze zkušenosti tento stav, kdy člověk ještě stojí a vnímá, ale už není schopen vrátit ránu. Chtěl vstát znovu, když spíš vytušil než uslyšel nový zvuk a vyjel poslech. Chrápání bylo vystřídáno mlaskáním a hekáním, skřípáním a vrzáním. Objekt se budil a Šebesta raději zůstal u svých hejblátek.

"Rudo," řekl pedagogicky, "uvař taky sobě."

"Dyť vařím," odpověděl Havlíček a pak mu to přece jen došlo, "a jo, promiňte...!"

Do jeho hrnku sypal ze svého. Zmátořil se, usoudil Šebesta, už aspoň ví, kde je.

"Co na něm má?" ozval se Havlíček nešťastně. Rukou mačkal konvici k plotýnce, aby se

.....

voda dřív vařila.

Objekt začal chrchlat a kašlat, zprvu v intervalech, jako když startuje studený motor, pak v souvislejších řadách. Šebesta teď hlídal první stroj: na pásku zbývaly slabé dvě minuty.

"Co máš ty na ní?" zeptal se.

"Já ji mám rád," prohlásil Havlíček naléhavě, jako by ho žádal o její ruku, "já ji miluju!"

"No tak si zkus představit, že ona miluje jeho."

"Takovýho hajzla?"

Hajzly mají ženské nejradši, chtěl mu říct Šebesta, ale připomněl si, že ho musí uklidnit. Udělal kompromis.

"Charakter hledá ženská do manželství. Proto si vzala tebe. Na bokovky má jiný metry."

"Jaký, prosím vás?? Víte, jak vypadá??"

Šebesta zmáčkl stopky a rozjel druhý magnetofon. První nechal běžet, dokud se pás k nevyvlékl z prázdného středu; jeho konec pleskal o nahrávací hlavu. Zastavil stroj, vyňal pásek, zalepil a vložil do pouzdra.

.....

Rubriky štítku vyplnil žádanými údaji.

OBJEKT č.: 151
DEN: 23. 3. 75
DOBA: 07.13 - 08.04
STOPÁŽ: 0,51' 20"
TECHNIK: ppor. Šb.

Hodil kazetu do transportní schránky k ostatním, došel si do skříně pro nový pásek a založil ho na uvolněný talíř, aby byl připraven pro další přejezd. Ujistil se, že záznam běží v normě, a teprve pak se obrátil k Havlíčkovi, který z něho po celé dlouhé vteřiny nespouštěl zarudlé oči.

"Ty dneska taky nevypadáš nejlíp."

"Můžu za to, že jsem spal hodinu? To je vina Jany."

"Doufám, žeš ji patřičně zrichtoval."

Havlíček znejistěl.

"Ani ne..."

"Ne??"

Šebesta zjišťoval, že mu pohyb na ztrápeného mládence dělá svým způsobem dobře. Vychnutával tím víc, že si s ženskými hladce poradí i v šedesátce.

"Zapřela to..." řekl Havlíček rozpačitě;

.....

tušil Šebestovu reakci.

"Dyťs povídal, žeš ji tam načapal!"

"Jenže před domem..."

"Tak počkej," zarazil se Šebesta, "šla z domu nebo jen kolem?"

"Z domu, ale říká, že tam hledala švadlen-
nu. Prej si kdysi všimla, že je tam švadlena."

"A je?"

"Prej se spletla..."

Šebesta se rozesmál, ale hned zmlkl, když z reproduktoru zazněl ženský hlas. Ještě víc vytáhl poslech.

"To je hrozný," řekl hlas; zněl ospale a nerudně. "Buď přestaň kouřit, nebo spi v kuchyni!"

"Je eště," kašlal Objekt, "třetí možnost. Spi u maminky."

"To by se ti hodilo," řekla žena, "zneu-
žít mě a vrátit mamince."

"To by se mi hodilo," souhlasil Objekt.

"Na to se ti vykašlu," prohlásila žena.

"To je nápad," řekl Objekt. "Kašli se mnou a nebude ti vadit."

Šebesta trochu upálil hloubky a stáhl zvuk, aby ho měl pod kontrolou a mohl přitom hovořit.

.....

"Ty seš vól," řekl Havlíčkovi. "A ty vo-
da se ti vyvaří."

"Co? Jol..."

Havlíček zaléval mletou kávu. Voda vysta-
čila sotva na jeden šálek. Donesl ho Šebes-
tovi na míchací stůl.

"Tu máte, já si počkám."

Šebesta vzal. Blbost se musí trestat, ře-
kl si. Zatímco Havlíček točil do konvice vo-
du, zasmál se znovu.

"Ta tvá stará je formát."

Tomu říkáte formát??"

"Jo," prohlásil Šebesta, vem si z ní pří-
klad! Člověk si má poradit i v nejhorším
průseru, zatímco ty máš soupeře v provazech
a čumíš. Kdysi na střední škole jsem přišel
píchat spolužačku, která měla proslule přís-
nou matku. Jenže matka si započetla lístky
do bia a napotvoru zrovna v tý skříní, kam
jsem se vmáčk, jak mě pánbůh stvořil. Když
otevřela dveře, přikryl jsem si rukou ptáka
a povídám co nejzdvořileji, rukulíbám, mi-
lostpaní, je Hanka doma? A víš, co mi řekla?"

Šebesta se odmlčel, protože zmikly i hla-
sy a kašlání se vzdalovalo s šouravými kro-

ky. Rychlým grifem vyzkoušel několik kipurů, aby určil trasu. Nakonec nechal vyjetý mikrofón číslo čtyři; pod kipur byl štítek KOUPELNA.

"Byla," pokračoval, "tak zblblá, že řekla, 'Hanka je v posteli, nepůjdete dál?'"

Šebesta se smál na celé kolo. Do toho se ozvalo šumění sprchy a divoké mručení, prokládané blaženým funěním nejspíš podle toho, jak neviditelná voda střídala teplotu.

"Vtípky mi nepomůžou!" promluvil Havlíček zavile, potřebuju se mu dostat na kobylku. Kdyby ji neuhnal na prachy, ani by se za ním neohlídla. Kde je bere? Vy znáte lidi z kriminálky, nemohli by si ho kapku podat?"

Sprcha došuměla, zabzučel holicí přístroj. Mužský hlas si začal falešně zpívat a stěny, patrně kachlíkované, nepřesnost násobily. Šebesta stáhl poslech.

"Fuj!" řekl s odporem. Za čtyřicet let ode dne, kdy začal s pendrekem šlapat ulici, využil všech výhod povolání, od příjemných předností až po únosné dárky. Nikdy se však nesnížil k tomu, aby si přes kolegy vyřizoval soukromé účty. "Fuj, že se nestydíš!"

.....

"On ji sám nenechá!"

"Jak se mi někdo začal montovat dok holky," řekl Šebesta, "dal jsem mu radši přes hubu napřed. Lepší dát o facku víc než nedofackovat. Jednou zrušili hotovost a já došel domů večer místo ráno. Otevřu dveře a v před-síni nahej chlap, pořízek, ale tak se lek, že zůstal tuhej. Dal jsem mu bez ptaní z každé strany jednu a navrch levej hák. Šel k zemi, ani nepíp. Vrazím do ložnice potmě a slyším, jak stará v hrůze šeptá - co je Edo? Já ti dám Edu! zařval jsem, už jsem měl doc opasek, otočím si ji a sázím jí na zadek jednu vedle druhé. Jen mi bylo divný to ticho, stará měla jinak solidní ječák, tak po prvním tuctu rozsvítím a vidím ořvanou, kozatou a hlavně úplně cizí ženskou.

Zpěv ustal, bouchly dveře a Šebesta pár okamžiků vyjížděl různé mikrofony, až se ustálil na šestce s lakonickým štítkem WC. Bylo slyšet škrtnutí sirky, výdech a pak listování v novinách.

"Kamarádka můj starý," dokončil, "si půjčila náš byt se šamstrem. Když viděla, že jí řeže policajt, myslela, že ho poslal

.....

manžel, a nechtěla si to dělat horší. No a moje stará aspoň poznala, jak by dopadla ona.

Opět se srdečně a dlouho smál. Havlíček si naléval a přelil. Věnoval tomu stejně malou pozornost jako Šebestovu příběhu.

"Ona řekla," vysoukal ze sebe, "jestli na něj šáhnou, že už nesmím nikdy šáhnout na ni...!"

"Víš co? Co kdybys ji zřezal taky? To bys koukal, jak by ji přešla chuť na cizí masíčko."

"Janu??" vyděsil se Havlíček. "Jak ji můžu uhodit, když ji mám rád?"

Ozvalo se mlácení na dřevo a ženský hlas.

"Budeš tam dlouho?"

Šebesta bez váhání vyjel i mikrofon č. 7, označený CHODBA.

"Jo," řekl Objekt pokojně.

"Nechtěl by sis přist a kouřit jinde?"

"Ne," odpověděl Objekt a otočil stránku.

"Co budeš snídat?" ptala se chodba.

"Tebe," řeklo WC.

Chodba se zahihňala.

"Jak to budeš chtít?" zeptala se.

"Rychle," řeklo WC, "dneska musím dorazit kapitulu."

.....

"Nedělej si násilí," řekla chodba dotčeně,
"já můžu jít jínam."

"To je nápad!" zaradovalo se WC, "kdyby to někdo vzal za mě aspoň na měsíc, dopíšu to celý."

"Seš hnusnej!" prohlásila chodba; hlas se vzdaloval a Šebesta ji stáhl. Ozval se duševný zvuk, jako by za čalouněním projel motocykl.

"Frse!" řekl Havlíček nenávistně.

"Nadávka má ho nezaženeš," pravil Šebesta. Pak zjistil, že Havlíček mluví k reproduktoru, jako by ho muž na záchodě mohl slyšet.

"To si říká spisovatel!! Kdo má poslouchat tvoje prdění??"

Ještě tohle! vzdychl si Šebesta. Monitor vyžadoval od techniků, aby hlídali své ciferníky i membrány a ručili, že každý zvuk ve sledovaném prostoru bude zaznamenán v nejlepší kvalitě. Jejich smysl stejně jako obsah samomluv, rozhovorů i zámlk vytěžovali jiní. Monitoráci se řídili zásadou, že je jim do toho asi tolik jako rozhlasovým technikům do předpovědi počasí.

"Co tě rafló?" zeptal se Havlíčka.

.....

"To všechno ty jejich básničky a románky! Moje máma nic nečetla a v životě otci neza-
hnula. Jana leží od rána do večera v kni-
hách!"

V poslechu to dopleskalo, trhal se a šus-
til papír. Šebesta teď bedlivě hlídal poten-
ciometr a stáhl kipr o fous dřív než Objekt
splachovač. Mikrofon byl na plováku a hřmě-
lo to jako Niagara. Kdysi podal operativě
návrh, aby si vymysleli chytřejší místo,
třeba rukojeť, ale dávali to na plováky dál
a tak se na ně vykašlal a hleděl vymixovat,
co se dalo. Kdyby objekty o téhle achilovce
věděly, myslel si škodolibě, nemusely by si
doma psát lístečky; stačilo by sedět s part-
nerem na míse a v jednom kuse splachovat.

Sedmičkou, klasicky umístěnou v telefonu
na chodbě, sledoval pak Objekt na cestě do
koupelny, kde si zřejmě myl ruce a s faleš-
ným hvízdáním dokončoval toaletu.

"Pro mě," řekl pak, "by si mohla číst i
od večera do rána, když se jí líbí, a ani
by jí nenapadlo zahrnout.

"Ale proč??" zeptal se Havlíček naléhavě.
"Proč zrovna vám ne?"

.....

Šebestovi neunikl urážlivý podtext. Všiml si několikrát při střídání směn, jak se Havlíček točí před zrcadlem. Měl určitě vysoké mínění o svém vyžehleném exteriéru a nechápal, že pořádná ženská vědycky vyjede po ksichtu, kam se čitelně podepsal život.

"Rudo," řekl přesto nedotčeně, protože situace sama dávala zřetelně za pravdu jemu, "to není ve fasádě, v charakteru, dokonce ani v šrajtoflí ne. Ženskou si musí člověk hned na začátku rozšlápnout jak nový boty, jinak tě do smrti tlačí. Když já poprvé píchal s Martou, teda starou, a že jsem o ni sakra stál a dlouho se cukala, řekl jsem jí v nejlepším, že se jdu vyčůrat. Bylo to v kempingu. Za půl hodiny se oblíkla a za hodinu už slítala celej přilehlej lesík. A když mě po další hodině našla v místní hospodě u piva...

Dveře se rozletěly. Dovnitř nahlédl mladík v bílém plášti, technik z některé sousední kóje.

"Máte tu volnou kapacitu?" zeptal se místo pozdravu. "Ze dvou výstupů do konce týdne."

"Nemáme," řekl Šebesta chladně.

.....

Technik postoupil o krok a hleděl na dvě magnetofonová dvojčata po stranách místnosti. Na jednom ležela Šebestova taška se zbytky večere, na druhém stál Havlíčkův hrnek.

"Co kecáte, kluci, dyť taďy máte..."

Šebesta pomalu vstával.

"Děláme tu non-stop totál z osmi mikráků pro ministra. Dejte si odchod!"

Jeho vysoká postava, šedá hříva a hlavně strohost zapůsobily.

"Pardón," zahučel mladík, a byl pryč.

"Proč jste to nevzal?" řekl Havlíček nespokojeně, mohly nám naskočit prémie! Zrovna bych to potřeboval!"

"Já taky," odpověděl Šebesta klidně, jenže ty na to dneska nemáš. Budeš rád, když zvládneš jedno. No a když mě našla v tý hospodě, byla už tak vyklepaná, že řekla akorát, Stando, kde seš...?? A já na to, Jéžíš, promiň, já si celou dobu říkám, co jsem to chtěl...! Od té doby mi zobe z ruky."

"To kdybych Janě udělal," řekl Havlíček se závistí, poletí rovnou k němu a už tam zůstane!"

.....

"Aspoň by sis dal dřív opravu s nákou další. Pamatuji si, že i ženskou, která tě nechce, je nejtěžší vypudit nadobro."

"Jenže já ji miluju!" prohlásil Havlíček zoufale.

Šebestu to přestalo bavit.

"Tak jo, tak miluj a pusť mě domů. Já ti to ještě přeježu do ložnice."

Sledoval přes různé mikrofony putující hvízdání, které nečekaně skončilo zařváním, při němž ručička potenciometru se málem ohnula.

"Sežeru tě!" burácel Objekt.

"No tak, no tak..." napomenul ho Šebesta, ale znělo to chápavě.

Bylo slyšet zvuky zápasu.

"Nech mě!" křičela Žena, "nebo ti prokousnu krk! Pusť mě, zřídím tě nehtama, že nepáchneš měsíc do sauny! Ty jsi zešilel, já musím do práce... já tě tam nepustí... já tě nep... ty zvíříře...!"

Následovaly jen steny a vzdechy, kupodivu stále souhlasnější. Šebesta znalecky pokývl hlavou, zakroužil hrnkem, aby spláchl se stěn všechnu sedlinu, a labužnický ji

.....

vypil.

"Jsou to prasata!" zvolal Havlíček. "Ne-
vím, proč se s nima tak párou! Zašít by jaho
měli, aby pár let polykal brom, on by si br-
zo přestal hrát na lva!"

Chlapče, pomyslel si Šebesta smutně, ty
nepotřebuješ ani brom. Jak tě sleduju, ni-
kdyś to své kalupince pořádně neudělal, tak
jaký div, že hledá švadlenu, i když jsi do-
ma. Nahlas řekl jen:

"Předávám."

"Přebírám," řekl Havlíček podle téhož
předpisu. "Máte pravdu, já jim dám přes hu-
bu a bude!"

No vída, řekl si Šebesta, svlékaje pra-
covní plášť, přece jsem se nezdržel zbyteč-
ně. Byl opět smířlivější a nabídl mu ještě
jednu cigaretu.

"Výborně," pochválil ho, "až přijdeš do-
mů, hned jí jednu ubal, anebo to rovnou za-
bal a porozhlídni se líp. Než jsem do toho
praštil, žil jsem s třema holkama na jednou,
samozřejmě aby nevěděly. Je to, pravda, lap-
ku náročné, ale na druhý straně když si dáš
udělat od všech denně to samý, od svíčkový

.....

až po tu věc, víš, na čem jsi, a nemůžeš se bodnout. Leďa bys měl ten pech, že ji současně zkouší někdo jinej."

Zasmál se a zkoumavě přitom pozoroval Havlíčka, který sasedl, už v bílém plášti, u míchacího stolu a kiprem vyrovnával rozdíly v intenzitě ženských výkřiků. Korunová je temný řev mužské rozkoše. Oba aktéři se přitom museli dostat na zem a ležet někde blízko mikrofonu, připevněného na nočním stolku. Dvojitý dech připomínal stojící parostroj.

"Tak ti držím palec!" řekl.

"Já," ozval se Havlíček nesměle, "to s ní možná zkusím ještě jednou... Když jí odpustím, nemůže to udělat znova! Musí přece pochopit, že ji nikdo nebude mít tak rád, no řekněte...?!"

Díval se usilovně na budíky, aby se vyhnul Šebestovým očím. Měl shrbená záda, jako by očekával ránu. A ze všeho bylo cítit, jak strašně v tom potřebuje utvrdit."

"Měli bysme se milovat potichu," zašeptal ženský hlas přerývaně, co když nás poslouchají?"

.....

"Šeru na ně!" řekl Objekt. "A neděláme to tak špatně, abysme se museli stydět. Ať se poučejí!"

Havlíček nic, jen mu uřezával sykavky. Kdepak, ten je k.o., věděl Šebesta. Musel však být rád, že ho dal aspoň pro dnešek dohromady a nechtěl už ohrozit průběh směny.

"No zkus to," řekl shovívavě, třeba to vyjde."

A hlavně, neřekl, si vem k srdci jeho slova a pořádně jí to udělej. Složil do aktovky zbytky večeře a termosku.

"Tak nazdar. Řekni Tondovi, že přijdu rovnou z kina, kdyby chtěl randit, může už od jedenácti. Ahoj."

Když vyšel z budovy, bylo čtvrt na deset. Marta mě zlinýruje, napadlo ho. Zarazil se. Nefunguje už nějak dlouho jako hodinky? Neměl by se ze svých moudrostí zas jednou poučit sám? Rozhodl se, že si skočí na gulášek s pivem a rumem a pak se podívá do parku, co dělá jaro s prvosenkami a podprsenkami. Když už, tak už!

Na mostě se otočil a pozoroval se esní frontu nábreží. Kdepak asi bydlí? napadlo

.....

Při trošce zájmu by to jistě věděl za jednu dvě směny; byl však ze staré školy, zakládal si na tom, že se zásadně nemíchá do cizího soukromí. A přece, uvědomil si, by ho rád potkal, třeba zrovna nad pivem s rumem. Docela dobře by si rozuměli. Bacha, Stando, napomenul se xxxáxíí vzápětí, asi stárneš! Měl bys téhle fušky nechat a věnovat se jen ženským, než si nakonec vykoleduješ průser.

Havlíček počkal, až se osprchují, nasnídají a ona odejde do jakési práce. Když zařinčelo nádobí v dřezu, opláchl si rychle obličej a uvařil novou kávu. Vzpomněl si přitom, jak poprvé pozval Janu domů právě na kávu. Tenhle chlap by ji určitě hned za dveřmi povalil na koberec. Šebesta ostatně taky. Zatímco on jí připravil pravou turečkou - voňavou, sladkou i vřelou. A co z toho má?

Ozvalo se datlování psacího stroje. Věděl, že potrvá až do konce jeho směny, přerušeno nejvýš listonošem. Všecko je stejně na hovno, pomyslel si sklíčeně. Co naše zajímá, to si beztak píše, anebo jde povědět jinam, a on tu zbůhdarma maří čas, který by

.....

měl věnovat Janě. Ještě že je ráno a může si být aspoň jist, že Jana je doma.

A proč by si měl být vlastně jist...? Co když ten chlap chodí k nim a leze jak Šebesta do skříně...?? Bože, vzdychl hořce, co jsem komu udělal, že zrovna mě musel potkat takovej trabl???

Sázava 5. 7. 1977

Svatopluk Karásek:

KÁZÁNÍ NA VELIKONOČNÍ NEDELI
V ČESKÉ LÍPĚ 30. 3. 1975

Pozdrav:

Milost Vám a pokoj od toho, kterýž byl, kterýž jest a kterýž přijíti má.

x x x

Biblický text, nad kterým se nyní společně zamyslíme, je zapsán v Janově evangeliu v 16. kapitole ve verši 33. a zní takto:

Na světě soužení míti budete, ale věřte, že jsem přemohl svět.

x x x

Scházíme se jako lid boží. Jako lid boží - spolu se všemi, kteří v tomto čase, kdeko-

.....

li na zemi vyznávají: Naším jediným pánem je Bůh života a pouze jemu se klaníme - spolu se všemi, kteří v tomto čase a kdekoli na světě vyznávají: Naším jediným pánem je Bůh života, ale my se mu neklaníme, odcházíme do stran, splýváme v rozbředlém poli světa a nejsme schopni se zmátořit, vnitřně povstat - scházíme se jako lid boží spolu se všemi, kteří v tomto čase a kdekoli na zemi vyznávají: Bůh je pánem života, a reptají proti němu, vyčítají mu nespravedlnosti, rouhají se mu, řvou na něj, zápasí s ním - spolu se všemi, kteří neobětovali duši svou molochu této doby a neprohlašují bez boje, bez zájmu, v uvolněné póze po dobrém jídle, že Bůh je přelud, hastroš zašlých dob a že nyní je člověk pánem života a smrti.

Spoluvytváříme společenství lidu božího v tomto čase. Spoluvytváříme lid boží - dávný Izrael - skrze Krista, který dal možnost všemu lidu účastnit se slávy a ponížení lidu božího. Prožíváme velikonoce, budeme slavít Večeři páně; připomeňme si, jak se na tomto světě ustavil lid boží, a porovnejme tento základ s naší dnešní situací. Na po-

čátku vztahu mezi Bohem a lidem této země je, dle svědectví Bible, jednající Bůh, Bůh vystupující ze skrytu. Praotcové si vytvářejí Boha, ale v hrůze se s ním setkávají tam, kde netuší. "Jasně vidím trápení mého lidu, který je v Egyptě, chci jej vysvobodit - vyvedu jej z poroby do země dobré a prostranné. Ty, Mojžíši, vyveď můj lid - neboj se, budu s tebou. Takto díš synům Izraelským - Jsem - poslal mne k Vám." Mojžíš přichází k lidu se zvěstí: "Bůh potkal se s námi - proto jděte přes poušť do země, kterou nám dá." A uvěřil lid, když uslyšel, že navštívil Bůh syny Izraelské. A skloniv se poklonu učinil.

Zde začíná všechno, zde začíná lid boží - Izrael - církev. Nepoznatelný Bůh - Jsem - jedná a vyzývá a lid v Něk vírou rozpoznává skutečnou sílu pro svůj skutečný život. Toto společenství - jen a jen víry - činí něco děsného. Vychází ze zajištěné nevolnosti do neznáma, z Egypta na poušť. Zde se ustavuje lid boží, kde Jsem život slibuje, a lidé věří a odvažují se k činu vyjítí. Bez důkazů, bez jistoty, bez zásob, skrze nezná-

.....

mou poušť do neznámé země. Z hlediska normálního života, z hlediska reálného života, je to šílenství. Tisíce lidí bez vody, bez jídla, bez organizace má jít neznámo kam - to má charakter masové sebevraždy. Neznámý Bůh slíbil, lid uvěřil a vychází na poušť; vše je na ostří meče: buď Bůh skutečně mluvil a skutečně je, pak lid dojde, anebo jde o fikci a sebeklam zotročených, kteří již nemohou snášet porobu - pak zahynou. Zatímco jedni neuvěřili a zůstali v Egyptě, jiní uvěřili a šli. Izrael není národ, rasa - je to lid víry, lid, který se odvážil vyjít na poušť za příslibem Boha, kterému uvěřil. A tak je předobrazem všech duchovních společenství.

Lid boží vychází na svou věčnou poušť, pochod šílené víry? - nebo pochod smrti? - nikdo předem neví, ale mnozí věří, že Jsem, že Bůh života jedná a nenechá zahynout. "Soužení jsou Izraelští, sevřela je poušť, báli se velmi a volali k Hospodinu." Tváří k poušti špatřovali slávu Boha, tváří k poušti nacházeli vše. Tak se ustavil lid víry a my, dnešní lid víry, máme být potomci to-

.....

hoto lidu. Žijeme v době reálných předpokladů a odhadů a i uprostřed lidu božího je zoufalá nouze o činy víry - o činy, které se dovedou spolehnout na toho, ve kterého opravdu věříme. S tímto světem reálných předpokladů splývá dnešní lid boží. Kdo se dnes odváží činu, který je motivován pouze vírou, že Bůh je pánem a své sliby nezruší, která z církví a kdo z nás osobně vyjde z domu služby do nezajištěné pouště dnešního života? Vedení naší církve i jiných dnešních církví za každou cenu drží podpěry - za každou cenu, pravím - drží jistoty, právě ze strachu z nezajištěnosti, ze strachu, že by se dnešní lid víry rozplynul v moři tohoto světa a zanikl by nebýt kostelů, nebýt farářů, nebýt organizace, státních příspěvků, kanceláří - zkrátka instituce. Strach z pouště, strach ze slabé víry věřících, to dává vítězit reálným předpokladům. Dnešní lid víry žije v porobě a bojí se vyjít, bojí se plně spolehnout na živého Boha, na Krista - nedůvěřuje. I každý z nás, i my jednotlivci se bojíme a jsme svázaní pouty tohoto světa, i my jednotlivci žijeme v porobě, neodvažujeme lišit se, y jít na

.....

poušť, abychom právě tváří k poušti spatřili slávu Hospodina. Ježíš řekl: "Na světě soužení mítí budete, ale věřte, já jsem přemohl svět." A my, kristovci, se vyhýbáme soužení právě jako čert kříži. Zatím se ani nejedná o pravá soužení, jde jen o drobná souženíčka - horší postavení - rozlít si to u těch, kdo rozhodují. Bojíme se nejen pouště - nejen velkých soužení - položit život, být vězněn, ale bojíme se horšího zaměstnání, horšího bytu, nižšího příjmu. Na tomto místě bych Vám rád přečetl text písně od Pavla Zajíčka:

Svatej Pavel celej život stíhán,
svatý Štěpán ukamenován,
Jan Křitel stát, Ježíš ukřižován.
Seká nám někdo hlavy?
Jseš snad hříčkou popravý?
Máš nedostatek potravý?
Bořej se ti kostí základy?
Osnují proti tobě úklady?
Mlátí tě někdo šutrem do brady?
Čeho se tedy bojíš?
Však ty víš, jseš zbabělej živočich,
hlavně, že jseš prasácky dobře veleživ.
Svatej Pavel celej život stíhán,
svatej Štěpán ukamenován,
Jan Křitel stát, Ježíš ukřižován.

.....

Mizerní jsme vyznavači Ukřižovaného - nedůstojně se vyhýbáme i těm nejmenším obtížím.

Jistě víte, že mně nejde o to tepat, kritizovat - ubližovat. Vše co říkám, беру na sebe, na svou rodinu, na své přátele. Mám za to, že žijem v době, kdy už nepůjde žít na dvě strany. Být slušný občan, nemít potíže, mlčet a kývat i proti svému svědomí a na druhé straně být slušný křesťan, jít si v novém zimníku poslechnout kázání a po neděli se nezávazně ztratit v proudu. Dle mého názoru přichází doba třibení, doba rozhodnutí a vyjití. Izrael znal takové chvíle: Jozue říká lidu: "Rozhodněte se nyní, komu dále chcete sloužit, zda Bohu, který nás až doposud vedl, anebo bohům této nové země." I Ježíš se ptá učedníků, když přichází do tuhého: "Chcete také odejít?" Kdo z nás v této době řekne Kristu své ano, musí se vnitřně připravit, že bude mít soužení - bez toho to nepůjde.

Ještě je tu jeden rys původního lidu božího, který je pro nás významný. Bůh se zjevuje svému lidu jako ten, který zachraňuje, který vyvádí. A lid mu slouží tím, že mu věří, že se rozhoduje, že jej následuje. Tak vzniká smlouva. Ale lid hned po uzavření

.....

smlouvy smlouvu porušuje. Izrael na poušti reptá proti Bohu, staví si zlaté tele a klaní se mu - lid boží nedodrží slib, že bude věrný Bohu, který ho zachránil. Naše duchovní dějiny popisují, jak stále lidé porušují smlouvu s Bohem, a jak stále Bůh obnovuje smlouvu. Duchovní dějiny nevěrné ho lidu, který spolužije s věrným Bohem milosti. Je tu budoucnost pro ty, kterým se nedáří být věrnými.

Příchod Krista - jako nová smlouva v jeho krvi, jako znovu podávaná ruka boží. Říkáme si lid nové smlouvy a jsme jím, i když selháváme, ale hlavně až tam, kde si uvědomujeme selhání, mobilizujeme v sobě síly k nápravě, když nezlhostejníme k nabízené milosti.

Lid nové smlouvy není ohraničený ničím vnějším. Je ohraničený pouze vnitřním zaujetím - vírou, nasazením, následováním.

Ježíš ve svém podobenství o svatbě ukazuje na naše nebezpečí. Na nebezpečí pozvaných, kteří zklamali. Bůh chce mít na této zemi i v tomto čase svůj lid. Lid, který nežije z daností, ze zvyků, ale odvažuje se třeba

.....

zdaňlivě nereálných, bláznivých činů víry. Jestliže pozvání zklamou, pak služebník Pána má vyjít do ulic, na rynky, mezi ploty, a pozvat chudé a chromé a kulhavé. Místo urozených méně urozené. Lid nové smlouvy bude žít na této zemi. Bude mít na světě soužení a bude mít moc přemáhat tento svět. Jde jen o to, kdo z nás přijme pozvání, kdo z nás vydrží, kdo přijme toto soužení a kdo odpadne a splyne s tímto světem, odumře Bohu i jeho milostí. Kéž nám Bůh dává sílu - nám jednotlivcům i celému společenství lidu božího této doby - k velkým činům víry.

Amen.

Jan Vladislav:

DVA TEXTY

MYŠLENKY Z LEONARDA

1.

Všecka svěť
hyne. Lesy
se kácejí. Hory
se otvírají a polykají kov,
jejž vydaly. Ale co
bych mohl popsat horšího
než chvalo zpěv,
jejž vysílají k nebi chvaliči,
aby jím oslavili ty,
co ukládají horlivě
své vlastní zemi
a lidstvu o život?

Pojďte

konečně místo soch
a vítězných bran
stavět sloupy hanby
a poprsí na způsob Arcimbolda
z plazů, krys a šelem,
které jsme zahlédli
pod rouškou pomazaných tváří,
aby už bylo
slávou Wýt bez sochy.
A chvaličům
vylévat hrdla
tekoucím zlatem.

2.

Ó ty, který spíš
co je to spánek?
Spánek se podobá smrti. Ach,
proč nevytvoříš dílo,
kterým bys po své smrti
podával obraz
dokonalého života,

.....

ty, který za života
se v spánku podobáš
ubohým mrtvým?

Proč nezanecháš,
je-li atom jen díra,
ve tkáni světa,
po sobě aspoň obrys,
klíčovou díрку,
fičící místo,
v němž pozná po mrazu
každý, kdo vstoupí,
tvou nepřítomnost?

Kadlub

s rysy vypálené tváře
pro slepcův prst. Tak aby
hromadné výpravy
musily v temných chodbách
na chvílku zastavit:
Kam teď?

3.

Co děláš jiného
než to, že vytloukáš
ze zlatých palic šišek,
ze samčích žaludů
a ze samičích bukvic
semena, která potěškáváš v dlani,
přesýpáš jako řeřavé
uhlíky z ruky do ruky
a zašlapáváš do země
i se vším, co z nich bude
a o čem nevíš,
s celým tím příštím světem,
od prvních klíčků po hustou změť korun
a pravdu letokruhů, kterou odhalí
teprve řez?

Co děláš jiného
než to, že vytloukáš
semena z toho, co už bylo,
co vetřmě dozrálo
pro tebe bez jména
a ve tmě vydá stromy,
jež nikdy nespattříš
a jménem nepoznáš?

4.

Tvoje je jediné
ta chvíle, kdy se v řekách
dotýkáš vody, jež je poslední,
protože odchází, a první,
protože právě přišla. Ruka,
jež do ní sáhla, uchopí
jenom pár bezejmenných semen a slupek,
náplav, ale ta frenesie,
která ji vedla,
nakonec způsobí,
že budeš mluvit
i se zvířaty všeho druhu
a zvířata s tebou lidskou řečí,
že budeš i z těch největších
výšek vždy padat bez škody
tak jako potoky.

10. 9. 1974

OSM VĚT

1.

Už jenom kořeny
vědí, že kdysi zmrzl,
jen jedno místo
pod kůrou na okamat
prozradí starou jisvu,
kterou se pnula
k zenitu hlavní větev. Teď
je už jen pomyslnou svislicí
a všechno ostatní
se hrne kolem ní,
o závod se to přerůstá,
hlaholí hrdly, šumí hnízdy
a zakrývá ten neviditelný,
ten útlý vzdušný vír,
který je jeho osou. Prázdnota,
smrt, jež mu dává tvar
tak jako všemu,
i čekající Danae,
do níž se propadáš
deštěm.

2.

Tolikrát zvalo
jaguáří mládě oheň,
až se dal na pochod. A jakmile
ten jednou vykročí, už nemůže,
nesmí zpět. A všechno za ním
a všechno před ním, i řeky,
i kameny, i vítr hoří
zeleným plamenem. Tak prchá
mládě až do smrti.

Na mléčném
sametu jeho kůže cítíš pod prsty
neviditelné skvrny, jak pálí
ještě teď. Z mléčného sametu
jeho údů vybíráš
ještě teď ostny úprku
džunglí, jež houstne
od noci k noci. A za každý
šíp, který vytrhneš, zasadíš
maně dva nové. To je vše,
co můžeš, pokrýván
od noci k noci sám
ostny a šípy, pokrýván
skvrnami, které pálí

.....

ještě teď ohněm, i když jsi ztratil
už dávno hlas, který jej volal
i tím, že odmítal.

3.

Přeloží cesty,
porazí stromy,
postaví nové ulice
a stará bojiště dětství
a stará hřiště lásek
a škarpy milování
přikryje asphalt. Vězí v něm
utuhlé stopy vlčích tlap,
dětských botek i podpatků
popelky Danae. Tuhne v něm
čím dál tím vítěznější tma,
jež jednou
zaleje vše. A ty se ptáš,
kde bere pod ní sílu
zelený trs,
který ji pořád znovu
proráží pod prahem. Kde bere
to srdce skryté v srdci
o slunovratu krev a bílé šípy

.....

proti všem pohromám,
jež nese na hřbetě
rok Buvola?

4.

Tak dobře se pták schoval
do lesa haluzí,
že ho odvezli i s poraženým stromem.
A tak se změnil v díru po součku,
jímž nakukuje luna
do přítmi popelčiny podzemí,
kde v důvěrnosti žhnou
růžový říz klín a hřívá
zlatá i před deštěm.
Tak dobře se pták schoval
v haluzí paží,
že se v tom hvozdu ztratil.

5.

Jak kázal mrav,
hledali šťastné dny,
jak kázal mrav,
bděli, až bylo všechno dobré.

.....

Ale když přišli cizinci,
všechno se změnilo,
když přišli na svých koních
a utábořili se uprostřed měst
a na nádvořích chrámů,
přestala vláda rozumu.
A tak dokázali nakonec
zachránit jenom jedno,
jen svoje tajné, pravé jméno
nikomu nevydali,
aby měli aspoň tu jistotu,
až jednou někdo zavolá,
že je to volá opravdový bůh,
i kdyby to měl být ten poslední,
ten, který ruší.

6.

Někdy se podaří
odvrátit pohled ještě včas
a zkamení jen cosi v srdci, tenká stěna,
dělicí bytí od nebytí, zeď
popsaná nečitelným písmem
a necudnými kresbami
toho, co bylo, co už nebude,

.....

co nikdy nebylo, a přece
volá a překáží. Jen někdy
odvrátíš pohled včas,
ale pak hrozí její tvář
se všemi syčícími háďaty
i v klíně noční, skryté Danse,
růžové řídkou krví nebe
po prvním probuzení, i v mléku
prsů a paží, v jejichž pralese
se chtěl pták před ní skrýt
a neukryt.

7.

Teprve když jej prokleješ,
začneš jej tušit.
Slepeckou rukou
hmatáš po soše,
ale je příliš veliká,
abys ſ mohl poznat
celý tvar. Jen dolíky
po špičáku, jen
ostré hrany a krystaly
prapůvodního kamene

.....

jako ty zuby na ostří břitvy
pod zvětšovacím sklem
úžasu, zděšení,
trhají papíry
a jejich krev
barví západ a věští
na zítřek vítr. Snad ten
ti jednou zrána dovolí,
až tě zvedne, až tě rozvane,
ohmatat tu tvář
kolem dokola. Ale
to nebudeš
už ty.

8.

Nakonec, zdá se,
udělá i syn vždycky tutéž chybu
co otec, který stavěl labyrint,
v němž se sám uvěznil. A jeho křídla
z peří a vosku snu jsou příliš těžká
pro jeho vášeň, slunce svobody
je příliš prudké, strmé prahnutí
je zas jen zdí, je zase bludištěm

.....

a pád ho uchrání jen před sekerou
s dvojitým břitem. Uchopit,
říká si padáje, a neporanit.
A na dně noci vidí ženu z pěny
a rusý klín a strážku krve,
kterou vše začalo a všechno končí.

9. 6. 1975

Václav Havel:

PROCES

Nestává se to často a stává se to obvykle v okamžicích, kdy to málokdo očekává: co si se někde vymkne a určitá událost - díky nepředvídané souhře svých vnitřních předpokladů a víceméně nahodilých vnějších okolností - překročí najednou hranice svého postavení v kontextu navyklé každodennosti, prolomí krunýř toho, čím má být a čím se zdá, a vyjeví náhle svůj nejvnitřnější, skrytý a v jistém ohledu symbolický smysl. A něco původně nijak výjimečného najednou ozáří nečekaným světlem dobu a svět, v nichž žijeme, a překvapivě zpřítomní jejich základní otázky.

Navenek se nic zvláštního nestalo: přelíčení proběhlo v určeném termínu; trvalo tak dlouho, jak trvat mělo, a dopadlo tak, jak mělo dopadnout: odsouzením obžalovaných. A

.....

přesto vše, čeho tu byl člověk svědkem, tak zjevně a naléhavě přesahovalo samo sebe, že to cítili i ti, kteří měli nejméně důvodů si něco takového připustit: ten dojem prostě visel od první chvíle ve vzduchu a hodinu od hodiny se nezadržitelně zesiloval. A co je nejpodivnější - nedalo se proti tomu nic dělat: hra jednou rozehraná se musela dohrát až do konce a vyjevit tak nakonec i to, jak hrozivě se její iniciátoři zapletli do sítí vlastní prestiže: než by se odvážili to celé zarazit a přiznat chybu, absolvují raději až do konce tu blamující podívanou.

Akteři této podívané se dostávali přitom do paradoxní situace: čím poctivěji hráli své role, tím zřetelněji odkrývali jejich nezamýšlený význam, proměňující se tak postupně ve spolutváře úplně jiného představení, než jaké si mysleli, že hrají, nebo než jaké chtěli hrát.

Čím asi měl být původně v tomto procesu prokurátor? Nepochybně věrohodným mluvčím a ochráncem zájmů společnosti, přesvědčivě prokazujícím pohorlivost tvorby obžalova-

.....

ných, její vulgaritu, nemorálnost a protispolečenský dopad.

Čím se však tento muž stal? Symbolem naduté a úzkoprsé moci, pronásledujícíx všechno, co není schopna zařadit do své sterilní představy života, všechno neobvyklé, riskující, samorostlé a nepodplatitelné, všechno příliš bezelstné a příliš náročné, příliš otevřené i příliš tajemné, všechno příliš drsné i příliš zjemnělé na její těžkopádný vkus, vlastně všechno jiné, než jaká je sama. Jeho ústy tu promluvil svět duchovní manipulace, všeobecné oportunity, citové vyprahlosti, životní banality a morální pruderie; prostě svět "pánů", těch pánů, kteří odnepaměti - ať už měli v ústech fráze náboženské, liberální, vlastenecké nebo socialistické - chtěli udělat z umělců své lokaje a proti nimž se umělci odnepaměti bouřili anebo jimž se aspoň vysmívali. Tento upjatý muž bez imagi-
nace a humoru tu stál přitom zahalen do toho roucha, které "páni" tradičně navlékají, když se chtějí vypořádat s nějakým nezařaditelným tvůrčím fenoménem: do roucha, patetického pohoršení nad morálním úpadkem a neú-

.....

tou k tradičním hodnotám.

Čím asi chtěli být Ivan Jirous a jeho přátelé na lavici obžalovaných? Určitě nechtěli být hrdiny, kteří se stávají jako Dimitrov z obžalovaných žalobci a vrhají světlo drtivě usvědčující reflexe na tento svět. Pochybují, že sledovali jiný cíl, než přesvědčit soud o své nevině a uhájit si své právo psát si a zpívat písničky, jaké chtějí. Čím měli přitom podle autora scénáře být? Odpudivými dlouhovlasatými výtržníky, onou "spodinou", za kterou je považuje pan ředitel televize a od níž se každý seriózní člověk s odporem odtáhne.

Čím se však nakonec stali? Bezdělnou personifikací naopak těch sil v člověku, které ho nutí vždy znovu hledat sebe sama, svobodně a po svém se vymezovat ve světě, nesmlouvat se svým srdcem a nepodvádět své svědomí, nazývat věci pravými jmény a pronikat - jak to řekl u soudu Pavel Zajíček - k "hlubším rovinám bytí". Pronikat tam na vlastní pěst a riziko, s vědomím, že může kdykoliv narazit, ať už na odpor "pánů", nepochopení otupělých - anebo na vlastní meze.

.....

Čím chtěla být konečně předsédkyně senátu? Mám pocit, že původně chtěla být prostě objektivním soudcem, který zváží nepředpojatě argumenty žaloby i obhajoby, výpovědi svědků i obžalovaných, a který vynese spravedlivý rozsudek.

Co z ní však tento proces udělal? Tragický symbol justice neschopné uhájit si své nezávislé postavení a vynášet takové rozsudky, jaké vyplývají z lidského, občanského a právního svědomí soudců; justice vědomé si své mocenské manipulovanosti, neschopné jí však čelit a přijímající posléze dobrovolně ubohou roli subordinovaného zaměstnance "pánů".

Čím vůbec měl být celý tento proces? Zřejmě jen jedním z běžných článků každodenní justiční praxe, navyklé proměňovat lidské osudy, činy a zločiny v nudné hromady spisů, položek, protokolů a paragrafů; zřejmě jen rutinním řešením jednoho ze stovek sebedobných kriminálních případů. Tuto vnější podobu si ostatně dost dlouho držel: formálně tu šlo po dlouhou dobu opravdu jen o ty stovky písemných a desítky ústních výpovědí,

zešitoka se obírajících takovými otázkami, jako například, zda na koncertu The Plastic People v Bojanovicích nebo Postupicích byly či nebyly zavřeny dveře sálu.

Tato fasáda soudní důkladnosti a objektivity ale zároveň velmi brzy začla sebe samu usvědčovat z toho, že je jen kouřovou clonou, která má zakrýt to, čím tento proces ve skutečnosti je: vzrušujícím sporem o smysl lidského života; naléhavým zpřítomněním otázky, co má vlastně člověk v životě chtít, zda má mlčky přijmout svět tak, jak se mu nabízí, a včlenit se do něj jako jeho poslušný občan - anebo zda má pod jeho nabízeným povrchem hledat jeho lepší možnosti a sám z v sobě sílu stát se svobodným subjektem životní volby; zda má mít prostě "rozum" a zařadit se - anebo zda má právo se vzepřít ve jménu vlastní lidské pravdivosti.

Dlouho jsem neúspěšně přemýšlel o tom, jak bych zážitek celého toho "vymknutí" nejlépe charakterizoval.

Bylo to depresivní? Samozřejmě: což mohlo probouzet jiné pocity už jenom třeba to, že lidčky nejoprávdovějším dojmem působili

.....

v. soudní síni ti, kteří seděli na lavici obžalovaných, obklopeni policisty a odvádění i na záchod v poutech? Anebo to, že obhájci pronášeli své výborné a vyčerpávající obhajoby, obžalovaní se přesvědčivě bránili a důkazní řízení se zvolna hroutilo v trosky v situaci, kdy - jak všichni tušili - jsou obžalovaní beztak už dávno odsouzeni? Depresivní příděch dával celé události ostatně už sám fakt jejího vymknutí: jak jinak mohla totiž působit okolnost, že takhle spor o smysl lidského života probíhá zde, před senátem Okresního soudu pro Prahu-západ, anebo že nikdo z přítomných nemůže udělat to jediné, co bylo na místě udělat, totiž vstát a zvolat: "Dost té komedie, rozchoď!"

Bylo to dojemné? Přirozeně: člověku se muselo stáhnout hrdlo v takových okamžicích, jako třeba když Karásek tiše vyhrkl, že bude-li odsouzen Jirous, chce být odsouzen také. Z právníckého hlediska to je samozřejmě nesmysl, v dané chvíli a souvislosti to však bylo něco tak lidsky pravdivého, že to člověku řeklo v jedné vteřině o podstatě věci víc, než celé stovky úředních spisů.

.....

Občas to bylo téměř napínavé; občas to bylo zneklidňující, ba přímo trýznivé /hlavně v okamžicích, kdy by člověk nejraději sám něco zvolal/; velmi často to člověka uvrhovalo naopak do světa čiré absurdity.

To vše ale ten zážitek stále ještě plně nevystihuje: v jakési hlubší rovině nebylotiž kupodivu vůbec skličující, řekl bych dokonce, že navzdory všemu v něm bylo až cosi povznášejícího: způsobovalo to asi už samo vědomí účasti na tomto neopakovatelném osvětlení světa, hlavně však ono vzrušující pomyšlení, že mezi námi ještě existují lidé, kteří za svou pravdu existenciálně ručí a neváhají za svou představu o životě takto tvrdě platit /zatímco ti, kteří je soudí, se dokážou opírat výhradně jen o kolektivní ručení kolosální společenské moci a raději pošlou bezdůvodně člověka do vězení, než by byli ochotni riskovat i docela mírnou oděrkou na své kariéře/.

Kdesi nejhluběji jsem v tom zážitku cítil ovšem ještě jiný prvek, možná že ze všeho nejdůležitější: totiž prvek burcující; neúmyslnou, ale o to naléhavější výzvu; ja-

.....

kýsi apel příkladu: mnoho ohledů a opatrností, které chovám, zdály se mi pojednou maličké; probudil se ve mně jakýsi zesílený odpor ke každé životní mazanosti, ke každé snaze bezbolestně vybruslit z životního dilematu; najednou jsem v sobě nalézal více u míněnosti v jednom směru a více nezávislosti v druhém; najednou se mi zprotivil cdy jeden svět, v němž - jak jsem si v tu chvíli uvědomil - stále ještě jednou nohou stojím, totiž svět zadních vrátek.

Jak vidět, vymkne-li se nějaká událost sama sobě - vymkne-li se v onom hlubším smyslu, který mám zde na mysli - pak se tím zároveň nevyhnutelně vymkne i cosi v nás: nový pohled na svět nám otevře i nový pohled na naše vlastní lidské možnosti, na to, čím jsme a čím bychom mohli být, a my - vytržení ze svého "rutinního lidství" - stojíme znovu tváří v tvář otázce ze všech nejdůležitější: jak se vyrovnat sami se sebou?

O tomto "burcujícím aspektu bych tu pravděpodobně nepsal, kdybych si nebyl jist, že není jen produktem mé osobní přemrštěnosti /často mi ostatně vytýkané/. Ale nebyl. O

.....

jeho obecnosti svědčí, že dokázal proniknout z neprodyšně uzavřené soudní síně i do chodeb soudu a na jeho schodiště: jediné povznášejícím vědomím závažnosti společně sdílené zkušenosti a jediné naléhavostí apelu, který v ní byl shodně pociťován, lze totiž vysvětlit rychlý vznik onoho zvláštního improvizovaného společenství, které tu po celé přelíčení existovalo a které bylo rozhodně něčím víc, než jen náhodnou sešlostí přátel obžalovaných a lidí, které ten proces zajímá. Vznikala tu například nová a mimo toto prostředí zcela neobvyklá pravidla vzájemného styku: odpadalo představování, seznamování, vzájemné oťukávání, byly zrušeny obvyklé konvence a vymizela obvyklá zdrženlivost - a přímo před zraky několika družstev těch druhých /sice neuniformovaných, ale přesto na první pohled kupodivu identifikovatelných/ - se projednávaly desítky věcí, které by se leckdy možná obával za jiné situace projednávat i mezi čtyřma očima. Bylo to společenství lidí nejen ve zvýšené míře navzájem k sobě pozorných, sdílných a důvěřivých, ale i společenství podivně demokratické: starší

.....

důstojný muž, bývalý člen předsednictva ÚV KSČ, se tu bez zábran bavil s dlouhovlasatými chlapci, které viděl poprvé v životě, a oni se bez zábran bavili s tímto pánem, kterého znali dosud nanejvýš z fotografií. Všechny eventuální rezervy a vnitřní distance jako by tu ztrácely smysl: všechna obligátní "ale" se v této atmosféře stávala směšná, nicotná a úhybná; všichni jako by cítili, že ve chvíli, kdy se hraje o všechno, zbývají už jen dvě možnosti: všechno vsadit anebo všechno vzdát.

Když jsem druhý den přeličení odcházel ze soudní budovy v Karmelitské ulici do Malostranské kavárny /kam jsme šli ostatně všichni: my i příslušný sbor těch druhých/ a byl jsem toho všeho ještě tak plný, že jsem téměř nebyl schopen myslet na nic jiného, potkal jsem jednoho českého filmového režiséra střední generace, který se se mnou dal do přátelského hovoru. Na otázku, jak se mám, jsem mu nepřiliš logicky odpověděl, že jdu od soudu s českým undergroundem. Zeptal se, jestli to je kvůli těm drogám. Řekl jsem, že se to žádných drog netýká, a pokusil jsem

.....

se mu stručně vyložit podstatu věci. Když jsem to dopověděl, pokýval hlavou a zeptal se mne: A co jinak?

Možná mu křivdím, ale v té chvíli se mne zmocnil intenzivní pocit, že tento milý člověk patří ke světu, s kterým nechci mít už nikdy v životě nic společného - pone prokurátore Kovaříku, slyšte dobře, přijde vulgarismus - totiž ke světu životní vycucanosti.
vyhranosti.

Hrádeček, pondělí 11. 10. 1976

Luďvík Vaculík:

DŽIN

Včera odpoledne jsem šel do Slavie, abych tam třeba našel Jiřího Koláře a mohl mu dát novou strojopisnou knížku Pavla Hruze "Zvuky ticha", ať to mám pryč. Kolář tam nebyl, ale od jednoho stolku vstal a šel mi vstříc Karol Sidon. Toho jsem dávno neviděl, dokonce ani mezi gratulanty v předminulém týdnu. Hned jsem si to uvědomil a čekal, jestli si to uvědomí on. "Kdy jste měl ty narozeniny?" ptal se s napřeženou rukou? "Tos už zmeškal," řekl jsem a zeptal se ho, zda mu snad kamarádi neřekli, aby mi taky něco napsal do dárku. "Ale řekli mi to," odpověď děl, "jenže jsem, po pravdě řečeno, byl na rozpacích, jak vás tam mám nazývat." "No tak, jak mě skutečně nazýváš." "Jestli jste si všim, já se tomu vyhýbám..." Toho jsem si, po pravdě řečeno, nevšim. Ovšem dávno jsem

.....

si všiml, že já mu tykám a on mně vyká. Ale tuším, že kdybych mu navrhl změnu, bylo by mu možná také čehosi líto. Čeho? Jak on byl kluk, když k nám začal chodit, a jak jsem se mu asi jevil správný. To už bude nebo je patnáct let. "Víš, co můžeš ještě pořád udělat?" řekl jsem. "Napsat fejeton, o čemkoliv. Slíbil mi to, jenže už po třetí.

Zavedl mě ke stolku, kde seděl jeden jeho přítel a jakási dívka, nebo žena. Chvilí jsme mluvili, až jsme si povšimli opodál u okna sedícího chlapíka, tmavého, suchého, přesně oblečeného, s veselou vázankou. Byl už starší a trochu chorobný jako, a smutný. Dohadovali jsme se, jaké je národnosti. Byly návrhy, že může být Rumun, Maďar, srb ven-
ský Maďar, nějaký Jižen; tak různě vypadal. Seděl sám, před sebou neměl nic než cigarety a zapalovač. Najednou se zvedl, přistoupil k nám a řekl anglicky: "Vy mluvíte o mně." "Ano," řekl jsem taky anglicky. "Vy se dohadyjete, jaké jsem národnosti." "Ano, to děláme," řekl jsem zase tak. "Povězte mi, jaké jsem národnosti." "Jste Rumun nebo Maďar," řekl jsem Arabovi. Omyl, byl to - Arab!

.....

"Odkud?" zeptal jsem se. "Z Bagdádu," odpověděl. "To je město Sindibádovo, znáte tu pohádku?" řekl jsem. "Ovšem," předsvědčil potěšeně, "jenže je tomu už třicet let, co jsem četl tu story." Bylo třeba vyzkoušet ho, zda je z Bagdádu. "Co to znamená Alf laila va-laila?" zeptal jsem se. "To je arabsky tisíc nocí a ještě jedna," odpověděl. "Máte pravdu," řekl jsem a zeptal se ho, jak dlouho je v Praze a proč. Odpověděl, že u nich bylo moc horko. Je tu už měsíc, a už po druhé během dvou let, jako turista. Předtím byl v Soluni a v Athénách, ale tady je pěkněji. Pak se zeptal, znám-li story o džinovi puštěném z láhve. Řekl jsem, že ji zná každý, a Karol přisvědčil, i jeho přítel. Jen dívka nepromluvila, jelikož měla přes pysky šláň černých vlasů, jímž taktak prostrkávala cigaretu.

Zeptal jsem se Bagdáďana, a co dělá jejich džin. Řekl, že neví, ale snad je v láhvi. Právil jsem, ať si dají pozor. Náš džin že je venku a nemůžeme ho dostat zpátky. Zeptal se, kdy jsme si ho vypustili. Dal jsem mu tu informaci a zeptal se ho, zda neví, jak se džin dostává zpátky do láhve. "To

.....

kdybych věděl," zasmál se, "měl bych moc peněz!"

Karol mě vybídl, abych se Bagdádána zeptal, proč se mu tu líbí víc než v Řecku. Než odpověděl, rozhlédl se prostorou Slavie, oknem pohlédl na živou ulici s divadlem a nostem: "Je tu větší svoboda." Chvilí bylo zaražené ticho, pak Karolův přítel, který asi chtěl prostě říct, že to není pravda, řekl téměř líp: "Ale to není skutečné!"

Nato jsem odešel, protože jsem se měl setkat s Ivanem na Hradčanském náměstí. Už tam seděl, i s Pavlem. "Právě jsem Pavlovi dal k přečtení svůj dokončený román," řekl, drcl do mne ramenem a dodal: "Tisíc stran, ale výborných!" Nonono, pomyslel jsem si se strachem, co když má pravdu, ale jeho kasání se mi líbilo. Pavel nám vyličil, jak špatně se vyvíjí jeho žádost o cestu do Ameriky, Ivan řekl, že podobně nepojede do Švédska, a začal vyprávět, jak ho navštívil pan Obrda, aby mu dal vědět, že byl po naší nedávné návštěvě u pana Václava na Hrádečku vyslýchán o tom, co tam bylo. Je třeba podotknout, že pan Obrda o tom nemohl říct nic, protože jsme mu nevěřili, jelikož se tam octl divně

.....

nepozván; ale říkat toto vše o něm je i ška-
redé, protože pořád a dobře vařil. Chvíli
se to přemílalo, než padl závěr: "Tak buďto
ten Obrda lže, nebo nevědí nic." A to se nám
všem zdálo nemožné.

V tu chvíli šel kolem Kosík s Bartoškem,
zastavili se na minutu u naší lavičky a šli
dál. Potom jel kolem Rudolf Slánský mladší
a pozdravil se s námi. "To snad ani není
možné, smál se Pavel, "oni nakonec opravdu
dají mikrofon do některé té sochy před námi."
Já jsem řekl: "Před chvílí jsem mluvil s
jedním Arabem, který pravil, že u nás je
větší svoboda než v Něcku." Chvíli se nad
mým arabským žblebtem mlčelo, než se - i
bez Kosíka - došlo k názoru, že to si nevy-
bereš.

Ale já teď vážně říkám: co když ten Bag-
dádan má pravdu? Co když svým osamělým sedě-
ním v kavárně hned v Athénách, hned v Praze,
koukáním z okna, pozorováním lidí a odečítá-
ním hovorů z jejich úst dokáže poznat víc
než upovídaný žurnalista přijíždějící sem
v příjemných časových odstupech a už hoto-
vým názorem, který si na pořád týchž lidech

.....

chce jen znovu potvrdit? Bagdáďan, jehož úkol není žádný a metoda úplně jiná, možná přesněji cítí prostředí a vidí, s jakou vrozenou mírou volnosti se v něm lidé pohybují a spolu jednají. Lidská svoboda, se vyvíjí s obyvatelstvem pod ještě vážnějšími tlaky, než jsou kratičké půlstoleté režimy. Nemá co dělat s otevřeností či zavřeností politických systémů, ba napadá mi, jestli se typ takové svobody nevypěstí přesněji v těsnějším režimu než v poměrech úplně rozvolněných, kde potřeba svobody není tak pocítována a kde se tolik lidí nemusí skoro denně zamýšlet nad její definicí. Jenom to ze všeho vytouřeného a potřebného, co vejde do neúchylných způsobů člověkovu života, stává se dosaženým stupněm jeho svobody. Nad tím se pak džin může pouze vznášet jak nad písečnými přesypy, jež dokáže převát na jinou hromadu, ale povahu písku nemění.

Přišel jsem domů, kde mě čekal dopis od Milana Šimečky z Bratislavy. Zmiňuje se v něm o naší návštěvě na Hrádečku, jaké to bylo pěkné, a dodává: "To zřejmě tušili i soudruzi majoři a hned po návratu pro mě přije-

.....

li, abych jim vyprávěl, jak jsme se měli." - A dnes jsem dostal fejeton od Milana Uhdeho z Brna, pěkný, o Karlu Havlíčkovi. Na konci bylo ručně připsáno: "Ve středu po návratu z Hrádečku byl společenský půlden, jinak nic nového."

No co. Za rok, pozve-li nás pan Václav, přijedem všichni zas.

Praha 3. srpna 1976

Eda Kriseová:

DŮM

Komíny pod námi vypouštějí chomáče modrého dýmu, ale ten nestoupá k nebi, kdepak. Ten kouř jako by byl vlhký už v kamnech, ani se mu nechce z komína. Nad vesnicí v sí už kolikátý den mraky, které se podobají nahnilým deká. Sotva se trochu rozmotají, přijdou zas nové, chytanou ten něžný kousínek modrého a pod šedými plášti mu zakroutí krkem.

Husy jsou na břehu řeky, lapají zobáky po kapkách a déšť jim bubnuje do mastného peří. Zato slepice stojí pod stříškou s podsekнутými zaháky zadky, hřebínky mají ohnuté a pod peří jim zavívá studený vítr. Jsou jako vtělená neštěstí. Tohle že je léto? Od Medarda přší, uplynulo už čtyřicet dní, ale přší pořád. Déšť drobný a protivný svírá duši jako suchá hlína kůže na dlaních. Sedím u okna v chalupě neurčitého věku, která stojí na ská-

.....

le nad řekou a je tržena. Opravdu, zdá se, že nás západní stěna opouští a dává se na pomalý pochod dolů k řece. Proč tu vlastně sedím? ptám se sama sebe. Proč nejsem v nějakém útulném domě, někde mezi lidmi, kde stačí zmáchnout vypínač a ona svítí elektřika.

Sedím tu proto, že jsme tu chalupu koupili a děti mají prázdniny. Z klenutých stropů vypadávají cihly a dveře jdou ze zdí i s rámem při neomaleném zavírání. Nad dveřmi vypadl takový kus zdi, že se můj muž sebral a utekl do lesa. Kdosi prý už kdysi začal tuhle chalupu přestavovat, ale když uváděl, že je udělaná z balvanů a z bláta, které se proměnilo v prach, takže ty kameny nedrží při sobě, utekl od toho prý až někam do Ostravy.

"Který prase to stavělo?" ptal se zedník a asi ani nevěděl, že se po vsi povídá, že jeho tatínek. "Dyť je to všechno křivý," lamentoval, "to musíme všechno srovnat, paní, a tyhle prkýnka posraný vyhodíme a pán přiveze z Prahy dlaždičky.

"Já chci ale prkýnka, pane Horák."

.....

"Kde to jsem?" volal zedník a velkýma tlapama bezmocně mával ve vzduchu, "kde jsem se to octnul? Paní, to je nejhorší barabizna, jakou jsem kdy viděl. Vo strach se na to podívat. Já vám řeknu, co bych s tím udělal, já bych to svalil, svalil, svalil," křičel zedník a udělal pohyb rukou tak, jako by podřezával čemusi živému hrdlo. "Přejdeme to, paní zlatá, buldozerem a nahoře na tom placu postavíme nový barák."

"Ale já nechci," říkala jsem. "To bychom stavěli celý život barák a pak bychom umřeli."

"Pro děti," navrhoval zedník.

"Oni to nebudou chtít."

"Máte vlastně recht," řekl zedník. "Já mám tuhle chalupu jako hrom a v pořádku a děti to nechtějí. Radši bydlej v bytovkách. Ale, paní drahá, pojděte mi podržet tu zeď, vono se to hejbe jako koze vocas, já to musím klínkovat."

Když jsem v předklonu držela zeď, nezapomněl mne zedník plácnout přes zadek. To dělal od začátku a mne to ponižovalo. Když jsme spolu kopali jámu na hašení vápna, tak mne plácl několikrát a já jsem si to musela

.....

nechat líbit, protože jsem se bála, že by nám utekl hned na začátku. Teď už jsem si zvykla a pozoruju ho, jak číhá na příležitost. Jeho chuť mne plácnout vzrůstá během dne, plácnutí se vznáší ve vzduchu a on se k němu připravuje. Sotva můj muž někam odejde, kam ho poslal, a já včas neuhnu, už ji mám.

Jednoho dne, když můj muž byl už dávno pryč a ani zedník nepřišel, protože měl vnoučka na hlídání, jsem otevřela dveře spodního pokoje. Kolikrát předtím jsem před těmi dveřmi stála a odhodlávala jsem se. Dovnitř jsem nikdy nevstoupila, protože jsem předem moc dobře věděla, co mne tam čeká. Až přišel den, zamračený hned od rána, a já jsem tam šla, snad z dlouhé chvíle, snad proto, abych se trýznila ještě víc, než mne souží počasí. Vešla jsem dovnitř a zůstala jsem stát uprostřed místnosti. Očima jsem jezdila po předmětech, ale dotknout jsem se jich štitila. Tohle jsem už také udělala několikrát, ale pak jsem vždycky zase vyšla ven a dveře přibouchla. Pravda je, že mi ta místnost v domě vadila. Všechno jsem už měla

.....

prozkoumané a osahané, jen v téhle komnatě bydlela hrůza v manželství se svinčíkem a já jsem to nechávala tak. Ta místnost se začouzeným klenutým stropem měla své taženství. Ještě před pěti roky v ní prý bydlel nějaký člověk. Odešel a bylo tu po něm všechno. Na podlaze se válely hromady hadrů, kabátků, kalhot a spodního prádla, ve skříní visely kravaty. Šuplíky byly vysypány a tak byly všude na zemi šroubky, matičky, hřebíky a špendlíky, všechno rezem spečené dohromady. Byly tu mlecí strojky, lžice, hrnky a vaříčko na spařování čaje a pasta a dopisní papír, Setkání se Stalinem a Bible a kalíšek na zuby. Bylo tu zkrátka všechno, co člověk potřebuje k životu, ba bylo toho ještě mnohem víc, jenže to bylo zrezlé, zplesnivělé a znehodnocené. V almarách visely ještě obleky, ale byly tak rozložené vlhkem, že když jsem se jich dotkla, rozpadávaly se, a v přihrádkách byly nacpané smotky haider a nebylo už k rozeznání, kde jeden začíná a druhý končí. Ty skříně měly rozpadlé zadní stěny a nohy přihnílé k podlaze, že se jimi nedalo pohnout. Při každé ráně se z nich na všechny strany rozběhli

.....

pavouci takovou rychlostí, že se jim nožičky jenom knitaly. Slávník se před mýma očima rozpadal na malé hadříčky a kupky mokré slámy. Udělalo se mi mdlo a tu jsem si uvědomila, že to co tady dýchám je strašlivý smrad. Přebročila jsem se tedy k oknu a pokoušela jsem se ho otevřít. Musela jsem praštit do rámu, okno se otevřelo, ale shora proletěl veliký kus zdi těsně vedle mé hlavy. Začínalo to špatně, ale měla jsem přece štěstí, že mne to nezabilo. Přivezla jsem kolečko a železnými hráběmi hsem do něj ukládala smotky hadrů. Na rukou jsem měla glazé rukavičky, které moje maminka nosila do plesů. Když jsem kolečko naložila, vybalancovala jsem s ním přes práh, provlékla ho malíním a tlačila vzhůru do šikmého svahu. A tu na nejpříkřejším místě kolečko zaškobrtlo, převalilo se a já jsem upadla a válela jsem se na zemi v těch smrdutých hadrech. Přiznávám se, že jsem chtěla všeho nechat a utéct, připadalo mi dokonce spravedlivé, že opustím ten dům, když se ke mně chová nepřátelsky. Mohlo to být i zlé znamení napřed s tou zdí a teď s kolečkem, ale já jsem přesto neutekla.

Místo toho jsem si nalila štamprličku a šla jsem otevřít kufr, který stál hned za dveřmi velký, dřevěný a otlučený a vypadal na to, že v něm najdu zbytky člověka. Pokoušela jsem se zvednout těžké víko, ale nešlo to, tak jsem musela přinést krumpáč a páčila jsem od sebe víko a podstavu tak dlouho, až se utrhla celý plášť. Na místě kufru stála teď tuhá krychle hadrů, pěkně vytvarovaná do formy kufru. Hodila jsem vršek na zem a on se rozpadl. Pavouci mrskali nožičkami jako o závod, myši s tlukoucími srdíčky zalezly až na konec svých děr.

Mrtvý tam uvnitř nebyl, ale měla jsem se víc bát živého. Jezdila jsem s těžkým kolečkem do strže a zase zpátky, napínala jsem svaly tak, až mi otekl krk. Nade mnou plula oblaka nadutá deštěm a kde se vzal, tudy se vzal, objevil se černý pes. Byl jako tlustý váleček na tenkých nohách s dlouhým krysím ocasem. Chodil se mnou od domu na smetiště a zase zpátky, pletl se mi pod kolečkem a v té chvíli, kdy jsem chtěla prudce vyjet na dno, lehl si mi vždycky pod kolo. Musela jsem zastavit a vynadat mu, ale on si z toho nic

.....

nedělal, dlouhým ocasem lehkomyšlně porážel tenkou travu a vyjadřoval mi tak přátelství. Vlastně to byla čubička naditá štěnaty, až jí oči lezly z důlků. To mi ještě scházelo, ta děsná představa slepých štěnat předčasně vyvržených na travu. Ať jsem ji odháněla jak chtěla, nezbavila jsem se jí, šla za mnou jak neštěstí.

Po obědě se mi zdálo, že horší než kydat tohle svinstvo už musí být jenom kopání hrobů a na to se fasuje rum. Stejně jsem měla pořád strach, že najdu něco mrtvého, protože místnost byla plná nasládlého puchu, drsné vůně započatého hnití a zapečené plísně, která tak štípe v krku. Stála jsem zrovna uprostřed světničky a pozorovala pavouky na stropě, když tu mne přepadla myšlenka tak hrubě, že jsem se otrásla. Co když přijde? Není to jeho dům, ani nikdy nebyl, ale co když nám ho ti lidé přenechali i s domem, stejně jako nám s domem prodali jeho věci.

Co když jednoho dne přijde a bude po mně chtít svoje kabátky a svoje rajtky, svoje vajíčko na spařování čaje a svůj kartáček na zuby. Půjde cestou, kudy vozím nahoru koleč-

.....

ka, cestou blátivou a kamenitou, která pokračuje v hlubokém úvozu, kde po obou stranách kvete třezalka a řebříček. Přijde odtamtud, z humen, a vynoří se pod stromy, které se jako lehké zelené sukně vznášejí nad chalupou.

Ve stromech bydlí sýček a sýc. Sýčci tu celé léto prohroukávají větve a listí a sýcové se jim pochechtávají.

Jdi do rokle, řeknu mu, jdi tam do lesa, kuďy přes cestu přechází prý panna Maria s křížkem. Nikdo tam nechce chodit sám, všichni se jí bojí, přestože je milosrdná. Tam toho najdeš tolik, že by to místo mohli rovnou zavézt hlínou, nikdo by neuvěřil, že se to vešlo do té malé místnosti.

Ve vsi říkali, že to byl blázen a tulák. Bydlel prý v téhle chalupě se svou maminkou v podnádgu, a když umřela, žil prý v komůrce sám. Míval prý takový hlad, že jídal se slepicemi z korejtky namočený chléb a nohy prý měl černé, strhané. Jednoho dne prý odešel a od těch časů už ho nikdo z vesničanů neviděl.

Všechno zůstalo tak jak bylo, jenom to

.....

vypadalo, jako by ho odnesla tlupa čertů, tak bylo všechno rozházené. Bydlely tu myši a pavouci v lidských věcech. A pak jsem přišla já a hrabala jsem se v jeho šatech, otvírala jeho zásuvky, vyhazovala jeho kravaty a tabatěrky a všechno jsem odvážela do rokle. Koulelo se to s řinkotem dolů, košile zůstávaly viset na maliní a mlecí strojky je táhly dolů a gumák se postavil u borovičky tak, že vypadal jako chlap, který to všechno hlídá. Hlavní část nákladu se vždyc-ky dohrkala až dolů a po cestě zůstávaly v hlíně a v drnech jen drobné předměty.

Co o něm vím? Víím, že měl asi zálibu v motorismu a v kutilství, protože sbíral šroubky a maticky. Staré svíčky od aut a jiné drobné součástky vkládal do sklenic a do hrnečků, které pak stavěl na pec. Měl hodně tabatěrek, asi kouřil, anebo ještě někde kouří. Copak to jde takhle odejít a neuklidit po sobě?

Viděli ho prý asi před pěti lety, nějaká ženská za ním tenkrát přijela. Postel prý byla už tenkrát tak shnilá, že se pod ní pro- padla a oni spolu spali dál na zemi. A já

.....

teď v rukavicích vybírám břicho slamníku a vynáším mokrou slámu ven a všude po cestě ji trousím.

Shromáždila jsem slámu před chalupou, ale to ještě nebylo všechno. Když jsem odlepila shnilou spodní jutu, byly pod ní filcové lábátky, které jsem musela ze zbytků podlahy seškrabovat lopatou.

Polila jsem slámu petrolejem, načechrávala ji železnýma hráběma, domlouvala jí, ale ona stejně nehořela. Údolí se naplnilo hustým dýmem, který zalehl vesnici jako mrak. Však také od řeky přiběhl děda katastrofik. Jeho maličká chaloupka tam dole u řeky už dvakrát vyhořela a jednou ji vzala voda. Děda od těch časů žije v očekávání neštěstí, a proto se raději z domova nevzdaluje. Přiběhl, protože si chudina myslel, že už zase hoří.

Když se děda uklidnil a odběhl hlídat svou chaloupku, přišli shora dědeček a babička a táhli za sebou kárku naloženou těžkou, nacu-canou trávou. Zastavili se u mé čoudící hromady. Měli s sebou pejska, zas takového vořecha, co připomíná štucel na třaslavých nož-

kách. Všichni tři stáli kolem malinkého plamínku, který teď svrchu trošku olízl slámu. Oba stařečci kuckali a jejich pejsek se také rozkašlal až k slzám. Stařenka držela na shrbených ramínkách kosu a byla podobna smrti u šípkového keře.

"Tak co, pálíte?" optá se stařeček, a když se babka nedivá, tak mne hned štípne. Hledím na něho a vída: černá očička, naducané tvářičky, babka je sedřená, ale v dědkovi to ještě hárá. Tuhle jsme se zedníkem pracovali a oni šli s kárkou kolem nás nahoru. Bylo pravé poledne a takové vedro, že slepice ležely s otevřenými zobáky a rozcapenými křídly ve stýnu. Oba stařečci byli navlečení do starých svetřů a táhli ještě za sebou kárku. Náš zedník se jich ptal, kam jdou.

"Do lesa, na roští," odpověděl stařeček a náš zedník si uplil a povídá: / "Do lesa jdeš, s takovou babou a v poledne?"

A stařeček se jenom zahihňal a zamrkal a nemohl mne štípnout, protože jsem nebyla v dosahu, zato zedník mne plácl přes zadek. Takoví jsou na venkově důchoďci.

"Von si vzal nějakou z rajchu, ten kluk, co tu bydlel," povídal děda. Vona ho schova-

.....

la pod sukni, když ho Němci honili, a on jí za to slíbil, že si ji veme, až bude svoboda.

"Ale byla tu s ním jiná, chichichi, a postel s nimi spadla, chichichi," směje se babka a tiskne si dlaň k ústům, aby ten smích nebyl tak hlučný.

"Bydlel s tou Němkou chvílku," řekne děda, "on nevydrží na místě a od práce doposavad vědycky utekl."

"A vypadá jako strašidlo," žalovala babka, "aby nás pán Bůh při zdravém rozumu zachoval ráčil," křičovala se. "UŽ kdýyste ho viděla, tak se leknete, má dlouhý, bledý obličej a docela lysou lebku."

"A nepřijde?" zeptala jsem se.

"Roky tu nebyl," odpověděl děda, "a kdyby přišel, tak ho vyhoďte, nemá tu co pohledávat." Zase se pokusil mne štípnout, když se babka nedívala, jenže já jsem uhnula, a tak mu prsty jen zamnuly ve vzduchu.

"Přicházívá touhle cestou," řekla babka a ukázala vzhůru na cestu, která začínala v sytě zeleném lopusí a pokračuje ve stínu hustých stromů a v hlubokém úvozu. "Tam kdýž někoho potkáš, neutečeš, musíš se vyhnout."

.....

Tak tamtuďy chodil, ne přes ves, ale přes pole.

Hledím tam vzhůru, kde se zelené sukně z starých stromů povětrně natřásají. Kořeny mají odhalené až nestoudně.

"On nepřijde," řekne dědek a rozkašle se, "ten je někde zašitej buďto v kriminále nebo v blázinci, anebo je docela mrtvej.

Namlouvala jsem si, že nepřijde, ale věděla jsem, že marně. Chodil přece tou vysokou travou shora od rokle. Až půjde kolem rokle, uvidí tam své šroubky a svůj kufr a své košile zachycené v cárech na maliní a rovněž svůj gumák, který tam stojí opřený o borovičku. Tráva je tam dosud od kolečka polehaná, vyjde z lesa a ani nebude muset plouhat černobýl a bolehlav, který je ode mne a od černého psa celý ušlepaný. Stopy ho přivedou až sem a pak zaklepe na dveře, anebo jen vyjde ze křoví, až budu na dvorku, a zeptá se:

"Co jste to udělala?"

Říká se, že člověka poznáš podle knih, které měl, ale o tomhle jsem si z jeho knih nepřečetla nic. V komůrce na dně skříní jsem

.....

našla pódívnou směs křesťanské a socialistické literatury. Byla tam bible, dějeprava a svaté obrázky a vedle toho Setkání se Stalinem, Sovětská žena a sovětské módní časopisy z padesátých let. Byly tu přírodopisné knížky z dřívější republiky, Quo vadis v lidovém vydání a pohádky. Nejlip se mi líbily obrázky z knížky Das arme Mädchen. Na jednom z nich ležela v posteli chudá dívka a vypadala na umření a u ní seděl doktor v brejličkách. Malíř se snažil, aby vypadal starostlivě, ale on se přesto tvářil, jak sám chtěl. Šklebil se, jako by snědl to jídlo, které jsem taďy našla v hrnečkách a v igelitoých pytlících. Vedle postele se svíjel milenec v jakési vývrtce, kterou by živé tělo nikdy němohlo udělat, aniž ex by se zmrzačilo.

Vždycky jsem si myslela, že knihy hoří. Jezuiti a Kalvínci přece pálili s kacíři i jejich knihy, zastrkávali jim je za řetězy u pasu. Tyhle knihy však nehořely. Musela jsem z nich vytrhávat list po listu a muchlat je do žmolků, které jsem potom házela do ohně.

Ostatně nebyly k potřebě, protože na nich

.....

vlhkost a plíseň smazaly text.

Seděla jsem na bobku, pálila jsem knihy a kladla jsem si přitom některé lidské otázky, když tu jsem našla krabičku od bonbónů a ta byla plná dopisů. Bylo jich čtyřicet dva, každý měl číslo a všechny byly od nějaké Mařenky. Já vím, že se nemají číst cizí dopisy, ale nemá se také otvírat cizí místnost. Když jsem řekla A, řeknu i B, omlouvala jsem se a už jsem seděla na mezičce a začala jsem je číst.

1. ...Předem tohoto dopisu přijmi ode mne mnoho srdečných pozdravů a tu má nejkrásnější vzpomínku na Tebe. Píšeš mi, že jsi na tom špatně. Ani nevím, jestli ještě děláš u statků nebo kde jsi. Čekám Tě stále, kdy přijedeš. Já vím, že je to pro tebe těžké takovou dálku, ale přece na Tebe stále čekám a věřím, že se spolu uvidíme. Ani nevíš, jak je mi po Tobě smutno. Tenkrát, když jsem jela domů od tebe a čekala jsem v T. na autobus, věř mi, že jsem se chtěla vrátit zpátky k Tobě. Dále mi píšeš, že ti nadávají. Já vím, přesvědčila jsem se o tom, když jsem u Tebe byla. Nej-

.....

lepší bys udělal, kdybys šel od ní pryč. Najít si jiné zaměstnání a byt, aby jsme mohli být spolu. Když budeš moct, tak za mnou přijed. Posílám Ti nějaké známky a ještě Ti pošlu, až se ženu nějaké. Zatím budu končit, už se mi chce spát. Mně se zdá o Tobě každou noc, protože na Tebe vzpomínám kudy chodím. Zatím končím a těším se na odpověď.

S pozdravem se sý Tebou loučím a posílám Ti tolik hubiček, kolik je na nebi hvězdiček.

Tvoje věrná Máňa

- 7 7. ...Posílám Ti svoji fotku, jsem tam dost ošklivě. Ale mám ještě ošklivější. Snad se Ti moc nezošklívím. Jinak pořád dělám v Masně. Zatím budu končit, protože mi jede autobus. Moc Tě pozdravuju, můj miláčku.

Kolikrát se Tvoje oko na tento dopis podívá, tolikrát Tě pozdravuje ta, která Ti ho posílá.

.....

10. ...Ten zapalovač jsem koupila, je to ta pistole, co sis přál, tak Ti ho přivezu v sobotu. Kdybys věděl, jak je mi smutno po Tobě. Těším se na Tebe, opravdu se těším. Kdybys snad ještě něco potřeboval, tak mi napiš. Pro Tebe udělám vše. Pořád jen vzpomínám na to, když jsi byl tenkrát u nás. V té stodole, jak jsi tenkrát spal, už žádné seno není. Jinak už nevím, co bych Ti měla napsat. Nového tu nic není. Ta zábava, jak měla v sobotu být, nebyla. Mně je to stejně jedno. Bez Tebe mne to stejně nebaví. Zatím končím a těším se na shledanou. Tvoje stále věrná

Máňa.

15. ...Předem tohoto dopisu přijmi srdečný pozdrav a milou stálou vzpomínku na Tebe. Děkuji Ti za dopis, který mne potěšil. Víš, já už jsem myslela, že jsi na mne třeba zapomněl nebo že se Ti něco stalo. Ještě bydlíš u ní, nebo někde jinde? A peníze nemáš žádné,

.....

viš, to jsi na tom zrovna tak jako já. Co můžu ušetřit z těch pěti set měsíčně a víc si nevydělám. Zatím tam ještě jsem, ale říkají, že když mne to nebaví, že mne beze všeho propustí. Já už bych byla dávno odešla, ale jiný místo nemám. Víš, já si připadám někdy tak nemožná, že bych radši nebyla na světě. Víš, já bych se nejraději sebrala a jela k Tobě. Jinak ani nevím, co bych Ti měla psát, nic nového tu není.

Líbá tě miliónkrát /škoda, že
jen na papíře/ Tvoje stále věrná
Máňa.

18. ...Nazdar, předem přijmi vzpomínku. Já vlastně nevím, co bych Ti měla odepsat na takový dopis, jaký jsi mi napsal. To je zajímavý, kam ty peníze dáváš, když nikdy nemáš ani halíř. A pokud jde o tu druhou věc, tak Ti něco povím. Já vím, že bych to v dopise neměla psát, ale když jsi mě to napsal

.....

Ty, tak Ti taky odepíšu rovnou. Já na vdávání vůbec nechvátám, abych se musela honem vdávat, to taky nechci, víš. Na to mám času jako vody, přijít hned do jinýho stavu. To Ti řeknu rovnou, abys věděl, na čem jsi. Zatím budu končit, protože mi jede autobus. Líbám Tě, Tvoje stále věrná

Máňa.

21. ...Vůbec si netroufám myslet, že by se mohli vzít, když mi někdo řekne přímo do očí, že k tomu nejsem. To mne tak štve, já přeci nemůžu za to, že nejsem jako ty druhý. To Ti všechno řeknu, až za mnou přijedeš. Co jinak pořád děláš? Byla také v J. ta velká vichřice jako tady. Nám málem odnesla střechu. Já Tí mám teď pořád strach, že zase přijde takový vítr, zvláště v noci... Líbám Tě, Tvoje stále věrná

Máňa

-
29. ...Ptáš se mne, jak se mám, to víš, jak já se můžu mít. Byla bych moc ráda, kdyby ses měl také Ty dobře. Až přijedeš, chtěla bych se Tě na něco zeptat. Doufám, že to do té doby nezapomenu. Zatím mám práce dost na zahradě, sušíme seno, ale je škaredý počasí...
30. ...Chodím zatím na borůvky, je jich málo, ale přece se něco natrhá. Aspoň komáři kdyby tolik neštípali. Posílám Ti známky, ale už končím, protože mi jede autobus...
32. ...Ani nevím, co bych Ti měla o sobě psát. Na borůvky už nebudu chodit, stejně už nejsou a ani houby nerostou. Zatím budu končit a těším se na odpověď, můj zlatoušku.

.....

33. ...Byla jsem na zájezdě v Praze. Když jsme jeli z L. do V., tak jsme jeli zrovna po té dálnici, jak jsme šli spolu tenkrát do D. Jestli se na to pamatuješ, já ještě ano. Škoda, že jsem neviděla tu boudu, ve které jsem poprvé spala s Tebou. Ale nechme vzpomínky a vraťme se k dnešku. Měli bychom se dohodnout, že se vezmeme. Tak dávno jsme se neviděli, toužím po Tobě. Do V. bych se za Tebou ráda podívala, musí to tam být hezké už podle pohlednice. Prosím Tě, pošli mi svoji fotku, jestli nějakou máš. Chtěla bych být s Tebou stále, můj miláčku.

35. ...Vzpomínám na neděli s Tebou. Bylo to krásné, ale neslavně to skončilo. Ty se na mne jistě zlobíš, že Ti matka vynadala. Byla to moje vina, neměla jsem Tě tahat na světlo. Já jsem teď tak hlídaná, nemůžu ani na krok nikam. Ale nevádí, já stejně nikam nepůjdu a budu čekat na Tebe, až si pro

.....

mne přijdeš na jaře. Posílám Ti poslední známky a zatím končím.

42. ...Nazdar, už Ti vůbec nevěřím ani slovo a za Tebou nepřijedu. Za prvé nemám volno a za druhé mě naši stejně nikam nepustí, a abych za Tebou utekla jako tenkrát, to už nikdy neudělám. A jezdit si sem pro mne se vůbec nena-máhej. Stejně bys nepořídil...

Tvoje stále věrná Máňa.

Slavník tiše páchnul a zamořoval další a další části vesnice. Dopisy končily v roce 1966 a já jsem pořád seděla na mezičce a přemítala.

Kdysi se prý v téhle vesnici ztratil ještě jeden člověk. Jednoho dne odešel do lesa na houby a už se nevrátil. Hledali ho všude i ve vedlejších obcích se ptali, v rozhlasu po něm pátrali a každou chvíli toho starého Šimka někdo ze vsi někde viděl. Tak třeba Andulka přiběhla z hospody, že ho viděla,

.....

jak sedí na mezi, když šla přes humna domů. Seděl tam prý nad úvozem a svítil do tmy očima. Chlapi se hned sebrali, vzali kosy, vidle a možná i sudlice, protože to byli Jihočeši, a šli tam, kam Andulička ukazovala. No a k půlnoci, za měsíčního svitu objevili, že tam stojí šípkový keř.

Soused Dýmal našel v lese něco ještě podivuhodnějšího. Když hledal houby, vrazil hlavou do viselce, který se tam na stromě komíhal. Nebyl to už člověk k rozeznání, spíš koštra a měla prý dokonce u sebe dýmku. Proč by se ale starý Šimek věšel, na to nemohl nikdo přijít.

Proslýchalo se, že se dostal do jakéhosi trojúhelníku, v němž lidé i věci mizí beze stop. Tomu já dobře rozumím, protože u nás doma se pořád ztrácejí věci, nejvíc lžičky, ponožky a rukavice.

Čas utíkal a paní Šimková by byla ráda věděla, jestli je vdovou, anebo jestli ještě musí s tátou počítat. Byla chudinka celá usouzená, že mu ani křesťanský pohřeb nemohla vypravit. Nevěřila, že ještě žije, protože starý Šimek byl dobrý manžel a něco tako-

.....

vého jako teď ještě nikdy nevyved. A tak paní Šimková dala vyvolávat svého manžela se záhrobí, protože jí nic jiného nezbývalo.

Paní Kadlečková byla dobré médium. Brzo se počala třást a trhaně a naříkavě mluvit. Šimek byl tedy a paní Kadlečková pokynula paní Šimkové, aby se honem ptala.

"Táto," řekla paní Šimková do ticha, "táto, což děláš?"

"Pasu krávy," řekla paní Kadlečková.

"A jak se máš?"

"Inu, hlad nemám."

"A máš se dobře?"

"No, žeť, dobře se mám."

"A seš daleko?"

"Inu, daleko."

"A kde seš, táto?" vykřikla paní Šimková, "poď hned domů."

Médium se leklo a probralo se. Duch pana Šimka se ztratil. Ale paní Šimková šla domů uklidněná, i když pořád nevěděla, jestli má nárok na penzi.

Tenhle byl druhý, který se ze vsi ztratil, pokud si lidé pamatují. Vstala jsem z mezičky, natáhla si rukavice a vypravila se

.....

zase do té místnosti. Stála jsem chvíli zastak nerozhodně uprostřed a očima slídila po-
dél stěn. A tu jsem uviděla kufřík. Byl bo-
kem položený na almarě, skoro až u zdi, tak-
že jsem si ho dřív nevšimla. Byl žlutohnědý
a zámky se mu leskly, už když jsem ho sundá-
vala ze skříně, viděla jsem, že se se sem
nehodí. Byl téměř nový, nebyla na něm ani
stopa po plísní a zatuchlině, ba ani po omít-
ce, která tu s lehkým ševelením pořád odpa-
dává ze zdi. Ten kufřík tu dlouho nebyl. O-
tevřela jsem ho a věci, které byly uvnitř
byly jiné, než ty, které jsem od rána vyha-
zovala. Byly tam docela nové sandály číslo
čtyřicet dva, tři špinavé silonové košile a
dvě zmuchlaná saka. Dech se mi zúžil v prsou
a ten špunt mi vystoupil až do krku, takže
jsem nemohla polknout ani dýchat. Tak dlouho
jsem se tu štourala, až jsem se to dozvěděla.
Ten člověk je, žije, docela nedávno si sem
přinesl kufr s věcmi. Možná, že se sem i na-
stěhoval. A já? Rozhlédla jsem se zoufale po
místnosti, která byla z větší části vyklize-
ná. Postavila jsem kufr za dveře a ztratila
jsem chuť cokoliv dalšího vyhazovat. Zavřela

.....

jsem dveře, ale nezamkla jsem je. Okno jsem nechala otevřené, polila jsem zbytek slavníku vodou, aby to už nečoudilo a šla jsem nahoru vařit večeři. Když jsem si chtěla vzít bačkory z botníku, sáhla jsem na cosi teplého a chlupatého. Vykřikla jsem a ono se to pohnulo. Byl to černý pes, fenka. Těžce dýchala a oči jí lezly z důlků. Když jsem uviděla, že ještě neporočila, vzala jsem ji za přední packy a vynesla jsem ji z domu. Byla jako vak naplněný štěnaty. Zůstala hned za dveřmi a hrozivě na mne vrčela. Zabouchla jsem dveře a zevnitř je zastrčila. Postavila jsem za ně lopatu a motyku a zdálo se mi, že na mne teď ani ten člověk, ani ten černý pes, ti dva, kteří vstoupili do mého života současně, nemohou.

Den, který následoval, by z těch, jaké mám ráda. Sladká vůně floxů se už od rána mísila s vůní asfaltu, divizna stála u zdi jako voják a číhala všema svýma žluťma očima. Desítky očí hlídaly kraj. V takovém dni já nejradši padnu naznak do trávy, na horou mez, kde dokvítá mateřídouška mezi zvoněčky a krvavými slzami panny Marie. Rukou

.....

se držím kamene a tím jsem spojená se zemí. Hledím do oblohy až mám v hlavě bílo. Štěstí je ve splynutí s celkem, říkám si, jsem vším a slavím znovuzrození.

Jenže dneska na to není ani pomyšlení, přišel zase zedník.

"Stálé zdraví," řekl mezi dveřma a já jsem si hned všimla, jak je starý a zkušený. Vcházel totiž dveřmi bokem napřed a já jsem hned věděla proč: aby se nepraštil do hlavy. Můj muž chodí zpřima a vezme to vědyk y po-prvé o futro zvenčí a jak ho bolest našponu-je, vezme to podruhé o futro od kuchyně.

"Jakpak jsme se vyspinkali?" "Špatně," řekla jsem a uhnula, protože mne chtěla plác-nout přes zadek.

"Já dobře," chlubil se zedník. "Bába byla hodná, šlo to. Ale vy jste, paní milá, zlatovaná, velikej chudák. Copak vy si tu počnete sama ženská. Dneska je všechno obrá-ceně, ženská chodí do práce, ani neví, že dítě neumí číst. Pak mu daj spoustu prachů, vono to nosí zmuchlaný jen tak v kapse jako smetí, přijde k zábavě a tam to rozhází. Já měl, milá paní, od mýho táty osm korun a s

tím jsem musel u muziky vystačit. Von si koupí motorku, vožere se za svý peníze, vybourá se a jde do prdele. Takovej je dneska život. Dřív seděli lidi po večerech na návsi a hráli na harmoniku a zpívali. Dneska jen vydělávají. Voni by snad dělali i v noci, kdyby bylo vidět. Z toho, paní milá, vyplývá, že blázinec jsou plné lidí. Dřív byl jeden blázinec na celej kraj, dneska máme tři. A ještě budeme přistavovat. Moje dcera slouží v blázinci a tam je, paní, těžká služba. Vona tuhle celou noc vizela na noze chlapovi, co chtěl skočit z okna, a ve dne jím rozbil všechny lustry stočeným prostěradlem. To byste koukala, jak jsou dneska blázni zmlsaný, co všechno nežerou a co pak odvezou kolchozníci pro prasata."

Mezitím, co to povídal, vyboural zeďník velkou díru u stropu, takže jsme za moment měli dva stropy v luftě. Z kuchyně i z pokoje se valil prach tak hustý, že nebylo na krok vidět.

"Vysrat se na to, paní, říkám vám, svalit to celý," volal zeďník z neviditelna. Nechtěl tentokrát rozbourat celou chalupu, chtěl svalit jenom vnitřek a nechat obvodové zdi. Mís-

.....

to klenatí navrhoval betonové traverzy a ička a místo křivých půlmetrových zdí chtěl příčky na jednu cihlu. A co bylo nejhorší, zase chtěl vyhodit dřevěné parapety od oken a dát tam černé dlaždičky.

"Ne," křičela jsem, "já nechci dlaždičky, já chci prkýnko. Já vám, pane Horáku, taďy ty klíče nenechám, protože vy byste mi tu moh, až odjeďu, něco vyvést."

"Já za to můžu?" ptal se zedník. "Já můžu za to, že nechcete za nic na světě bydlet jako lidi?"

Byl opravdu rozčilený, plival kolem sebe a každá jeho slina se obalila prachem, který se všude kolem vznášel. "Pane Horáku," řekla jsem trpělivě, "my to nechceme nějaký nóbl, my to chceme pro děti na prázdniny."

"To je fušeřina," bránil se zedník, "přece taďy nemůžu nechat takhle křivoý zeď, tomu vy nerozumíte," volal a plácal kolem sebe mastnou čepicí. "To je paní šup sem, šup tam a houno na hounu. Copak to taďy pán vyvádějí?"

"Omítal," řekla jsem nesměle.

"To spadne," řekl pan Horák, "a s tím já nechci mít nic společnýho, týhle stěně se

.....

vyhnu na sto honů, ta by mi zničila pověst."

"A nemoh byste to opravit?"

"Ne, paní, už jsem řek, to je fušeřina a jdeme dělat, abysme, abysme nepřišli do nějakýho pokušení, co?" a plácl mne tak, že jsem sykla. A pak vzal zednickou lžící a dloubal jí stále vydatněji do omítky a ta ve velkých kusech vděčně odpadávala.

"Podívejte se na to," volal, "všedno to jde dolů."

"Tak do toho nedloubajte."

"Já do toho nedloubám," volal zedník, "to jde samo, který prase tohle stavělo, já se seberu a uteču, dokud je čas."

V takovém dni jiná léta plavávám důvěrně známou řekou, ruce ponožují hluboko pod hladinu, abych tu zrcadelnou, živou plochu nepoškodila. Řeka bývá posetá lehounkým stříbitým prachem, tím, který ulpívá na zralých švestkách a způsobuje na prstech lehké mrazení. Po hladině plavou něžné korábký z husího peří, krásně cizelované. Plují někam do dálky, vítr je pohání s brčky si kormidlují. Husy je vypustily zpod svých křídel, když je strouhaly po hladině a ryčely rados-

.....

tí. Maliní visí až do řeky, můžeš se ho chytit a vyšplhat po něm vzhůru. Ruce máš pak jako od krve, ale když je olížeš, jsou zase čisté.

Pan Horák se už trochu uklidnil, a když vypil kafe, byl zase hodný.

"Podívejte se na pana Vohryzku," řekla jsem a ukázala jsem naproti přes cestu a přes kopec. Ten staví domek už deset let, bydlí tady a pořád s tím není hotovej."

"Chodí kolem toho jako mátonoha," připustil zedník, "bude chodit ještě deset let, pak natáhne brka a pude voď toho. Děti to prosouděj. Ale, paní moje milá, ten štuk na to dneska nemůžu dát. Já vás mám rád, ale měla byste to hrbolatý jako záda voď bejka." To řekl a vyplivl z úst spařenou partyzánku, kterou má celé dny přilepenou na dolním rtu. Už tam má černé vypálené místo a oheň ho nebolí. Plive vajgly bez přestání, jednoho za druhým, a ani je nezašlapává, jsou tak mokré, že samy zhasnou.

Je srpen a ze silnice vylézají puchýřky asfaltu, které se lesknou na slunci jako černé korýly. Nalila jsem do kámovce kýbl vody

.....

a ona za chvílku vytékala kolem celého obvodu kamen. Zedník na mne jukal zase z ř nějaké díry, byla to ta, která se udělala hned ten den, co jsme se sem nastěhovali.

Den se ukládal k večeru. Nad tmavě modrým lesem viselo veliké křiklavě rudé slunce a já jsem se chtěla soustředit na západ a pocítit velikou, nade věm nadřazenou sounáležitost, jenže jsem musela jít pro vodu, než bude tma. Šla jsem dolů po cestičce, klímbala jsem kbelíky a vyhýbala se husím hovínkům, když mne napadlo vzhlednout a tu jsem to uviděla: Okno té hrozná místnosti bylo zavřené. Postavila jsem kýbly na travičku oštipanou od husí a pomalu jsem se plížila k domu. Pružce jsem se opřela o dveře a ony povolily. Ovanula mne plíseň a zatuchlina. Chvilí jsem čekala, ale uvnitř se nic nepohnulo. Podívala jsem se nejprve za dveře, zda tam není muž za rohem s palicí, a pak jsem vešla. Místnost byla šerá a prázdná, nechala jsem tu dvě skříně, stůl a kamna a hle, na stole se něco bělalo. Vzala jsem papír do ruky a ta se mi rozklepala tak, že jsem sotva mohla číst. Na papíře bylo hrubým, velkým

písmem napsáno:

"Nešahat na nic, sice bude zle. Já se sem vracím jako do svého bytu," podepsán Janda.

Vzala jsem ten dopis do kapsy, zavřela dveře místnosti a už jsem pak nešla ani pro voďu. Jak to, že přišel zrovna den poté, když jsem mu všechny věci vyvezla do strže? Co když byl celý den schovaný někde v křoví a pozoroval mne, jak a co dělám? Čekal, až uklidím a teď se sem konečně nastěhuje. Za chvíli bude noc a on možná stojí někde v křeví a dívá se na mne zbloudilýma očima. Čeká, až bude tma, a pak na mne přijde a bude se mstít.

Postavila jsem kýbly do chodby a metla jsem i s dopisem hledat strážníky. Bydlili v bytovkách, ale oba byli zároveň na dovolené. Jeden u moře a druhý na východním Slovensku. Lidé mi poradili, abych se obrátila na pomocníka VB pana Kalouska, topiče, hrobníka, traktoristu a hlídače alkoholiků. Seděl doma v kuchyni, měl lokte opřené o stůl a kouřil jednu startku za druhou. Měl na sobě jen trenýrky a ty měl vzadu spuštěné tak, až to ne-

.....

bylo slušné. Od letoška pěstuje místo jednoho čuníka dva a po cestě teče dvakrát tolik močůvky než loni. Když jsem se posadila na kanape, přestal se šťourat v nose, ale od-
tamtud mu visel veliký tmavý holub apohyboval se, když pomocník mluvil. Cítil, že něco není v pořádku. Stále si přejížděl tlustým prstem okolo nosu, ale holuba ne a ne nahnátout.

"Stala se chyba," řekl, "měla jste přijít když tam byl, a já bych to s ním byl na místě vyřídil."

"Já jsem nemohla přijít, protože jsem o něm nevěděla."

"To nevádí," řekl pomocník, "máte vždycky přijít, když se něco děje, a ne až potom."

"Ale já jsem ho neviděla," bránila jsem se.

"Byl bych to s ním vyřídil na místě," trval na svém, "on je moula, není schopen odporu."

"Ale co když přijde v noci?" strachovala jsem se.

"Musíte pro mne přijít," poradil mi pomocník.

.....

Rozčílila jsem se, ale on se uklidnil, protože nahmátl holuba, ukroutil ho, utrl a pak ho otřel o pruhované trenýrky.

"My ho nemůžeme sebrat," řekl rezolutně, dokud něco neudělá. Ale stejně, co s ním. My už ho dali do kriminálu i do blázince a odevšad nám ho vrátili. Ať mu pán nějakou vrazí, já bych neudělal nic jiného, on nějaký čas nepřijde, ale pak se stejně objeví znovu."

Zavřela jsem venkovní dveře, zastrčila je a za ně postavila sekuru, lopatu a motyku. Když se docela setmělo, rozsvítila jsem petrolejku a dvě svíčky. Dětské posýlky jsem odstěhovala od oken k protějším stěnám, dala jsem děti spát. Sedla jsem si ke stolu a čekala jsem. Naslouchala jsem dlouho, ale neslyšela jsem nic neobvyklého. Žabí skřehotání z rákosí u řeky, z lesa sem doléhalo kašláním srnce. Sýček houkal, sýc se mu vysmíval a vesničtí psi toho večera snad trochu víc štěkali. Umínila jsem si, že budu čekat do jedenácti a pak půjdu spát. Venkovští lidé nechodí spát po jedenácté, a tak jsem doufala, že kdyby ten člověk přišel, později ne-

.....

přijde. Budík dutě tikal na prádelníku, myši šustily v papírech u kamen a voda z kamnovce kapala do pekáčků a misek. Plamen svíčky se zrovna neklidně třásl, když se ozvalo bušení na dolní dveře a výkřiky a nadávání. Byl tu, přišel. Chvilinku rumploval s dvěřmi, než se mu je podařilo otevřít. Myslel si asi, že je zamčeno, ale když zjistil, že není, přestal nadávat a vešel dovnitř. Rány, bouchání, škobrtání. Doufala jsem jenom, že venkovní dveře jsou pevné. Náhle všechno utichlo, nikdo nešel ven, dveře nezapadly, to tedy znamenalo, že se tam na vlnkou, shnilou zem uložil ke spánku. Šla jsem si lehnout, ale nespala jsem. Představovala jsem si ho, jak se šourá kolem domu, jak hledá, kudy by mohl hodit dovnitř kámen, dívá se, kde by mohl nejlépe podpálit.

Čekala jsem celou noc a až k ránu, když už svítalo a kohout naší paní sousedky vyšel před branku, postavil se pod naše okna a zakokrhal znělku Kupředu levá, až potom jsem usnula. Probudila mne rána. Vyskočila jsem z postele, v hlavě mne prudce zabolelo zk a kolena se mi podlomila. Spadla mosazná záclo-

.....

navá tyč, kterou jsem včera opřela o zeď. Se spaním byl konec. Vstala jsem a uvařila jsem si silnou napěněnou kávu. Hlídala jsem, kdy ten člověk bude odcházet, ale nedohlídala jsem se. Když jsem se v sedm hodin odvížila dolů, byl už prgč. Zato přišel zedník, popřál mi stálé zdraví a vyboural^V klenutí takovou díru, že se mu tam vešla celá hlava i s rameny. Pokud se týče nočního nájemníka, byl jeho plán úplně jasný: až přijede pán, dá mu přes hubu. Celý den jsme pak spolu pracovali, já jsem míchala maltu a on ji házel na stěny a ty byly jako veliké papuly. Co jsem umíchala to nepodobně rychle sežraly.

S večerem se prodlužuje tmavě zelený stín teplý a voňavý. Stojím pod vlaštovčím hnízdem, na místě, které je nejvíc potřísněné, a zedník mi ještě poradí: nekoukejte se nahoru, káby vám vlaštovka nadělala do oka, tak koukáte naposled, to je jeď. Pak odejde domů, umyje se, svlíkne do trenýrek, nají se a kouká na televizi. Šla jsem ještě večer za paní sousedkou, chtěla jsem se jí zeptat, co soudí o tom Jandovi. Na dvorečku bylo tak naděláno, že nebylo kam šlápnout a celý domek

.....

vypadal, jako by tam ani babka nežila. Spíš jako by tu hospodařily samy slepice s jednou velkou slepicí v čele, která to tu vedla od deseti k pěti.

Zaklepala jsem na dveře a oknem vylítly tři kočky, letěly rovnou proti mně jako tlusté bombardéry, jako by se mě chystaly napadnout a rozcupovat. Všechny čtyři jsme se strašně lekly. A tu už se objevila babka v sepraných šatech s mastným teninkým copánkem v týle. Oči měla červené, snad od pláče, snad od hořčáku.

"On nic neudělá," řekla, když jsem jí to vypověděla. Byl tak blbej, že ho nevzali ani na vojnu. Dostal modrou knížku, tak vám řeknu, že nemůže bejt k ničemu. Hlavně uklidit sekyru, já četla v černý kronice, jak umlátí sekyrou celou rodinu," skřehotala babka a volala neštěstí.

"A jakpak vám hořej kamna?"

"Špatně," odpověděla jsem, teče z nich voda.

"Nový nekupujte," řekla babka, "já jsem si koupila nový, abych si mohla upíct buchty. Je to Pilákové, Slováci. Ale já v nich

paní zlatá, topím a kočky se mi válej v troubě. Já ji tu taky mám, podívejte," a babka vytáhla odněkud z hromady hadrů sekýru a zamávala jí nad hlavou.

Šla jsem domů a moc veselo mi nebylo. Černý těhotný pes byl zalezlý v botníku a funěl tam a hekal. Už jsem si ho netroufala ani vynést z domu. Poznala jsem, že to není nic platné, že se toho psa nezbavím, že za mnou přišel v těžké hodince, že si mne vybral mezi všemi. Vynošen dveřmi, přichází oknem. Vůbec jsem nevěděla, co si s ní počnu, až x začne rodit, a co potom budu dělat s těmi štěňaty.

V noci jsem se probouzela, zdálo se mi, že pes vyje bolestí a umírá v tratolišti krve, zatímco já mu nemohu pomoci. Zdálo se mi, že ten člověk stojí vedle mé postele, hmatala jsem kolem a pak jsem rozsvítila svíčku a tu se mi zase zdálo, že na mne hledí oknem bledá a strhaná tvář. Že Źuká na okno a přichází se pomstít.

"Teď tu byl a vracel láhve od piva," řekla paní mlékařka v osm hodin ráno.

"A kdo?" zeptala jsem se, ač jsem dobře věděla, kdo to byl.

.....

"Však vy víte," odpověděla mlékařka. Ale já jsem mu řekla: Podívejte se, v tom domě nemáte už co hledat, ten je prodaný, ale on řekl, že nemá kam jít, že jste mu vrátili všechny láhve od piva a že mu zbyly jen dvě a ty teďkon vrací. Nenechávejte ho tam, on je nečistej, chodí na stranu do rohu.

Dny ubíhaly. Některý den jsme se zedníkem pracovali, už to nechtěl celé svalit a rozmlátit, ba i vykuchání se vzdal. Obětavě teď chodil od stropu k stropu a ode zdi ke zdi a lžící už šťoural do stěn jen málo a jaksi přátelsky. Dřív pustošil zdi lžící jako buldozer ničí krajinu a teď je jen tak něžně a přátelsky dloubal pod žebro. Pohasla v něm trochu nenávist ke zfušovanému, zasranému baráku, který stavělo prase, a naopak jako by se v něm vznítil soucit ke staré karabizně. Někdy si dokonce uplivl, plácl mě přes zadek a zvolal: "Však my dva, paní, z toho nakonec něco uděláme. Budete mít kam jezdit, dokud jsou děti malý, a pak, čert to vem."

"No právě," volala jsem radostně a utíkala jsem pro pivo, aby si pan Horák neměl u nás na co stěžovat.

.....

"Byl tu včera večer," řekl hospodský a naklonil se ke mně přes pult, až si zamáčel břicho. "On je takhle neškodný, ale když udělá devět piv, tak bych mu nevěřil."

Lekla jsem se tak, že mi kovová pětikoruna spadla do bandy s pivem. Chřestila na dně a nemohla jsem ji vylovit, tak jsem musela pivo vylít a koupit nové. Málokdo se vyzná v lidech tak jako hospodský.

Jdu v pravé poledne po cestě vzhůru k domu hrůzy, divizna číhá a močůvka páchne, zralé maliny visí nad cestou a děti a šlepičky ozobávají. A tu jde proti mně ten štípavý dědek, a pozdravíme se a já jdu dál. Když se za čtvrt hodiny vracím dolů, stojí tam dědek uprostřed cesty, rozkročen mezi dvěma potůčky močůvky a hledí vzhůru k našemu domu.

"Viděla jste ho?"

"Koho?"

"Jandu."

"Ne."

"Teď tu byl. Musela jste ho potkat, když jste šla nahoru. Vy jste šla nahoru a on šel dolů, musel jít kolem vás."

Všichni ho viděli, jen já ne. Začínala

.....

jsem mít jistotu, že číhá ve křoví a jakmile vyjdu nahoře na dvoreček, vejde dovnitř. Jsme jako panáček a panenka na dešťovém domečku. Nikdy se nesejdeme v chaloupce ani venku. Ale: může se pomstít na některém mém dítěti, které náhodou zaběhne k němu do křoví. Běžela jsem k oknu, kdykoliv jsem zaslechla zdola nějaké zaštrychání, ale byla to vždycky husa, kočka nebo slepice. Nic snad nechodí tak tiše jako člověk, když chce.

Vypravovala jsem o tom sestřičkám v psychiatrické léčebně a ony pokyvovaly hlavičkami v bílých čepcích a říkaly:

"My bysme tam nebyly ani za nic."

Ony si myslí, že je lepší čtyřicet šest bláznů pod práškama a za mřížema, než jeden na svobodě, s těma jsou klidně celou noc.

"V Anglii," povídal pan primář, který to poslouchal, "v Anglii jsou domy se strašidly dražší než bez nich."

Všichni ho viděli, jen já ne. V bezesných nocích mi začínalo svítat. Jak jinak: udělá tři kotrmelce dozadu a je neviditelný, nebo se promění ve slepici, když jdu. Byla tam jedna drzá rudohnědá slepice, která mi pořád rozhrabávala netřesky. Když jsem jí na-

.....

dávala, koukala na mne po očku a výsměšně.

Měla jsem hrozné sny o velkých slepicích, o tom, jak se mi dřolí zuby v puse, a o nakloněných kostelních věžích.

Když konečně přijel můj muž, lekla jsem se ho a pak jsem vykřikovala, kdykoliv se objevil v některých dveřích. Když šel v noci na záchoď, zařvala jsem tak, že už tam skoro nemusel chodit, tak se lekl. Hned druhý den odmítl moje podezření na neviditelnost toho člověka a zatloukl dveře, které vedly do jeho komory. Kufr postavil před dveře a dal k němu dopis:

"Pane Janda, prosím Vás, abyste si odnesl svoje věci. Dům je prodaný a nemáte žádné právo tady bydlet."

V noci, která následovala, přišla bouře. V místnosti, kde spíme a která má okno nad dveřmi jeho komory, bylo světlo jako ve dne, bouřka šla ze tří stran a všechno se srazilo nad námi. Hromy se křížovaly a blesky a já jsem nespala, protože nemáme hromosvod. Myslela jsem také na ten kufr a na pana Jandu.

Ráno po bouřce bylo nebe těžké, plouhaly se po něm zase ty nahnílé deky, které zarůstaly každíčký kousek modrého. Ze stromů ješ-

.....

tě přšlo a cesty byly rozblácené tak, že se s kopce nedalo chodit. Země^{se} vypařovala a kouři se nechtělo z komína. Černá psice se objevila na prahu, prázdné břicho jí plandovalo a cecíky skoro vlekla po zemi. Kam dah štěňata, to neprozradila. Nalila jsem psici mléko a rozdrobila chleba a sami jsme také snídali. Tu najednou můj muž vyskočil a vyhlédl z okna.

"Dobrý den, pane Janda," řekl.

Zdola se neozvalo nic. Přiskočila jsem k oknu a uviděla jsem shora hnědou rádiovku kolem dokola srolovanou a pod ní cosi jako sako a černé gumovky. Ten člověk hleděl do země, nahoru se nepodíval.

"Co taďy chcete?" zeptal se muž zbytečně, protože ten člověk zase neodpověděl. Nechal snídani a šel dolů. Chvilku se s ním hádal a pak ho pustil dovnitř. Asi za deset minut už křičel tak, až kokrhal, a toho člověka pořád nebylo slyšet. Viděla jsem, že se schyluje ke rvačce nebo k čemu, a běžela jsem pro souseda. Vešli jsme pak spolu k nim, do klenuté místnosti, kde to páchlo plísni a zatuchlinou, až to v krku štípalo. Pan Janda

.....

tam stál jako beran se skloněnou hlavou, ruku držel na svém papírovém kufříku a ani se nehnul. Jeho tvář nebyla bílá, byla vojensky zelená. Oči měl položené daleko od sebe a pod nimi měl pusu tak úzkou a širokou, že vypadal jako žabáček. Těličko měl pod tou velkou hlavou hubené, kost a kůže řekl bys a na tom viselo umolousané sako jako na ramínku. Můj muž tam stál a křičel a v ruce držel struhadlo, o kterém nejspíš ani nevěděl.

Pan Janda nebyl nepřítel, byl to dušinka. Tvrdil, že nemá kam jít a že bude bydlet tady. Soused i můj muž mu pokolikáté už vysvětlovali, že když nemá kde bydlet, musí se jít hlásit do místa svého trvalého bydliště. Bylo hned jasné, že použil úskoku, aby se dostal dovnitř, a že se odtud nechce hnout. Viděla jsem, že ten člověk dostane nasekáno. Byl jako dítě, které ví, že bude bito, ale přesto svéhlavě trvá na svém a čeká, kdy dospělému dojde trpělivost.

Můj muž byl strašně rozzlobený, ale přece ho nechtěl uhodit. Napřáhl na něho ruku a tu on se prosmýkl pod tou rukou a vyběhl i s kufříkem ven. Utíkal jako liška vyhnaná z dí-

.....

ry normíkem, klouzal po blátivé cestě a papírový kuffík ho tloukl do stehů. Proklínal nás a posílal do horoucích pekel.

Odešel, ale já už jsem v té chvíli věděla, že se bude vracet. V zimě, až tu nebudeme, povedou stopy ve sněhu tam k jeho dveřím a lidé budou o časných večerech vídat dole v komůrce světlo. Věřím, že má jakési tajemné spojení s tím domem. Jak by se jinak mohlo stát, že se neobjevil pět let a pak přišel den potom, kdy jsem odvezla jeho věci do strže. On sem patří a já ne. On znal lidi, kteří tu bydleli, a měl ten dům jako svůj jediný domov. Oni si ten dům postavili, šetřili si na každý kousek bláta a kamení a z toho ho udělali a z trošky posbíraných cihel. Obdělávali každý kousek půdy kolem dokola, kde my lopuší a kopřivy nesekáme. Ten člověk tu zbyl, protože se tu narodil z matky, která potom tam dole v klenuté světnici umřela. Stál tam sám s papírovým kuffíkem a slyšel mluvit ty zrezivělé a zplesnivělé věci, které jsem vyvezla do strže. Kdo za to může, že se nepovedl, že bloudí světem jako skřet, jako starý člověk v dětských šatech. Utíká

.....

pryč a zase ho to přitahuje k jedinému místu na světě, kde jsou ještě jeho dětské blápoty. Jsou tam i otisky dávno mrtvých nohou jeho předků, kteří mají na hřbitově společný hrob. Tady jsou pohádky celého jeho života, potok, na kterém měl mlýnek a čert jím točil ve dne v noci, bez ustání, jako by lidé už konečně vyžráli nad čertem. Nepovedl se, a proto musel pryč, byl zmetek. Kdyby byl Bůh chtěl, aby byl normální, mohl žít do smrti ve svém rodném kraji a nemusel se sem plížit za noci, když je netopejrno, z polí a luk, nepozorován. Přicházel snad jen proto, aby si přiřichl k těm zdím, aby se přesvědčil, že odněkud vyšel do světa a že to místo je. Chtěl jen to, s lidmi mluvit nechtěl a oni ho tu také nechtěli. Vracel se sem jako na poslední místo a teď je bránil, jako cosi živého, s čím je propojen. Když se jaksi podivně a rovněž pokrouceně zamiloval, přivedl sem svoji milou, aby jí to místo ukázal. Bloudil, dělal nejnuznější práce a chořil po cestách, které ho vždycky samy vracely domů. Nechodil po silnicích, ale po polních cestách, které tak měkce přijíma-

.....

ly choďidla jeho pŕedkŕ, ti byli jeŝtŕ spo-
jeni se zemí. Jeho chvíle je noční, kďyž mŕ-
síc jeŝtŕ nevyšel, ale jeho zářl už lze tu-
ŝit za černým lesem. V jarních nocích plných
pupencŕ a lípání, kďy potok huďl, ŝert pra-
cuje a holé větve o sebe tŕaskají ve větru
plném ŝekání, také pŕichází. Pŕijde kďykoliv,
ale ne dovnitř, tam se nedostane, protože ty
zďl kdosi koupil za peníze. Každý pŕece ŝádá,
aby zmetkové ŝli z cesty.

Teď utíká s papírovým kuffíkem kamsl da-
leko, odkud se zase vrátí. Dívala jsem se na
tichý, oprýskaný dŕm, nahoŕe na dvorečku lo-
mozily dŕti, ale dŕm to nezajímalo. Byl jako
těžce nemocný ŝlověk, za kterým jednou za
čas pŕijedou pŕíbuzní. Kďyž jím chce v klídu
říct, ŝe už brzo umŕe, a sdŕlit s nimi něco,
co lidé a věci už věďl na prahu smrti, nepo-
slouchají ho. Volají na něho výhrušně: mlŕ,
ty neumŕeŝ, pŕinesli jsme ti jitŕnici.

Víďela jsem, ŝe se toho domu nezmocním,
protože bude celý rok sám a budou se v něm
ďál dít pŕíbŕhy mŕtvých lidí a mořná i ři-
vých a já o tom nebudu vůbec nic věďet.

A chtŕlo se mi běřet úvozovou cestou mezi

.....

dvěma poli tam nahoru za humna, plácnout sebou na mezičku mezi meteřídoušku a krvavé slzy p Panny Marie, rozhodit ruce a vzít do obou dlaní kameny a spojit se tak křížem se zemí. Otevřít oči proti nebi tak, až v nich budu mít jen bílo. A tak se na chvílku vznést do prázdnoty, kde je tak bezstarostně, tak bílo. A pak jít dál, kamkoliv, jenom nemít ten dům.

/1975/

Jan Trefulka:

ČESKÁ POHÁDKA

Od té doby, co pozoruju, jak se mi čas od vánoc do vánoc krátí, a čím dál častěji slýchám, že některého z mých vrstevníků trefil šlak nebo udolala rakovina, nacházím čím dál větší zalíbení v příbězích se šťastným koncem. Bohužel světová literatura a dějiny, žím méně literatura česká a české dějiny, takovými příběhy právě neoplývají. Zvláště domácí historie a historky mívají až kupodivu stejný průběh a stejné obsazení: s nučnou pravidelností se tu od 9. století objevují cizí vojska, potom místodržitelé a místní přísluhovači, vynucené smlouvy, nesplněné sliby, žaláře, hranice a popravky, légie fízlů, zabírání statků, nedobrovolná emigrace, odpírání obživy a devastace české kultury. Ale to koneckonců každý zná z dějepisu a nechci to připomínat, leda právě je-

.....

nom proto, aby čtenář pochopil mou radost, když jsem čirou náhodou v brožurce z r. 1869 narazil na příběh sice trudný, ale s optimistickým koncem, v němž se utlačovanému Čechu i v temných dobách pobělohorských spravedlnosti dostalo a zvítězil na celé čáře.

Tak si uvařte kafe a udělejte si pohodlí, abyste mohli tu pohádku pěkně v klidu vychutnat. Budu vám ji vyprávět podle předmluvy Emanuela Tonnera k vydání Bylbínovy Rozpravy na obranu jazyka slovanského a z také budu citovat. Jestli ji, vy vzdělanci, znáte, nic vám neuškodí poslechnout si ji znovu.

Bylo nebylo. Před třemi sty pětadesáti lety se narodil Zuzaně, manželce Lukáše Škornice Balbína z Vorličné, purkrabího na Pardubicku, syn Bohuslav Ludvík. Jeho kmotrem, což je jedna z drobných legráček historie, byl Albrecht Eusebius z Valdštejna, vojevůdce, kořistník a politický intrikán evropského formátu. Z hochy, kterého držel při křtu na ruku, vyrostl člověk naivní, pilný a charakterní, i když svěřovaně loajální a poslušný pravidel jezuitského řádu, k němuž patřil. Třebaže byl zřejmě nejspíš a v první řadě

.....

výborný pedagog /právě jeho žáci ho nikdy neopustili/, pustil se s velikým elánem do nebezpečného vědeckého podnikání - do bá-
dání v českých dějinách. Díky svému původu
a známostem měl přístup do zámeckých kniho-
ven a archívů, sbíral materiál, vydával kníž-
ky, byl už vlastně renomovaný autor, když se
mu zcela nenaště, "dostalo pronásledování,
kteréž by jej málem bylo uhnětlo". To vše po-
cházel od vlády tehdejší, kteráž jsouc v ru-
kou buď cizincův nebo zpronevěřilých Čechův,
s nelibostí k tomu hleděla, kterak znamenitý
kněz pilně pěstuje věci české a rozpaluje
cit pro národ potlačovaný, což vše vladařům
bylo solí v očích, neboť domnívali se a dou-
fali, že je veta po národě našem... R. 1669
dokončil veliké dílo své, kteréž pojmenoval
Epitome rerum Bohemicarum /tj. výťah z dějin
českých/; jestiž to kniha veliká, plná pod-
robností zajímavých a důležitých. Šťastné dí-
lo to vyvázlo z obojí cenzury a již první
tři knihy /až do časův krále Václava IV./ by-
ly vytištěny, když tu náhle strhla se bouře
chromná, kteráž málem byla by zničila dílo
celé i se spisovatelem. Nejvyšší purkrabí
tehdejší hrabě Bernart Ignátius Bořita z Mar-

.....

tinic, bezpochyby nějakým donašečem upozorněn byv na knihu v tisku se nacházející, sám pročetl část již vytištěnou, kteráž se mu zdála býti velice závažnou jak z příčin politických, tak i národních... Ihned zastavil se tisk další a celý spis na novo musel pod cenzuru a sice netoliko v Praze, nýbrž poslán do Vídně až k císaři Leopoldovi I., ano až i do Říma k samému generálovi, čili nejvyššímu představenému celého řádu jezovitského. Nyní chudás Balbín měl na krku celou smečku osočovatelův, závistníkův a nepřátel; všecko snášel trpělivě a neohroženě, jen přátelům důvěrným někdy si zasteskl: Lží psáti jsem nevykl - a pravdy nesmím!"

Dobří pražští donašeči a horliví místodržící měli ovšem dlouhé prsty, zejména také v jezuitském řádu. Chudás Balbín byl v rámci kádrových opatření přemístěn za devatery hory a devatery řeky do Klatov, aby tam pěkně potichu seděl, dokud se nerozhodne věc. Byl tam odříznutý od informací, neměl tam k dispozici knihovny, aby mohl pokračovat v práci, neměl tam kamarády a známé, nemohl se odtud sám hájit. Také mu otvírali všechnu poštu, která mu skýtala jedinou možnost ob-

.....

rany přes vlivné příznivce. Ti si ale od něho kupodivu neodvrátili, a tak můžeme číst v jeho dopise Františkovi Oldřichovi hraběti Kinskému z 21. března 1672 /to už ale Balbín stejně třetí rok trčel v Klatovech/: "Ačkoliv psaní Excelence Vaší nepřineslo ještě, čeho si přejeme, předce nemalou útěchu mi podalo; neumím a nemohu vyjádřit, jak mi to mysl povznáší, vidím-li, že na straně mé stojí Lamberg a Kinský, mužové soudu nejbystřejšího a učenosti nejdokonalejší, kteříž nadějí dobrou podporují mne, jenž od svých jsem opuštěn a od nepřitele mocného krutě na zemi povalen a týrán... Bože dobrotivý! Jižť tedy proti vědomí a zásluhám svým obviňován jsem ze spiknutí proti vrchnosti, brzy snad /nikoli pro svědomí své, nýbrž cizí/ nazván budu kacířem nebo dokonce pohanem."

Bylo zřejmě zapotřebí velikého úsilí a konexí vznešených pánů, aby Balbínův rukopis v Římě a ve Vídni vůbec přečetli. Nikdo s tím příliš nespíchal. Jaro, léto, podzim, zima, čas plynul, poslové jezdili sem a tam až konečně po dalších dvou letech bylo jasné, že v Římě neshledali v knize nic závaď-

.....

ného a císař Leopold dal knížku zlektorovat svému knihovníkovi, učenému Petrovi Lambeciovi, který byl Balbínovým přítelem již od dřívějších a umožnil mu kdysi přístup do vídeňských archivů, takže byl do věci i trochu namočený. Ten potom poslal 19. září 1674 tento posudek: "Důstojného kněze tov. Ježíšova Bohuslava Balbína dílo Epitome rerum Bohemicarum, kteréž V. M. Cís. nejmilostivěji ráčila mi svěřiti na prohlídnutí, povinnou pilností a věrností jsem přečetl, uvážil a kde se cos pochybného nahořlo, přísně jsem vzal na váhy a zkoušel, nahlížeje, pokud možno, v samé spisovatele, na doklad brané. Nyní nejponíženeji vzdávám zprávu, že dílo to shleďal jsem sepsané nábožně, učeně, obezřele a pečlivě a oplývající takovou věcí učených, vůbec neznámých, rozmanitostí, že vším právem a dle zásluhy o něm výrok podávám, že velice toho hodno, aby na světlo vyšlo, a co nejvíce radím, aby se s vydáním, čili uveřejněním jeho neotálelo déle. Pročež i sám bych byl je odeslal mnohem dříve, kdyby mi, právě je dočítajícímu, mimo nadání nebyly přišly do rukou úvahy jakéhosi nejmenovaného mudro-

.....

cha, jenž dílo to haněti a odsuzovati se snaží. Pročež i tyto úvahy stejnou upřímností a vřelostí uvažovav, dostatečně jsem shledal, že všecky postonávají záhubným neduhem v malých i velkých městech stejným, totiž: nevědomostí pravdy a závistí, jehož ani sebe větší a španilejší duch nemůže porazit a zniknouti; jsouť pak řečené úvahy dílem jalové a titěrné, dílem převrácené a neslušné, dílem zlomyslné a urážlivé."

Tak to má ve správné české pohádce být: za devaterými horami a devaterými řekami, v dalekém Římě a daleké Vídni sídlí učený a čestný mužové, kteří slušnému, mírnému, hodnému a loajálnímu Čechovi dají nakonec za pravdu a uznají jeho dílo i osobní kvality. Ode dvora zavane příznivý vítr a vše se obrací k dobrému, třebaže ne hned: právě v té době, kdy císařský knihovník psal svůj kladný posudek /jakkak se asi dozvěděl pan Bořita z Martinic, že pan Lambecius dílo právě čte, jakpak mu dokázal "mimo nadání" podstrčit právě v té chvíli hanopis anonymního mudrocha?/, byl chudás Balbín přesunut z Klatov do Opavy. Možná proto, aby pana z Martinic

.....

neúspěch intriky tak nebolel, nebo proto, že Klatovy byly ještě pořád příliš blízko Prahy a Balbín měl být přece vytržen z domácího prostředí a zcela izolován - nebo snad že do Opavy už moc pana Bořity nedosahovala? Jisté je, že se Balbínovi dařilo v Opavě poměrně dobře a poštu mu dokonce dodávali neotevřenou. Ale trvalo ještě celé tři roky, než zarputilý místodržící ustoupil, Balbín byl povolán do Prahy, kniha beze změn vyšla a pilný kněz si mohl do smrti psát a vydávat, protože byl ovšem také dost rozumný, aby své nejbojovnější dílo, "Rozpravu na obranu jazyka slovanského", poslal jenom svým nejdůvěrnějším přátelům. A ovšem pouze v rukopise. Mudroch, který Balbína udal a pomluvil, jistě šťastného kněze v Praze navštívil a neopomněl zdůraznit své zásluhy o jeho rehabilitaci.

A tak tedy zazněl zvonec a pohádky je konec. Není již císaře Leopolda, a tím méně učených knihovníkův. Balbín, který vždycky věřil na strašidla a na zázraky, se v tomto tak vzácném příběhu se šťastným koncem zázraku dočkal.

No co, ještě nejsem tak starý, abych se nemohl naučit věřit na zázraky.

Jan Lopatka:

LITERATURA V KATAKOMBÁCH

"Literaturu nelze vyhubit. V katakombách se jí sice nejlépe nedaří, je to však nutný trénink vytrvalosti a houževnatosti. Ať to zní sebenesmyslněji, možná že to prospěje literatuře víc než dlouhá konjunktura. Přinejmenším ođ ní odpadnou všichni, kteří ji nenosí v hrudi jako jediný důvod své existence."

/Z Hančových Událostí/

Není žádným tajemstvím, že v Čechách existuje už tři desítky let literatura, která je známa jen nejužšímu okruhu zasvěcenců. Nejde přitom o vzácné středověké památky, ani o nadmíru exkluzivní texty, srozumitelné jen několika málo vzdělcům. Právě naopak. - Nepublikované texty z posledních desetiletí jsou až příliš srozumitelné. To by napovídalo, že nebyly dosud publikovány především pro tuto srozumitelnost. Ale ani takto jedno-

.....

značné to není. První texty Hrabalovy, deníky Jana Hanče, poezie Karla Hynka, Egona Bondyho, podobně jako podstatná část pozůstalosti Ladislava Klímy, Jaroslava Durycha či Jakuba Demla nebyly dosud publikovány /s výjimkou dílčích informací či jakýchsi digestů/ i z důvodů takříkajíc vnitřně literárních. - Neodpovídaly estetické normě v žádném z vnějších krkolomných převratů, které se děly v takzvaném centru literárního života.

- x -

Publikujeme zde např. jeden z Hančových deníkových sešitů. Je z posledního období autorova života. /Jan Hanč žil v letech 1916 - 1963./ U díla takového druhu a takového osudu, jako je Hančovo, nabízí se jako málokde jinde sentimentální zamyšlení nad dílem outsidera, nad nešťastným námětem "zapomenutého básníka" pro klidné nedělní fejetony. Hančův osud, to, co se jeho bývalým druhům mohlo jevit nanejvýš jako pozoruhodné, leč zcela nepochopitelné podivínství, jako tvrdohlavost ve věcech, na nichž ve vážném "mo-

.....

černím" /říká se i konzumním/ životě málo záleží, jeho důsledné setrvávání v privatnosti, jeho nemoc, úzké sepětí díla s nejosobnější historii, to už je příliš svádným momentem pro sentimentální zvěcnění.

Všechny tyto zdánlivé a outsiderské nevýhody mění se však ve výhodu tím, že se stávají předmětem spisovatelství, a tím, kromě jiného - jaksi mimochodem a v tichosti vytvářejí českou alternativu "literatury vně syžetu" posledních let. Vnější okolnosti Hančova psaní posílily soustředění na podstatu tvorby jako na základní předmět zájmu ještě víc, než u tohoto druhu tvorby bývá běžné. Píše o svém spisovatelském osudu, vědom si směru, z kterého nesmí spustit zřetel /"Žtrotal-li Čapek na Dílu skladatele Foltýna, tedy proto, že chtěl zobrazit cizí, jinou ubohost, nežli svou vlastní," napsal v jednom ze sešitů./ Vrhá tím nové světlo na své literární okolí /přestože se ho vnějšně nezúčastňuje/ i na způsob, jakým je nutno jeho dílo i toto okolí posuzovat, "měřit". Předně je tu nutné oprostit se od posuzování podařenosti či nepodařenosti jednotlivých sekven-

.....

cí. Nalehávost každého záznamu, byť se zdál sebenepatrnější, brání se takovému oddělenému posuzování, základní plán, "nalehávost a morálnost", které jediné podle Hančovy formulace nemůže postrádat literární výtvar, osvětlují i nejmenší z částic. Ani výběr z takového díla se příliš nedaří, ač by se zdálo, že není nic snazšího; to je velice výmluvné a praktické pozorování. Každý výběr zrazuje návaznost jednotlivých částí - právě proto, že nahodile vzniklá - je velice subtilní a téměř nerekonstruovatelná. Musíme tu tedy opustit taková prizmata, jako je "Ždar" či "nezdar", umělecké mistrovství, hierarchie děl v rámci jedné autorské osobnosti apod., a věnovat si podrobněji kategorie vážnosti.

- x -

Kdo zná podrobněji deníkové knihy Jakuba Demla /1878 - 1961, část díla z posledních let autorova života koluje jen v rukopisech/, uvědomí si celou řadu podobností Hančových textů nejen s Demlovými deníkovými záznamy, ale i s dalšími knihami, zejména se Zapome-

.....

nutým světlem /1934/. Podobnost je především v extrémnosti, v práci s kontrastem, v střídání žánrů, poloh, v poznání nedostatečnosti, nepravdivosti syžetových konstrukcí. Je v exaltaci, v zaujetí sebou, v upřímném přiznání nostalgie nad lidským údělem, v sebe-reflexi outsidera, který vytvořil dílo jako málo osobně utěšující, nicméně neopakovatelnou náhražku za soulad s okolím, za soulad, který je snad dán méně pronikavým a méně nekompromisním tuctovějším šťastlivcům, za soulad, jehož nedostatek je jedním z trvalých a nutkavě se vracejících motivů v Hančově díle.

Podobnost je dále v jedné z nejpodstatnějších známek moderní literatury, v tvárné polyfónnosti, střídání vysokého a nízkého, v překvapivých a přímo střihových přechodech mezi exaltovaně vysloveným závratným poznáním a náhlým "pádem" do plebejského závěru i výraziva, v časté zjevné radosti z barvitého líčení i fabulace.

.....

Nemusím snad připomínat, že jsou tu podstatné rozdíly. A to nejen v autorském typu a tradici, ale i ve zcela vnějších determinujících okolnostech, které pomáhají vyhranit nebo potlačit původní příznačné motivy. Bylo-li pro Jakuba Demla jedním ze stimulů tvorby to, že žil ve stálém nuthavém napětí s literárním okolím, že mu své knihy nepřimo i přímo adresoval, byla, jak není třeba dovozovat, pro Hanče situace zcela jiná. Nedělat nedůstojné nesmysly znamenalo nepublikovat, tak jasné a univerzální to snad bylo málokdy jindy. Typ napětí vůči literárnímu okolí se tak mění ve ztrátu styčných bodů vůbec. To však nevylučuje stálou reflexi tohoto stavu ani svéráznou perzifláž výraziva i celkové literární kultury oficiálního písemnictví, kontinuita tu nabývá této zvláštní sublimované podoby. Je především jedním z podnětů základního uvědomění vlastních mezí i vlastního literárního významu. Kromě toho se - zvěcněna - stává velmi důležitým stylizačním prostředkem. Ať už jde o lapidární kritický komentář k soudobé produkci nebo o využití výraziva literárních žánrů, které

.....

jsou v kursu, především hagiografických článků o hrdinech práce. I dobový slovník poslouží často jako svérázný podnět k dalšímu využití, takovému, o jakém se tvůrcům sloganu jistě ani nesnilo.

Závažná obdoba /příznačná pro srovnání s Demlen, ale i s ruským Vasilijem Rozanovem či francouzským katolickým outsiderem z konce XIX. století Léonem Bloy/ je konečně v často na první pohled zbytečně důkladném a těžkopádném popisu reálií při rozpomínání. Je to pedantská přesnost při rozpomínání na věci zdánlivě zcela nevýznamné a marginální. Její cíl je zcela jiný než regionální nebo autobiografický, jak by se zdálo číře formálnímu pohledu. Jejím pravým původcem je snaha o přesnost pojmenování, nutný předpoklad konkrétnosti, přesnosti vidění. K němu patří vážnost každého momentu, sebenepatrnějšího detailu, neboť: kdo předem ví, který z nich bude klíčem k osvětlení, předpokladem k novému odhalení věcí? Tak se často první podnět, momentální nápad změni pod tlakem chvíle v závažnou výpověď, charakteristiku lidského údělu. Odtud je pro tyto autory příznačná

.....

stálá ambivalence, stálá možnost sklonu, narůstání od konkrétního k symbolickému významu textu. Častá je tak u Hanče taková výstavba záznamu, kdy od bezprostředního podnětu k jeho vzniku - denní příhody, novinové zprávy apod. - přechází k přesnému vybavování vzpomínek a souvislostí, které podnět vyvolal, a odtud k závažné formulaci některé z životních otázek.

Závažná je výzva Hančova díla ve věci denní zkušenosti s literární produkcí. Výmluvně ukazuje na irelevantnost tzv. literární úrovně, literární "laťky", tzn. dovednosti, technické kultivace. Dá se stručně formulovat asi takto: Umět psát neznamená dát něco lépe nebo hůř dohromady, ale umět nesejít z cesty za každým profánním hlasem. Znamená to tedy především být schopen tuto cestu tušit. Znamená to, paradoxně vzato, neumět vlastně mnoho věcí, obávat se profánní dovednosti i, vědět, že umím-li napsat stručnou variaci, je většinou dobré to raději ani nezkoušet.

.....

Tento stav existence literatury v "podzemí", pololegální či ilegální exkluzivní poloze není ovšem v českém písemnictví výsadou. Nejen v posledních desetiletích. Uváděli už jsme autory narozené koncem 19. století, u nichž je nepublikována část díla z posledního období života - ať už je to kromě zde uváděného Jakuba Demla Jaroslav Durych /1886 - 1962/ nepublikována např. rozsáhlá několika-dílná prozaická skladba Země, je jíž první svazek - Služebníci neužiteční - vyšel v roce 1940/, Ladislav Klíma /1878 - 1928/, z mladších Jiří Kolář /nar. 1914/, Bohumil Hrabal /nar. 1914/, člen surrealistické skupiny Karel Hynek /1926 - 1953/, deníkové dílo výtvarníka Vladimíra Boudníka /1924 - 1968/, Egon Bondy /nar. 1930/, publikující ineditně od roku 1950 a další a další. Až dosud jde o autory, jejichž dílo - nebo část díla - existovalo pouze ineditně do konce šedesátých let. Do té doby také bylo historicky možné hovořit cum grano salis o tom, že přinejmenším kvantitativně hlavní proud literatury - jakýsi tok bez větších extrémů - se někdy s větším, jindy i s menším prodlením časopisec-

.....

ky i knižně realizuje. Stranou zůstávaly texty autorů na první pohled extrémnějších, buď celé dílo autora nebo jeho zdánlivě obtížněji zařaditelná část.

Tento stav můžeme /zde o tom pochopitelně hovořím jen v příležitostném krátkém náznaku/ sledovat jako jednu tenkou problematickou nit vývoje moderního českého písemnictví od začátku 19. století. Tedy od doby, kdy se datuje vznik česky psané literatury v rozvinutém osvícenství a počínajícím romantismu, literatury už málem úředně české, která je dílem a konsekventním výsledkem fantastického etosu českého jazykového obrození, a tím i literaturou, která se od začátku zabývá svých obtížnějších a hůře vychovatelných či katalogizačně zařaditelných nezbedných dětí. Tak se stává, že český rytíř, přední osobnost českého osvícenství, čelný představitel zeďnářské lóže a hrdina pětidílného románu od všemi reakčními politickými směry fedrovaného autora Aloise Jiráska /mimochoodem postromantického napodobitele ideologie a heroického stylu Waltera Scotta/ Jan Jeník z Bratřic se dosud po cca dvou stole-

tích nedočkali řádné publikace sbírky pečlivě zaznamenané a notami opatřené české lidové poezie pozdního baroka. Poslední vydání /1999/ vyšlo jako speciální tisk sehnatelný na zvláštní potvrzení pouze pro vědecké pracovníky v bibliofilském nákladu, bylo opatřeno notami a všechna tzv. neslušná slova byla vytečkována, takže slovesný text se graficky nápadně podobá notám. Protože jde o lidový pendant barokní poezie 18. století, lze po dvou stech letech /důvěřujeme-li v pokrok/ některá ta vytečkováná slova těžko rekonstruovat a brzy už to jistě bude zcela nemožné. Stejně je tomu s rozsáhlými deníky českého ultraklasika Karla Hynka Máchy, korespondencí Boženy Němcové apod.

V posledním desetiletí však došlo i k posunu kvantitativnímu. V katakombách už neexistuje jen literatura extrémně předbíhající budoucnost, literatura inspirující, ze začátku zdánlivě nepochopitelná, ezoterická, literatura jen "pro literáty". Do katakomb se odstěhovala většina písemnictví, a to nejen v subjektivně kvalitativním osobně kritickém pohledu, ale i zcela běžně statisticky měře-

no. Literární průzkum /veřejný? neveřejný? co řeknou sociologové?/ z počátku roku 1977 ukázal, že po odečtení autorů žijících v emigraci a po odečtení doma žijících autorů, jimž by jakkoliv společensky mohlo uškodit zveřejnění členství v takovém seznamu, zůstává cca 200 autorů /jen v Čechách a na Moravě, tedy česky píšících/, kteří žijí v povědomí ineditní literatury, a tedy více než je členů současné oficiální spisovatelské organizace, ať už jde o jejich kolující půjčované rukopisy, anonymní opisy či formované a profilované ineditní edice. Sociální dosah /i kvantitativně/ je přitom několikanásobně větší než u členů oficiální spisovatelské organizace zformované po roce 1970. Vnitřní literární exodus, jak by bylo možno označit tento jev, nemá v posledních dvou stoletích obdoby a bude nutno se jím dále věcně zabývat.

Devět autorů, které jsem zařadil do tohoto výběru /Brabenec, Deml, Hanč, Hejda, Jirousová, Karásek, Soukup, Stankovič, Zajíček/, nepředstavuje zdaleka všechny, na které bych chtěl upozornit. Současné praktické okolnosti mi znemožnily oslovit všechny, které jsem

.....

měl původně na mysli /jsou mezi nimi např. Jiří Kuběna, Pavel Švanda a další/. Jakub Deml a Jan Hanč časově přesahují rámec tvorby vzniklé v posledním desetiletí. - Jde tu však o dílo žijící jen v opisech, které přesto má trvale inspirující ráz, proto jeho ukázky uvádím.

- x -

Texty Pavla Zajíčka psané pro jeho hudební skupinu DG 307 se vyznačují především snahou o přímé vyjádření, potlačení metaforičnosti, drsnější odpoetizovaný výraz. Je na nich zjevné, že jsou tvarově koncipovány pro vokální produkci, a to notabene pro specifický druh produkce, kdy jsou texty výrazně napolo odříkávány tak, aby vynikla jejich apelativní úloha. Apelativní záměr je základem tvorby DG 307. Je namířen proti stejným ukazům jako výrazově mírněji, povlovněji plynoucí písničky Karla Soukupa /ostatně se oba autoři liší jen poetickou dispozicí - Zajíček je zásadní, patetický, Karel Soukup zpívá své protesty s lehkou, veselou ironickou di-

.....

stancí - ze zásadního hlediska je o nich mož-
no pojednat úhrnem¹/, proti jevům, které mů-
žeme globálně shrnout pod označení konzumní
společnost, s jejími atributy lhostejnosti,
cynismu, absence duchovního života.

Před více než pól stoletím oslavil Franti-
šek Gellner - notabene už přes čtyřicet let
čítankový autor - svůj rodný kraj verši:

Můj rodný kraji! Chci v duši vtěsnat
požitek turisty a dost.
Vzpomínat hnusno. Dobře je snad,
že k srdci mému nepřírost.

Láskou jej nezdravím, leč smíchem. -
Mně vstříc po žluté silnici
jde měšťák s naduřelým břichem
se svojí tlustou samicí.

Dost možná: Zde se narodili
a žili v tupém štěstí svém.
Několik bytů zalidnili
životaschopným potomstvem.

A až kdys naplní svá léta,
pak spát zde budou v pokoji
a ještě vděčně ten kout světa
svou vlastní mrchou pohnojí.

/František Gellner: Pozdrav rodnému kraji,
citováno z publikace Z díla Františka Gell-
nera, ČS, Praha 1952./

.....

Vlastnosti objektu této básně se dost shodují s předměty apelů Zajičkových i Soukupových. Jaký je vlastně předmět tohoto mimořádného poetického zájmu? Je to člověk bez vlastností, tedy bez vlastností lidských, takové je upřímné dobrozdání autorů. Jaké vlastnosti pak mohou zbýt tomuto "muži bez vlastností"? /Známe ho ostatně v optickém náhledu trochu blíže i z některých Formanových filmů./ Jsou to atributy biologické, funkce biologicky reprodukční, celý komplex eroticko-anální motivace životního pohybu. Takto lze letmým opisem formulovat jev lhostejného konzumního měšťačství, které je předmětem negativního mravního apelu obou autorů - jak toho před cca 70 lety, tak Zajička i Soukupa. Předmět tohoto esteticko-mravního útoku, tedy soudobý maloměšťák, funguje z hlediska eroticko-análního jistě víceméně stejně jako každý průměrný člověk - může se namítnout, proč tedy o tom hovořit? Proto, a v tom je přesvědčivé stanovisko obou typů autorů, tedy Gellnera na jedné a Zajička a Soukupa na druhé straně², tolik si jinak vnějškově vzdálených, že předmět tohoto apelu žije pouze takto. Je-

.....

ho fyziologičnost není tedy ani tou ozdravující ambivalentní funkcí související s celkovým komplexním a neukončeným pojetím života v přesahujících aspektech znovuzrození, jak o ní hovoří sovětský literární vědec M. M. Bachtin v u nás nedávno vydaném díle *Francois Rabelais a lidová kultura středověku a renesance* /Odeon, Praha 1975, 412 s./.

I z hlediska vlastního imanentního vývoje literárních forem najdeme tu určité historické analogie. Roman Jacobson ve studii *Co je poezie* /sborník *Teória literatúry*, vyd. Trnava 1941/ píše v souvislosti s poetickými hříčkami Vítězslava Nezvala: "Tyto dětinské hračky jsou jedním z úseků velké jednotné fronty, namířené proti fetišismu slova. Druhá polovina 19. století byla dobou prudké inflace jazykových znaků. Nebylo by těžké odůvodnit tuto tézi sociologicky. Nejtypičtější kulturní projevy této doby nese snaha zastřít stůj co stůj tuto inflaci a všemi prostředky zvýšit důvěru k papírovému slovu." /Cit. dílo str. 178/

Bezděčná poetická činnost Gellnerova, Macharova a posléze i Sovova znamenala - de

.....

facto, možná z počátku bez přímé reflexe autorů - něco velmi podstatného v první etapě rozbití fetišismu slova, zformovaného a zbytnělého parnasistním veršem. Je v tom příznačná historická analogie s texty, které jsou předmětem našeho momentálního zájmu. Ty v tomto směru navazují na dobrou tradici české poezie 20. století především tím, že přechodnocují poetický vývoj v období jeho zbytnělosti, vrací se od metaforického k přímému vyjadřování, zesměšňují prázdné literární tvary. Ozdravují tím stav, kdy se vnitřní pohyb jedné - převládající - linie poetického vývoje dostal do situace, kdy vytváří jen prázdné variace v rámci neformulované dohodnuté hry, bez vztahu k okolnímu světu. Kromě přímého apelujícího výrazu je pro tyto texty příznačné nové využití zpěvných forem lidové poezie, především městského folkloru, říkadla, žertů, záměrných diskrepancí mezi vnějším tvarem a "nepoetickým" materiálem.

.....

Znovu zde připomínám, že literární pohled nutně pomíjí celkovější souvislosti písňových textů s hudební kulturou 20. století, ať již jde v českém kontextu o Proletkult, E. F. Buriana apod. z domácí tradice, nebo afro-americký jazzový projev, beat-rock či protestsongovou tvorbu v kontextu nadnárodním. Tím spíš je třeba zdůraznit, že i tento parciálně literární pohled tu může zjistit daleko hlubší souvislost než se běžně laicky zdá, stejně jako u každého nového výrazového projevu.

Písňové texty Svatopluka Karáska se podstatně vymykají tomu typu tvorby, který představují tři předchozí autoři. Typ Karáskova autorství se ovšem v dobrém slova smyslu vymyká i české poezii posledních desetiletí. Jde o šťastný případ spontánního talentu dobré míry, dobrého poměru milých a nutkavě zapamatovatelných poetických nápadů ve službě naléhavě oslovující morální výzvy. Spojení spontánní poetické dispozice s dobrým kladným osobním zázemím životním je zde natolik významné, že inspiruje podstatnější otázky o smyslu a původu autorské tvorby v tzv. mo-

.....

derním světě, kde se daleko častěji setkáváme s tvorbou, za kterou je placena daň ve formě nesouladu, ztráty a přitom stále přítomného hledání shody s celkovějším životním konceptem. Se spíše tušenou někdejší identitou tvorby a pozitivního životního plánu. Karáskova aktualizace evangelické zvěsti není přitom objevná jen v zemi a prostředí, kde je tato mravní kultura a tradice násilím potlačována. Otázka zla jako momentální a vždy aktuální absence dobra ve světě a tedy i otázka boje s ďáblem jako s denně se proměňujícím principem zla je stejně aktuální i pro svět, v kterém mohly tyto věci lehce zbytnět jako součást liturgie, kterou je možno bez problému absolvovat a pak v běžné obstarávací schizofrenii sloužit principu, který nepodléhá těmto mravním imperativum.

- x -

Zůstává otázka tzv. neslušných výrazů, vulgarismů, jejich funkce a frekvence, tedy např. jediný úřední soudní důvod pro věznění těchto autorů v letech 1976 - 1977. Jde o vý-

.....

razy z oblasti anální i erotické. Všeobecně se s nimi v literatuře setkáváme v dvojím použití - jako charakterizační prostředek v realisticko-naturalistickém písemnictví nebo jako hodnotící stylizační prostředek, především, a to je vesměs případ přítomných textů, jako zesílení v případě, kde nestačí běžný gramatický zápor. M. M. Bachtin v citovaném díle formuluje a dokazuje původ těchto výrazů v lidové smíchové kultuře středověkého světa a formuluje i jejich transcendenci do současnosti tak, že existují "ve familiární mluvě u všech národů. Doznívá v nich ovšem ještě velmi vzdálený ozvuk jejich dávného světonázorového smyslu, slabý pocit někdejší pouliční volnosti; vždyť právě tím je možno objasnit jejich úpornou životnost a jejich rozšíření." /Cit. dílo, str. 121./

Otázka, co se smí a co ne v literárním díle, jaká slova z běžné slovní zásoby národního jazyka do psaného či jinak šířeného textu patří či ne, není nová. Jejím základem je nechuť k výraznému, prudce oslovujícímu, obvykle v dosavadním kontextu novému literárnímu tvaru, estetický odpor vyjádřený obvyk-

.....

le soudem mravním, který se vždy zdá vnějškově průkaznější, nežli dokonce nějakým ještě dalším soudem.

"Mne oslní zahrada uprostřed věty
anebo latrína nezáleží na tom
již nerozeznám jevy podle půvabu nebo

oškřivosti, kterou jste jim přiřkli",
to je stanovisko avantgardního, levého i národního umělce Vítězslava Nezvala. Je to jeden z nepřehledného množství dokladů způsobů, jakým si celosvětově zhruba od postparnasistního období umělecká tvorba v míře větší než kdy předtím reklamuje právo na neochraničenost námětové a výrazové oblasti, na odbourání jakýchkoli tabu.

Vyvozovat z vkusu praktické konsekvence je vždy velmi ošidné. Sám národní jazyk dává k užití výrazivo různých stupňů a různého zabarvení a těžko bychom hledali klíč, který některá slova slovní zásoby doporučuje a jiná ne, některá určuje jako "lepší" a jiná jako "horší", těžko bychom hledali takový klíč na základě nějaké konsekventní teorie. Je to, jako by z lexikálního a sémantického hlediska byly odděleně existující dva jazy-

.....

kové systémy - jeden takový, který dává celou svou potencionalitu k dispozici, a druhý takový, který ji omezuje na základě nějakých nevyřčených a nezformulovatelných požadavků.

Jak užívají těchto jako by "horších" jazykových prvků naše texty? Karásek nspř. vesměs nijak, přesto byl za to nepodmíněně odsouzen. Zajiček, autor DG 307, především ve významu zesíleného, potencovaného záporu. Předmětem odsudku je tu jev, jaký by stěží získal oficiální či neoficiální sympatie či alespoň placet kohokoli - je to soudobá mrškvá dífikace toho Gellnerova "měšťáka s naduřelým břichem". Prokázat, je-li jeho rozpoznání v současném světě věcně správné, je věcí sociologů a příbuzných specialistů, pokud chceme stůj co stůj najít průkaznější náhražku estetického soudu. Neslušná slova tu tedy slouží k charakterizování jevů krajně negativních: prázdnoty, namyšlenosti, lpění na povrchní konzumní stránce jevů, cynismu, lhostejnosti. Jsou slova, která jsou tu instrumenty apelu, příliš silná nebo jsou akorát? Kdo si troufá to hned říci? Karel Soukup užívá lidových výrazů z oblasti anální

.....

i erotické v podobném významu, jen s menším patosem a navíc s veselou ironií. Co udělá hrdina bakchické písně Sádlo /kterou v tomto výboru neuvádím, protože je příliš vázána na akustické provedení/, když vzdá hold svému životnímu ideálu? Přepapá se? Poblínká se? Polulá se? Pokaká se? Ne, ne! Udělá to přesně tak, jak zpívá Soukup.

- x -

Co říci závěrem? Přestože v kulturních dějinách existuje možná stejné množství dokladů pro to, že v literatuře a umění vůbec svědčí jak volnost a porozumění, tak ujařmení, nelze se nikdy pro futuro přiklánět k ujařmení. V podobných úvahách se pravidelně zapomíná na nejdůležitější věc: toto a podobná skeptická zjištění jsou vždy výsledkem zpětného pohledu, nemohou být předmětem extrapolace do budoucnosti, předmětem mocenského projektu. Neboť tu nejde koneckonců zdaleka tolik o situaci autorů, jako o práva občanů - konzumentů. Peklo a trýzeň, někdy nezbytné jako stimulans k tvořivé činnosti,

.....

si umí každý citlivý a zodpovědný tvůrce vyrobit sám, nemusí na to mít složitý režim nad sebou. Právě proto by bylo iluzorní uvažovat o tom na první pohled samozřejmém faktu, že literatura šířená v opisech a ineditních publikacích má větší akční radius než řádně adjustované knihy zasloužilých spisovatelů, neboť tento směr uvažování by lehce vedl k morbidním koncům. Literatura šířená v opisech má své čtenáře navzdory technickým handicapům, měla by jich tedy normálně daleko více. V okřídlené pasáži z Mussetova "On ne badine pas avec l'amour" stojí:

"Všichni mužové jsou lháři, nestálí, falešní, mluvkové, pokrytci, pyšní nebo zbabělí, hodní opovržení a smyslní; všechny ženy jsou zrádné, prohnané, ješitné, zvědavé nebo zhýralé; svět není než bezedná stoka, kde ohavné obludy lezou a svíjejí se na hromadách bláta; ale je na světě jedna věc svatá a vznešená, a to je spojení těchto dvou tak nedokonalých a nehezkyých tvorů. Můžeme býti často zklamáni v lásku, často raněni a často nešťastni; ale milujeme a na kraji hrobu obrátíme se, ohlédneme se a řekneme si: často jsem trpěl, mýlil jsem se časem, ale miloval jsem. Já sám ve své osobě byl jsem živ, a ne umělý tvor, utvořený mojí pýchou a mojí nudou."

.....

Podobně - s vědomím příslušného pokulhávání při srovnávání - je snad možno antropomorfizovat vztah tvůrce a díla. - Motivy tvorby jsou často nepěkné, osobní, zřetelné, malicherné, profánní. Dílo samo bývá z hlediska původních pretencí tvůrce jen slabou nezřetelnou stopou původního záměru. Nicméně jeho samostatný život ve světě je pozitivní, nechává lehce zapomenout na nutně lidsky profánní podněty vzniku, rozšiřuje dobré ve světě. Proto všechny omezující systémy přispívají k nebezpečnému hromadění zla i v této oblasti lidské kreativity. K ničemu dobrému se tak dobrat nelze a zlého přibývá. Nebo dobrého ubývá - to už mistři dialektiky budou vědět lépe.

Poznámky:

- 1/ Srovnání je možné samozřejmě jen v literárně textovém pohledu. V úhrnu spojení textu s hudbou ve směřování k celkové vokální a hudební produkci se pak oba autoři daleko více rozcházejí. - U Zajíčka jde o tzv. hudebně nehudební experiment směřující k osamostatnění jednotlivých vokálně i muzikálně interpretovaných významů, u Soukupa o poměrně složitý kom-

plex několika vztahů mezi textem, textovým rámcem, ke kterému ironicky odkazuje a většinou velmi nepřipadně zvolenou melodikou, která svým typem asociuje původně úplně jinou hudebně výrazovou i mentální a sociální polohu.

- 2/ Nesmíme ovšem přitom ztratit ze zřetele, že tento Gellnerův člověk postavil silnice, nádraží, mosty, divadla a vůbec celý materiální svět 19. století, který nás dodnes obklopuje a dodnes docela bezporuchově funguje.

Jakub Deml:

PODZIMNÍ SEN

Marii Rose Junové

Jeden všetečný člověk se mne ptal: Co teď píšete? Tento pán má místo, počítá se mezi lidmi vzdělané, jen podle toho místa, ze všech oborů literatury čte tak trochu jen Lidové noviny, pokud mu totiž stačí čas při přesnídávce mezi dvěma úředními hodinami /doma musí dělat užitečnou práci, k níž náleží především absolutní mlčení i všech nejobyčejnějších a k rodinnému životu nejnaléhavějších myšlenek/, i řekl jsem mu: Píšu, píšu patnáct... Takovou odpověď patrně neočekával, neboť jeho otázka byla vlastně v jeho smyslu a úmyslu rozpačitou poklonou, tedy projevem úcty, také poněkud strachu, jako by se omlouval: Víš, já jsem tě tady nečekal, ale říkájí ti Mistře, něco na tom musí být, žádný titul nepřijde jen tak, i kdyby byl jen hono-

.....

ris causa, každý má své povolání a tomu rozumí jen sám, můj obor je ovšem docela jiný, hm, také mám rodinu, tedy jisté povinnosti, má žena je velice inteligentní, teď čteme "Městečko na dlani", naše Milunka z toho dělá domácí úlohu - hm...

Prosím vás, příteli, povídám mu: Dostal bych tady někde kartáček na zuby? Všechn strach z něho spadl, čiperně mi poradil, podali jsme si ruce, lidsky jsme se na sebe podívali, bratrsky jsme se na sebe usmáli - tak na shledanou! A pozdravujte ode mne vaši rodinu! Toto jsem dodal, když už jsme byli na dva kroky od sebe, a dobře jsem udělal, poslední stopa jakéhosi rozladění se tím zahladila... Kdybych byl řekl správně: Pozdravujte ode mne svou rodinu, nemělo by to ten blahodárný účinek, bylo by to spisovné, ba i nesprávné, protože: čím to byla rodina?

Horší už je, když nás vybízí dávnoletý přítel, abychom nepřestávali psát... Například takový Gogol, který tvrdí, že mlčení toho, kdo umí a tedy má mluvit, je těžkým hříchem proti Bohu, jenž rozdává lidem hřívny, aby z nich těžili, nemluvě ani o tom, že

.....

Člověk propadlý malomyslnosti /jako bychom řekli pocitu méněcennosti/ je chamraď v každém ohledu, ať je příčina této skleslosti jakákoliv, protože malomyslnost je prokleta Bohem. A "veliký je Bůh, jenž nám dává moudrost. A čím nám ji dává? Týmž zármutkem, od něhož utíkáme a před nímž se chceme skrýt. Utrpením a zármutkem souzeno jest nám dobývatí zrnek moudrosti, kterou nenacházíme v knihách. Ale kdo už našel v sobě jedno z oněch zrnek, ten nemá práva skrývat je v sobě před jinými. Není tvůj majetek, nýbrž Boží, Bůh je vypracoval v tobě; všechny dary Boží se nám dávají proto, abychom jimi sloužili svým bratřím."

Letos po Dušičkách psal mi mladý řeholník z pracovního tábora na Slovensku. A psal mi toto: Před několika týdny měl jsem zvláštní sen. Byl jsem v Tasově. Bylo již pozdě večer, když jsem vstoupil do Vašeho pokoje. Vy jste odpočíval. U lůžka byla židle. Vy jste mne vybídl, abych si sedl. Měl jsem velmi málo času na rozmluvu, snad asi jen půl hodiny. Trápila mne myšlenka, že za tak krátkou chvíli neřeknu ani setinu toho, co mám na srdci.

.....

A minuta ubíhala za minutou. V těchto duševních mukách jsem se nedostal vůbec k řeči. Jenom jsem němým pohledem pohlížel na Vás. Tu jsem poznal, že Vy jste z toho pohledu pochopil vše. Nebylo třeba říkat ani slovo. Promluvené slovo bylo ostatně daleko od hloubky myšlenky a pohledů. Bylo by mělké a bál jsem se ho. - Za několik okamžiků se Váš pokoj rozplynul v mlhách nenávratnosti.

To byl tedy sen mladého přítele kněze. Myslím, že právě vlivem tohoto dopisu měl jsem já za několik dní také sen. Zdálo se mi, že mne pozvali do jednoho koncentračního tábora, kde byli internováni sami kněží, už staří a tedy neschopní tělesné práce. Jel jsem tam autobusem, předtím už celou noc jsem nespál, jen stále jsem myslel na ty, které na konci své cesty uvidím.

Co to je? V autobusu bylo mnoho lidí a sotva jsem vstoupil, slyším "Ježíš Maria". Muselo by se to psát jako citoslovce jediným slovem. Stáli tam dva mladíci v gumových kabátech a mluvili o honě, a tak, že bylo patrné, jak dlouho mají právo na střelení zvěře. Chtěli mluvit odborně a měli z tohoto nového

.....

zaměstnání a dopuštění dětinskou radost, nebo snad svým jáseavým hovorem a házením rukou také něco zastírali. To, že jsou tak mladí? svého umění ještě nedobře znalí? Podezírali snad, že je mezi námi nějaký starý hajný? Či se jim někdo slůvkem, anebo očima smál, jak se k té flintě dostali?

Nevím. Také sotva dvakrát jsem se na ně požíval, a to ještě jen lehce a jako mimoděk abych je nezaplašil. Teprve když viděli, že jsem klidný a pokojný a že jim toho všeho přeji, také se v řeči uklidňovali. Už nevzali jméno Boží nadarmo. Nebylo toho třeba. Rozpaky přešly. Kdo vstoupí do železničního vozu, do restaurace, do tramvaje, do divadelního sálu, do místnosti taneční, do autobusu, každý je nějak rozpačitý a chtěj nechťj dá to najevo, třeba jen uzarděním. Ale proč nikdo není rozpačitý v kostele? Leďa by se styděl kleknout. Ale proč tam jde? V jedné vánoční povídce Jaroslava Durycha povídá muž muži: Proč vlastně běžíš do Betléma? "Protože tam běží všichni!" Mohli byste se ptát: Proč se nepokřičuješ, proč neklekneš, proč bereš jméno Boží nadarmo? Odpověď: Nevím,

.....

protože nechci vědět; ještě to se mnou není tak daleko...

Jak to všichni žijeme, když je nám všem potřeba smrti!

Ale jedna věc je jistá: stydíme-li se za Boha, stydíme se za svou ženu, za své rodiče, a sami za sebe. Je nás hanba, že nikoho nemilujem a jen to předstíráme. Ke každému člověku jsme v poměru k zaměstnanci anebo zaměstnavateli a bojíme se buď o místo, nebo o pracovní sílu. Nemilujem-li Boha, vždycky lásku lžem a všecko pokazíme. Chceme mít na zemi ráj, ale ne bez haďa. Falešného hráče nestrpí žádný pořádný karbaník, to raději zahodit karty.

Takto jsem v duchu přemítal, ukolébán jízdou a jednotvárným zvukem motoru. Autobus najednou zastavil. Dostal jakousi poruchu. Bylo kolem deváté. Všichni jsme vystoupili uprostřed panských lesů. Nelze říci, že bylo pod mrakem, o tom je představa jiná, ale toto byla jen mlha, ze které drobounce mžilo. Slunce bylo jakoby na opačné straně světa, a přece jsme něco viděli. Je to skutečnost či sen? Kdyby nemžilo a já necítil chlad,

.....

byl by té asi sen... Jaké to vidím obličej? A proč všechny ty hlasy se ozývají jako zvuky bubnu potaženého sukem? Protože je listopad? Anebo je nad námi odsává ta šedá houně mlhy? A proč se tamhle ta žena kolem sebe tak špičatě dívá? Jako by každého labužnický napichovala na vidlici. A ty dívky! Co se jim stalo? Hubené, bledé přízraky, a jejich pohyby tolik připomínají oči a ruce těch devítiletých chlapců, které roztrhal ruční granát. Udělali si na pastvisku ohýnek, na něj položili ten granát, granát vybuchl a těla chlapců rozmetal. Lidé se seběhli a nacházeli už jen krvácející kousky údů. Jednomu to utrhlo hlavu, a ta hlava ještě očima mžikala. Z druhého chlapce našli ruku, a prstíčky na té ruce se ještě otvíraly a zavíraly, jednou, dvakrát, zas a zas...

Kam odletěly duše těchto dívek? Nazpět do továrny? Jednou, dvakrát, zas a zas...

Co všechno dělá listopad! Je to skutečnost či sen? Zdá se mi, jako bych stanul na cizí planetě. Vlevo na mýtině leží hromada dvacetimetrových, až do dřeva ostrouhaných pňů.

I otevřiny jsou oči obou dvou, a když po-

.....

znali, že jsou nahí, navázali listí fíkového a udělali sobě zástěry.

Adame, kde jsi?

Kterýž řekl: Hlas tvůj slyšel jsem v ráji, a bál jsem se, protože jsem nahý, i skryl jsem se.

Jemuž řekl /Bůh/: I když tobě oznámil, že jsi nahý, jediné že jsi ze stromu jedl, z kteréhož jsem tobě přikázal, abys nejedl?

"Kdo obnažuje tajemství přítelovo, hubí víru", qui denudat mysterium amici, perdit fidem. Zahubili ji ti, kteří "o Jeho oděv metali los"? Aby se dovršilo mysterium naší viny, byl ukřižován Nahý...

A jak tak stojím na státní silnici uprostřed panských lesů, najednou se mi zdá, že všechny ty smrky jsou nahé... I ten mech pod nimi je nahý... I ta silnice je nahá, i ta strouha vedle ní, my také a celá země, všechno je nahé, a není roucha, které by bylo tak neprůhledné, aby nás přikrylo... Žebráci jsme, a tak zbídačeli, že už se ani neodíváme: prach jsme a v prach se obracíme...

A s hrůzou si uvědomuji, že tyto lesy jsou mrtvé. Žije jenom to, co někomu náleží,

.....

oč se někdo stará, co někdo miluje, co někdo šetří. A komu náležejí tyto lesy? Kdo je jejich pán? Lupič a zloděj není pán. Už taďy nic nestraší, zmizely víly, skřítci, Krakonošové, bludičky i vodníci. Už taďy nic nevábí, nic taďy neokouzluje, nic nemámí, nic nepotěšuje: Tomane, už taďy nezbloudíš, už taďy blahem nezemřeš! Že svatojanských broučků dnes taďy nesvíťí pásek na kloboučku, a marně bys tu hledal jelínka, který nese tvou lásku! Zmizelo tajemství, tatam je země očarovaná: Zmizel pán! Ať už jakýkoliv, ale pán.

Šofér spravil autobus, jedeme dál. Zastavujeme u zahradní železné branky. Jako bych se probouzel ze sna. Ale ne, to všechno je sen, i ten nápis nađe dveřmi: Přijímací kancelář. Nic naplat, zaklepu. Dále. A mně se vybavuje heslo: Dále od hradu, dále...

Mám opravdu strach. Už to slovo kancelář, jako v nemocnici. Jako v kriminále, ale díky Bohu, žádná uniforma, žádný odznak, žádná sprostá tlama, žádné slídivé oko, žádný černokněžník, žádná ježibaba na rameně s černým kocourem: tři řeholnice přívětivě mne vítají. A s kým že si přeji mluvit? - Sestro, zaved-

.....

te tam důstojného pána! - A což legitimaci? Snad to budete zapisovat? ptám se. Jen se vesele zasmály, a sestra mne vede k celle, na které je visitka. Jemně zaklepe a jak se ozve Ave, otevře dveře a odchází.

Že by to přece nebyl sen? Vítá mne osmdesátiletý řeholník, bývalý profesor theologické fakulty, před rokem raněný mrtvicí, ale poť dlouhých procedurách v nemocnicích už je mu zase lépe. Jen ruce se mu třesou a v prstech nemá cit. Při rozmluvě se mnou mne stříá ku chleba, a drobečky mu padají do klína na kleriku, také na zem, a on to neví a mne, a čím rychleji mluví, tím rychleji mne, také když se při řeči vzrušuje. Ale on se vzrušuje tam, kde my jsme docela klidni, a je docela klidný tam, kde my se vzrušujem. Kdy pak my bychom dosáhli takové prostory, aby- chom řekli mladíku SWB, který nás přišel zatknout: Pane, dobrovolně nepůjdu, a když nepůjdu, užijete násilí? - Ano, pane Stojánku, v tom případě užijeme násilí a odvezeme vás tam, kde by to bylo horší. Pojďte tedy dobrovolně!

Slyšíš, Milunko - obrátil se kněz na svou

.....

neteř - a slyšíte vy, Barunko /to byla stařena posluhovačka/: vy jste mi svědkyně, že nejdu dobrovolně a že by užili násilí, kdybych nešel, vy mně dosvědčíte, že se podrobuji jen násilí.

Tak jdeme, pane Stojánku, jdeme.

A osmdesátiletý kněz, jemuž jako Capetovi před popravou dávali jen to občanské jméno, vzal si svůj kufrík s breviářem, misálkem a nejnutnějším prádlem a šel... Myslím, že si při tom vůbec nevzpomněl na "Noc" svatého Jana od Kříže, ani na matku svatou Terezií, ježichž dala po celý život rozjímal a také přeložil. Už Otakar Březina řekl, seděl-li náhodou vedle řezníka, že ztratí všechny myšlenky a jen trpí...

Náš důstojný pán neztratil myšlenky a podle všeho ani netrpěl, neboť seděl v autě vzadu sám a duchem žil jen skutečnosti, jak žije dřevo plavoucí po řece anebo psík, kterého odvážejí jinam. "Bylo to velké, elegantní auto," chlubil se mi jako dítě, které neví, že se chlubí, a byla hluboká noc...

Vzpomněl jsem si při tom, že také jeho Mistra jali v noci, aby se chudí nebořili, kdyby viděli, co dělají bohatí? Katané dva-

.....

cátého století, i kdyby chtěli, nemohou se vymknout ze Vzoru, který jim pro jejich práci vyobrazili Evangelisté. To všechno se děje "Jakož bylo psáno". Jak bezmocný je Šatan, je-li poután tím, co bylo psáno, a nedovede-li nic nového vymyslet! Jeho muka se zvyšují jeho směšností...

Ale náš řeholník nemyslí ani na Gethsemany, ani na sebe, neboť když slyší, jak se eskorta domlouvá o cestě, vměšuje se do hovoru a radí jim, kudy mají jet. O cíli své cesty nemají představy, nikdy tam nebyli, proto mouževnatě tvrdí, že je to brněnské předměstí. Nedají si poradit a jedou do Brna. Teprve tam zjistí, jak se mýlili.

Přece však ještě v noci přijedou na místo, a důstojný delikvent po celou cestu s pány hovořil, jako by jej vezli na výlet, a nakonec poprosil velitele, aby mu udal svou adresu. Ten mu vyhověl, a důstojný pán mu písemně poděkoval za šetrné a laskavé zacházení. Četl jsem opis a bylo to srdečné a upřímné.

Důstojný pán si vůbec všechno poznamenává a zapisuje, ale i tak mne ohromuje, když sly-

.....

ším, že toho a toho dne k němu přišla jeho vdaná netař, která ho předtím nikdy neviděla, toho a toho dne že ji opustil její manžel fotograf, ale ne kvůli ženské, jak by se mohlo soudit v takovém případě, toho a toho dne že jej odvezli k boromejkám pod Petřínem, toho a toho dne že byl eskortován do Bohosudova, toho a toho dne do Semil, toho a toho dne do řádové residence u Sv. Ignáce atd. Závidím mu takovou paměť! Blahoslavení čistého srdce, neboť Boha viděti budou. Jsem přesvědčen, že tito blahoslavení mají i čistou paměť. Jak jinak mohla být napsána Evangelia?

A ze svého dřívějšího života mi vypravuje, jak se vyplácí zdvořilost. Po rozmluvě s universitním a obávaným profesorem laikem, když se byl s ním už rozloučil, ještě u dveří se obrátil a poklonil se mu. Po čase se setkal s americkým Čechem, profesorem Roubíkem, který měl na vybranou dosáhnout doktorátu v Cambridge nebo v Oxfordu, vůbec na některé universitě evropské, ale zvolil si jako Čech Prahu, a ten mu řekl: Byl jsem právě u profesora Bidla, když vy jste od něho odcházel. A když jsem od něho odcházel, udělal jsem

.....

to povás a také jsem se mu ještě u dveří poklonil. On však mne zavolał zpět a řekl: Vy jste první Američan, který se mi tak poklonil.

A když jsem učil primánky - vypravuje mi P. Stojánek, říkejme mu tak, je skromný - rozbírali jsme různá přísloví, mezi jiným: Zdvořilost i kočku těší. Po letech mne potkal jeden z těch žáků a povídá, jak si vštlpil můj výklad o té kočce a jak se podle toho řídil i na Germaniku, v Římě toho bylo obzvláště potřeba, řekl.

A to vypravoval důstojný pán, aby mně objasnil své chování vůči policii, která ho smýkala sem a tam. Ostatně i můj otec, dej mu Pán Bůh nebe, když mne pouštěl do světa, mne poučoval, abych byl ke každému zdvořilý a každého pozdravoval, a dodal: Co tě nic nestojí, toho nešetři. Ale mnoho povolaných, málo vyvolených.

Těch podrobností bylo taková spousta, že jsem si z řeči P. Stojánka zapamatoval jen něco málo a ještě popleteně, jak by dosvědčil, kdo tehdy se mnou byl, podle básníkovas: A setkání bratří i nejmenších viděl jsem slavné v úsměvu tvém jako setkání knížat s nesčetným, neviditelným doprovodem.

Jan Hanč:

SEŠIT ČÍSLO TŘI

Málem a byl bych napsal datum. Nikoliv, na datu rozhodně nezáleží, leda na konzervě. Přečetl jsem Nezvalovu básně Z domoviny. Kdyby Pepík Houžvička nepotřeboval k externímu studiu průmyslovky, abych mu o tom napsal nějaký kec, nevzal bych to do ruky. Takto jsem to byl nucen přečíst a budu psát kec o kecu. Nemohu napsat, co si o tom myslím a co jediné by mohlo mít jakous takous cenu. Musím napsat to, co nějaký pitomý češtinář zdánlivě plným právem očekává od studujícího, tedy lež a srabařinu.

Nebral bych nikomu iluze. Líbí-li se někomu žvásty znárodněného básníka, nevymlouval bych mu to. Horší je to už s nelíbením. Za to by přísluhovači znárodněné poezie každého nejráději poučili metodami inkvizice, které nejsou s to přijít na jméno. Právě v

.....

minulých dnech četl jsem v Odeonu přednášku Vítězslava Nezvala, přednesenou 15. března 1930 ve Sdružení socialistických učitelů. Cena i velikost této přednášky trvá, přestože se jejímu smyslu Nezval tak zpronevěřil. Nikdo nepochybuje, že Nezval byl po stránce poetické mezi našimi básníky bez konkurence a nenajde asi v tomto směru hned tak přehlúšitele. Mnohem horší to už je s jeho životem. Jsem přesvědčen, že Nezval byl jedním z největších egoistů a že sebelásce obětoval nejen víc, nežli je únosné pro básníka, ale dokonce i pro docela obyčejného člověka. Uspat své svědomí, aby uchránil svůj blahobyť, pohodlíčko a postavení, to se odsuzuje u každého člověka a plným právem. U básníka rovná se to však morální sebevražďe.

Pro mne Nezval od chvíle, kdy nastoupil tuto pochybnou cestu, byl mrtev, ačkoli jeho fyzická smrt nastala mnohem později. Jeho básně z domoviny chce být vyznáním a zpovědí. Říkám chce, protože není. Aby zpověď a vyznání měly cenu, musí být poctivé a spontánní. Vyznávat se z lásky ke cvrčkům, šhrpám a venkovskému chlebu, hrát si na seismo-

.....

graf lidského citění a myšlení a při tom vědomě registrovat nesprávně, to není vyznání, ale nepoctivost. Nezval o tom dobře věděl, že něco bolestného je v ovzduší, ve své rozměrné básni však dělá, jako by neviděl vůbec nic. Kdyby člověk nebyl přesvědčen, že je lhář, mohl by si myslet, že je slepec. Byl příliš dobrým básníkem, aby nevěděl, že krásu poezie dělá především pravda a že nic se hůře nesnáší s poezií nežli lež. Nezávidím mu tisíce, které za tohle blekotání dostal, a tím méně oslavné tirády, které o něm v souvislosti s tímto škvárem napsali prověření kritici. Nevěřím, že do své smrti natolik zblblnul, aby si nebyl vědom bankrotu svého básnického poslání, které prodal za mísu čočovice.

Básník pod penzí - jaký anachronismus! Vyměnit penzi za jazyk!! A chtít potom básnit bez jazyku!!! Teprve nyní jsem u toho, co jsem o poemě Z domoviny chtěl říct. Nezval, pyšný kníže moderních básníků, spadl na úroveň Klášterského. Kdyby byl padl na hlavu z Kremelské věže, nemohl si ji víc narážet. Básník má pouze dvě možnosti. Buď na-

.....

lávat čisté víno, anebo mlčet. Obojí je nesmírně těžké. Třetí možnost, nalávat patoky, zdá se být nejsnadnější, není to však možnost, ale je to zrada a zběhnutí.

Zrada a zběhnutí od čeho? Pro toho, kdo se blbě ptá, není odpovědi!

- x -

Snaží-li se člověk urvat ze života, co se dá, připadá si jako blázen a požívačnick . Nesnaží-li se o to, připadá si jako kytká, kterou za chvíli hodí do bugálu. Jedno krásnější než druhé.

- x -

Cítím propast generací, propast charakterů, propast tříd, propast pohlaví, propast založení, propast temperamentu, propast myšlení, propast samoty, propast existence, propast schopností, propast energie, propast pláče i propast smíchu, propast zdraví, propast vzdělání, propast touhy, propast zoufalství. Narodil jsem se s pocitem závratí a se závratí zemru.

- x -

Dnes už vím, ať s tím nesouhlasí třeba nikdo, že lež je běžnou a pravda nesmírně vzácnou věcí. Zárceující většina literatury nestojí proto za nic, protože je lživá. Stejně je tomu s lidskými životy.

- x -

Mám atletickou svěťenku, na které se mi nejvíce líbí její stehna. A pak její úsměv. Všechno ostatní je vedlejší. Mohu s ní mluvit o všem, kromě o tomhle. Je to hrozné pokrytectví. Tak tomu ostatně bylo v celém mém životě.

- x -

Jsou dny, kdy se nezdá zvláštní námahou ujít sto kilometrů, a jsou dny, kdy je třeba vyvinout krajní úsilí zvednout pouhou ruku. Kdo neví, jak je těžké hlasovat pro, když celé nitro křičí proti, neví nic o životě.

- x -

.....

Nic jiného mi nezbývá než literatura a. Neznám jiný duševní projev, který by dokázal přesvědčit mé srdce, že netluče úplně nadarmo. A přitom u nás je literatura již 14 let mrtva. To, co se považuje dnes za literaturu, je natolik literaturou, jako jsou umělé růže skutečnými růžemi. Nic není platné, že souhlasí tvar, barva a že se synteticky podařilo vytvořit i vůni. Nic není platné, že vydrží tisíckrát déle. Literatura je zážrak života, pro který nelze zřídit žádné ministerstvo. Mumifikování literárních nebožtíků čili přehnaná úcta k tradici, ubíjející živé, je stejnou oblučností jako nedat dětem jíst a nosit na hrob orchideje.

- x -

15. března. Mělo by být jaro, ale je pořádný mráz. Nevadí. Je to, jako kdyby nemohla přijet má drahá a napsala mi: "Přijedu teprve za týden a hrozně se na Tebe těším!"

- x -

.....

Prolajdal jsem mnoho času. Kdybych jej byl opravdu využil, mohl jsem být přinejmenším něco jako docent, předseda, ředitel atd. Plody mé práce projevily by se v účtě, které bych požíval, nebo aspoň v lepším oblečení, větším domácím inventáři nebo částkou na vkladní knížce. /Geld macht nicht glücklich, aber es beruhigt./ Místo toho slýchám: Ten to moc daleko nedotáhl! Nevynikám elegancí, v mém zařízení chybějí snaky nezadržitelně stoupající životní a kulturní úrovně a na vkladní knížce mám leda velmi neslušné slovo. Nepřiliš radostná inventura takřka již padesátiletého darmošlapa. - Bude-li někdo číst tento sešit, nesmí se nechat mýlit spotřebitelskou cenou 0,76 Kčs na obálce, protože tento sešit bylo možno napsat jedině za cenu zřeknutí se docentury, účty, svršků, inventáře i peněžní hotovosti. Jeho cena je pro každého blbečka a posrance nedostupná!!!

- x -

Mrzí-li mne věčný nedostatek peněz, tedy jen kvůli mé matce a kvůli mé milence. Matce

.....

bych rád oplatil její lásku, péči a starostlivost něčím lepším nežli svými nevrlými řečmi a milenku bych rád zahrnul nádherou, z které by byla ještě blbější, než je.

- x -

Jakmile mám půl desítky, zastavím se ve výčepu Na Rokosce na rum. Vedle nálevního pultu čumí na mne vždy stejné oči štangastů - pivařů, které jako by říkaly: "Kočala!"

- x -

Prokletí básníci už nejsou v módě. Bodejt by byli. Je to hrozně nepohodlné. Že neexistuje de facto jiný básník nežli prokletý? To by mne tak napadlo, být pak básníkem!

- x -

Je možné, že mám špatný zrak i sluch, že můj mozek není kvality ni kvantity Newtonovy a že drobátko koktám, když mluvím i píši. Přesto však se snažím dívat, naslouchat,

.....

přemýšlet a dolovat z toho napál neartikulo-
vané výkřiky nebo zkomolená slova. Dělán to,
čeho jsem schopen, a vůli používám jediné k
tomu. Naprosto se nestarám o to, je-li už
literatura dál nebo předbíhám-li příliš. Ne-
mám čas starat se o zbytečnosti.

- x -

Literaturu nelze vyhubit. V katakombách
se jí sice nejlépe nedaří, je to však nutný
trénink vytrvalosti a houževnatosti. Ať to
zní sebesmyslněji, možná že to prospěje li-
teratuře víc než dlouhá konjunktura. Přinej-
menším od ní odpadnou všichni, kteří ji neno-
sí v hrudi jako jediný důvod své existence.

- x -

Je naprostým nesmyslem, stěžuje-li si
básník na životní úděl. Každá životní polo-
ha, situace i nálada je pozoruhodná. Jenom
zobrazit ji je otázka často nezávislá na nej-
lepší vůli. Je totiž věcí schopnosti a sil.

- x -

Co je člověku nejprotivnější, dostane-li dopis napsaný krásným rukopisem? Vědomí, že pisatel se nám jím snažil ohromit /i sama sebe/ a že je to blb, který neví, že na písmu pendrek záleží. Stejně tak je trapná a politováníhodná žena, která chce ohromit svou krásou, úředník svým postavením, graduovaný člověk titulem, funkcionář funkcí, herec popularitou, hospodyně pořádkem, střádal majetkem a lupenkář betlémem. Napadá mne, že už jsem hrozně dlouho nebyl v zoo nebo v cirkusu. Budu tam muset co nejčastěji zajít.

- x -

Žižkovské rčení: Co by pes nebral, když čubka dá!

- x -

Většina lidí se vyhýbá poezii z toho prostého důvodu, že běhou doslova lidové rčení: "Dej si pozor na hubu!" Básníci, skuteční básníci, si na ni pozor nedávají.

- x -

.....
Předpokládám že si neseďte na uších
narodili jsme se

aniž jsme hlasovali pro
žvatlali jsme

krmili nás
ačkoliv neměli ani pro sebe
někteří se vyprádnou na děti

a vrazí peníze do starožitností
je prý krásné žít

řikají ti
kteří nesnáší pláč

seru na to co kdo říká
každý blbec vymýšlí životní hesla

dát si partičku
hodit si šlofika

nacpat si nácka

hodit si hrbem

lidová universita

lid je dobrý

osamostatnit se

stát na vlastních nohou

nic jiného totiž nikomu nezbyvá
když už jednou je zde

kašlu na básnická sdružení
na všechny cechy

.....

Škoda

že už jsou vynalezena
skoro všechna sprostá slova
nemám si s kým co vyprávět

jsm impotentní

jsm brunet

jsm chrabřý

teď se drž rozumu

teď ho pusť

teď vnímej a teď buď necitelný jako kámen

nestojím o titulní roli

uhýbám kde se dá

kdepak být terčem

i když to Husovi od Šalouna moc pěkně
sluší

jeden se pro zatvrzelost nechá zaživa upéci

a pak přijde sochařský mistr

uplácá ho podle pošťáka, který mu byl

podobn

a shrábne za to zlatáky

a školy a venkovani čumí

a nikdo nemá odvahu říct

jděte s tím do prdele mizerové

a potom vystaví kazatelnu

.....

ačkoliv se vůbec nesmí kázat
leďa o socijálizmu
/podle pravidel jazyka českého
která vyjdou v březnu roku 3824/
nesmí-li se nic smí se všechno
není třeba zakládat kvůli tomu nový politic-
ký směr

puncovat slova nemá smyslu
a nebe bylo kalné
snad se jinde rodí pod slunnějším nebem
asi bylo nutné narodit se právě zde
a zpívat requiem

- x -

Být umělcem znamená vidět, slyšet a cí-
tit, co všichni ostatní vidí, slyší a cítí,
ale neuvědomují si to. Kromě toho: Žasnout
nad nesamozřejmostí samozřejmého. Konečně:
nějakým způsobem vše ze sebe dostat. Zruč-
nost je efektní, ale není uměním.

- x -

.....

Pokud jde o lásku, nikdo si nedovádě po-
řádně rozvrhnout tempo. Proti době, kterou
trvá průměrné manželství, je maratón mžknu-
tím oka. A přesto každý začíná sprintem. Za
chvili se může zalknout, pak sedí na patní-
ku a s hrůzou si uvědomuje prašnou silnici,
po které bude se mu ubírat s jazykem na ves-
tě a vyschlým hrdlem.

- x -

Jen nepatrně žen nesnaží se užívat živo-
ta plnými doušky na útraty muže. Kdykoliv
vidím v mondénní vinárně pojídat vyšňořenou
krasavici biftek a la carte ve společnosti
nějakého muže, vždy mne znovu napadne: To
šoustání ti přijde draho!

- x -

Ležel jsem mnoho měsíců v nemocnici, dí-
val se na bíle nalakované stěny, občas jsem
požádal o mísu nebo o bažanta, přijímal
jsem každou středu, sobotu a neděli návště-
vy a bylo to se mnou pořádně nahnutý. Ani

.....

jednou mne však nenapadlo, že zemru. Nikoliv z hrdinství, ani z jakéhokoliv osobního udatenství, jako mnohem spíš zřejmě proto, že jsem ještě neměl umřít. Až tomu tak bude, budu to asi vědět.

- x -

Můj život, to znamená myšlení, cítění, konání, liší se natolik od běžné normy, že jsem většinou odsouzen k samotě všude, kde se lidé navzájem zahřívají vlastním teplem.

- x -

A i kdyby mi nakrásně bylo znovu šestnáct či osmnáct let. Bylo by ještě krásné být měně unavený, ale pokud člověk není s to zastavit čas ve chvíli, kdy je šťasten, bylo by to nakonec stejné mžiknutí, jako to bylo.

- x -

Každá žena touží po boháči, fešákovi a samci. Protože se to ale zřídka kdy vyskytuje

.....

pohromadě, je ochotna ty první dvě vlastnosti v zájmu zachování rodu obětovat. Mohlo by se namítnout, že každý muž touží po bahačce, fešandě a samici. Všechno ostatní atd. Je, nachdém. Existovali však muži, kterým toto všechno bylo málo. Ženy jsou v tomto směru mnohem skromnější, úplně jim to stačí.

- x -

Telefonovat odtěkuď, kde nám naslouchají nahodilí posluchači, připadá mi obtížnější, nežli se uprostřed největšího provozu vydělat v jízdní dráze na nejživější velkoměstské ulici.

- x -

Kdo si denně neláme hlavu s tím, proč je na světě, proč se všechno v prach a popel obrací, proč se rodí světci a proč vrazi, je/proč taková flundra větrem se klátící, proč život i čas uniká mezi prsty, proč se lidé červenají, proč má noc přízračnou tvář, proč každý hlas je jiný, je tupec a skopčák.

- x -

.....

Dejte lidem zdánlivě pevný bod, z lenochů stanou se snaživci a určitě se pokusí obrátit zemí vzhůru nohama. Jinak se nelze vysvětlit masová hnutí.

- x -

Jdu-li s krásnou ženou, kterou by každý nejraději sežral očima, připadám si jako pekař s tácem na hlavě, kolem kterého krouží mračno hladových vran. Jdu-li s ošklivou ženou, připadám si zase jako hadrář s těžkým pytlem odpadků a smetí na zádech.

- x -

Jak je to zvláštní. Údajní znalci a milovníci poezie i literatury spokojí se klidně s nucenou hladovkou, neobjeví-li se na trhu, což jen dokazuje, že ve skutečnosti nejsou znalci ani milovníky. I pro ně platí, že nejde-li nebo nemůže-li jít literaturou za nimi, mají jít oni za literaturou. To by ale nesměli být nafoukanými blbci, tyjáři z duševních mozolů skutečných tvůrců.

- x -

.....

Přál-li bych si být ještě jednou mladý, tedy jen proto, abych mohl při slohové úloze napsat krasopisně a bez gramatických chyb na téma: "První jarní den": Hovno!

- x -

Každý člověk se potácí mezi lživou nadějí a pravdivou beznadějí. Kdo je zapřísáhlým vyznavačem prvního, je bloud. V druhém případě kandidátem sebevraždy.

- x -

Na každém člověku je něco krásného, zajímavého nebo pozoruhodného. Jsme ale bohužel příliš pohodlní, mazaní nebo lhostejní, abychom to objevili.

- x -

Maminka chodí do Malostranské kavárny. To je takové odpolední útočiště sedmdesátiletých žen, z valné většiny vdov. Devětašedesátiletá, dosud neprovdaná Pepka má před

.....

svatbou. Buď si brát dvaasedmdesátiletého vdovce. Nedávno se u stolu svých přítelkyň vytasila s otázkou, může-li muž ve zmíněném věku mít ještě něco se ženskou. Daly se do hurónského smíchu: "Pitomče, to se musíš zeptat jeho!"

- x -

Člověk se stane spisovatelem dítě nechtě. Kdyby bylo komu psát dopisy. Ale není. Adresát dostane dopis, přečte si jej av případě, že je to dobrý dopis, to znamená vylisovaný do poslední kapky duše, podotkne, nebo si alespoň pomyslí: "Vida, tak takovéhle je to s ním, holoubkem!" a cítí se nesmírně povznesen, jako člověk, který se dívá na seroucího, který má trochu zácpu. Co je možné říci tisícům neznámých čtenářů, nelze říci jednomu známému, byť to byl přítel.

- x -

Nohy. Slušní lidé o tom arci nemluví, ačkoliv proč by se prodávaly pavučinové punčo-

.....

chy do půl stehen? To ženské ukazování le-
tek, kolen, ev. části stehen připomíná mi
poutové boudy, kde před zahájením předsta-
vení ukazuje se zdarma paša se svými oda-
liskami, aby si publikum udělalo přibližnou
představu, oč jde. Stejně tak s pavučinkami.
Nejsem puritán, jsem ctitel krásy ženských
nohou, málokterý tvar i pohyb čehokoliv se
mi líbí jako dokonalé nohy s dokonalou chů-
zí. A přesto to okázalé ukazování nohou při-
padá mi divným a scestným.

- x -

Stačilo by, aby mi řekla: "Ten a ten se
mi líbí ukrutně!", a nastane zatmění slunce.
Stačilo by, aby položila svou ruku na moji
a stiskla ji. V mrazivém dnu rázem rozkveté
jaro.

- x -

Byly doby, kdy jsem se vůbec neč kázal
vyjádřit. Potom jsem se naučil vyjadřovat
zkratkou a sklídl jsem aplaus. Ale i to mne

.....

přešlo. Každý automat, i na výrobu básnických textů, brzy zestárne. Nyní v mých textech štále víc vylézá na povrch koudel jako z ošoupaného ušáku. Nejsem oslem, z kterého padají po zatřesení zlaťáky. Mou otižádností není ani bavit, ani okouzlovat čtenáře, ale pomoci mu, aby se udatně požíval na vlastní koudel nebo piliny. Pardon, existují také knížata ducha, kteří jsou vycpáni rozhárem!

- x -

Jednou v staroboleslavském poutním kostele při "velké" v neděli ráno spatřil jsem moře venkovských šátků, klanějících se, poklekávajících a odříkávajících litanie. Po-
blíž vchoďu stál starší, sebevědomý a kritický muž v kožichu, něco jako sekční šéf ministerstva školství, který se neklaněl, nepoklekával ani neдрmolil litanie, ale stál s hrdě vztyčenou hlavou a pohrdavým výrazem v oku, jen otevřít papulu a říct: "Neuvěřitelná zaostalost!" Řekl jsem si: "Rád bych viděl tvůj výraz, kdyby tě začalo píchat v zadku a lékař ti řekl: Rakovina konečníku."

.....

Léčebné metody této choroby nejsou nepoznatelné, nýbrž dosud nepoznané!"

- x -

Když je člověk dítětem, má pocit životní kompaktnosti. Jedna chvíle zapadá do druhé, jeden dojem do druhého jako hladký chod dobře namazaných ozubených koleček a kol. Ve chvíli, kdy rodiče poprvé řeknou, aby ses hleděl co nejdříve postavit na vlastní nohy, kácí se všechna zdánlivá jistota a připadáš si jako na střeše světa. Neumět si vydělat na chleba, na boty, na zubní kartáček, na podvlékačky, na dopravu, na povlaky a milión jiných nutných velovin je katastrofa. Stejně velkou katastrofou je však umět to velmi dobře a celý život zasvětit tomuto posranému umění.

- x -

Mám doma dvě, tři sta gramofonových desek. Nejsou nejmodernější. Měl jsem jich už tisíc, v té chvíli se však změnila nahráva-

.....

cí a přehrávací technika a současně jsem zchudl, takže se za mne zaplatí Pán Bůh nestal sběratel. Mezi těmi gramofonovými deskami, které mně zůstaly, je několik nepřekonatelných, jako lyrické árie a neapolské písně Tito Schippy, finále z Aidy s Aurelianem Pertillem, šansony Maurice Chevaliera a Marlény Dietrichové nebo římské symfonie Respighiho. Je pramálo tak dokonalých věcí na světě jako tyto desky. Stejně málo je však uší, které jsou s to si tuto dokonalost uvědomit.

- x -

V důsledku mých porouchaných střev dali mne do důchodu. Jsem napůl jako na dovolené a napůl jako na penzi. K tomu, abych byl šťastný či bezstarostný, vadí občasné rýpnutí ve střevech, častý průjem, nedostatek peněz a vědomí, že co chvíli přijde lístek, zvoucí mne před nějakou slovuťnou komisí, složenou z odborníků i z lidu, která se na mně bude dívat částečně jako na chromajzla a částečně jako na flákače. Kdo to kdy slyšel jít v pětáctyřiceti do penze! Nechtěl

.....

byste to, soudruhu, zkusit s nějakým lehčím zaměstnáním?

- x -

Byl jsem na léčení v Karlových Varech. Zařadili mne zřejmě do kategorie přebytečných pacientů, protože mne poctili nástupem na Vše svaté, tedy v době, kdy se v karlovarské úžlabině válejí věčné mlhy a slunce se celé týdny neukáže. Bylo to poprvé a naposled, co jsem se podílel na výhodách lázeňské péče. Do smrti mne tam už nikdo nedostane. Měl jsem tam trojí pocit najednou. Jako kdybych byl současně v arestu, ve špitále a v polepšovně. Při vstupní lékařské prohlídce narazil jsem na doktorku následující charakteristiky: zrzavá čtyřicátnice s křivým frákem a lichým pohledem a hlasem jako děle-sloužící frajtr. Stál jsem před ní bos v jágrovkách s vypoulenými koleny. Vzhledem k mé pleši a rozřezanému břichu na mne moc povznášející pohled nebyl, to přiznám. Když mi nakázala otevřít ústa a zjistila pár zlomených zubů, o které jsem přišel v nemocni-
ci

ci během předchozí sedminěsíční smrtelné lapálie, začala se rozčilovat, jak jsem zanedbaný a že bych prý zřejmě potřeboval ženskou, která by se o mne starala. Udělal jsem čemu vzad a dal se do oblékání svých chatrných svršků. Začala pokřikovat, že je to porušení lázeňského řádu, odmítnout lékařskou prohlídku, nechal jsem ji kvákat a když jsem byl konečně v saku, řekl jsem jí: "Neráčila jste říct, že jsem hrozně zanedbaný?" "To jsem řekla a to je také úplně pravda!" "Pak mi, soudružko lékařko, dovoďte, abych vám v přítomnosti sestry řekl, že vy jste zase hrozně zanedbaná na duchu!" Rozčilila se jako dračice. Za chvíli jsme byli oba u primáře. Byl to nadmíru slušný prošedivělý pán, který mne klidně a s úsměvem vybídl, abych mu laskavě řekl, co se vlastně stalo. Připadl mi jako lékař v blázinci, který přehání vlídnost, aby se blázen nerozrušil. Reprodukoval jsem mu svůj dialog s doktorkou s největší věrností, které jsem byl schopen. Obrátil se pak na ni a řekl jí vyčítavě: "Ale to jste mi paní kolegyně neřekla, že jste ho vlastně urazila vy první!" Sahrála tam tyátr, za kte-

.....1

rý by v kabaretu u Tomáše sklídila potlesk na otevřené scéně. Výsledek byl ten, že se mi musela omluvit a že jsem byl vyňat z její lékařské péče. A jaké z toho plyne poučení? Že nechat si vše líbit, tak vám každý nasere na hlavu.

- x -

Včera jsem četl nádherný inzerát:

Prodám sánovní pohřební vůz na koňský potah za 2000 Kčs. Zn.: Dohodneme se!

- x -

Dvacet let jsem byl zamilován do jediné ženy. Bylo to dvacet let nádherného utrpení. I to však přešlo. Potkám-li ji dnes, připadá mi jako povadlá mořská sasanka, jejíž chapadla pozbyla účinnosti.

- x -

Říkala mi nedávno teta, bydlící proti hlavnímu vchodu na Olšany:

"Tuhle jsem potkala jednoho svého bývalý-

.....

ho šamstra a von pitomec řekl: To jsme, Fannyko, zestárlil!, ale myslel si zřejmě jen: "Ty jsi zbabovatěla!"

- x -

Dějí se tak věci! A v novinách ani muk. Totiž doslova: Muklo se - a ticho. Komise nejmoudřejších tuzemských hlav namáhá si mozkové závitky, aby hnula problémem, na který nestačí žádná univerzita. A v novinách místo výzvy, aby se nebohé komisi pomohlo, švitoří se jen o radostných vánočních nákupech. Což o radost. Té je jako nikdy. Fronty jsou i na syrečky, a kdo sežene slanečka, raduje se víc než babička Karkulky, když jí vyndali z vlkova břicha. U každého krámu zástup, jako kdyby tam dávali zlaté hodinky zdarma. Nejlepší to vystihl žižkovský občan, jdoucí kolem jedné takové lidské šňůry: "Hele, Járo, frontový město Praha!" Ůlověku je upřímně líto té komise. Její členové sedí, dumají, diskutují, navrhuji, zavrhují, lámou si hlavu, přikusuji nehty a nemohou se chudáci postavit ani do fronty, aby získali kilo jablek nebo

pytlíček františků. A ještě se najdou chuligáni, kteří řeknou: "Prosím vás, jakápak komise. Je přece veřejným tajemstvím, že každá komise dělá atd." Hlupáci, klevetníci! Zřejmě nevědí, o jakou komisi jde. Není přece komise jako komise a tohle je komise, jaká nebyla ještě žádná komise! Kdo kdy slyšel, aby byla postavena komise za účelem zbourání pomníku? Ať potom někdo řekne, že nepřijdeme na nic původního.^{x/}

Jednou za války zavál mne vítr do Mnichova. Totiž nebyl to ani tak vítr jako pan Minařík, který mi řekl: "Pane Bohata, vezmou si propustku, pojedou do Mnichova ohledně těch zmrzlejších jonatánů. A při té příležitosti můžou si prohlédnout mnichovský kulturní památky!" Tak jsem jel do Mnichova, vyřídil patálii se zmrzlými košťály a potom mne nějaký Volksgenosse v pumpkách a bílých punčochách vedl po kulturních památkách, to znamená neopomenul mi ukázat žádnou cihlu nebo kámen, kterých se dotkla ctihodná noha kdejakého na-

x/ Jde o problém pomníku J. V. Stalina v Praze na Letné, postaveného ironickou shodou okolností těsně před XX. sjezdem KSSS a zbouraného několik let poté.

.....

cisty, a těch míst tam bylo jako hnoje, anžto Mnichov byl, jak známo, městem hnutí. Všechna muzea byla v důsledku války zavřena kromě muzea války. Celé odpůldne studovali jsme, jakým způsobem mordovali Siegfriedi své nepřátele, a nakonec, uondáni jako z pěší túry kolem zeměkoule, stanuli jsme v zahradě, kde byly sochy nejslavnějších teutonských válečníků. Zde jsme se zastavili před prázdným soklem. Myslel jsem, že jde o nedorozumění, totiž buď že je nějaký hrdina Wallhally právě v opravě, nebé že udělali omylem sokl navíc a nevědí si s ním momentálně rady. Z toho mne vyvedl opumpkovaný průvodce, který mi vysvětlil, že tento sokl není vůbec žádný obyčejný sokl, ale že je to sokl, připravený pro sochu vítězatví, která zde bude postavena ihned po úspěšném skončení této války. Mrkal na mne při tom spiklenecky vođnatelnýma očima, jako kdyby mne zasvěcoval do svého životního tajemství: "Čekáme to každou chvíli!" Chtěl jsem odejít, ale můj průvodce se nemohl odtrhnout od prázdného soklu, jako kdyby se obdivoval nádherným detailům neexistující sochy.

Po téhle události myslel jsem, že nic

.....

srandovnějšiho ve věci pomníků nemohu již
zažít. A ejhle!

- x -

Když jsme začátkem února seděli v hrozně
nevkusné a takřka prázdné obřadní síni pl-
zeňského krematoria a před námi stála malin-
ká rakev s jediným věncem, posázeným několi-
ka umělými odporně fialovými květy, když ok-
ny padaly do místnosti paprsky nasranžovělé-
ho zimního slunce a neviditelné lesní roky
hrály nejistě a falešně "Blíž k tobě bože
můj" a když jsem si uvědomil, že jsem si s
otcem, jehož bezvládné tělo leželo nyní v
černé truhle přede mnou, nevyměnil za celý
život pořádné pravdivé slovo od srdce k srd-
ci, když jsem si uvědomil všední a nedělní
koleje, po nichž se ubíral náš život, kole-
je, které se nikdy nesetkaly, když jsem se
díval na tlustého evangelického faráře, stě-
ží vecpaného do malé dřevěné kazatelny, vy-
padající jako ohrádka v kravíně, a neúčastně
poslouchal proslov, jehož monotónnost a frá-
zovitost neměla pranic společného s vírou v

.....

Boha, připadalo mi nepochopitelné, proč mne
můj otec vlastně přivedl na svět, aniž byh
mu to zazlival, protože jistě nebylo v jeho
možnostech si něco podobného vůbec uvědomit.
Byla to náhoda, za kterou jsi nemohl, otče,
byla to smůla, že jsme se nemohli domluvit.
Odpočívej v pokoji a klidu!

- x -

Ještě mladá a krásná
plná nadějí
beze slov těžko se domluvit
slovy ale tím méně
přijde Vám podivné
že jsem se rozepsal ve verších
a ke všemu krvavou barvou
jinak než krví nelze psát
určitě jsem se ale zbláznil
Vy mně však píšete pokaždé mile
abych předem přijal
mnoho srdečných pozdravů
i stálých vzpomínek od Vás
jste normální
úplně a ve všem všudy

.....

svatbu co nevidět budete mít
samozřejmě s myrtou
fúrou bratranců tetiček
humorných telegramů
fotograf zachytí všechno na věčné časy
pak přijde hostina zpěv
svatební anekdoty
veselo bude až do rána
kuchyň i záchod v permanenci
přijde to holenku na pěkné peníze
ale holka se vdává jen jednou
z nechaté slečny sportovkyně
se rázem stanete rozvášnou paní
v parádním pokoji s leštěným křídlem
a pohledem na náves
- šádná v obci nebude tak pěkný mít
sazpomináte si na sport
jako na hadrové panenky dětství
v dopisech nadále
každému budete posílat předem
mnoho srdečných pozdravů
i stálých vzpomínek
nikomu nikdy nebudete psát ve verších
nařto krvavým písmem
ani věnovat se dál sportu Vás jistě nenapadne
jako by rozumný člověk

ne

neměl vážnějších starostí dost

Vy se určitě nikdy nezblázníte
jako váš starý přítel
a trenér kdysi

Jan Hanč

- x -

Prosím P. T. příznivce a ctitele, údajně sympatizující s mými slovními výrony, aby si ušetřili pochvalných či kritických slov, které je houbesles stojí, a podpořili mne spíše zakoupením alespoň dvaceti těchto čistých sešitů /ČSN 50 6210, spotřebitelská cena 0,76 Kčs/, padesáti psacích per s kulíčkou a lahvičky azurového inkoustu. Že by mne někdo poctil čínským Parkerem, abych nemusel po každém druhém slovu znovu namáčet, nebo lahví kubánského rumu, neodvažuji si vůbec pomyslet!

Andrej Stankovič:

CHTĚL BYCH ZATANCOVAT SI S MRTVOU ANDULKOU
FOXTROT

a dupat jí po prstech u nohou, jak jsem to
dělal nejprve samozřejmě nechtíc,
ale potom kupodivu i naschvál - ačkoliv
neumím tančit -
když jí to začalo bavit,

nebo pozvat ji na "petříňáčka", jak jednu
dobu říkali zmrzlině
úředníci z RAJE na Malé Straně, /aby mohla
být o korunu dražší/
do bufetu na "Hradby",

ale nemůžu,
protože přítel její a Sovětského svazu
a autor prvomájových plakátů KSČ 1974
Jiří Sladoma je zlý rádce
a na jeho radu
se zřídila jsem tak,

že ani na onom světě
se už nikdy nepostaví na nohy.

A taky bych si chtěl posedět s mrtvým
Jaroslavem

u Uhelných skladů po ránu
u rumu /a piva, 'v neposlední řadě',
jak by ho objednával u hospodského, mladě
vypadajícího, prachy dělajícího
padoucha

"pan redaktor"/,

a u jeho - za dopoledne, když ráno je
zapomenuto - nespočetných polévek
a několika segedínských gulášů
a u jeho načaté flašky bílého vína z lednice
v garsoniére za 750 korun měsíčně, která ho
zplynovala.

Chtěl bych, abychom - on nevyspalý, já
ožralý, tu jeden, tu druhý střídavě
klimbající

/obvykle ne já po galerii, ale on po
podvečerní korektorně a po noční
expedici/ -

.....

seděli spolu aspoň ještě tisíckrát
u zvětralého ranního piva
za rozbřesku v suterénu v Dejvicích, zatímco
bych z ožralosti
glorifikoval Slovenský štát za moudrou
cenovou politiku
/když v roce 1943 byly jediné v Irsku a na
Slovensku pomeřanče za lidové ceny,
jak jsem tvrdil/
a uváděl ho tím - kádrovou to posilu
Svobodného Slova na počátku šedesátých
let
/kdy jsem teprve přicházel k vědomí/
a liberála ze staré školy vždy a všude,
v "Recesi" za první okupace druha Jordána
Šturdy a Pablo Dyka,
dbalého vždy slušnosti /v šedesátém devátém
to ihned vzdal/
v rozespalou zuřivost a koneckonců strašlivě
i sral

Chtěl bych ho potkat v jídelně-samoobsluze
na Petřínách
při dalších segedínských guláších

.....

/vždy po dvou, po třech pozdě odpoledne
je obědval - před šichtou/
chtěl bych, aby rum příště dal
nejen on /jak většinou/,
ale i já.

Ale co můžu dělat:
Až taky umřu,
kolotoč na severním pólu
už neroztočíme spolu.

ČESKÝ BETLÉM

On byl ajznboňák
a ona plela mák.
Okolo jel vlak
a on jí ho tam flák.

Narodil se malej vejpravčí
s vlčíma očima,
zelenou plácačkou
v ruce.

BLOW UP PRAGENSIS

/Zašít se/

Na centrálním dvorci pražské Štvanice
tancovaly kurvy při harmonice
v svitu měsíce...

Též jsem tam tehdy /vlakem/ byl
a tenis hrál
a vočku pil,
jak ty, Lili Marlen
ne sice...

POSLEDNÍ LEŤ

/Památce Mikuláše Nečka/

Na počátku bylo oko
které odcizilo ptáčku perspektivu

To je ta hospoda ve stroji orloje U tváře
němé
- jdou mi někam oni šelmo ať jim nevyteče
bělmo -

kam každý večer zapadá
a bylo to tak jemné

a jednou časně ráno při polostažené roletě
- éro letí nemá děti -
i špačky to rozveselilo
- očka jim jen hrají hrají od podlahy -
že v loužičce omáčky pod stolem
se na sluníčku válí
štangastova čuba
již na mušce mají

.....

ti kdož marně obě oči zavírají
/ve chvílce skolí okolí klížíci se oko klíče/

A od té doby pasou
se jeleni tlení
v té spoustě rukouzení při loučení

ČERNÉ DIVADLO

Je známo, že bílé atlasové rukavičky katů
jen s námahou napravují
to, co pokazily
černé gumové rukavice porodních báb.

A proto nad bílými rukavicemi Sokratovými
chápacími se číše
vznášejí se černé žehnající rukavice jeho
matky
v nebeských výšinách.

Vratislav Brabenec:

SEBEDUDY IV

zasedání nějaké partaje v chrámu je zkratka
 Sen a zkratka možná na písmena na slova do
 sebe je hlasitý jen zápor je hlasitý ostatní
 slova nosit měsíce a léta a zapomenout i prv-
 ní písmena a čísla telefonů je možné kreslit
 písmena a hlasitě říkat jen zápor jen se
 chvát je nutné zapřít vděk a díky stavím se
 někdy pokecáme je blábol je alkohol je dba
 a hlava otevřená ranou je obraz je rána je
 duše a Bůh ví kolik jich rozdal a Bůh ví ko-
 lik ne neřekne ani hlásku jen zápor nahlas a
 ostatní nosí v sobě měsíce a léta zapomenout
 a čísla a trumpeta jeho huláká poslední sou-
 dy bez účasti veřejnosti je nezájem je víra
 bez konce je víra s koncem od začátku do za-
 čátku je cesta jen A je cesta v bodech je
 bod cesta je Teď cesta je cesta obraz časem
 znudí obraz je naděje na cestu jsou způsoby

.....

jak držet náš při rybě náš při pitvě náš při
bitce náš vůbec svůj náš udělat nášky unožit
snožit mmogaja ljeta pane pro... cokoliv
mmogaja mmogaja to jsem se polekal toho zdra-
ví najednou rádo se stalo že zdraví hospodá-
ře neopustí jen tak dál čas nový a plán ces-
ty po ostří a ostříž a paví anděl a řeči
zblízka do země natur! hubou rejt do prachu
a povídat velezrada tvora na dvou nohách ve-
lezrada vele vůle České Velenice! vystupovat!
dál už nejedeme dál! čas nový nové nová nový
a dva frajeři co po mně šli v řadě hezky je-
den po druhým bude posvícení kolotoč střel-
nice pěkně popořádě do drůbežáren do moren
do kolen do ČKD přijel kardinál Quodlibitbo-
vi Non placet tak tak jako za stara prásk
do kardinála do bot do koní prásk a nevyře-
šíš soustruh ani nezabolí taková rána do
hlavy svou vahou nalehl a zachránil soudruh
je Snaha nezlehčovat vážit a vážit tak tak
zdání nás vyšene z postele zdání se nehodí
krumpáč ani lopata prostor před prostor klam
místo je místo je zde místo? klam je zkratka
Sen je zkratka možná na písmena a slova jen

.....

zápor ostatní do sebe a ostatní v sobě zá-
por hlasitě je zkratka možná Sen je zkratka
možná na písmena ...

/leden 1977/

SEBEDUDY V

uteč a nepotká tě překvapení uteč nepotkám
tě a pozor couvá auto z dílny do dílny jede
a buldozéry se přetlačují na louce kvete má-
ta... ratatata sem říkal že nevydrží tohle
počasí se ukvapilo no jo dějiny mají vrtochy
jako pes červy vlastní si nežere se nenažere
snad kecáš ale za lesem bude hospoda posedí-
me čaje popijeme a pak uteč nestřílím mám
krátkozrakou povahu a v tý mlze se netrefím
nikdy kam míříš jsem tuleň na věci před se-
bou a konečně i vedle sebe se nenaučím říkat
laskavosti o zákonech třeba přírody třeba
příhody hoď hoď velkonoce tetičko... tolik
vaše výpověď zkrátka: nechcete já už to nějak
udělám jste vzdělanej člověk ale k čemu to je
nechcete si povídat mám zahrádku samá slivo-
vice a tam si vydejchnu opravdu málo času a
unaví se člověk už cestou ale dny se nám bu-
dou prodlužovat a co teprve vám jak se budou
prodlužovat v každým počasí jsou výhody a je
čas přemýšlet jak co stálo za to a nestálo a

.....

růže a pivoňky zmluvili mě a šel jsem do restaurace to víte prudká povaha a slovo dalo slovo dalo slovo dalo slovo dalo no kde jsem to skončil jo slovo dalo slovo já mu říkal a on mi na to řekl a pak se neudržel a řekl jsem mu to co mi říkali... i já mám potíže a při vaší inteligenci se dá očekávat víc spolupráce vždyť máte slechy pane Brabenec jako ... ale sluší vám to jen co je pravda bylo to zbytečný takový hezký povolání jste si zvolil a takhle si to kazíte já vím a máte hodně milenek? tak promiňte takovej hezkej člověk sám nevím co povídám tak nashledanou ale někde jinde co? je vidět že máte upracovaný ruce to vám závidím a příště každého vyhoďte nemá cenu voplejtačky ani korunu na zmrzlinu a co pak mládí uteče mládí uteče a co pak mládí uteče já uteču ona uteče On uteče a hloupnu z piva a klouby ach ach a usínám a padám padám ze židle židle je větší než stůl než dům židle je největší a nedopovím a nevymyslím způsob ani psaní ani pití ani čtení nepochopím kolik velbloudů projde kolem jehly když... netrap se seš blbej jak pařez já taky v tom ta láska spočívá nebo ze

.....

činá mám klid ke spánku k nemoci ke snu a
budu vás čekat příště v dalším pokusu o ži-
vot a bezživot o zrození a množení moc se
netěším znám pokusy je v tom víc zklamání a
smutek z objevů nevyváží ani vavřín v polév-
ce ani na krku беру jen drobná uznání zname-
ná v čem se počítá v čem odčítá vyznamenání
znamenání na ní hurá na ní! a je to! byl
tam! jste tam? tak prosím a včera jste
nevěděl nic je jednoduché být prorok být pro-
rok být... vždyť víte své a rozvaha neuško-
dí ani kuřeti dá-li se tak říci, že?
jsme přátelé! jsme volové! jsme kamarádi!

lidí mají dvě nohy a ptáci taky
oba máme dvě nohy a ptáci taky
oba máme rodiny a ptáci taky
oba máme starosti a ptáci taky
a ptáci taky
a ptáci taky
buď zdrav bratře! a ptáci taky!

/únor 1977/

Zbyněk Hejda:

NA ŽELEZNIČNÍM MOSTĚ HŘMÍ VLAK.
 V Háfnu vraky lodí a tam dál
 nízký dům zbyl tu z dávného Smíchova.
 V noci tady v křoví vstojí
 sténá pokaždé nějaká dvojice.
 Na všechno padají saze,
 pivovar dýmá. Vozkové s koňmi
 odešli jednou k jatkám, a je to.
 Starý Smíchov zní od vody,
 je léto, ženy pod šaty opálené,
 stehna jakoby zvala, kam?
 Neteční chodci mezi zvěří,
 jež se ^{sem}šťahuje z temných roklí.
 Za městem prý už pralesy.
 Noc padá, ston žen vkrádá
 se z domů tiše do ulic.
 V nehynoucích klínech děvek
 se neúnavně zmítá maso.

/v červenci 1968/

.....

VAN VEČERA JE MÍRNÝ.

Pozdní světlo naposled na bílé zdi.
Nádherný večerní stín dávají háje oliv,
barvy měknou, všude je hněd a temná
zlatistá zeleň.

Pán už je tu, se svými prodlévá ve
stínu zahrady.

Nastává noc.

Ptáci tichnou. Světla hasnou.

Temná modrá obloha.

Přichází spánek po dlouhém dni.

A tu

listím stromů zavěje vítr.

Obloha prudce klesá.

Stromy trčí v tmě.

Trn trne v příští ráně.

Padá seshora opuštěnost.

Mlčení jako za trest.

Hlas pohlcuje marně tma.

Všechno spí.

Úzkostí - srdce se zmítá ten zvon.

Nikde nikdo, Bože.

/30. července 1968/

.....

DVEŘE SE OTEVŘOU. VSTOUPÍ?

Větrem se lehce zachvějí věci,

mrtvá přichází tiše.

Soumrak z počátku jara, prší.

Ještě to slyším.

Je to tišší a tišší.

Dnes byl nádherný den.

Hledal jsem tě. Teď

se ve tmě zvedá vítr.

V temnotě doznívá dotek tvých prstů.

Nádvoří s večerním sluncem

na starých oxfordských zdech.

Zanikající kroky. Temná

a prázdná kaple.

Když jsme vyšli, bylo pět hodin,

průzračné předjarní světlo na obzoru,

dolů

na město padal už soumrak

s úplným bílým měsícem.

.....

Střep hudby tence zní...

Také srdce se ztiší?

Cesta je užší a užší.

Vzadu se ještě cesta světlá
jak v hloubi lesa
jeho tušený okraj.

Nahoře

krásní andělé nesou
modrý baldachýn světa
na starých obrazech
v ponurých klenbách.

Dole

je nevýslovně úzko.

Nyní

tmu roztrh ptačí křik.

/v březnu 1970/

JE NOC. ZMÍTÁ

se zoufalec v růžovém masu lůna.

V prstech

růžové prsu duří.

A tvé, miláčku, prsty něžně
svlékají můj úd.

Svlačce slasti

prorůstají maso,

i kosti slastí zpívají.

Květy jazyků

ve vlhkých sklepech.

Slepí,

naš obraz

jeden v druhém ryjem:

ty propast,

o niž jsem opřený pyjem.

/31. března 1970

.....

ZÁPADY SLUNCE TAK MÍRNÉ.

Řítí se hrozivá noc.

Křik vyděšených ptáků.

"Milá, miláčku tvá
chlípná ústa, tvůj klín!"

Ale tvá také už zaniká tvář.

A co zůstane?

Ještě je bolest v srdci
a pak?

Láska umírá. Křídlem
nejdříve smrt se dotýká zraku,
zářivé obzory hasnou.

Přicházejí
ještě se světlem, s vůní,
někdy.

Ale přibývá dnů,
kdy se v prázdnu po tobě jasní.
Opět se zjevují cesty,
mírná návrší, opět je průzračný obzor.

.....

Také se ozve
sténání chlípné touhy.

Zvlhlý tak dlouhým utrpením
s úlevou kdekomu na setkání říkám,
že se mám dobře.

Milá, miláčku,
daleko odtud je moře.

/2. května 1970/

Věra Jirousová:

DŮKAZ

všechno je zmatené tím že není
jen to co vidím ryby v povětří
a pod vodou zvíř že není jen to
co vidím všechno je zachráněno
trápení na zemi bezpečí hvězd

/1972/

.....

+ + +

co bude zítra
dnes už není
v něm slovem tělo
modrá hlavohruď
tak kámen na kameni
je v světě poslední
místo kam odletělo v létě
dnů zimomřivé potěšení

haď na dlouhé chodbě
ve skle jazykem stěnu
rozdělí tvář hvězd ať vidí
zde chudobou přemoženu chválu
hermelín králů ve slunci
srst naděje dá neděli

.....

byl podél řeky návrat domů
kořist oslovit byl lovce cíl
na stopě ohně v trávě jiskry
ariel v mlze sestoupil
po tkáni vodní po pramenu
hbitě se sestra skrývá všemu

křik dotk se křídla
je nalezena
pro pestrá ústa zpěvu
spí s mužem žena
kde na úpatí vln a stromu
mlčení darem jménu
tomu co přichází
svět říká
zapomenu

/1975/

Pavel Zajíček:

PODOBA

**čemu se podobáš
ve své velikosti**

**seš dotek
hvězda
nebo sbytek kostí**

**čemu se podobáš
ve své velikosti**

**seš spasitel
zvláštnost
nebo plamen**

**čemu se podobáš
ve své velikosti**

seš pravda

bůh

nebo tuna ješitností

čemu se podobáš

ve svý velikosti

hovnu hovnu hovnu hovnu

hovnu hovnu hovnu hovnu

OČIŠŤOVÁNÍ

každý ráno bychom se měli očišťovat
každou noc bychom se měli milovat
každou vteřinu bychom měli být
připravený na konec

pouhá otázka dalšího
pouhá záhada skrytého
pohej nával předsudků
pouhý břemeno zármutků
pouhá mlha
kterou se bojíš vodorpnout
pouhá nedůvěra ke všemu
čím se můžeš prochnout
pouhý barvy
který nesmyslně zčernuješ
pouhý slova
kterejma jen běduješ
pouhá nenávisť
kterou v sobě utváříš
pouhá závist
která tě přibíjí na jedno místo

.....

pouhej chlad
kterej tě vystavuje zmrazenýho
pouhej strach
kdy se bojíš
všeho jen trochu jinýho
pouhej sen
kterej nechceš snít
pouhý nadšení
který se snažíš skrýt
pouhej život
kterej se neodvážíš žít

každý ráno bychom se měli očišťovat
každou noc bychom se měli milovat
každou vteřinu bychom měli být
připravený na konec

CO SME?

sme dětma
který nestačily zestárnout
nebo šílenci
kteří nemůžou padnout?

proč tak často
nenávidíme?
proč na ješitnosti
pevnosti z hoven
stavíme?

co je na nás vokázalýho?
co je na nás zajímavýho?
sme nosiči strachu
sme předzvěstí prachu

co chceme?
kam deme?
co až se vocitneme nikde
z čeho se tam posereme?

.....

sme dětma
 který nestačily zestárnout
 nebo šílenci
 který nemůžou padnout?

DEGENERACE

degenerace náhle se vzbouzí
degenerace do voří bušící
degenerace pronikající každou vteřinou
degenerace pravd co stanou se mršinou
degenerace našich vztahů
degenerace šílených stavů
degenerace jednoduchosti života
degenerace pojmu nicota
degenerace blití a srání
degenerace milování i spaní
degenerace veškerý krásy
degenerace celého člověka
degenerace nezbejvá žádná útěcha
degenerace sami sme zdegenerovaný
degenerace myšlení máme po svym zdeformovaný
degenerace symbol degenerace to sme my
degenerace uskutečňujem svoje sny bláznivý

Karel Soukup:

PŮJČKA

Svoboda je přítel lidí
 kupte si ji staří mladí
 dobrovolný pojištění hej zátylek tučnej
 lacino se půjčka dává
 o práci nás neokrádá
 je i půjčka nenávratná hej zátylek tučnej

Rozvážnost se stala cílem
 obalený nervy sádlem
 jen ne žádný vzrušování hej nerve sádelnej
 morálka se spletla s kázní
 ož státu je pobyt v lázních
 zajištěný stravování hej nerve sádelnej

.....

Kultura vám dá co chcete
kam na léto pojedete
volný poukaz je tu ještě hej rozkrok veselej
divadla koncery kina
ruka ruku pevně svírá
láska kvete v každém věku hej rozkrok
veselej, hej

TELEVIZE

Televize Eurovize Intervize krasobruslení
Televize Eurovize Intervize olympijské hry
Televize Eurovize Intervize večerní zprávy
Televize Eurovize Intervize my jsme umělci

Televize Eurovize Intervize hovor s mládeží
Televize Eurovize Intervize pořad o práci

a sme v prdeli

RÁNA MOROVÁ

Přál bych vám prožít ránu morovou
pak mín' pevně už byste stáli nad vodou
snad pátý z vás by živý zůstal náhodou
by rozklad těl svých známých zíral pod nohou

ref.: Tak to chodí, tak to bejvá
né že nás furt prej přibejvá

Tak užívej, vědyť život věčně netrvá
tvůj milý se za volantem usmívá
co se děje, každý řidič nadává
to urvaná tvá hlava provoz zbrzdila

V neděli na dáče dáme lehátka
proč oď komára celé tělo otéká
jé bráško, tobě padá maso ze trička
to začala nám válka biologička

.....

V Ženevě je konference mírová
nebojíme se už dneska strašidla
smrt už u nás svoji práci ztratila
to ti řekne všude každá mrtvola

Svatopluk Karásek:

PODOBNOSTVÍ O ZRNU A KOUKOLĚ

Rozséváš sil ve světle dne
to zrno dobré na pole své
když byla noc jemu navzdory
dábel prokletou setbu tam vsil

ta setba noci s tou setbou dne
v kořenech svých jsou prorostlé
teď chceš plejt koukol - jseš chorý
to máš jako bys to pole zryl

nechte to růst po mnoho dní
vše musí uzrát až v době žní
dá Pán do stodoly zrno dobrý
plevel dá na hnůj aby tam smil

.....

to pole je náš svět
a v něm roste ďáblova setba i setba dne
mnohé jsou teď spory
zrnem kdo by kdo koukolem byl

vždyť je tu ten co sil když byla noc
a jeho lidé když získají moc
stavějí lágry a komory
plevel lidskej aby oddělen byl

přicházej mnozí a pod různou lstí
tu lidskou setbu že pročistí
pak natáhne bačkory
za plevel kdo by označen byl

a jak v celém poli tak i v duši tvé
je dobro se zlem fest prorostlé
tak sme dobrý i potvory
vždyť Bůh i ďábel přeci v srdci tvém sil

dyby tak přišli ňaky nemehla
že náš svět zbaví od všeho zla
řek bych vy blázni, to sou fóry
kdo z nás by pak v tom poli zbyl

.....

kdo je zrnem dobrým a kdo patří na můj
do toho^{ty} Bohu nefušuj
my můžem třídít brambory
a nás si po žních přebere Bůh

nechte to růst jen to nech růst
ať spolu roste vše co má vzrůst
vždyť všechny hrůzy a horory
byly v touze by svět očištěn byl

Václav Černý:

O POVAZE NAŠÍ KULTURY

repetitorium a úvaha trochu abstraktní,
ale až hrůza aktuální

Že je dnes celý náš kulturní svět přeplněn projevy kulturně krizového stavu a abdikáčního pokušení, vidí i slepý. Zcela všeobecný je od jednoho konce naší planety do druhého úpadek uvědomělého vztahu ke kultuře v nejširších masách jejích příslušníků, jejich nečinnost, lhostejnost, dokonalá kulturní zmatenost. Konzumní povaha soudobé industriální společnosti tu naplno rozvinula svoje účinky v tom smyslu, že i vztah ke kultuře se stal číře konzumním a egoisticky konzumentským: výhody kulturního života se prostě konzumují jako zboží výrobky, zavládl pocit, že nikoliv my jsme kultuře čímkoliv povinni, nýbrž kultura nám. Kultura v této perspektivě není již účinkem úsilí, námahy, tvorby a práce, něčím, co je třeba dále na-

.....

máhavě budovat a rozvíjet a pracně udržovat, něcím, co mohlo zrovna tak dobře n e b ý t; kultura je to prostě d a n o u věcí, věcí k naší d i s p o z i c i, je zde ztotožněna s p ř í r o d o u, jež sama od sebe bují a po jejíchž darech prostě saháme. Svého času rozebral tento konzumní vztah ke světu dobře Ortega y Gasset ve "Vzpouře davů". Vidím jej dnes téměř dokonale realizován v praxi /i ideologii!/ světového undergroundu, a poněvadž používám amerického názvu, radím jej jít studovat především do USA a na Západ, kde je nejvýraznější, ačkoliv je už léta fenoménem světovým a přelil se dávno i k nám, třebaže ve formách rozplizlejších, konzumnost naší společnosti je totiž zároveň pozdější a méně pokročilá. A do undergroundu zahrnuji i velmi širokou oblast společenských jevů průvodních a přílehlých, hnutí Hippies, beatnictví, ale zrovna tak podvrtnický anarchismus tzv. nové levice mnoha odstínů včetně jejich ideologů, ba "filozofů", ať už ovládají studentské campusy nebo dokonce pontifikují z univerzitních kateder. Hnutí nekonečně mnohotvárné a členité, nesouro-

.....

dě, roztržité, rozporné, zmiřované vnitřními polemikami, smí uniformizované a zcelované jen zásadní kulturní neintegrovatostí svých skupin, jejichž společným znakem je odpor k duchovnímu a mravnímu začlenění do společnosti a kultury, jež "zklamaly", jež "lhou" a "odcizují"... Zcelované zároveň naopak i svou zásadní požadovačnou účastí na výhodách společenského a kulturního života, požívaných samozřejmě jako přirozená práva. Vcelku představují všechny tyto skupiny zdi-vočelou koalici vyděděnců, nevypuditelně usazených v masetku, z něhož sami sebe nepřestávají s orální násilností vydědovat. Jejich negace industriální společnosti je čirý bludný kruh: cokoliv negují, nedovedli by analyzovat strukturálně ani vysledovat v historické logice či nelogice vzniku; a proto ve skutečnosti nevědí, kde je jejich místo ve světě, jež popírají, a jak účinně p r o t i němu. Jejich revoluční gesto je gestem pouze podvratnickým, prázdnou provokací bezmocného radikalismu: postrádá revoluční strategii, je pouhou primitivní taktikou, vulgárně posebranou z empirie a eklek-

.....

tický kombinovanou. Revoluční provokatér undergroundu není radikálem myšlenkovým, k myšlení cítí averzi; spoléhá de facto na shar-chickou spontaneitu mas a čeká na její ch výbuch, jež by pođnítila konzumní přebytková nuda, stejně jako jeho vlastní kulturní a společenské protestatérství je pouze očištným sebezhnusením parazita. Ověřil jsem si to na subkultuře vytvářené undergroundem, na jeho umění: nejzřetelnější konstantou jeho uměleckých koncepcí i konkrétních výkonů je obscénní mystika sexu a kult smyslného blaha. Ne, underground ani "nová levice" nejsou pro společnost naší kultury smrtelným nebezpečím; ale nepochybně jsou m e m e n t e m . Ve velkých společnostech západních, včetně americké, ukazuje to memento k dvěma základnějším krizovým úkazům jejich kulturního sebešálení, s nimiž jsou výrazivěji seboláky undergroundu a "nové levice" v zřetelné souvislosti. Tyto společnosti definují samy sebe po výtce jako společnosti d e m o k r a t i c k é , a jsou takové nepochybně v rovině meziobčanských vztahů i vztahů mezi občanem a státem. Ale jejich demokracie amalga-

.....

movala pevně s kapitalistickým měšťáctvím a aliance, téměř nerozrušitelná, probíhá na útraty demokratického principu: běží přitom o amalgam dvou zásad či vývojových útvarů, které nutně vznikly v procesu téhož liberalismu, ačkoliv na dvou jeho různých, rovnoběžných rovinách, jenomže demokracie je na linii osvobozování osobního a občanského o celé historické stádium dále než měšťanský kapitalismus na linii osvobozování sociálního a ekonomického. Jejich amalgam před stavuje případ "současnosti nesoučasného" v dějinném vývoji, který je jevů tohoto druhu pln. Toto nesourodé smíšení nepochybně propůjčuje demokracii státních demokratických společností vůči vnějšku nesmírnou sílu; demokracie ji liberálnímu měšťanskému kapitalismu splácí úsluhou nepoměrně větší, stává se jeho ideologickou obrádkyní a jeho alibim. Nutně pak tímto partnerstvím zegoističtěla, egoismus je přece konstruktivním rysem ekonomického liberalismu volné ruky: demokratismus velikých světových demokracií a států, a to je druhý krizový úkaz, pozbyl valnou měrou svého patosu i étosu, své síly propulzivní

.....

a své inspirace apoštolské. V tom ohledu se naprosto zřejmě vzdal svého obecně kulturního smyslu, složil zbraně naší kultury. Stačí si srovnat chování velikých světových demokracií z roků 1792, 1848, ba i 1918 s jejich chováním dnešním. Demokracie buďto ze svých zřídél "vyzařuje" a cítí se solidární sama se sebou, jedna a jednotná až do nejzazších mezí naší kultury, anebo není demokracií, nýbrž je aspektem národního a státně mocenského egoismu. Všechny ideologické elukubrace zástupců nebo obhájců velkých demokracií, jako by jim nic nebylo do demokracií potlačených, jež se nedovedly postarat samy o sebe, jsou jen alibistický tlach, ale osvětlují přímo bleskem ztrátu přitažlivosti tohoto demokratismu v očích vlastní mládeže, byť jakkoliv jinak zběsile zmatené a ideologicky i mravně aberrované. Jak by tato demokracie mohla být pro mládež "programem", kulturní a životní pozicí a perspektivou, je-li nutné ji cítit jako součást sociálního "establishmentu" a princip nacionálně státní konzervace, jen do sebe egoisticky zacílené?

Proti sebešálení velikých demokracií -

.....

svět ustavujícího se socialismu a v něm jiná, ale stejně vážná nebezpečí kulturní sebeabdikace. Stokrát jsem si v životě poměřil socialismus všemi pojmovými složkami strukturního vývoje naší kultury, dneškem počínajíc nazpět až k jejímu iniciálnímu helénskému prazáklaďu. A nejprv tedy samotnou myšlenkou svobody, jejímž je socialismus přímým výhonkem. A stokrát mi znovu a znovu nad slunce jasněji vysvitlo, že jako oheň nevzniká z vody, tak ani skutečnost všeobecného lidského osvobození nemůže být realizována násilným diktátem, a fakticky diktaturou "revoluční" společenské menšiny, která by se svémocně, sebe samotnou a jedinou, delegovala k úkolu osvobozování: s absolutní nutností by se vedoucí společensko-revoluční funkce diktující menšiny zvrtila ve vedoucí úlohu jejích vůdců, a od této nové mocenské elity profesionálních pověřenců by monopol diktatorské moci okamžitě nutně přešel na aparát jejích byrokratů, pojišťujících si svou vládu případně i režimem policejním. A nejenom řízení procesu společenského osvobozování člověka by zůstalo úplně v moci a milosti

.....

těchto byrokratických aparátů, náleželo by jim odměřovat jak lidským kolektivům, tak lidským jednotlivcům i samotnou dávku veš-
dejšího chleba, jenž by byl rozdělen niko-
liv podle tvůrčí zásluhy podílených, ale po-
dle jejich zásluhy "revoluční", totiž podle
jejich poslušnosti a podle milosti dárců.
Člověk sobě v právech rovný by byl defacto
eliminován z dějin, přestal by být jejich ú-
střední hodnotou. A ovšem že by společnost i
nadále zůstávala typickou a úplnou "třídní"
společností, dokonale protějškovou k třídní
společnosti vlastnicko-kapitalistické, pouze
stará třída vlastníků by v ní byla vyměněna
a nahrazena třídou monopolistických byrokra-
tů, která výrobní prostředky sice "nevlast-
ní", ale totálně ovládá. Osobní svoboda lid-
ského jednotlivce byla by za těchto okolno-
stí popíratelná, a pravděpodobně i popřena
až v samotném základu práva na vlastní myš-
lenku, volný výraz osobního názoru a svobo-
dou kulturní tvorbu: fabrikovaná jistota a
předem hotová téze o světě tádala by na člo-
věku nemyslit, neslyšet, nevidět, fabulovala
by pro něj skutečnost dřív, než ji jeho zrak

.....

spatří a než se jí jeho myšlenka dotkne, takže oko nebylo by už k vidění ani ucho k slyšení a mozek k myšlení. Politická a občanská svoboda člověka byla by zásadně negována požadavkem, aby politický člověk dobrovolně podrobil svoje sociální a občanské vědomí a svědomí manipulaci monopolní ideologie, splňoval výhradně nařízenou linii, zabýval se pouze připuštěnými otázkami a bez protestu a bez práva na opozici se dával řídit oficiální tézí místo potřebou pravdy. Sám prapůvodní pojem liberalismu od renesance, osobnost a lidská důstojnost, byl by nutně zabsurdněn: nejenom že by socialismus takto kulturně aberrovaný nebyl s to člověku dopomáhat k plnému zosobnění, ale velmi brzo by si nevážil a nešetřil ani holé lidské osoby, znovu a znovu by lidskými životy neslýchaně plýtvál, mučil je a posílal do vězení, do lágrů, na smrt. Místo aby lidské osobnosti projevil sebestěší důvěru, prováděl by nutně totální alienaci člověka, konfiskoval by mu totiž samotnou duši, neboť nemá svoje vlastní důvody žít, jednat a tvořit je smrtí duše. Perspektivou lidskos-

.....

ti by bylo mravenišť lidských automatů centrálně řízených bez iniciativy leda shora navedené a bez odpovědnosti, totální popření osobnosti i osobní důstojnosti, nikoliv dovršená demokracie, nýbrž sekularizovaná idokracie. A což dílo osvobození národního? Nevypadlo by jinak než odcizené dílo osvobození osobního a občanského, neboť i osobitost národa zahrnuje nebezpečí odporu proti totalitě a monopolu. Socialismus totalitní ponechával by i národům, které by "osvobodil", pouhé minimum národně jazykového fungování a lokálně folklorního fungování kulturního, nedovolil by jim však se plně a samostatně živat svéprávnou tvorbou a úplnou vlastní politickou samosprávou; a tam, kde by narazil na skutečný uvědomělý odpor, neváhal by před radikální represí až po samotnou mez dovršeného národního genocidia. Antagonismus totalitního socialismu a reality lidského osvobození by byl posléze tak úplný a dokonalý, že by tento socialismus svobodu nutně pronásledoval až do samého lůna hnutí a třídy, které jeho ideologie pověřuje úkolem sociálního osvobození, chceme říci do lůna socia-

.....

lismu a dělnické třídy. Všechny ostatní směry a typy socialismu by obvinil z utopismu anebo ze zaprodanosti buržoazii; všechny nespočetné výboje socialismu reformistického, z dosažené za víc než jedno století existence politických demokracií, by popřel anebo podcenivě znehodnotil, jako by nebyly od základů proměnily společenskou váhu a hmotný stav pracujícího člověka. Jakmile by se zmocnil státního zřízení, okamžitě by všechny ostatní socialismy potlačil, a zvláště brutálně by zatočil s anarchismem, výslovně zaměřeným na úctu k lidské osobnosti; v to souvislosti by jeho první snahou nutně bylo podrobit si odbory a syndikalistické hnutí, v nichž od počátku a tradičně vládla anarchistická inspirace, libertérská nezávislost myšlení románského a anglického, konkrétní individualismus zásadně se nesnášející s absolutistickým byrokratickým centralismem a záměrem kolonizovat svobodu člověka masou. A osud samotného proletariátu? Až do Komuny, ba ještě dlouho po ní točilo se myšlení moderního proletariátu kolem ideje svobody. Pájde tedy o to, tuto myšlenku v centru proletářského vědomí

.....

nahradit představou jinou, které případně ponecháme bývalé jméno, a žádná představa nebude vhodnější než ideál konzumního blahobytu "osvobozeného" od strachu z hladu, ale prostého věí námahy, hygienická vidina přebytků a luxusu, věčné dovolené, věčně se zelenající pastvy, hočná maloměšťáka a penzisty. Kde je dělník, jehož proletářské vědomí bylo úspěšně nivelizováno touto záměnou, aby se ještě dál vzněcoval slovem svoboda a aby ho násilí na jakési svobodě, kdesi anebo i vedle něho páchané, bouřilo k činu? Od ideje svobody a svobod teď hlouběji nazpět, k starším složkám naší kulturní struktury: a především k náboženské složce křesťanské a k průvodní složce etiky lásky. Socialismus, pokud pretenduje na totální vládu nad tělem i duší, žádnému náboženství vládu nad lidským vědomím neodevzdá, a náboženství vůbec bude mu pouhou lží, jakýmsi hrubým vínem, v němž otroci kapitalismu utápějí svou lidskou podobu i svou touhu po důstojnější formě života; bude instituuovat tzv. protináboženský boj dokonce jako oficiální složku své ideologie a svého správního aparátu. Co se spe-

.....

cielněji křesťanské mravnosti týče, bude suspendována a na její místo zcela nutně dosazena morálka účelů světících prostředky: eticky bude dobré to, co bude prospívat předsevzatému sociálnímu cíli, za špatné bude uplatit ti, kdo s tímto cílem a s metodami, k jeho splnění užívanými, projevý nesouhlas. Se železnou logikou bude tedy princip mravní lásky k člověku nahrazen principem nenávisti k člověku, totiž k nesouhlasícímu protivíkov: tato nenávist bude moci být nazvána "třídní", aby byla pozornost obrácena na její socialistický smysl, ale třídního v ní nebude nic, zůstane čistou a pouhou nenávistí k bližnímu člověku, pomstychtivostí pro nesouhlas; dojde zde tedy, a to nezbytně, k úplně neslýchané a jedinečné mravní aberraci v lidských dějinách, neboť dosud nikdy ani v naší ani v žádné jiné civilizaci nebyla nenávist povýšena na příkaz a zásadu mravní, je to holý absurdní protimluv. I v nejprimitivnější citu člověka p ř i r o z e n ě lidského, byť i dosud málo civilizovaného, musila by mravnost nenávisti platit za skandál lidskosti a stačila by k usvědčení socialismu "třídní

.....

ní nenávisti": socialismus by byl nucen nekonečně kličkovat a pravděpodobně by prohlásil svou morálku sociální utility a třídní nenávisti za mravní řešení dočasné, jež se rozplyne a zanikne v společnosti dovršeného socialismu spolu s mravním přinucováním vůbec, což by vytvářelo jen ještě kulturní protimluv další, ač tentokrát neškodný, neboť kultury bez mravnosti dosud nebylo a být nemůže. Osud zániku slíbil socialismus i státu, kulturnímu vkladu génia římského: stát, nástroj třídního útlaku, má vůbec v dovršené socialistické společnosti zmizet zároveň s třídním bojem. Pro socialismus, jemuž nejde o lidskou právní rovnost, nýbrž o moc na dlidm i, vzniká tu defacto zase jen další nebezpečí kulturního sebešálení a šálení: bude nucen nejen stát zachovat, ovšem s iluzorním slibem prozatímnosti, nýbrž i jménem třídního boje nesmírně posílit jeho funkce a aparáty represivní a mocenské, takže výsledkem bude diktátorský byrokratický superstát, po výtce represivní, v němž jediná věc vskutku zanikne, totiž jeho římský kulturní smysl, civilitas, rovnost občanů před záko-

.....

nem. Ocitáme se před nejstarší složkou naší kulturní struktury, před vkladem helénským: tomu, totiž principu racionálního poznávání, pořádá každý socialismus nutně okázalé ovace, nebezpečí kulturního sebešálení záleží však v tom, že by se apoteóza týkala výhradně exaktních a přírodních věd a jejich příslušné techniky jakožto propůjčovatelek mocinad přírodou, světem a lidmi. Vědy přírodní a jejich techniku činil by socialismus vůbec klíčem celého svého díla, vlastním principem socialistického osvobození člověka, přičemž by se socialistická sekularizovaná idolokracie navenek jevila jako automatizovaná technokracie; zároveň by však tato technokracie popírala a potlačovala rozum věd duchovních, vědu duchovní měla by totiž již hotovou, svou ideologii, která by měla odpověď a názor na všechno a dál by se neptala. Takový parciální rozum by ve skutečnosti jen mrzačil smysl helénského vkladu, helénské potřeby rozumové pravdy a poznání, poněvadž by tu vůbec již rozumu nešlo o p o z n á n í , nýbrž výhradně jen o m o c . Venkoncem a úhrnem bychom tímto sebešálením socialismu stáli před zjev-

.....

nou a naprostou abdikací významu veškerých dějinných složek naší kultury a její historie by neobsahovala druhý případ negace tak totální a důsledné. Přičemž by kořen věci tkvěl nepochybně především ve dvou prázekladních omylech socialismu o smyslu naší kultury: v domněnku, že v naší vzdělanosti lze pokroku, zde sociálního osvobození člověka, dosáti násilím menšiny, povolavši se samovolně k vedoucí úloze, na většinu; v mravním bludu nenávisti povýšené na zdroj etiky. Vnitřní smatečnost socialismu neskončí však potom ani jeho rozchodem se smyslem naší kultury. Aby se mohl vydávat za jev dokonce dovršení této kultury, bude nucen zachovat její pojmosloví a názvosloví, bude tedy nadále mluvit o poznání, vědě, zákonnosti, právu, občanství, mravnosti, rovnosti, svobodě; ale pojmy budou vyvráceny ze svého kulturně ustáleného významu, jejich smysl bude namnoze opačný. Slova samotných našich jazyků začnou totálně lhát. Zůstal by socialismus propadlý tak obecné kulturní abdikaci ještě vůbec jevem naší kultury? Ano ve významu, že se udál na její půdě. Ano ve vý-

.....

znamu, že se nabídl řešit její zákonité vývojové problémy. Ano ve významu, že by představoval její krizi. Ale ovšem by znamenal i konec naší kultury. Tedy konec kultury vůbec? Nikoliv nutně, kultur na výměnu je dost a dost, i Asie i dějiny nám nabízejí dvaceterou ukásku a možnost možných kultur "ohně a železa". Proč by se svět, táže se současný filozof, nemohl obejít bez duchovního poznání, lidské právní rovnosti a civility, bez náboženství a vzájemné lásky, lidské důstojnosti, osobnosti, svobody a kritiky? Může se koneckonců obejít i bez lidí. Ještě pořád zbudou včely a mravenci. Popřípadě, dodáváme my, lidské včely a lidští brabenci!

/Úryvek z větší studie, 1975/

Petr Kabeš:

FEJETON

/místo fujtónu/

text který jsem nosil
přenášel
mezi ponožkou a botou zvlhnuť

text který jsem nosil
v hlavě
zvětral nebo vyvětral /zpráv nárazových
jako větru/

nevím už o úkrytu nevydaném
na pospas živlům
než o bezpečných slohách bezpečnosti

.....

což ale není veřejná
čítárna jak vím neboť
jsem četl v modrých očích téměřplukovníka

když požádal jsem o
nahlédnutí do spisu který jsem nečetl a on
se mne prý týkal

/únor 1977/

Poznámka:

Tento svazek obsahuje texty tak, jak byly po konečné redakci odevzdány nakladatelství Reich-Verlag v Luzernu. Nakladatel udělal v německém vydání několik změn: pro úsporu místa a obtížnost překladu omezil počet básní od každého autora, místo Vaculíkova fejetonu "Jaro je taďy" použil jiného, jehož překlad vzal hotový odjinud. Došlo i k několika chybám, např.: z Lopatkovy stati chybí závěr dopsaný a poslaný dodatečně, pod nadpisem "Fejeton" od Petra Kabeše je otištěna jiná jeho báseň. - Názvy dvou básní - "Sebedudy" a "Skanzeny" - zůstaly v německém vydání nepřeloženy, což svědčí o obtížích do-
rozumění i práce, s nimiž se vydavatelé potkali.